

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM SANATLARI PROGRAMI

TÜRK MİMARLIĞI'NDA SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ /
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ'NİN YERİ ve
RESTORASYON ALANINA KATKILARI

(1883-1960)

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Ebru KARAKAYA
20056094

Danışman
Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ

İSTANBUL – 2006

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM SANATLARI PROGRAMI

TÜRK MİMARLIĞI'NDA SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ /
GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ'NİN YERİ ve
RESTORASYON ALANINA KATKILARI

(1883-1960)

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Ebru KARAKAYA
20056094

Danışman
Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ

İSTANBUL - 2006

ÖNSÖZ

Çalışmış olduğum konu neredeyse bir yüzyılı kapsamaktadır. Bu yüzyıla yakın zaman dilimi içinde hayatları belli zamanlarda kesişen kişiler hakkında araştırma yapmak hem zevkli hem de çok öğretici idi. Bu sayede Türk mimarlığı için önemli bir profili Sanayi-i Nefise Mektebi (sonraki adıyla Güzel Sanatlar Akademisi) bağlamında elde etmiş ve gözlemlemiş oldum. Ancak mimarları yazarken özellikle bazılarında yayın konusunda çok sıkıntıya düştüm. Çünkü restorasyon yapan mimarların çoğu yaptığı işleri makale olarak yayımlamadığı ya da bildiri olarak sunmadığı için saptamak çok güç oluyordu. Kimi yayınlarda da çelişkili bilgiler bulunmaktaydı. Mimarlardan bazılarının müteahhitlik yaptığını bilmekle birlikte yayınlarda bunlardan çok fazla bahsedilmiyordu. Örneğin; Macit Rüştü Kural, Bursa Yeşil Türbe'nin restorasyonunu yaparken müteahhitliğini Zühtü Başar'ın yaptığını makalesinde belirtmesi benim için önemli bir nokta idi. Çünkü her bilgiye ihtiyacım vardı ve Zühtü Başar bu konuda bir makale yazmamış bile olsa Yeşil Türbe restorasyonunun tarihini saptamam bu sayede kolaylaşıyordu. İşte o safhada Vakıflar'ın yayınlamış olduğu Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar ve Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz adlı kitaplar yardıma yetişiyordu. Bu kitaplarda 1950'li yıllardan 1970'li yıllara kadar vakıf eserlerinin restorasyonlarının tarihleri yazılmış olduğu için oradan bir mimarın ilgili yapıyı kaç yılında restore etmiş olabileceğini çıkartabiliyordum. Sonra o yapıyla ilgili bir başvuru kitabına bakarak o yıldaki restorasyonda hangi işlerin yapıldığını bulabiliyordum. Ama her zaman da durumun böyle olmadığı oluyordu.

Bana bu konu üzerinde çalışma fırsatı veren, her zaman yardımını ve anlayışını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Zeki Sönmez'e, fikirleri ile beni yönlendiren ve her konuda yardımını gördüğüm Y. Mimar Hüsrev Tayla'ya, büyük desteğini her zaman gördüğüm ve en ufak sorunumla yakından ilgilenen, kitaplığından yararlanmama fırsat tanıyan Mimar Belma Barış Kurtel'e, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden Sayın Arif Çolak'a, Mimarlar Odası'ndan Mimar Rabia Sarısu Adalı'ya, mezunlar listelerine ulaşmam konusunda yardımlarından dolayı Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Sayın Şahsine Gündem'e, fedakar

yardımlarından dolayı kütüphanedeki değerli dostlarım iğdem Ortaç ve eşi Şeyhmuz Ortaç'a, Dilek Sert'e, İngilizce çeviri için Doç. Dr. Cengiz Kallek'e, resimlerin çekilmesi ve yerleştirilmesi konusundaki yardımları ve sabrı için Ahmet Akman'a, verdiği destek ile çalışmanın her safhasında hep yanımda olduğu için Zeynep Demircan'a (M.A.), her türlü yardımı için annem Sezgin Bıyıklıoğlu'na, fotoğraf çekimi için babam Mete Bıyıklıoğlu'na ve son olarak sonsuz yardımlarını gördüğüm, beni en sıkıntıya düştüğüm zamanlarda yüreklendiren eşim Enis Karakaya'ya (M.A.) sabrı ve anlayışı için içtenlikle teşekkür ediyorum.

Ebru Karakaya
Göztepe-2006

ÖZET

Sanâyi-i Nefise Mektebi / 1928'den sonraki adıyla Güzel Sanatlar Akademisi'nin 2 mart 1883 tarihinde açılması Türkiye için yeni bir dönem başlatmıştı. İlk zamanlar çoğunlukla gayrimüslümlerin rağbet gösterdiği kurum ülkemizdeki ilk sanat okulu olması sebebiyle önemli bir misyonu yüklenmiştir. Kurumun bir kısmını oluşturan mimarlık bölümü yurtiçinde ve yurtdışında hizmet veren, üreten, bugünümüzü yaratan değerli mimarlar yetiştirmiştir. Mezunları bugün çeşitli üslup ve akımlara dahil olabilecek ya da yeni üsluplar yaratabilecek eserler vermiş olmalarının yanında bazıları eski eser onarımına katkı sağlamış, restoratör mimar olarak da görev yapmışlardır. Sanat tarihi ile direk bağlantılı olan bu konu; doğal, kültürel varlıkların bakımı, kullanımı, onların ömrünü uzatarak, yokolmadan gelecek kuşaklara aktarılabilmesi amacıyla yapılan çalışmaları kapsamakta ve hala önemini korumaktadır. Henüz ülkemizde koruma hukuku ve onarım esasları hakkında hükümlerin konmadığı, bu tür faaliyetlerin usta-çırak ilişkisiyle sağlanabildiği bir dönemde bu işe gönül vermiş birkaç kişi tarafından üstelik daha fazla maddi kazanç sağlayacakları başka sahalarda varken bunu başarabilmek kolay değildir. Bu kişilerden öne çıkanlar Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun oldukları tarih sırasına göre Alâettin Özaktaş, Asım Kömürcüoğlu, Nihad Nigizberk, Vasfi Egeli, Arif Hikmet Koyunoğlu, Kemal Altan, Zühtü Başar, Sedat Çetintaş, Süreyya Yücel, Macit Rüştü Kural, Sedad Hakkı Eldem, Ali Saim Ülgen, Mualla Eyuboğlu Anhegger, Cahide Tamer, Selma Emler, Hüsrev Tayla, İlban Öz'dür. Ancak bu liste genişleyebilmekte bunlara ek olarak daha çok inşa ve imar işleri yapmış olmalarının yanında restorasyon faaliyetlerinde bulunan kişiler de ilave edilebilmektedir. Yayın alanı ise bu uğraşlara katkıda bulunmanın bir başka yönüdür. Çünkü yapılan yayınlar sayesinde bilgi birikimlerini aktarabilecekleri, çalışmalarını tanıtabilecekleri ve duyurabilecekleri bir ortam bulunmuştur. Genelde akademi mezunlarının yayın kurullarında görev yaptığı bu dergiler arasında Arkitekt ve Yapı dergisi önemli bir yer tutmaktadır. Bütün bunlar Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi mezunlarının Türk mimarlığına büyük katkısını kanıtlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Mimar, Mimarlık, Sanâyi-i Nefîse Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi, Restorasyon.

SUMMARY

A new era was opened for Turkey with the inauguration of *Sanâyi-i Nefîse Mektebi* (School of Fine Arts), or *Güzel Sanatlar Akademisi* (Academy of Fine Arts) to be named after 1928. This school, though at the beginning mostly favorite among the minorities, undertook an important mission since it was the first technical/vocational school in our country. Its Department of Architecture raised eminent architects who served and produced inside and abroad and created modern Turkey. Besides generating works either classifiable under various existing manners and flows or qualifiable as new creative styles, some of its graduates contributed to the restoration of historical monuments and served as restorater architects. This issue, directly related to the history of arts, covers the activities such as maintaining, utilizing and preserving the natural and cultural legacies in order to transfer them to the coming generations; hence it is still important. In our country this is hardly accomplishable by a few people who dedicated themselves -despite the existence of other profitable fields of activity before them- to this cause, since the basics of the historic preservation law and restoration rules were not laid down and these kinds of activities were carried on through master-apprentice relationship. A few famous personalities from among them in chronological order of their graduation from the School/Academy of Fine Arts are: Alâettin Özaktaş, Asım Kömürcüoğlu, Nihad Nigizberk, Vasfi Egeli, Arif Hikmet Koyunoğlu, Kemal Altan, Zühtü Başar, Sedat Çetintaş, Süreyya Yücel, Macit Rüştü Kural, Sedad Hakkı Eldem, Ali Saim Ülgen, Mualla Eyuboğlu Anhegger, Cahide Tamer, Selma Emler, Hüsrev Tayla, İlban Öz. But this list may be enlarged and some others, who were mostly involved in construction and development businesses as well as restoration activities, may be added thereto. Publication effort is another way of contributing to these works because architects found a suitable atmosphere to transfer their knowledge, to publicize and expose their works via the publications. *Arkitekt* and *Yapı* have an important place among the periodicals, whose editorial boards generally included the Academy graduates. All these above prove the contributions of the graduates of the School/Academy of Fine Arts to Turkish architecture.

Keywords: Architect, Architecture, School of Fine Arts, Academy of Fine Arts, Restoration.

1- GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı, Türk mimarlığının oluşumunda ve şekillenmesinde çağdaşlaşma yolunda önemli bir yer tutan Türkiye'nin batılı anlamda ilk sanat okulu Sanâyi-i Nefîse Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nin Mimarlık Bölümü'nün tanıtımını yaparak restorasyon alanına sağlamış olduğu katkıları kronolojiye sadık kalarak çeşitli boyutlarıyla açıklamaktır. Diğer okulların mimarlık bölümlerine göre çok daha erken kurulmuş olan bu kurum Türk mimarlığına hizmet vermiş değerli mimarlar yetiştirip mezun etmekle kalmamış gelecekteki yollarını çizmeleri konusunda gerekli yardımı yapmıştır. Zamanla okul çerçevesinde bir araya gelen konusunun uzmanı seçkin öğretim kadrosu başarılı mezunları himayelerine alarak ya da gerekli iş olanağı sağlayarak topluma hizmetleri konusunda belirgin bir rol oynamışlardır.

Çalışma kapsamına alınan kişiler geleceği tehlikeye giren pek çok mimari eseri kurtarmışlar ve Türkiye'nin yeni kurulmuş ve yapılanmaya ihtiyacı olan çeşitli illerinde görev yaparak kalıcı izler bırakmışlardır. Bu gerekçeden hareketle kişiler sadece yaptıkları restorasyonlarla ele alınmamış meslek hayatları boyunca gerçekleştirdiği tüm işlerle bir bütün olarak görülmüşlerdir. Böylece bir ekip işi olan restorasyon faaliyetlerinde kimlerin kimlerle çalıştığı ve dönemin koşulları içinde nasıl çözümler bulunduğu açıkça görülebilmektedir. Ancak katalog kısmı için tahmin edilenden fazla kişinin çıkması sebebiyle genellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü olmak üzere iki kurumda çalışan restoratör mimarların incelenmesinde 1960 yılına kadar mezun olanlar sınırı getirilmiştir. Bir önemli konu da, tez çalışması kapsamına giren Sedat Hakkı Eldem, Sedat Çetintaş gibi hakkında çok sayıda bilimsel çalışma yapılmış olan mimarlara çok uzunca değinilmemiş, sözkonusu kaynaklara yönlendirilme yapılmıştır. Ayrıca katalog kısmına alınan ve restorasyon faaliyetleri için basamak taşı olan bu 17 ismin dışında yine restorasyon yapmış ancak genelde inşa ve imar işlerini seçmiş mimarlar da bir başlık altında toplanmıştır.

Çalışmanın sonlarına doğru yayın çıkartma fikri ile bir araya gelen mezunların restorasyon alanına katkılarının yadsınamayacağı düşünölmüş ve onlar için de bir başlık ayrılmasına gerek görölmüşür. Yeteri kadar önem verilmeyen yayın faaliyetleri sayesinde büyük bir eksiklik tamamlanmakta, bilginin dağılımı gerçekleşerek kimlerin hangi çalışmalarda görev aldıkları, hangi projeleri yürüttükleri öğrenilebilmektedir.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Türk Mimarlığı'nda Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yeri ve Restorasyon Alanına Katkıları” isimli çalışma 7 ana bölümden oluşmakta ilk bölümü oluşturan giriş kısmında çalışmanın amacı, kapsamı ve izlenen yöntem belirtilmiştir. İkinci ve üçüncü bölümde Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nin tarihçesi, eğitim verdiği binalar, işleyişi, yönetmeliği, görülen dersler, öğretim kadrosu ve geçirdiği değişimler ele alınmış, genelde Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi özelde ise mimarlık bölümünün tanıtılması yöntem olarak benimsenmiştir. Ayrıca üçüncü bölümün sonunda 1889'dan yani okulun ilk mezun verdiği yıldan 1960 yılına kadar mezun olmuş mimarların yıllara göre listelerine ve diploma numaralarına yer verilmiştir. 4. ve tezin kataloğunu oluşturan asıl bölümde ise bu mezunların içinden restorasyon faaliyetleri ile ayrılmış 17 mimar mezuniyet sıralarına göre tanıtılmışlardır. Bunu yaparken alt alta madde madde bilgilerin sıralandığı bir anlatım yolu yerine, mimarların hayatlarını ve mesleki aktivitelerini kronolojik bir sıra izleyerek metin içinde eritme yolu seçilmiştir.

5. bölümde restorasyon faaliyetlerinde bulunan diğer mimarlara yer verilmiş, ancak genelde yeni binalar inşa etmenin yanında restorasyon da yapmış mimarlardan kısaca bahsedilmiştir. 6. bölüm yayın alanında katkıda bulunan mimarlara ayrılmıştır. Çalışma tüm yazılanların birkaç farklı bakış açısıyla değerlendirildiği bölüm ile son bulmaktadır.

Çalışma sırasında fotoğraf ve çizim konusunda da belli bir sınırlamaya gidilmesi zorunluluğu başgöstermiştir. Çünkü bir mimarın meslek yaşamı boyunca inşa ve restore etmiş olduğu yapılardan herbiri için bir çizim ve bir fotoğraf konması bile çalışmanın ciltlerce yer tutması anlamına gelmektedir, bu sebeple önemli ya da bulunabilen çalışmaların fotoğraflarının konulması yoluna gidilmiştir.

Çalışmanın konusu 19. ve 20. yüzyıl Türk mimarlığını, Sanâyi-i Nefîse Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'ni ve restorasyon alanındaki yayınları kapsamaktadır. Bu bakımdan Mustafa Cezar'ın *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi* isimli kitabı ile *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl* (yay. haz. Zeki Sönmez) adlı kitaptaki uzun makalesinin çalışmaya çok yararı olmuştur. Bunun dışında Metin Sözen'in *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, Metin Sözen-Mete Tapan'ın *50 Yılın Türk Mimarisi*, İnci Aslanoğlu'nun *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı* ve Üstün Alsaç'ın *Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi* adlı kitaplar da temel kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca son olarak Erdem Yücel'in restoratör mimarlar ile ilgili yazmış olduğu makaleler de mimarları yazarken çıkış noktam olması bakımından önemlidirler.

2- SANÂYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ / GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ

2.1. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin Kuruluşu ve Tarihçesi (1883-1928)

1877 tarihine kadar mimarlık ve resim öğretimi Mühendishane ve Harbiye (kuruluş 1834) mekteplerinde ve bunlara öğrenci yetiştiren askeri rüştiyelerde yapılmaktaydı. Ancak bu tarihe kadar birtakım koşulların hazırlanıp atılımların yapılmaya başlanması bakımından Sultan III. Selim dönemi (1789-1807) önemli bir yere sahiptir.

Sultan III. Selim döneminde pek çok alanda reform yapılması paralelinde 1795'de Mühendishane-i Berri Hümayun kurulmuş ve öğretime başlamıştır. Burada yetişen topçu ve istihkam subaylarına genel anlamda bir mimari eğitimi verilmekle birlikte bu meslekî anlamda bir mimara yetecek düzeyde değildir. Ayrıca bu dönemde Avrupa'dan topçu, istihkâmcı, mühendis gibi teknik elemanların yanında mimarlar da getirilmiştir.¹ Bu mimarlardan çoğunlukla askeri alanlarda yararlanılmış ancak bazıları bina işleri ile ilgili olarak doğrudan hükümet emrinde görevlendirilmişlerdir. Fakat ülkenin mimar ihtiyacının çözümü yurt dışından yetişmiş mimar getirmekte değildi. Ayrıca yabancı mimar ve mühendislerden yararlanılmasına ileriki dönemlerde de devam edilmesi hassa mimarlarının öneminin azalmasına, yerli gayrimüslim ve yabancı mimarların daha baskın görevler almalarına ve bunun sonucu olarak mimari faaliyetleri kendi denetimlerine geçirmelerine yol açmış, bu durum da başka sorunları beraberinde getirmiştir. Dönemin yüksek mevki sahibi olan kişilerinin güzel sanatlara özellikle de resme karşı duydukları ilgi de bununla birleşince ülkede resim ve mimarlık eğitimi veren bir okulun olmaması daha açıkça hissedilmiş; hem ressam hem de mimar yetiştiren bir okulun kurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Asıl etkinliğini 16. yüzyıldan itibaren gösteren ve Osmanlı mimarlığının gelişmesinde önemli yer tutan Hassa Mimarlar Ocağı, kuraldışı atamalar ve meslekle

¹ Mustafa Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, C. II, İstanbul 1995, s. 450; Celâl Esad Arseven, "Güzel Sanatlar Akademisi", *Sanat Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul 1983, s. 28

ilgisi olmayan kişilerin türlü yollarla kadroya girebilmesi gibi sebeplerden ötürü 19. yüzyılın başlarından itibaren gücünü kaybetmeye başlamıştır.² Böylece mimarlık örgütünde de yeni düzenlemelere gidilmiş, mimarların bilgilerini arttırmak amacıyla hassa mimar kalfalarının haftanın belirli günlerinde Mühendishane-i Berri Hümayun'da ders görmeleri uygun görülmüş ve ocağa atanacak kişilerin mühendishaneden çıkmış olması öngörülmüştür. 1801 yılında başlayan bu ek öğretimden 1807 yılında geri adım atılarak vazgeçilmiştir.³ Esas olarak Mühendishane-i Berri Hümayun'da da verilen mimarlık eğitimi bir mimarın yetişmesi için gerekli tüm bilgileri içermediği gibi bu kurum da fazla ömürlü olamamış ve 1825'de kapatılmıştır.

Hassa Mimarlar Ocağı da işleyişindeki olumsuzluklar ve 19. yüzyıl başlarında tüm kadrolarında görülen çözümler yüzünden 1831 yılında Sultan II. Mahmud döneminde (1839-1861) kaldırılarak yerine Ebniye-i Hassa Müdürlüğü kurulmuştur. İlk Ebniye-i Hassa Müdürü ise 1824'de Hassa Başmimarlığı'na atanan ve kültürlü bir mimar olan Abdülhalim Bey'dir. Mimarların okul eğitimi ile yetiştirilmesi gerektiğini düşünen ve 1834 yılında Sultan II. Mahmud'a konuyla ilgili bir rapor sunan Abdülhalim Bey mühendishaneden yetişen mühendis subayların sivil mimariye uyum sağlamayamadıklarını görmüş, bunu çözmek için de öğrencilere fenn-i mimari okutulmasını veya bir mimarlık okulu açılmasını belirtmiştir. Böylece ilk defa bir mimar okulundan bahsedilmiş ancak böyle bir okulun kurulması için 49 yılın geçmesi gerekecektir. Bu sürede de gayrimüslim mimarlar özellikle Balyanlar'ın İstanbul'da önemli işler aldıkları bilinmektedir.

Abdülhalim Bey'in görevi zamanında 1849 yılında Ebniye-i Hassa Müdürlüğü Nafiz Nezaretine bağlanmıştır. Ancak Abdülmecid döneminde bazı mimarlar (Sarayı Hümayun Kalfası) görevlerini saraya bağlı olarak sürdürebilmişlerdir. 1857 yılında ilk defa Beyoğlu Altıncı Daire Belediyesi kadrosu

² Zeki Sönmez, "Sanâyi-i Nefise Kurulurken Türkiye'de Mimarlık Ortamı", **I. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildiriler** (yay. haz. Zeynep Rona), İstanbul 1992, s. 154; Zeki Sönmez, "Ülkemizde Mimarlık", **4. İstanbul Sanat Bayramı Sempozyum'83, Son 100 Yılda Ülkemizde ve Dünyada Sanat ve Mimarlık**, İstanbul 1983, s. 2-3

³ Mustafa Cezar, "Sanatta Batıya Açılış Döneminde Mimarlar", **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi**, C. I, Ankara 1995, s. 482

içinde mimar bulundurmuş, bundan sonraki tarihlerde başka belediyelerin ve Nafia Müdürlükleri'nin kadrolarında da mimarlar görev yapmışlardır.⁴

Sultan Abdülaziz'in (1861-1876) resim sanatına ilgi duyması, kendisinin de resim yapması onun döneminde resim sanatının gelişme göstermesinde etkili olmuştur. Bilindiği gibi Sultan II. Mahmud kendi resmini yaptırarak devlet dairelerine astırmış, bu insan resmine karşı olan olumsuz düşüncelerin giderilmesinde rol oynamıştı. Abdülaziz döneminde ilk resim sergileri açılmış, ilk özel resim dersanesi kurulmuştur. Abdülaziz'in resim yapması için Avrupa'dan getirttiği ressam Guillemet tarafından 1874 yılının eylül ayında Beyoğlu'nda kurulan bu atelyenin adı "Acedémie"dir.⁵ Guillemet 1876 haziranında öğrencilerin iki yıl boyunca yaptığı çalışmalardan oluşan bir sergi açmıştır. Ve 1877 yılında ilk defa resmi bir akademi kurmak üzere faaliyete geçilmiş⁶, resim ve mimarlık alanında eğitim vermesi kararlaştırılmıştır. Mimarlık bölümüne Çingarya adında bir mimar fahriyyen hocalık yapacak, okulun müdürü ve resim hocası da Guillemet olacaktır. 19 ekim 1877'de padişahın da onayından çıkan bu fikir Guillemet'in 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında göçmenlere yardım ederken tifoya yakalanarak ölmesi üzerine yine beş buçuk yıl daha gecikecektir.

Paris'de hukuk ve resim eğitimi almış olan Osman Hamdi Bey'in, 4 eylül 1881'de müze müdürlüğüne tayin edilmesi okulun kurulması yolunda önemli bir adımdır. 1 ocak 1882 tarihinde ise müze müdürlüğünün yanısıra Sanâyi-i Nefise Mektebi müdürlüğüne atanmıştır. Ticaret Nezareti'ne bağlı olan okulda resim, heykel, mimarlık ve hakkâklık (gravür) sınıfları bulunmaktaydı. Hakkâklık bölümü öğretmen bulunamaması sebebiyle mektep kurulduğunda öğretime geçememiş, uğraşlar sonunda Fransa'dan Napier adındaki kişinin hoca olarak getirilmesi üzerine 1892 yılının mart ayında faaliyete geçmiştir. Ancak uzun ömürlü olamamış, son mezununu 1922-1923 ders yılında vererek kapanmıştır. Okulun teşkilatı, yönetim

⁴ Mustafa Cezar, **a.e.**, s. 482-483

⁵ Sezer Tansuğ, İstanbul'da Bir Sanat Akademisi Kurma Girişimleri ve Sanâyi-i Nefise Mektebi Âlisi", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C. 6, 1982, s. 1085-1087

⁶ BOA, Meclis-i Mahsus İradeleri, No: 2666, Bu belge için bkz. Mustafa Cezar, **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, C. II, İstanbul 1995, s. 450-451

yapısı ve yönetmeliği ve Osman Hamdi Bey'in müdürlüğüne ilişkin önemli konular padişahın onayından çıkmıştır. 1882 yılının eylül ayında inşaatı tamamlanan okulun kütüphanesi için aralık ayında Fransa'ya kitaplar ısmarlanmış, öğretmen ve memurların alınması işlemlerine girişilmiştir.⁷ 1882 eylülünde bina yapımı da tamamlanınca mektep, 2 mart 1883'de açılarak öğretime geçmiştir. Hakkâklık sınıfı hoca bulunamadığı için hemen öğretime geçememiş 1887 yılında Fransa veya Almanya'dan hakkâk getirtilerek işleve girmiştir. Açıldığında 20 kişi olan mektep öğrencileri sonraki yıllarda artmıştır. Osman Hamdi Bey'in müdürlüğü zamanında resim bölümünün öğretim süresi 5, mimarlık ve heykeltıraşlık bölümlerinin 4, hakkâklık bölümünün ise 3 yıldır. Her bölüm için başlangıçta bir hazırlık sınavı yapılmaktaydı. Bu bölümlerden herhangi birine girebilmek için ya 7 senelik idadi mezunu olmaları ya da bir heyet huzurunda bu derecedeki okullar programından sınav vermeleri gerekmektedir. 30 aralık 1886'da mektep Ticaret Nezareti'nden ayrılarak Maarif Nezareti'ne (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlanmıştır.

Resmi adı "Mekteb-i Sanâyi-i Nefise-i Şâhâne" olan yüksek okul, resmi yazışmalarda ve halk arasında "Sanâyi-i Nefise Mekteb-i Âlisi" adı ile anılmış, 1928 yılında (yeni harflerin de kabulü ile mektep kelimesinin yerine akademi denilerek) yazışmalarda "Sanâyi-i Nefise Akademisi" olarak isimlendirilmiş, sonra da "Güzel Sanatlar Akademisi" ismi yerleşerek kullanılmaya başlanmıştır.⁸ 1937 yılında Atatürk'ün emriyle Dolmabahçe Sarayı'nın Veliaht Dairesi'nde akademiye bağlı olarak "Resim ve Heykel Müzesi" kurulmuştur. Akademi, 1969 yılında 1172 sayılı Devlet Güzel Sanatlar Akademileri Kanunu'nun kabul edilmesiyle bilimsel özerklik kazanmıştır. Ayrıca adının başına "Devlet" sözcüğü eklenerek "Devlet Güzel Sanatlar Akademisi" olarak kullanılmaya başlamıştır. 1976 yılında Yüksek Mimarlık Bölümü'ne bağlı olarak "Şehircilik Araştırma Enstitüsü" ve "Türk Mimarisi Araştırma ve Restorasyon Enstitüsü" kurulmuştur. Kurum, 4 Kasım 1981'de kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim kanunu ve bu kanunun gereği olarak 20 temmuz

⁷ Mustafa Cezar, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl** (yay. haz. Zeki Sönmez), İstanbul 1983, s. 11; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye İradeleri, nr. 69453; bu belge için bkz. Mustafa Cezar, **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, C. II, İstanbul 1995, s. 534, belge no. 23

⁸ Mustafa Cezar, "Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Tarihçesi", **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1883-1968**, İstanbul 1968, s. 9

1982’de çıkarılan 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile üniversiter bir yapıya kavuşarak “Mimar Sinan Üniversitesi” adını almıştır. Ancak “Güzel Sanatlar” tanımlamalarının üniversitenin adına katılmasının önemine ve gerekliliğine karar verilerek Rektör Prof. Dr. İsmet Vildan Alptekin’in Milli Eğitim Bakanı ve TBMM nezdinde yaptığı başarılı uğraşlar sonucunda kurumun adı 2004 yılında “Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi” olmuştur.⁹ Üniversite günümüzde Fındıklı, Beşiktaş (Fen Edebiyat Fakültesi ve Devlet Konservatuvarı) ve Cihangir (Fen Edebiyat Fakültesi’nin bir kısmı ve Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü) olmak üzere üç yerde eğitim vermektedir.

⁹ Ayşegül İzer, “Yeni Adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi”, **Sanat Çevresi**, S. 305, mart 2004, s. 6

2.2. Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Müdür ve Başkanları¹⁰

Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin en üst düzey idari amirlik makamı olan müdürlük, mektebin akademi olduğu 1928 yılından sonra başkanlık makamı ile değişmiştir. 20 temmuz 1982 tarihinden itibaren akademinin üniversiteye dönüşmesinden sonra da başkanlık makamı yerini rektörlük makamına bırakmıştır.

Osman Hamdi Bey (1 ocak 1882-24 şubat 1910), Halil Edhem (25 ocak 1910-25 nisan 1917), Halil Paşa (25 nisan 1917-aralık 1918), Nazmi Ziya (9 aralık 1918-8 mayıs 1921), Ali Sami Boyar (9 mayıs 1921-12 eylül 1921), Cemil Bey (Cem) (eylül 1921-mart 1925), Nazmi Ziya (mart 1925-18 haziran 1927), Namık İsmail (haziran 1927-ağustos 1935), İsmail Hikmet Ertaylan (Vekil) (ağustos 1935-10 nisan 1936), Burhan Toprak (10 nisan 1936-19 temmuz 1948), Avni Başman (Vekil) (6 mayıs 1948-5 kasım 1948), Zeki Faik İzer (5 kasım 1948-25 kasım 1952), Nijad Sirel (25 kasım 1952-18 haziran 1959), Asım Mutlu (29 ağustos 1959-6 haziran 1966), Hüseyin Gezer (6 haziran 1966-30 eylül 1969), Ahsen Yapanar (30 eylül 1969-14 temmuz 1970), Feridun Akozan (14 temmuz 1970-2 ekim 1975), Sadun Ersin (2 ekim 1975-2 ekim 1978), Orhan Şahinler (2 ekim 1978-26 temmuz 1982), Muhteşem Giray (26 temmuz 1982-29 temmuz 1987), Gündüz Gökçe (29 temmuz 1987-24 haziran 1995), Tamer Başoğlu (24 haziran 1996-29 haziran 2000), İsmet Vildan Alptekin (29 haziran 2000-20 mart 2006), Onur Altan (Vekil) (20 mart 2006-)

¹⁰ Mustafa Cezar, "Kuruluşundan Bugüne Akademi", **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 90. Yıl**, İstanbul 1973, s. 24

2.3. Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nin Eğitim Verdiği Binalar

Osman Hamdi Bey, Sultan II. Abdülhamid'in (1876-1909) onayı ile 1 ocak 1882'de müze müdürlüğünün yanısıra Sanâyi-i Nefise Mektebi Müdürlüğü'ne de tayin edilmiştir. Türkiye'de ilk defa Güzel Sanatlar alanında eğitim verecek olan okulun kuruluş kararı, yönetmeliği, müdür tayini padişahın onayından çıkmakla birlikte, öğretmen temini ve okul binasının bulunması gibi konular önemini korumaktaydı. Müze ve Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin aynı kişi tarafından yönetilecek olması ve bu iki kurumun işlerinin kolaylıkla yürütülebilmesi amacıyla birbirine yakın yapılar olmaları düşünülmüştür. Bu amaçtan hareketle, şimdiki Arkeoloji Müzesi'nin¹¹ karşısına beş dersane ve bir atelyeden ibaret mektep binasının yapımına başlanmıştır. 26 ocak 1882'de Ticaret Nezareti'nden çıkan ve 7 şubat 1882'de padişahın onayından geçen tasarıda, binanın yapımı, bina için harcanacak para, öğretmenler ile memurlara ayrılan kadro ve bunlara ait ödenekleri içeren açıklamalar da bulunmaktaydı.¹²

Günümüzde Eski Şark Eserleri Müzesi (Âsâr-ı Atıka Müze-i Hümâyun) olarak kullanılan bu ilk mektep binası, mektebin ilk mimarlık hocası ve aynı zamanda Osman Hamdi Bey'in dostu olan Alexandre Vallaury tarafından tasarlanıp inşa edilmiştir. Topkapı Sarayı'nın kuzey tarafında Haliç'e bakan yamaçta yer alan Çinili Köşk'den sonra bu alana inşa edilen yapı, etrafını saran yoğun yeşil doku ve anıtlar sayesinde gözlerden uzak kalmıştır.¹³ Vallaury'nin, kısmen gömülü bir zemin kat üzerine tek katlı ve kâgir olarak inşa ettiği bu yapı neorönesans bir uygulamaya

¹¹ Alexandre Vallaury tarafından yapılan ve Çinili Köşk'ün karşısında bulunan iki katlı yapı (İstanbul Arkeoloji Müzeleri) 13 haziran 1891'de kullanıma açılmıştır. Yapı, Osman Hamdi Bey'in yürüttüğü kazılarda bulunan eserlerin artması ile yeterli olmayınca Vallaury tarafından planlanan ve ressam ve mimar Philippe Bello tarafından yapım çalışmaları yürütülen ek bina 1 eylül 1898'de yapının kuzey tarafına eklenmiş bu bölüm 7 kasım 1903'te açılmıştır. Ancak buluntular bu yapıya da fazla gelince ertesi yıl yine Vallaury tarafından tasarlanan güney kanadın yapımına başlanmış, yapım çalışmaları Halil Edhem Bey tarafından yürütülerek nisan 1907'de açılmıştır. Son olarak 1984 yılında arka cepheye ek bir yapı ile müze genişletilmiştir.

¹² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye İradeleri, no. 67871; bu belge için bkz. Mustafa Cezar, **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, C. II, İstanbul 1995, s. 533, belge no. 22

¹³ Zeki Sönmez, "Gülhane'de Mekteb-i Sanâyi-i Nefise-i Şahane Binası", **Dünya İnşaat Dergisi**, S. 1/3, 1984, s. 33

sahiptir. Binaya yüksek bir merdivenle birinci kattan ulaşılmaktaydı. 1963 yılındaki onarımlarla bu merdiven kaldırılmış ve genişçe bir saçak ile zemin kattan giriş sağlanmışsa da, son yıllarda (2000) yapılan değişiklik sonucu merdiven tekrar eklenmiştir. Cephede kompozit başlığı olan yüksek plastırlar kullanılmıştır. Cepheyi eşit içinde pencerelerin yer aldığı birimlere ayıran bu plastırlar genişçe bir silme ile birbirine bağlanmaktadır. Basık kemerli olarak tasarlanmış pencerelerin üst kısmında küçük konsollara oturan lentolar ve dikdörtgen çerçeve içinde yüksek kabartma olarak yapılmış insan başı biçimindeki madalyonlar bulunmaktadır. Yapının çatıya yakın kısmında ise yanları yuvarlatılmış bir dizi halinde kartuşlar sıralanmakta ve çatı seviyesinde testere dişi silme ve parapetler yer almaktadır.¹⁴

Ancak yapının ihtiyaca cevap vermediği anlaşılınca, Osman Hamdi Bey varolan yapının genişletilmesi yoluna gitmiş Vallaury'den bir proje hazırlamasını istemiştir. 1889 yılında başlanıp 1892 yılında tamamlanan ek inşaatta yapıya hazırlık sınıfları için bir atölye, bir sergi salonu, biri heykel diğeri hakkâklık (gravür) bölümlerine ait iki atölye eklenmiştir. 1911 yılında ise önceki bina ile salon kısmının arasında kalan açıklığa iki oda eklenerek bunlar birleştirilmiştir. Vallaury, ikinci olarak tasarladığı yapıda eğimden yararlanarak zemini yükseltmiş ve üç katlı bir görünüm sağlamıştır. Alt katta üçlü pencere gruplarının plastırlarını birleştiren platformu üst katı taşıyan bir öğeye dönüştürmüştür. Üst kat cephelerinde yüksek plastırlarla birbirinden ayrılmış, bu bölümlerin yüzeylerini ise geri çekerek yapıya derinlik ve hareket kazandırmıştır. Cephedeki bu hareketlenme üst kısmında pencereler ve alt kısmında ise iyonik sütunların taşıdığı içinde heykeller bulunan üç açıklıklı ve akroterli bir üçgen alınlığı bulunan tapınak görünümü ile sağlamıştır.¹⁵

Sanâyi-i Nefise Mektebi'ni 1968 yılında yazdığı bir yazıda değerlendiren akademi hocalarından Nurullah Berk şunları söylemiştir: "...Nefis sanatların gösterildiği bu okulda, bir bakıma, bir ser'den başka bir şey değildi. Gülhane Parkı'nın içinde, "Müze-i Hümayun" karşısında, gözlerden, şehir hayatından uzak,

¹⁴ Afife Batur, "Sanâyi-i Nefise Mektebi Binaları", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul 1994, s. 447-448

¹⁵ a.g.e., s. 448

üç beş öğretmeni, onbeş yirmi öğrencisi ile bu okul, sanki varlığını gizlemek isterdi. Bizim kuşak okulun bu devresine yetişemedi ama, Gülhane Parkı'ndaki taş binayı aratacak yıllar gördü".¹⁶

Onarım ve düzenleme çalışmaları nedeniyle uzun bir süre boyunca kapalı tutulan bu bina, Garanti Bankası'nın katkılarıyla 8 eylül 2000 günü Prof. Nezih Eldem'in tarafından yeniden ziyarete açılmıştır.¹⁷

Ne yazık ki Sanâyi-i Nefise Mektebi kendisi için yapılan bu binada 2 ekim 1916 tarihine kadar kalabilmiştir. Osman Hamdi Bey'in 24 şubat 1910'da Müze ve Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin müdürü iken vefat etmesi üzerine yerine 1892 yılından beri Müze Müdür Muavini olan kardeşi Halil Edhem (Eldem) Bey (1861-1938) tayin edilmiştir. Ressam Halil Edhem Bey'in müdürlüğü zamanında mektep, günümüzde adı Anadolu Moda Tasarım Meslek Lisesi (yakın zamana kadar Pratik Kız Sanat Enstitüsü) olan Cağaloğlu'ndaki Lisan Mektebi binasına¹⁸ nakledilmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında gerçekleşen bu durum yeni müze müdürünün Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin yanında müzeye daha fazla ilgi gösterdiğinin kanıtı sayılabilir.¹⁹ Mektep, Cağaloğlu'ndaki binaya taşındıktan sonra 25 nisan 1917'de Müze Müdürlüğü ile Mektep Müdürlüğü birbirinden ayrılmıştır. Halil Edhem Bey, Elvâh-ı Nakşiyye Koleksiyonu adlı eserinde²⁰ konu ile ilgili olarak; bazı ressamların, okul binasının eskiliğinden ve atelyeler için ışığın yetersiz olmasından ötürü Maarif Nezareti'ne şikayette bulduklarını ve okul binasının yerine yeni bir okul yapılmasını ve bu okulun sanat bakımından gelişmesini sağlamak için de Müze Müdürlüğü ile bağlantısının kesilmesini istediklerini aktarmıştır. Sürmekte olan I. Dünya Savaşı'ndan ötürü, değil yeni bina yapılmasının, eskisinin onarılmasının bile

¹⁶ Mustafa Cezar, "Türkiyenin Çağdaşlık Yolunda Işık Tutan Yüksek Öğretim Kurumlarından, Akademi", **Sanat Çevresi**, S. 260, haziran 2000, s. 22

¹⁷ Müzenin ziyarete açılışı ile ilgili anonim haber yazısı için bakınız; "Eski Şark Eserleri Müzesi Garanti'nin Katkılarıyla Yeniden Açıldı", **Sanat Çevresi**, S. 264, ekim 2000, s. 27

¹⁸ Tanzimat döneminde artan dış ilişkiler nedeniyle Hariciye Nezareti görevlilerine yabancı dil öğretilmesi için kurulan okul, ilk olarak 1864'de açılmış, ancak açıldıktan iki yıl sonra kapatılmıştır. İkinci kez 1883'de Mekteb-i Mülkiye bünyesinde öğretime başlayan okul, Cağaloğlu'nda kendisi için yapılan bu binaya yerleşmiştir. Ancak bu kez de uzun ömürlü olmayan okul 1892'de kapatılmıştır.

¹⁹ Mustafa Cezar, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1883-1968**, İstanbul 1968, s. 9

²⁰ Halil Edhem, **Elvâh-ı Nakşiye Koleksiyonu** (günümüz Türkçesine aktaran Gültekin Elibal), İstanbul 1970, s. 41

mümkün olmadığı, ayrıca Babil, Asur, Hitit, Mısır ve bunun gibi doğuya ait eserlerin büyük bir bölümünün müzede yer olmadığı için bodrumlarda ve bahçede sandıklar içinde kaldığını belirtmiştir. Bunun üzerine bu iki istek birleştirilmiş ve Maarif Nazırı Şükrü Bey tarafından değerlendirilerek, okulun Cağaloğlu'ndaki binaya taşınması, kalan binanın ise eski şark eserlerini kapsayarak müzeye tahsis edilmesi uygun görülmüştür.²¹

Cağaloğlu'ndaki bina ilk yapıya nazaran daha büyük olmakla birlikte, Sanâyi-i Nefise Mektebi burada uzun süre kalamamıştır.²² Mustafa Cezar, bu yapıyla ilgili olarak, "...Cağaloğlu'ndaki bu bina ilk binadan daha büyüktü. Şayet akademi bu binada bırakılsaydı kendisini bir süre için de olsa rahat hissedebilirdi. Fakat ne yazık ki akademinin bina yönünden şanssızlığı daha da yoğunluk kazanacak ve 10 yıl sürecek bir göçebelik dönemine girecekti...Akademi 10 yıl müddetle gayrimüsait binalarda ders yapmaya mecbur kalmanın yanıbaşında, nakiller sırasında öğretim malzemeleri ziyanına da uğramış, hatta bazen malzemeyi yerleştirme imkanını bile bulamamıştır. Nitekim ilk binada bulunduğu sırada hayli zenginleşmiş olan resim koleksiyonları, yeni gidilen yerlerde pek çok defa birbiri üzerine yığılmış şekilde bodrumlarda kalmış, alçı modeller kırılmıştır. Bu bakımdan, akademinin binadan binaya göç ettirilmesi, onun gelişmesini engellemenin çok ilerisinde mevcut durumunu dahi bir hayli zedelemiştir" demektedir.²³

Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin 13 mayıs 1919'a kadar eğitim verdiği Cağaloğlu Lisan Mektebi binası iki kattan ibaret olup, uzunlamasına bir mimari gelişim göstermektedir. Neoklasik özelliklerin görüldüğü yapıda iki katı birbirinden ayıran geniş profilli bir silme bulunmaktadır. Alt kat pencereleri yuvarlak, üst kat pencereleri ise basık kemerli olarak tasarlanmıştır. Alt ve üst katta devamlılık

²¹ Halil Edhem, **a.g.e.**, s. 42; Celâl Esad Arseven, "Güzel Sanatlar Akademisi", **Sanat Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1983, s. 29

²² Çünkü daha önce burada öğrenim gören Darümuallimîn Mektebi bulunduğu binadan çıkartılmış, tekrar Cağaloğlu'ndaki bu binaya dönmek zorunda kalınca mektebin binadan ayrılması gerekmiştir. Celal Esad Arseven, **a.g.e.**, 29

²³ Mustafa Cezar, "Kuruluşundan Bugüne Akademi", **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 90. Yıl**, İstanbul 1973, s. 13-14; Mustafa Cezar, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl** (yay. haz. Zeki Sönmez), İstanbul 1983, s. 14

gösteren plastırlar yapıya hareketlilik kazandırırken, pencereleri de birbirinden ayırmaktadırlar. Giriş cephelerinde üçlü pencere olarak tasarlanmış orta bölüm öne doğru bir çıkıntı oluşturmakta, iki yan kanat geride kalmaktadır. Alt kattaki yuvarlak pencerelerin üzerinde alternatif olarak sıralanmış yuvarlak kemerler bulunmaktadır. Üst katta da durum aynı olmakla birlikte, sıralar halindeki yuvarlak kemerler farklılık meydana getirmektedir. Bundan farklı olarak basık kemerli pencerelerin üzerinde üçgen alınlıklar, üzerinde alınlık ve kemer bulunmayan pencerelerin üzerinde ise kartuşlar yer almaktadır. Üzerinde bir Osmanlı armasının bulunduğu çatı kısmı testere dişi silme ve parapetlerle son bulmaktadır.

23 ekim 1916'da, bina Sanâyi-i Nefise Mektebi olarak kullanılırken önemli bir koleksiyon da buraya yerleştirilmiştir.²⁴ Osman Hamdi Bey'in halka ve genç kuşaklara yerli ve yabancı resamlara ait eserlerin kopyalarını yaptırmak ve onlara eserler üzerinde inceleme olanağı vermek amacıyla gerçekleştirmeyi düşündüğü fikri ne yazık ki maddi yetersizlikler ve başka güçlükler nedeniyle hayatta iken gerçekleştirilememiştir. Halil Edhem Bey zamanında müze bütçesinde bu iş için ayrılan bin lira ile girişimlerde bulunulmuş ve Paris, Berlin, Münih, Viyana, Madrid'deki müzelerle yazışmada bulunularak bir çok tablo ısmarlanmıştır. Orijinalleri üzerinden değerli sanatçılara yaptırılan kopya eserler müze müdürlerinin kanaatleri doğrultusunda satın alınmışlardır. Türk, İtalyan, Flaman, Fransız, Hollanda, İngiliz, İspanyol, Rus ve Alman resim okullarına ait 42 tablodan oluşan bu koleksiyon,²⁵ Cağaloğlu Lisan Mektebi binasının üst katındaki büyük salonda ve bunun yan tarafındaki odada sergilenmiştir.

Mektep, 13 mayıs 1919'da Şehzadebaşı'ndaki bir binaya yollanmıştır. Bu bina için Mustafa Cezar: "Burası değil akademi bir ilkokul bile olmazdı. Zira küçük, adi ve külüstür bir evden başka birşey değildi" sözlerini söylemiştir.²⁶

²⁴ Refik Erkman, **Osman Hamdi**, İstanbul 1967, s. 3-4

²⁵ Koleksiyondaki resimlerin konu ve ölçülerini bildiren liste Halil Edhem Bey'in İstanbul'da 1924 yılında basılan Elvâh-ı Nakşiyeye Koleksiyonu adlı eserinde bulunmaktadır. Bunun için bkz. Halil Edhem, **a.g.e.**, s. 54-68, bugün bu eserlerin büyük bir kısmı Resim Heykel Müzesi'nde bulunmaktadır.

²⁶ Mustafa Cezar, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl** (yay. haz. Zeki Sönmez), İstanbul 1983, s. 14

9 mayıs 1920’de mektep, Şehzadebaşı’ndaki binadan çıkarılarak Divanyolu’ndaki Gedikler Kâhyası Salih Efendi Konağı olarak bilinen şimdiki Sağlık Müzesi binasının bir kısmına yerleştirildi. Ancak bir ay sonra burasının İtalyanlar tarafından işgal edilmek istenmesi üzerine bina boşaltılmış, dört ay süreyle öğretim için bina bulunamamıştır. Eşyalar ise o tarihte işgal altında olmayan Arkeoloji Müzeleri’nde depolanmıştır.²⁷ Divanyolu’ndaki Gedikler Kâhyası Salih Efendi Konağı, üç katlı kâgir bir binadır. Kat araları ince silme sıraları ile ayrılmış olup, ikinci ve üçüncü katlar konsollara oturmaktadır. Kapının üzerine rastlayan binanın merkezi bölümü dışarı taşkın olarak belirginleştirilmiş, üçgen alınlıkla vurgulanmıştır. Binanın giriş cephesinde simetrik bir düzenleme hakim olup, çok sayıda pencere ile hareketli bir görünüm sağlanmıştır.

İşgal sona erdikten sonra 9 ekim 1920’de, mektep yeniden Divanyolu’ndaki Gedikler Kâhyası Salih Efendi Konağı’na yerleşti. Bir sene sonra ise burdan çıkarak ikinci kez Cağaloğlu’ndaki Lisan Mektebi binasına taşındı.²⁸ 1926 yılının yazına kadar kaldığı bu binada ayrıca öğrenciler 13 ocak 1923’te, Gedikpaşa’daki sıbyan mektebinde öğrenim gören İnâs Sanâyi-i Nefise Mektebi²⁹ öğrencileri ile kısmen birleştirilmiş, ancak Gedikpaşa’daki bina da bırakılmayarak resim ve heykel atelyesi olarak kullanılmıştır.

1926 yılının yaz aylarında mektep, Fındıklı’daki Cemile ve Münire Sultan Sarayı’na (Çifte Saraylar) taşındı. Sultan Abdülmecid’in kızları Cemile ve Münire Sultanlar için, Emnabad Sarayı’nın eski yerinde, Garabed Balyan tarafından 1856 yılının yazında başlanıp, 1859 yılının nisan ayında tamamlanan iki sahil sarayı

²⁷ Halil Edhem, **a.g.e.**, s. 44

²⁸ Lisan Mektebi’nde öğrenim gören Darümuallimîn Mektebi tekrar başka bir binaya yollanınca mektep bu binaya yeniden yerleşebilmiştir, Halil Edhem, **a.g.e.**, s. 44

²⁹ Sanâyi-i Nefise Mektebi’nin başlangıçta sadece erkek öğrenci alması, II. Meşrutiyet sonrasında kız öğrencilerin yüksek tahsil görmesi gerektiği üzerine görüşler, açılan özel ve devlete bağlı kız liselerinde bayan resim öğretmeni ihtiyacı ve kız öğrencilerin resme karşı büyük ilgi duymaları gibi gerekçeler dikkate alınarak değerlendirilmiş ve 13 ekim 1914’te İnâs Sanâyi-i Nefise Mektebi kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatma Ürekli, “Güzel Sanatlar Eğitiminde Osmanlı Hanımlarına Açılan Bir Pencere; İnâs Sanâyi-i Nefise Mektebi”, **Tarih ve Toplum**, S. 231, mart 2003, s. 51; Hacer Banu Paşahoğlu, **İnas Sanâyi-i Nefise Mektebi ve Mezunları**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996

yaptırılmıştır.³⁰ Bunlardan Tophane yönündeki Münire Sultan'a, Dolmabahçe yönündeki ise Cemile Sultan'a ayrılmıştır. Cemile Sultan Sarayı³¹, Abdülaziz'in kızı Nazime Sultan ve kocası Derviş Paşazade Ahmet Paşa tarafından kullanılmıştır. Ancak 19 ocak 1910 yılındaki Çırağan Sarayı yangınından sonra varislerinden satın alınarak bazı değişiklikler yapılmış ve Meclis-i Mebusan Binası olarak kullanılmıştır.³² İlk tadilatını bu sırada geçiren yapıda orta ve yan sofaların şekilleri değiştirilmiştir. Takviye için direkler konmuş ve asma katlar oluşturulmuştur. Saray, Münire Sultan'ın 1862'de ölümünden sonra, önce Sultan II. Mahmud'un kızı Adile Sultan'a sonra da Sultan Abdülaziz'in kızı Saliha Sultan'a tahsis edilmiştir.³³ Cumhuriyet'in ilanından sonra III. Kolordu Komutanlığı, sonra da İstanbul Komutanlığı olarak kullanılan yapı, 1943-1952 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı'na verilerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve son olarak da Atatürk Kız Lisesi olarak hizmet vermiştir. Sahil sarayları denize paralel olarak yerleştirilmiştir. Her iki yapı da kendi içinde dengeli ve simetrik olarak planlanmıştır. Ortada iki eyvanlı büyük bir sofa, iki yanda da daha küçük bir tarafı sağır iç sofalar bulunmaktadır. Sofalar iki taraflı çifte koridorlarla birleştirilmiştir. Alçak bir bodrum kat üzerine iki katlı olarak tasarlanan yapıları birleştiren ara bölüm (kütüphane) alçak tutulmuştur. Yapının merdiven ve koridor gibi bölümleri aydınlıklardan hava ve ışık

³⁰ Haluk Y. Şehsuvaroğlu, "Salıpazarı Sarayları", **Akşam Gazetesi**, 6 eylül 1947; Cengiz Orhonlu, "Fındıklı Semtinin Tarihi Hakkında Bir Araştırma", **Tarih Dergisi**, S. 11-12, İstanbul 1956, s. 59; M. Sinan Genim, "Saraylar, Kasırlar, Konaklar ve Evler", **Geçmişten Günümüze Beyoğlu**, C. I, İstanbul 2004, s. 141-143

³¹ Pars Tuğlacı, **Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi**, İstanbul 1981, s. 58-59; Ayrıca çocukluğu Cemile Sultan Sarayı'nda geçen Prenses Mevhibe Celâlettin'in (Cemile Sultan'ın torunu) saraydaki yaşamı ayrıntılı olarak anlattığı şu yayına bakılabilir: Sara Ertuğrul, **Geçmiş Zaman Olur ki**, İstanbul 1953, s. 3-17

³² Mustafa Cezar, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1991, s. 351-353; Sedat Hakkı Eldem-Mehmet Ali Handan, "Güzel Sanatlar Akademisi", **Arkitekt**, S. 1-2, 1954, s. 7, Haluk Y. Şehsuvaroğlu, **Tarihî Odalar**, İstanbul 1954, s. 151-155, Günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin önünden geçen caddenin adının "Meclis-i Mebusan caddesi" olarak anılması eski meclis binasının burada bulunmasındandır.

³³ Kaynaklarda sarayın önce Sultan Abdülaziz'in kızı Saliha Sultan'a, sonra da Sultan II. Abdülhamid'in kızı Adile Sultan'a verildiği hakkında bilgi verilmektedir. Ancak II. Abdülhamid Adile Sultan diye bir kızı olmadığı, Adile Sultan diye bahsedilenin II. Mahmud'un kızı olduğu düşünülmektedir. 1899 olan ölüm tarihi ve bu sarayda oturduğuna dair verilen bilgi de bunu doğrulamaktadır. Nihat Azamat, "Âdile Sultan", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1988, s. 382-383; M. Çağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara 1992, s. 135, 164

almaktadır.³⁴ Her iki yapının da iki ucunda ana bünyeden ayrı olarak iki katlı selamlık köşkleri bulunmaktadır.³⁵

1926 yılının yazında Cemile Sultan Sarayı'na taşınan akademi, kız ve erkek öğrencileriyle birlikte ilk defa büyük, rahat ve kalıcı bir binada olmanın huzurunu yaşamıştır. Ancak, 1 nisan 1948'de akademi büyük bir yangın geçirmiş ve bu yangında birçok eşya, rölöveler, kütüphanedeki kitaplar, öğrenci kayıtlarına ait dosyalar, ders malzemeleri, resim tabloları kurtarılamayarak yanmıştır.³⁶ Yangın akademi için tekrar sıkıntılı bir dönem başlatmış oldu. Bahçedeki yapılar yangından zarar görmediğinden mimarlık bölümü dışındaki bölümler o binalara sığdırılmıştır. Mimarlık bölümü ise Fındıklı'daki ilkokul binasına gönderilmiştir. İdari kısım ise akademide "Taut Salonu" olarak anılan büyük odaya yerleştirilmiştir. O ders yılı sonunda akademi Yıldız'daki Sağır Dilsizler Okulu'na (günümüzde Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) taşınmış ve akademi binası esaslı bir tamir geçirinceye kadar burada ikamet edilmiş, 23 nisan 1953'de tekrar ana binaya geri dönmüştür.

Sedad Hakkı Eldem ve Mehmet Ali Handan³⁷ tarafından eski binanın kütlesi ve konturları korunarak yeni bir yapı yapılmıştır. Eski plandaki sofalar düzenlenmiş, binanın içine avlu ve merdivenler yerleştirilerek ışığın binaya nüfus etmesi sağlanmıştır. İlk binada depo olarak kullanılan bodrum katının tavanı yükseltilmiş ve bir kat elde edilmiştir. Esas giriş ve iki katı kapsayan şeref hölü de bu kata alınmıştır. Alt kat idari kadroya, üst kat ise atelyelere ve öğretim kadrosu ve asistanlara ayrılmıştı. Ancak Sedad Hakkı Eldem ve Mehmet Ali Handan bina bittikten sonra müdüriyetin binaya istediği gibi yerleşerek bu kuralı ihlâl ederek fonksiyonu işlemez

³⁴ Sedad Hakkı Eldem, **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul 1968, s. 207; Sedad Hakkı Eldem, **50 Yıllık Meslek Jübilesi**, Mimar Sinan Üniversitesi 100. Yıldönümü Armağanı, İstanbul 1983, s. 212-222

³⁵ M. Sinan Genim, "Saraylar, Kasırlar, Konaklar ve Evler", **Geçmişten Günümüze Beyoğlu**, C. I, İstanbul 2004, s. 142-143

³⁶ Ali Suat Serdengeçti, "Yanan Milli Mimari Rölöveleri Arşivi'nde Neler Vardı?", **Mimarlık**, S. 3, 1948, 2. 14-16; Nizamettin Doğu, "Zavallı Akademi", **Mimarlık**, S. 2, 1948, s. 34; Kerim Silivri, "1 Nisan 1948 Akademi Yangınına Dair", **Sanat Çevresi**, S. 53, mart 1983, s. 22-24

³⁷ Sedad Hakkı Eldem-Mehmet Ali Handan, "Güzel Sanatlar Akademisi", **Arkitekt**, S. 1-2, 1954, s. 5-17

hale getirdiklerini ve bundan da projeyi hazırlayan mimarları sorumlu tuttuklarını belirtmişlerdir.³⁸

Ancak öğrenci ve öğretim üyesi kadrosunun genişlemesine paralel olarak bu bina da ihtiyaca cevap veremez oldu. 1957 yılında akademinin önündeki Meclis-i Mebusan caddesi genişletilirken bahçedeki akademiye ait binalar da istimlak edilerek yıktırılmıştır.³⁹ Bunun üzerine yer sıkıntısı giderek artmış ve bunun sonucu olarak 1959 senesinde Dekoratif Sanatlar Bölümü öğretim için pek uygun olmayan Salıpazarı'ndaki iki iş hanına yerleştirilmiştir. Bunun üzerine akademi yönetimi Münire Sultan Sarayı'nı (Atatürk Kız Lisesi) da almayı düşünerek bu yolda çalışmalar başlatmıştır. Sarayı akademiye katmak için yapılan başvurular sonuçsuz kalmamış, Münire Sultan Sarayı da 1969 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'ne devredilmiştir. Cemile Sultan Sarayı gibi iç ve dış mimarisi yine Sedad Hakkı Eldem ve Mehmet Ali Handan tarafından yenilenerek 21 Kasım 1975'de öğretime açılmıştır. Bu hususta, Prof. Muhlis Türkmen Münire Sultan Sarayı'nın, Cemile Sultan Sarayı gibi yangın felaketi geçirmediği halde dış ve taşıyıcı iç ana duvarları dışındaki tüm bölümlerinin (zengin tavanları, merdivenleri...) korunmadan yıkılıp kimliklerinin hiçe sayılarak iki binanın birbirine eş yapılar haline getirilmesinin doğru olmadığını belirtmiştir. Ayrıca yazar makalesinde akademinin öğretim yaptığı eski Cemile Sultan Sarayı'nın iç ve dış mimarisini, dekorasyonunu, süsleme özelliklerini hatırında kalan tüm ayrıntılarıyla aktarmıştır.⁴⁰

Çifte Saraylar'ın iki uç kısmında bulunan selamlık köşklerinin yerinde Deniz Ticaret Odası (Münire Sultan Sarayı'na ait olan tarafta) ve Rektörlük binası (Cemile Sultan Sarayı'na ait olan tarafta) bulunmaktadır. Rektörlük binası, 1948 yılındaki yangında zarar görmemiştir. 1960'lı yıllarda lodosta tabanından su çıktığı gerekçesiyle yıktırılmıştır. Rektörlük binası, Prof. Dr. R. Ruşen Dora tarafından

³⁸ Sedad Hakkı Eldem-Mehmet Ali Handan, **a.g.e.**, s. 12

³⁹ Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, İstanbul 1969, s. 50-51

⁴⁰ Muhlis Türkmen, "Anılarda Akademi ve Mimari Üzerine Not ve Çizgiler", **Sanat Çevresi**, S. 175, Mayıs 1993, s. 16-20

rölöve, restitüston ve restorasyon projeleri hazırlanarak uygulanmıştır.⁴¹ Yapı, restorasyonda ara bölümle ana bünyeye bağlanmış, 2003 yılında hizmete açılmıştır. Ayrıca yine Prof. Dr. R. Ruşen Dora tarafından öğrenci kantini ve heykel bölümünün de projeleri hazırlanmış ve uygulaması yapılmıştır. Kapalı salonu ve rıhtımda açık terası bulunan restoran inşa edilmiş, oditoryumun girişi ve fuayesi düzenlenmiş, fuaye ile restoran kısmı arasına öğretim elemanları ve personel için kafe oluşturulmuştur.⁴² 1987 yılında Devlet Konservatuvarı Beşiktaş'taki binaya taşınmıştır. Günümüzde Fen Edebiyat Fakültesi ve Devlet Konservatuvarı Beşiktaş'taki binalarda öğretim yapmaktadır. Ayrıca Cihangir'deki binalarda da Fen Edebiyat Fakültesi'nin bir kısmı ve Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü yerleşmiş bulunmaktadır. 1989 yılında Zevkî Kadın Sıbyan Mektebi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Mimar Sinan Üniversitesi'ne verilerek Meslek Yüksek Okulu Mimari Restorasyon Programı'na tahsis edilmiştir. 1992 yılında Tophane-i Amire Binası, Askeri Müze yetkilileri ile Mimar Sinan Üniversitesi arasında düzenlenen bir protokol ile üniversiteye devredilmiştir ve Kültür Merkezi olarak hizmet vermektedir. 1998 yılında ise Nusretiye Kasrı da üniversiteye verilerek günümüzde misafirhane olarak kullanılmaktadır.

Ancak günümüzde öğrenci ve öğretim üyesi kadrosunun genişlemesine paralel olarak bu binalar da ihtiyaca cevap veremez olmuştur. Bu sebeple bina içindeki boşluklar kapatılarak ve derslik yapılarak değerlendirilme yoluna gidilmiş ancak bu sayede binanın karakteri değiştirilmiştir.⁴³ Mekan sıkıntısına çözüm bulmak amacıyla Şişli-Bomonti'de yapı adası satın alınmıştır. Tiyatro-konser salonu ve kapalı otoparkı da kapsayacak 35.000 metrekarelik ek eğitim alanının yapımı sürmektedir.

⁴¹ R. Ruşen Dora, "Selâmlık Köşkü Yeniden Canlanıyor", **Sanat Çevresi**, S. 259, mayıs 2000, s. 24-25

⁴² Fehmi Kızıl, "Tasarım, Sanat ve Bilim Ortamında Birlikteliğin Artması", **Sanat Çevresi**, Özel Sayı: 4, mart 2003, s. 6-8

⁴³ Muhlis Türkmen, "Tasarım ve Kenarda Kalan Düşünceler", **Tasarım+Kuram**, S. 1, mayıs 1999, s. 1-8

3- SANÂYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ / GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ MİMARLIK BÖLÜMÜ

3.1. Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'ndeki Eğitim Reformları

Sanat eğitimi verilen ve sürekli yenilenmesi gereken akademide hocaların yıllarca aynı kalmaları genel anlamda bir durgunluğa yol açmıştır. İlk olarak resim bölümüne İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Nazmi Ziya Güran ve Feyhaman Duran gibi önemli hocaların akademi kadrosuna girmesi tüm akademiye etkilemiş ve farklı bir atmosfer yaratmıştır.

Mimarlık bölümünde ilk mimarlık hocası olan Vallauri ve ondan sonra gelerek onun üslubunu benimseyen Mongeri zamanında da önemli bir yenilik olmamıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile savaş yıllarının vermiş olduğu zarardan kurtulmak ve Türkiye'yi yeni baştan yeni binalarla kurmak için çok sayıda mimara ihtiyaç olmuştur. Ancak akademide kuruluş yıllarına göre sürdürülen mimarlık eğitimi bu safhada yetersiz kalmakta, çağa adapte olacak çağdaş bilgilere sahip mimarlar gerekmemekte idi.⁴⁴ Bu sebeple ilk olarak yapılacak atılım mimarlık diploması olmadan mimarlık yapanların önlenmesi olmuştur. Ancak asıl konu mimarlık eğitimi veren kurumun yeni donanımlar edinmesi ve kendini geliştirmesi için bir takım takviye güçlerin ithal edilmesi yoluna gidilmiştir. 1930 yılında İsviçre'den Prof. Ernst Egli akademide ders vermesi için çağrılmıştır. Egli akademiye farklı ve çağdaş bir yorum getirmiş, öğrencilerin gelişmeler karşısında daha dayanıklı olmalarını sağlamıştır. Egli'nin olumlu sonuçlar veren çabalarının yanında 1927 haziranında akademi müdürü olan Namık İsmail'in katkısı büyüktür. Egli, Almanya'dakine benzer bir eğitim programı hazırlamıştır. Eski atölye sistemini kaldırarak modern mimari anlayışın hakim olduğu işlevin ön planda tutulduğu yeni bir sistem getirdi. Bu değişikliği benimsemeyen Mongeri ve Vedat Bey atölye hocalığı görevinden istifa ettiler. Egli çağdaş mimarlığın modern teknikle ama

⁴⁴ Mustafa Cezar, *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl* (yay. haz. Zeki Sönmez), İstanbul 1983, s. 24

çevrenin de tamamen gözardı edilmeden gerçekleştirilebileceğini savunuyordu. Kısa sürede Türkçe öğrenmiş ve derslerini Türkçe vermiştir. Böylece dil devriminin başlatıldığı yıllarda terminolojinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Egli'nin Türkiye'de bulunduğu süre içinde topladığı bilgilerle yazdığı "Sinan, Osmanlı Yükselme Döneminin Mimarı" adlı kitabı Mimar Sinan'ın mimarlığını konu edinen ilk monografik yayın olması bakımından önem taşımaktadır.⁴⁵ 1930 yılından sonra yapılan değişiklikler 1934'de çıkarılan yönetmeliğe işlenmiştir. Yenisi çıkarılınca yürürlükten kalkan 1924 yönetmeliği ile 1934 yılı yönetmeliği karşılaştırıldığında yapılan değişimler daha açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca 1934 yılı yönetmeliği sonraki yapılacak değişimler için de taban oluşturduğu için önemi büyüktür. Egli döneminde yapılan yeniliklerden en önemlileri bölümün adının "Yüksek Mimarlık Bölümü" olarak değiştirilmesi, öğretim süresinin bir yıl arttırılması, girişte serbest resim sınavının koydurulması, öğrenci sayısının 35-50 kişi ile sınırlandırılması ve müfredata yeni derslerin eklenmesidir. Ayrıca Sedat Hakkı Eldem'in Türk sivil mimarlığını belgelemek amacıyla sürdürdüğü Milli Mimari Semineri de Egli'nin yöneticiliği döneminde başlatılmıştır. Öğretim yılının arttırılması ile hazırlık sınıfı iki yıla çıkartılmış ve ilk devre diye adlandırılmıştır. Birinci devrede başarı gösterenler ikinci devreye geçebilmektedirler. İkinci devre büyük çoğunlukla atelye çalışmasından oluşmakta ve öğrenciler birinci ve ikinci devrede ikişer, üçüncü devrede bir proje yaparak başarılı olmak zorundadırlar.

Akademiye yeni yabancı elemanlar kazandırmak amacıyla 1936 yılında da reform yapılmıştır. O sıralar akademi müdürlüğünde Burhan Toprak bulunmaktadır. Müdürün istekleri karşılanmış ve Akademiye yeni yabancı hocalar getirilmiştir. Egli ile gelen çağdaş anlayış 1936 reformunda daha kalıcı bir hal almıştır. 1931-1937 reformunda mimarlık bölümüne şef ve profesör olarak Hans Poelzig ile anlaşılmış ancak Poelzig göreve başlayamadan ölmüştür. Bunun üzerine Prof. Dr. Bruno Taut ile anlaşılmış Taut 17 kasım 1936 yılında bölüm şefi olmuştur. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Mimari Tatbikat Bürosu'nun da şefidir. Bruno Taut'un yazmış olduğu "Mimari Bilgisi" kitabı ilk Türkçe mimarlık kuramı kitabı olması bakımından

⁴⁵ Hasan Kuruyazıcı, "Türkiye'de Alman Mimarlar", *Arkitekt*, S. 492, eylül-ekim 2002, s. 47-48

önem taşımaktadır. Başarılı bir hoca ve mimar olan Taut, Türkiye’de kaldığı süre zarfında pek çok eğitim yapısı yapmıştır. Bunlardan bazıları, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Cebeci Ortaokulu, Ankara Atatürk Lisesi’dir. Bruno Taut’un tasarladığı ve uyguladığı yapılarda modernizm ve geleneksel Türk Mimarisi’nden gelen sentez izlenmektedir.⁴⁶ Ölümüne kadar devlet mimarı olarak kalmış ve son eseri olan Atatürk’ün katafalkını tasarlama onuruna erişmiştir. Türkiye’de kaldığı süre içinde zamanını mimarlık fakültesinin yöneticisi konumunda olmasına karşın eğitim alanındaki reformlarını kabul ettirmeye çalışmakla geçirmiş ancak mesleki dayanışmadan yoksun bulunduğu ortam tarafından geniş ölçüde de engellenmiştir. Taut’un amacı beş yıllık eğitimin daha etkin kılınması ve sıkılaştırılmasıydı. Öğrencileri yararsız çalışmalardan kurtarmak için Bauhaus’un ön kursundan esinlenerek malzeme bilgisini ve serbest çizimi içeren bir kurs koydu. 1937 yılında da okul dışından ilgi duyanlar için bir yaz kursu hazırladı. Verilmekte olan eğitimi çok katı bulan Taut, proje seminerleriyle eğitimi çeşitlendirmek istiyordu. Sonunda tüm karşı gelmelere karşın Taut reformu uygulandı ve olumlu sonuçlar verdi. Öğrencilerinden Mehmet Ali Handan onun öğretisini şöyle özetlemektedir: “Denilebilir ki, akademi’de bilinçli mimarlık eğitimi Prof. Bruno Taut’la başlamıştır. Biz ilk önce onun derslerinde eskiz yapmaya alıştık. Diğer bir deyişle biz daha önceden bu kavramı bilmiyorduk. Bruno Taut’un yanında son tasarımlarımı ürettim. Atelyede 9 kişiydik. Eğitim döneminin başında hep birlikte bir proje üzerinde çalışacağımızı açıkladı. Konu Fatih’de bir konut yerleşimiydi. Bize Berlin’de kendi yaptığı konut yerleşimlerini gösterdi. Bu bizim ortak tasarladığımız ilk projeydi. Ayrıca bu, akademiye onun getirdiği bir yenilikti”.⁴⁷ Ancak Taut da 24 aralık 1938’de Ankara’da öldü.

Taut’un yerine yine bir Alman hoca Robert Vorhölzer getirilmiştir. Vorhölzer 1 haziran 1939’dan 31 ocak 1941’e kadar bölüm şefliği yapmıştır. 1937’de kurulan Mimari Tatbikat Bürosu’nda bu iki Alman hocanın yanında başka

⁴⁶ Bernd Nicolai, “Bruno Taut’un Akademi Reformu ve Türkiye İçin Yeni Bir Mimariye Uzanan Yolu”, **Atatürk İçin Düşünmek; İki Eser: Katafalk ve Anıtkabir, İki Mimar: Bruno Taut ve Emin Onat**, İstanbul 1997, s. 32-36

⁴⁷ Kristiana Hartmann (Çev. T. Gül Köksal), “Türkiye Sürgününde Bruno Taut”, **Mimarist**, S. 4, ocak 2002, s. 39

Alman hocalar da görev yapmıştır. Vorhölzer, öğrencilerin pratik meslek bilgilerini güçlendirmek için son yıla staj zorunluluğu getirmiştir. Şehircilik dersinde kullanmak üzere kentin hava fotoğraflarını isteyince casuslukla suçlandı ve hapse atıldı. 24 saat içinde serbest bırakılmaması durumunda Almanya'nın ülkemize gönderdiği tüm uzmanları geri çekeceğini bildirmesi üzerine serbest bırakıldı. Ancak bu olay üzerine görevinden istifa etmiştir.⁴⁸

Reform döneminde akademinin öğrenci sayısı da artmış ayrıca 1938 yılından sonra mezunlara “Y. Mimar” ünvanı verilmiştir. Bu, 1938 yılı yönetmeliğine de eklenmiştir.⁴⁹

1957 yılında kabul edilen bir yönetmelikle akademinin tüm bölümlerinde öğretim süresi beş yıl olmuş, bu durum akademinin Mimar Sinan Üniversitesi'ne dönüşmesine kadar sürmüştür.

⁴⁸ Hasan Kuruyazıcı, **a.g.e.**, s. 60

⁴⁹ Mustafa Cezar, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl** (yay. haz. Zeki Sönmez), İstanbul 1983, s. 24; Mustafa Cezar, “Kuruluşundan Bugüne Akademi”, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 90. Yıl**, İstanbul 1973, s. 24, 28-30

3.2. Sanâyi-i Nefîse Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü Yönetmeliği ve Dersler

Ynetmelik⁵⁰

Kısım I. Gaye ve Kuruluş

Madde 1 – Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü, yüksek bir ğretim ve araştırma müessesesi olup Güzel Sanatlar Akademisi Yönetmeliğinin 2. maddesinde ifade edilen hususlarda, kendi bölümüyle ilgili gayelerin tahakkukuna çalışır.

Madde 2 – Yüksek Mimarlık Bölümünün ğretim ve yönetim işleri:

- a) Bölüm Başkanı,
- b) Bölüm Yönetim Kurulu,
- c) Bölüm ğretmenler Kurulu tarafından görülür.

Madde 3 – Bölüm Başkanı, bölüm yönetim kurulu ve bölüm öğretmenler kurulunun vazife ve yetkileri Güzel Sanatlar Akademisi Yönetmeliğinin ilgili maddelerinde belirtilmiştir.

Madde 4 – Bölüm ğretmenler kurulu, her ayın ilk salı günü saat 14.30'da, o gün tatile rastlıyorsa ondan sonraki ilk iş günü aynı saatte toplanır. Kurul, bölüm başkanının veya öğretmenlerden üçte birinin veya yönetim kurulunun teklifi üzerine yahut resmen müdürlükçe toplantıya çağrılabilir. Bütün toplantılar için davet tezkeresi yazılır ve gündem bildirilir.

⁵⁰ Anonim, "Güzel San'atlar Akademisi mimarî Őbesi talimatnamesi", **Arkitekt**, S. 3-4, 1940, s. 88-89; Anonim, **Yüksek Mimarlık Bölümü ğretim Klavuzu 1960-1961 ğretim Yılı**, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi yayınları, İstanbul 1960, s. 12-19; Anonim, **Güzel Sanatlar Akademisi Giriş Rehberi**, Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Cemiyeti yayınları, İstanbul 1962, s. 22-25

Kısım II. Öğrenci Kayıt ve Kabulü

Madde 5 - Bölüme öğrenci kaydına 15 Eylül'de başlanarak 1 Ekim'de son verilir.

Madde 6 – Bölüme öğrenci olarak kabul edilebilmek için

- a) Devlet Lise imtihanını vermiş olmak
- b) Kabul imtihanlarında başarı göstermek şarttır

Madde 7 – Kabul imtihanı: Resim, Matematik ve Fizik'ten yazılı olarak Ekim ayının ilk günlerinde yapılır ve neticeler 10 Ekim'e kadar ilan olunur.

Madde 8 – Kabul imtihanı komisyonu, Bölüm Başkanı ile Bölüm Öğretmenler Kurulu'nca seçilecek en az 4 üyeden teşekkül eder, imtihan neticesi şu suretle tespit edilir. Matematik notu 2, Resim notu 2, Fizik notu 1 ile çarpılarak toplanır. Bu toplam sayısı en yüksek olanlar, sıra ile kabul olunur.

Madde 9 – Her yıl alınacak öğretmen sayısı, bir evvelki ders senesinin son toplantısında Bölüm Öğretmenler Kurulu'nca tespit edilir.

Madde 10 – Başka Yüksek Mimar okullarından Akademi Yüksek Mimarlık Bölümü'ne nakletmek isteyen en az iki sömestri başarı ile bitirmiş Türk ve yabancı öğrenciler, 6. maddenin (a) fıkrasındaki şartı haiz buldukları takdirde Bölüm Öğretmenler Kurulu'nun tayin edeceği sınıflara alınırlar.

Madde 11 – Bölüme kaydedileceklerin aşağıdaki belgeleri idareye vermeleri lazımdır:

- a) Akademi Müdürlüğü'ne hitaben bir dilekçe,
- b) Nüfus hüviyet cüzdanı sureti, (karşılaştırılmak üzere aslı da birlikte verilir)
- c) Sağlık raporu, çiçek aşısı kağıdı ve icabettiği takdirde diğer aşı belgeleri,
- d) Öğretim belgesinin aslı,
- e) Öğrenime ara verilmişse iyi hâl belgesi,

- f) 12 tane 4,5 x 6 boyunda fotoğraf, (alaminüt olmayacak ve ince kağıda basılmış bulunacaktır)
- g) Kayıt beyannamesi (Akademiden alınır).

Kısım III. Öğretim Planı

Madde 12 – Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümünde öğretim bu yönetmelik gereğince yapılan dersler, tatbikat, eskiz ve projeler, staj ve laboratuvar çalışmaları, atelye ve şantiyelerdeki çalışmalar, seminer, konferans, tetkik gezileri ve diploma projesinden ibarettir.

Dersler mecburi seçime bağlı ve serbest olmak üzere üç türdür:

- a) Mecburî dersler: Bölümden mezun olacak öğrencinin takip zorunda olduğu derslerdir.
- b) Seçime bağlı dersler: Öğrencinin ders ve müfredat programı gereğince belli bir grup dersler arasından seçmek ve takip etmek mecburiyetinde olduğu derslerdir.
- c) Serbest dersler: Öğrencinin belli konularda bilgisini arttırmak üzere almakta ve takipte serbest olduğu derslerdir.

Madde 13 - Yüksek Mimarlık Bölümünde öğretim, aşağıda yazılı sırasıyla birbirini takip eden üç devreden mürekkeptir.

- a) Birinci devre: İlk iki seneyi teşkil edip bu müddet zarfında meslekle alakalı dersler görülür ve bunlara ait tatbikat vazifeleri yapılır.
- b) İkinci devre: Beş sönestre ayrılmış olup her sönestrde bir proje ve tertip edilen iki eskizden aşgari biri yapılır. Bu devreyi tamamlamış olmak için ayrıca bu devrede okutulan mecburi ve seçime bağlı derslerden ve tatbikat vazifelerinden başarı göstermiş olmak gerektir.
- c) Üçüncü devre: İkinci devreyi başarı ile ikmâl eden öğrencinin bir sönestr devam eden diploma proje ve eskiz imtihanından ibarettir.

Madde 14 – Öğrencilerin ilmî araştırmalarda yetişmelerini sağlamak üzere seminerler açılabilir.

İkinci devreye geçmiş öğrencilere mahsus seminerlerin çalışma saatleri, seçime bağlı derslere ayrılan saatler içinde kalmak üzere, her s0mestr başında ilgililere ilan edilir. Seminer alışmaları yapanlara istekleri 0zerine bir belge verilir.

Madde 15 - Pratik alışma ve staj: Mesleki bilgilerin pratikte tatbikini g0rmek ve mesleki m0masereyi elde etmek gayesiyle, 0ğrencilerin yapacakları alışmalar Y0ksek Mimarlık B0l0m0 pratik çalışma ve staj y0netmeliği h0k0mlerine g0re yapılır.

Kısım IV. 0ğretim

Madde 16 - 0ğretime her yıl 1 kısım'da başlanır. Bu tarihten 31 ocak'a kadar devam eden 0ğretim s0resi I. S0merstr itibar olunur. 31 ocak'ta 4 haftalık bir ara verilir. II. S0mestr, 1 mart - 31 mayıs tarihleri arasında devam eder. Okutulacak ders ve bahisler ve yapılacak proje, eskiz, ve sair işler ile ilgili program B0l0m kurulunca kararlaştırılır. Bunların m0ddeti de 0ğretim planında belirtilir.

Madde 17 - 5-30 haziran, 1-25 şubat ve 1-25 ekim tarihleri arasında olmak 0zere yılda 0 imtihan vardır. Resmi tatil g0nlerinde ve bu tarihler dışında imtihan yapılmaz. İmtihan programları yukarıdaki tarihlerden bir hafta evvel B0l0m Y0netim Kurulunca tesbit ve Akademi M0d0rl0ę0'nce ilan edilir.

Madde 18 - 0ğrenci derslere ve derslerin tatbikatına en az 2/3 nisbetinde devam ve tatbikat vazifelerini m0ddeti içinde 0ğretmene teslim mecburdur. Herhangi bir derse ve o dersin tatbikatına 2/3 nisbetinde devam etmeyen 0ğrenci, o dersin imtihanına giremez ve o derse tekrar devam zorundadır. Tatbikat vazifelerini kabul ettirememiş olan 0ğrenci de ancak m0teakip imtihan safhasında tatbikat vazifelerini tamamladığı ve kabul ettirdiği tardirde imtihana alınır. Atelye proje tashihleri için de aynı nisbette devam mecburidir. Bu şartı yerine getirmeyenin o s0mestre ait projesi kabul edilemez.

Madde 19 – İmtihanlara girecek öğrencilerin listesi bölüm başkanlığınca hazırlanarak imtihan gününden en az birgün evvel ilgili ders öğretmenine bildirilir. İmtihan neticeleri imtihan döneminin bitiminden itibaren en çok 7 gün zarfında alâkalı öğretmenler tarafından başkanlığa bildirilir.

Madde 20 – Öğrenciler imtihana belli gün ve saatte girmek mecburiyetindedirler. Gün ve saatini herhangi bir sebeple geçiren öğrenciler dönem içinde o dersten ayrıca imtihan edilmezler.

Madde 21 – İmtihanlar dersin öğretmeni tarafından yazılı veya sözlü veya hem yazılı hem sözlü olarak yapılır. Öğrencilerin tatbikat mesailerini ilgili öğretmen değerlendirir.

Madde 22 – Her dersin imtihanı dersin bittiği ve vazifesinin kabul olunduğu sömestr sonundaki dönemle müteakip iki imtihan döneminde başarılmış olmalıdır. İmtihanını üç dönemde başamayan öğrenci, o derse tekrar devam ederek yeniden vazife yapmak ve kabul ettirmek mecburiyetindedir. Başarılamayan üçüncü imtihan dönemi Şubat dönemi ise ve dersler kış sömestrinde başlamış bulunuyorsa öğrenci yalnız yaz sömestrisine devam eder. Fakat dersin gerek kış, gerek yaz sömestrinde okunan bütününden mesüldür. Dersi tekrar etmek zorunda kalan ve projelerini yapıp kabul ettiren bir öğrenci bunu müteakip iki imtihan döneminde dersin imtihanını başarmalıdır. Vazifesini kabul ettiremezse ve müteakip iki imtihan döneminde imtihanını başaramazsa bu dersin bütününe devam ederek tekrarlamak zorundadır. Bu defa vazifesini kabul ettiremezse ve müteakip iki imtihan döneminde de başarı gösteremezse bu devrede verdiği tüm vazifeler ve imtihanlar iptal olunur. Ve öğrenci o devrede ilk defa başlayan bir öğrenci gibi bu yönetmeliğin alâkalı maddeleri gözönüne alınmak şartı ile bölüme giriş imtihanından muaf tutularak yeniden kayıt olunur ve ilk devre derslerinin tamamını tekrarlar. İkinci ve üçüncü devrelerde öğrenci muvaffak oluncaya kadar imtihanlarını tekrarlayabilir. Ve kazanılmış haklar mahfuz kalır.

Madde 23 – Birinci devre derslerinin imtihanları tamamen verilmeden ikinci devreye geçilemez. Ancak birinci devre derslerinin bütün vecibelerini yerine getirmiş ve yalnız imtihanında muvaffak olmamış bir öğrencinin ikinci devreye bir s6mestr m6ddetle devam etmesi caizdir. Bu s6mestr sonunda imtihanlarını vererek birinci devre dersleriyle ilgisini kestiği takdirde ikinci devreye ge7miş olur; aksi halde 6đrenci ikinci devre 6đrenciliđi hakkını kaybeder ve işbu devrede ge7irmiş olduğu bir s6mestrlik m6ddeti sayılmaz. İnkılâp tarihi dersi, devrelerle alâkalı olmaksızın ikinci devrenin son iki s6mestrinde okutulur.

Madde 24 – İkinci devrede her s6mestrde bir proje ve iki eskiz yapılır. Eskizlerin s6resi sekizer saat olup yaptıracakları tarihler s6mestr başlarında ilan edilir. Mevzuları 6đretmen tarafından verilen proje ve eskiz notları atelye 6đretmenlerinden m6teşekkil j6ri tarafından verilir. İlk 67 projenin 67 ayrı 6đretmenle yapılması şarttır. 6đrenciler her s6mestre mahsus projeye 2/3 nisbetinde devam etmeye o s6mestr sonunda projesini teslim etmeye ve o s6mestr i7indeki 2 eskiz yoklamasından en az birisinde bulunmaya mecburdurlar.

Projeye belirli nisbette devam etmeyenler, vaktinde teslim etmeyenler ve o proje sırasındaki iki eskiz yoklamasından en az birinde bulunmayanlar projeden ve eskizden sıfır almış sayılırlar. Birden fazla eskiz yoklamasına girenlerin yalnız 6st6n başarı g6sterdikleri yoklama hesaba katılır. İkinci devredeki proje ve eskizlerde kazanılmış notların ortalaması alınır. Neticenin tesbiti i7in proje notunun 67 katı ile eskiz notu toplanarak toplam d6rde b6l6n6r. Elde edilen rakkam proje-eskiz notudur. Projeden yalnız başına ve ayrıca proje-eskizden en az 5 numara sağlayamamış olanlar m6teakip projeyi alamazlar. 6đrenci tekrarlaması lazım gelen proje olarak yarım kalmış veya başarılı g6r6lmemiş proje 6zerinde 7alışmaya devam edebilir. Başarılı eskiz notu mahfuz kalır.

Madde 25 - İmtihan sonu7ları, tatbikat vazifeleri, eskiz ve projeler tam numara10 6zerinden verilecek notlarla değerlendirilir. İmtihanlarda tatbikat vazifelerinde ve projelerde başarı g6stermek i7in en az her birinden beş (5) almak lazımdır. Tatbikat vazifesinden beşten aşağı not alan imtihana giremez. Tatbikatı olan derslerin imtihan

notları her biri ayrı ayrı beşten aşağı düşmemek üzere tatbikat notu ile imtihandaki cevaplar için takdir edilen notun ortalamasından ibarettir. Kesirli not verilemeyeceği gibi ortalama alınmasında çıkabilecek kesirli rakamlarda da yarım veya yarımından büyük kesirler tam sayıda çıkarılır. Yarımından küçük kesirler yok sayılır.

Kısım V. Diploma Konkuru

Madde 26 – Yüksek Mimarlık Bölümünde öğrenim diploma mesaisinin başarılı bitmesiyle sona erer. Diploma çalışması bir eskiz ile sonuncu s0mestr içinde yapılacak bir projeden teşekk0l eder. Diploma çalışmasına başlayabilmek için 0ğretimin ikinci devresini geçmiş ve bu devrede mevcut mecburi ve seçime bağlı b0t0n dersleri, vazifeleri, projeleri ve ders planında tesbit edilmiş derslerin imtihanlarını başarmış ve pratik çalışmayı, y0netmeliği, h0k0mleri gereğince bitirmiş olmak şarttır.

Diploma projesi, konusu kiş s0mestrinde 1 kısımda, yaz s0mestrinde ise 10 mart'ta verilir. 0ğrenciler diploma j0risi huzurunda proje ve eskiz hakkında istenilen izahatı verirler. Kiş s0mestrinde teslim tarihi 20 ocak, yaz s0mestrinde 20 mayıs'dır. S0resi içinde teslim edilmeyen çalışmalar hiçbir suretle kabul olunmaz. Diploma projesi 0ğrenci tarafından m0stakilen ve hiçbir suretle tashih veya yardım g0rmeksizin yapılır. Diploma j0risi B0l0m Başkanı'nın reisliğinde aşağıda yazılı kimselerden teşekk0l eder. Yapı Bilgisi, Bina Bilgisi, şehircilik, Betonarme dersleri ve atelye 0ğretmenleri ile mesleği temsilen, y0netim kurulunca Akademi dışında seçilecek bir 0ye.

Bu suretle teşekk0l eden j0ri her s0mestr başında toplanıp diploma konkuru ve eskizlerin konularını tesbit eder. Projelerin teslimini m0teakip en geç 0 hafta zarfında bunları inceler ve notlandırır.

Madde 27 – Mezun olabilmek için diploma projelerinden 5'den aşağı not almamak şarttır. Mezuniyet derecesi, 0ğrencinin b0t0n derslerin imtihanlarından aldığı başarılı notların vasatisi, başarılı proje-eskiz notları vasatisi diploma eskiz notu ile diploma

projesinden aldığı notun iki katının toplamının beşe bölünmesi suretiyle tesbit edilir. Aldığı notlar yekünü en yüksek olan öğrenci o devre diploma imtihanı birincisi ilan olunur ve yabancı memleketlerde devlet hesabına en az bir senelik staj yapması vekâlete teklif olunur. Mezun olan öğrencilere diploma ile beraber bölümde okudukları dersleri ve aldıkları notları gösterir Akademi Müdürlüğüne tasdikli bir belge verilir.

Kısım VI. Yabancı Dil

Madde 28 – Yüksek Mimarlık Bölümünde öğrencilerin öğrenimlerine yardım edecek derecede bir yabancı bilim dilini bilmeleri lazımdır. Yabancı dil, Mimarlık Bölümünde birer yıllık iki kur halinde öğretilir. Bölüme girerken yabancı dil bildiklerini ileri sürenler muafiyet imtihanına tâbi tutularak yabancı dil öğreniminin tamamından veya ilk kurundan muaf sayılabilirler. Bu imtihan evvelâ yazılı ve sonra da, yazılıda kazananlara mahsus olmak üzere, sözlü olarak yapılır. Yönetmeliğin devamına müteallik hükümleri yabancı dil öğrenimine de şamildir. Yabancı dil imtihanında başarı gösteremeyenler üçüncü devreye geçemezler. Muafiyet imtihanları birinci devrenin nihayetine kadar verilebilir. Yabancı dil imtihanları diğer derslerin imtihanları gibi yapılır.

Kısım VII. Çeşitli Hükümler

Madde 29 – İkinci devre öğrencilerine mahsus olmak üzere her yıl iki eskiz müsabakası açılır. Müsabakalara giren öğrencilerden derece kazananlara bütçenin müsaadesine göre para mükafatı verilir. Bu eskizler sınıf geçme eskizleri yerine konulamaz.

Madde 30 – Hastalık veya Yönetim Kurulunca mübrem sayılacak diğer sebepler dolayısıyla bir öğrenci bir sömestr izinli sayılabilir. Bu husustaki kararı Bölüm Yönetim Kurulu verir. İzinli olan öğrenci bölüme devam edemez. Fakat yönetmelikte tanınan hakları mahfuz tutulur.

Madde 31 – Akademi İdaresi tatillerde bölüm öğrencileri için sanat tetkiki gezileri tertip eder. Bu gezilerde ilgili öğretmenler de bulunabilecekleri gibi öğrencilere masraf hususunda yardım da yapılabilir.

Madde 32 – Öğrenim sırasında öğrenciler tarafından yapılıp değerli görülen projeler saklanmak ve icabında sergiye çıkarılmak üzere alınabilir. Bu takdirde projelerin birer sureti sahiplerine verilir.

Kısım VIII. Geçiş Hükümler

Madde 33 – Bundan evvelki talimatname hükümlerine göre ihraç vaziyetine düşmüş olan öğrencilerin evvelce geçirmiş oldukları imtihanlar ve kabul ettirmiş oldukları vazife ve projeler için hakları mahfuz kalır. Ancak yeni ders programına göre eksiklerin tamamlanması lazımdır. Eski öğrencilerin intibakı Yönetim Kurulunca yapıldıktan sonra işbu talimatname hükümleri tatbik olunur.

Madde 34 – Bu yönetmeliğin tatbikine Akademiye tebliğ tarihinden itibaren başlanır.

Dersler⁵¹

Geometrik ve Plastik Bilgiler Grubu

- 1- Tasarı geometri
- 2- Teknik resim
- 3- Perspektif
- 4- Mimari resim
- 5- Serbest resim
- 6- Modlaj
- 7- Maket
- 8- Yazı

Yapı Grubu

- 9- Yapı
- 10- İnce yapı
- 11- Malzeme
- 12- Tesisat

Statik Bilgiler Grubu

- 13- Yüksek matematik
- 14- Statik
- 15- Betonarme
- 16- Zemin problemleri, temel inşaatı
- 17- Çelik ve ahşap inşaat

Bina Bilgisi Grubu

- 18- Bina bilgisi
- 19- Dekorasyon ve mobilya

⁵¹ Anonim, **Güzel Sanatlar Akademisi Giriş Rehberi**, Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Cemiyeti yayınları, İstanbul 1962, s. 25-26

Proje Grubu

20- Proje ve eskizler

Şehircilik Grubu

21- Şehircilik

22- Yol

23- Topografya

Meslek Tatbikatı ve Mevzuatı Grubu

24- Meslek bilgisi

25- Yapı hukuku ve mesken ekonomisi

Kültür Dersleri Grubu

26- Mimarlık tarihi

27- Mimari rölöve

28- Türk sanat tarihi

29- Sanat tarihi

30- Estetik

3.3. Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nün Öğretim Kadrosu⁵²

Alexandre Vallauri

1850'de İstanbul'da doğmuştur. Fransız asıllıdır. Paris'deki Ecole des Beaux-Arts'da mimarlık eğitimi almıştır. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde Fennî Mimari hocalığı yapmıştır. 2 mart 1883'de göreve başladı. 10 ağustos 1908'de istifa ederek görevinden ayrılmıştır. 1921 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Hasan Fuat Bey

Matematik öğretmenidir. 2 mart 1883'de göreve başlayıp 1902 yılının aralık ayında ya da 1903 yılının ocak-şubat aylarında ayrılmış olmalıdır. Asker kökenlidir. Belgelerde 1894'de yarbay, 1902'de de albay olarak yazılmıştır.

Vedat Bey

1873 doğumludur. Mimarlık tarihi ve mimari atelye öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1899 yılında başladığı görevinden 24 aralık 1909'da istifa etmiştir. Trablusgarb Savaşı nedeniyle Guilio Mongeri'nin ülkesine dönmesi sebebiyle 15 aralık 1911'de tekrar göreve çağrılmış ancak Mongeri'nin geri dönmesiyle 15 nisan 1913'de yine ayrılmıştır. Bu tarihe kadar mimarlık tarihi öğretmiş olan Vedat Bey, Sanâyi-i Nefise Mektebi'ndeki 1930'a kadar süren olan hocalığının üçüncü seferinde atelye öğretmenliği yapmıştır. Kemalettin Bey'le birlikte I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin öncüsü ve uygulayıcısıdır.

Philippe Bello

1831 Venedik doğumlu mimar, ressam ve dekoratör. Venedik'te öğrenim görmüştür. Alexandre Vallauri'nin yanında yardımcı mimarlık hocası olarak görevlendirilmiştir. 1902 yılında başladığı görevden 1909 yılında ayrıldıktan sonra İstanbul'da ölmüştür.

⁵² Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nde 1960 yılına kadar görev yapmış hocaların listesi Sayın Mustafa Cezar'dan alınmıştır. Mustafa Cezar, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl** (yay. haz. Zeki Sönmez), İstanbul 1983, s. 68-74

Ahmet Ziya Akbulut

1872 yılında İstanbul'da doğmuştur. Matematik, perspektif, tasarı geometri hocalığı yapmıştır. Göreve 1898'de başlamış, 1938'deki vefatına kadar sürdürmüştür. 1930-1933 yılları arasında müdür yardımcılığı yapmıştır.

Guilio Mongeri

Milano doğumludur. Mimari atelye hocalığı yapmıştır. 1909 ve 1928 yılları arasında görev yapmıştır. Trablusgarb savaşı nedeniyle 1911'de işine son verilmiş, 1913'de görevine dönmüştür. 11 ağustos 1915'de ikinci defa görevine son verilmiş, savaş bitince yeniden alınmış, 1928'e kadar görevini sürdürmüştür.

Yusuf Razi Bey

Tasarı geometri hocalığı yapmıştır. 21 kasım 1908'de göreve alınmıştır. 1 ocak 1911'den itibaren gölge dersi de vermiştir.

Ferit Güney

1879 İstanbul doğumludur. Tasarı geometri, gölge, matematik, perspektif, topografya hocalığı yapmıştır. 1 ocak 1910'da başladığı görevinden 1 aralık 1944'de emekli olarak ayrılmıştır.

Selâhattin Bey

Mimaride keşif usulleri dersini vermiştir. 1 kasım 1911'de göreve başlamıştır.

Kemalettin Bey

Mimarlık nazariyatı dersini vermiştir. 1 haziran 1911'de başladığı görevini birkaç yıl devam ettirebilmiştir. I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin öncülerindedir.

Ziya Bey

Mimaride keşif usulleri ve mekanik hocalığı yapmıştır. 11 aralık 1908'de göreve başlamıştır.

Kadri Bey

17 mart 1911'de, mimaride keşif usulleri dersini vermek üzere görev başlamıştır.

İlhami Bey

Topografya hocasıdır. 7 aralık 1908'de göreve başlamıştır.

Asım Kömürcüoğlu

Mimarlık hocasıdır. 6 ekim 1914'de göreve başlamış 1918'e kadar sürdürmüştür. Mimar Vedat Bey'den sonra atanan ikinci Türk hocadır.

Terziyan Efendi (Yervant Terziyan)

Mimarlık dersinde G. Mongeri'nin yardımcılığını yapmıştır. 1911 ve 1917 yılları arasında çalışmıştır.

Zare Efendi

Mimarlık öğretmen yardımcısıdır. 25 ocak 1914 ile 1 nisan 1915 tarihleri arasında görev yapmıştır. Terziyan Efendi'nin Avrupa'da bulunduğu zamanlarda ona vekâlet etmiştir.

Sırrı Bilen

1894 Gaziantep doğumludur. Öncelikle ameli meslek bilgisi sonra çeşitli derslerin hocalığını yapmıştır. 13 mart 1923'de başladığı görevini 13 temmuz 1959 yılında emekli olana kadar sürdürmüştür. 2 ekim 1953 ve 2 şubat 1957 tarihleri arasında mimarlık bölümü şefliği yapmıştır.

Halil Değirmencioğlu

1893'de Kavala'da doğmuştur. Betonarme mukavemet ve demir inşaat hocasıdır. 6 mayıs 1924'de başladığı görevini 31 mayıs 1939'a kadar sürdürmüştür.

Ernst Egli

Zürih'de doğmuştur. Mimari proje atelyesi hocasıdır. 1930'dan 1936'ya kadar hocalık yapmıştır.

Mahmut Şükrü Işık

1869'da Trabzon'da doğmuştur. Fizik, kimya, inşaat malzemesi hocasıdır. 1 ekim 1911'den 30 ekim 1948'deki istifasına kadar hocalık görevini sürdürmüştür. 1892 ve 1934 yılları arasında Mühendis Mektebi'nde de ders vermiştir. Akademideki mimari bölümüne verdiği dersin dışında dekoratif sanatlar bölümünde de uygulamalı kimya okutmuştur.

Ferit Güney

1879 yılında İstanbul'da doğmuştur. Tasarı geometri hocasıdır. Asıl görevi demiryollarında fen heyeti mühendisliğidir. Tasarı geometrinin dışında altı ders daha vermiştir. 1 ocak 1910'da başladığı hocalık görevini 1 aralık 1944'de emekli olana kadar sürdürmüştür.

Ahmet İsmet Orgül

1894'de İstanbul'da doğmuştur. Mühendislik bilgisi ve topografya hocasıdır. 5 kasım 1930'dan 29 ağustos 1952 günü emekli oluncaya kadar görev yapmıştır. Son iki yıl hastalığı nedeniyle derslere devam edememiştir.

Arif Hikmet Holtay

1896'da Ergani'de doğmuştur. Mimari ve bina bilgisi hocasıdır. 15 eylül 1930'da başladığı görevini 13 temmuz 1961'de emekli olana kadar sürdürmüştür. Ayrıca 15 mart 1948'den 16 aralık 1952'ye kadar mimarlık bölümü şefliği yapmıştır.

Sâki Derin

1876'da Girit'de doğmuştur. Mebani kanunu ve hukuku hocasıdır. 1 ekim 1932'de başladığı görevinden 1 eylül 1935'de emekliye ayrılmış, bu tarihten itibaren ücretli çalışarak 11 eylül 1942'de istifa etmiştir.

Hüsnü Hamit Sayman

1888'de Elmalı'da doğmuştur. Yüksek matematik ve tasarı geometri hocasıdır. Göreve 27 ocak 1934'de başlamış, 18 ekim 1956'da emekli olmuştur. Önce ücretli olarak çalışmış 1 kasım 1937'den itibaren kadroya geçmiştir.

Nazımî Yaver Yenâl

1904'de İstanbul'da doğmuştur. İç mimari dersinin hocasıdır. 15 ekim 1932'de göreve başlamış, 13 temmuz 1969'da emekli olmuştur.

Seyfeddin Arkan

1904'de İstanbul'da doğmuştur. Şehircilik dersinin hocasıdır. 29 haziran 1935'de başladığı görevini 15 temmuz 1966'da vefat edene kadar sürdürmüştür.

Hamit Kemali Söylemezoğlu

1908'de İstanbul'da doğmuştur. Mimarlık tarihi ve 1944 yılının mart ayından itibaren atelye hocalığı yapmıştır. 1 haziran 1936'da başladığı görevini 30 temmuz 1946'ya kadar sürdürmüştür.

Bruno Taut

1880 yılında Konisberg'de doğdu. Mimarlık bölümü tatbikat bürosu şefliği yapmıştır. 17 kasım 1936'da başladığı görevini 24 aralık 1938'deki ölümüne kadar sürdürmüştür. Mezarı Edirnekapı'dadır.

Martin Wagner

1885'de Konisberg'de doğdu. Şehircilik dersinin hocasıdır. Görevine 5 nisan 1937'de başlamıştır. 30 ekim 1937'de istifa etmiştir. İstanbul Vilayeti'nin şehircilik uzmanıdır.

Saffet Rıza Alpar

Fizik, kimya derslerinin hocasıdır. Göreve 26 ekim 1937'de başlamıştır. Asıl olarak İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde kimya hocasıdır.

Turgan Sabis

1911'de İstanbul'da doğmuştur. Betonarme ve mukavemet hocasıdır. 19 haziran 1939'da hocalık yapmaya başlamış, 30 ekim 1950'de Teknik Üniversite'ye geçmiştir. Akademideki ek görevini ise 1 mart 1951'e kadar sürdürmüştür.

Wilhelm Schütte

1900 yılında Köln'de doğmuştur. Atelye hocasıdır. 1 aralık 1939'da başladığı görevini 2 ağustos 1944'e kadar devam ettirmiştir. Ayrıca 26 ağustos 1938'den, 1 ekim 1939'a kadar tatbikat bürosu mimarı olarak çalışmıştır.

Ali Saim Ülgen

1914 yılında İstanbul'da doğmuştur. Mimarlık tarihi hocasıdır. 1938 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirince aynı okulun Mimarlık Tarihi ve Şehircilik Kürsüsü'ne asistanlık yapmış, 1945-1954 yılları arasında da yine Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nde mimarlık tarihi dersi vermiştir.

Faruk Vâ-nu

1907'de Selânik'de doğmuştur. Betonarme ve mukavemet hocasıdır. 7 haziran 1938 tarihinden 31 ekim 1943 tarihine kadar görev yapmıştır.

Tarık Artel

1907'de Selânik'de doğmuştur. Fizik, kimya derslerinin hocasıdır. 15 mart 1938'den 26 ekim 1966'daki vefatına kadar akademide hocalık yapmıştır. 21 mart 1949'da ek görev olarak inşaat malzemesi dersini de vermiştir.

Robert Vorhölzer

1884 yılında Almanya'da doğdu. Mimarlık bölümü şefliği ve profesörlüğü yaptı. 1 haziran 1939 hocalık yapmaya başlamış, 31 ocak 1941'e kadar sürdürmüştür.

H. Prost

1874'de Fransa'da doğmuştur. 20 şubat 1941 ile 19 şubat 1943 tarihleri arasında şehircilik hocalığı yapmıştır.

Hasan Halit Femir

1910 Girit doğumludur. 23 aralık 1941 tarihinden 16 eylül 1954 tarihindeki vefatına kadar atelye hocalığı yapmıştır.

Abdülkadir Karamürsel

1896 yılında İstanbul'da doğmuştur. Hukuk bilgisi hocasıdır. 23 aralık 1942'den 16 eylül 1954'deki vefatına kadar ücretli öğretmen kadrosunda çalışmıştır.

Gustav Oelsner

1879 Almanya doğumludur. 1 mart 1943'den 1 ocak 1950'ye kadar şehircilik hocalığı yapmıştır.

Kemal Ahmet Aru

1912 yılında İstanbul'da doğmuştur. 14 nisan 1943'den 30 haziran 1946 tarihine kadar şehircilik hocalığı yapmıştır. Asıl görevi Teknik Üniversite'de olmasına rağmen G. Oelsner gelince ona yardımcı olması için atanmıştır.

Behçet Alpay

1909 Bandırma doğumludur. 25 ocak 1944 tarihinden 30 haziran 1944 tarihindeki istifasına kadar inşaat malzemesi hocalığı yapmıştır.

Ferzan Baydar

1920 yılında İstanbul'da doğmuş ve atelye hocalığı yapmıştır. 30 kasım 1945'de göreve başlamış, 25 kasım 1948'de askere gidinceye kadar devam etmiştir. 23 aralık 1953'de yeniden göreve dönmüş ve 21 ekim 1957 tarihinde istifa edene kadar hocalığı sürdürmüştür.

Turgut Cansever

1921 Antalya doğumludur. 4 nisan 1946 tarihinden 7 kasım 1952 tarihine kadar atelye ve mimarlık tarihi hocalığı yapmıştır.

Ahmet Suphi Tevetoğlu

1921 İstanbul doğumludur. Hocalığa 7 ekim 1946 başlayan Tevetoğlu'nun asıl görevi G. Oelsner'in derslerinde tercümanlıktır. 23 aralık 1950 tarihinden 28 mayıs 1951 tarihine kadar şehircilik dersi vermiştir.

şevket Kuran

1902 doğumludur. Topografya dersinin hocalığını yapmıştır. Asıl olarak Yıldız Teknik Okulu'nda görevlidir. 19 mart 1953'den 28 eylül 1954'e kadar akademideki ek görevini sürdürmüştür.

Hüseyin Osman Baban

1913 İstanbul doğumludur. Kadrosu asistanlık iken 27 temmuz 1959'dan itibaren meslek bilgisi ve keşif dersi hocalığı yapmıştır. Göreve 31 aralık 1955'de başlamış, 2 aralık 1961'de istifa ederek ayrılana kadar çalışmıştır.

Mehmet Ziyaettin Baban

1911 İstanbul doğumludur. İnşaat malzemesi hocalığı yapmıştır. Asıl görevi İstanbul Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi'nde olmasına rağmen 7 mayıs 1974'de istifa ederek ayrılana kadar ek görevini devam ettirmiştir.

Tarık Carım

1923 İstanbul doğumludur. 1 haziran 1961 tarihinden 1 nisan 1967 tarihine kadar şehircilik uygulama atelyesi hocalığı yapmıştır.

Ahsen Yapanar

1910 İstanbul doğumludur. 15 ocak 1940 tarihinden emekli olduğu 1 haziran 1980 tarihine kadar mimari atelye hocalığı yapmıştır.

Ömer Sedad Eldem

1908 İstanbul doğumludur. Mimari hocalığı yapmıştır. 3 şubat 1930'da başladığı görevini 18 ağustos 1978 tarihinde emekli olarak sonlandırmıştır. Emekli olduğunda proje ve rölöve profesörüdür.

Ömer Tayyar Tayyar

1913'de Erzincan'da doğmuştur. Malzeme hocalığı yapmıştır. Göreve 28 Mayıs 1946 tarihinde başlanmış, 15 Kasım 1976 tarihinde vefat edene kadar sürdürmüştür.

İbrahim Rebii Gorbon

1909'da İstanbul'da doğmuştur. 24 Nisan 1962'de başladığı meslek bilgisi hocalığını emekli olduğu 11 Haziran 1979 tarihine kadar yapmıştır.

Utarit İzgi

1920 İstanbul doğumludur. 4 Eylül 1949'dan emekli olduğu 1 Aralık 1975 tarihine kadar atelye hocalığı yapmıştır.

İbrahim Nüzhet İldeniz

1925'de İstanbul'da doğmuştur. 4 Nisan 1959'dan 12 Ocak 1971 tarihine kadar tatbikat proje hocalığı yapmıştır.

Mehmet Ayhan Aytöre

1925 İstanbul doğumludur. 15 Ekim 1951 tarihinden 21 Kasım 1975 tarihindeki vefatına kadar atelye hocalığı yapmıştır.

Behçet Ünsal

1912 Arapkir doğumludur. Asıl görevi İstanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'ndeki görevi olan Ünsal, 6 Ekim 1952 tarihinden 1982 yılının Haziran ayına kadar ek görev olarak mimarlık tarihi hocalığı yapmıştır.

3.4. Sanâyi-i Nefîse Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü Mezunlarının Listeleri (1889-1960)

Mezunlara ait listelerden 1890, 1893, 1898 yıllarına ait olanları bulunamamıştır.

1889		Diploma no.
FEVZİ EFENDİ		00008
LEON	HARCIYAN	00009
NİZAMETTİN		00010
ROZALETO		00011
1891		
AGOP	KEVORK	00039
ARANI		00042
ARTUVAN	TENISKI	00040
FRANCESKO		00041
1892		
ARDASES		00029
DEROYAN		00030
KARABET	ETMEKCIYAN	00027
TOROS	TORONYAN	00028
1894		
ARTIN	ASLANYAN	00046
AVADIS	SARAFYAN	00048
ISPIRO	ASLANOGLU	00047
1895		
BOGOS	HIDIRYAN	00053
EDVAR		00054
LEON	EKSERCIYAN	00057
MEHMET	ALAETTİN	00056

ONNIK	BEZIRCIYAN	00055
-------	------------	-------

1896

NIKOLI		00059
--------	--	-------

OSIN		00061
------	--	-------

VAHRAM		00060
--------	--	-------

YORGI		00058
-------	--	-------

YORGI	ZAHARYADIS	00062
-------	------------	-------

1897

FERNANDO	ZAROMDO	00076
----------	---------	-------

HONATO		00075
--------	--	-------

ISTEFAN		00070
---------	--	-------

ISTEPAN		00074
---------	--	-------

KARABET		00071
---------	--	-------

ONNIK		00073
-------	--	-------

SULEYMAN		00069
----------	--	-------

VASIL		00072
-------	--	-------

YARASIMOS	ISTAVRO	00077
-----------	---------	-------

1899

ARAM	ŞEKERCIYAN	00086
------	------------	-------

ARSEN		00087
-------	--	-------

HUSEYIN	HUSNU	00092
---------	-------	-------

ISTEPAN		00089
---------	--	-------

KLEANTI		00090
---------	--	-------

MIHAL		00088
-------	--	-------

YANI		00085
------	--	-------

YORGI		00091
-------	--	-------

1900

ALEKSANDR		00103
-----------	--	-------

ARTUVAN		00100
DIMITRI		00101
HRANT		00102
KONSTANTIN		00099
NERSES	ZARYAN	00098
OHANNES		00097
SIMON		00105
YANI		00104
YORGI		00096

1901

ALEKSANDR		00114
DIMITRI		00116
HRANT	YAKUPYAN	00110
KONSTANTIN		00117
KORNILYOS		00113
MEHMET	FERIT	00115
MIHRAN		00112
NIKOLAKI		00119
RAŞIT		00111
YAKO		00108
YORGI		00109

1902

ARTUVAN		00126
ANTUVAN		00130
DIMITRI		00124
HUSEYIN	KAMIL	00128
MEHMET	HIKMET	00125
MEHMET	SALIH	00129
MILTIYADI		00127

1903

ARMENAK		00147
DIMITRI		00146
DIMITRI		00151
HAYIK		00144
MEHMET	SABIT	00149
ODIF		00143
PETRO		00148
TOMAS		00145
YAKOVOS		00150

1904

AHILYA		00156
IBRAHIM	ARIF	00154
NAZMI		00155
TEDOR	EMIRADI	00153
YERVANT	KALFAYAN	00152

1905

AHMET	ASIM	00168
FILIPIDIS		00167
HARNT		00164
KARABET		00162
MEHMET REŞAT		00163
OSMAN		00166
ZARE		00165

1906

BODOS		00177
ISAK		00178
ISPIRO		00179
ISTEPAN		00180

PANAYOT		00174
SIMON		00173
VAHRAM		00175
VAHRAM		00181
YERVANT		00176

1907

MEHMET	NIHAT	00186
--------	-------	-------

1908

AHMET	HAFTI	00197
AHMET	KEMAL	00200
ANDRIKO		00199
ADRON	ARAM	00191
ARISTO		00188
FAZIL		00196
JAN		00195
KASIM		00204
KONSTANTIN		00201
LUSYAN		00192
MEHMET		00203
MIHAL		00205
MIHRAN	MESREPOGLU	00194
NIKOLA		00206
OHANNES		00202
PANAYOT		00187
TAHSIN		00190
TANAS		00198
YAKOP		00189
ZAHAMI		00193

1909

AKIVIY	AD	00220
FARIH		00217
HASAN	TAHSIN	00221
HAZAROS		00222
HIMAYAK		00219
HRISTO		00223
IBRAHIM	ETEM	00218
NIKOLAKI		00215
VASIL		00216

1910

AGOP		00229
ALEKSAN		00236
ANASTAS	DIMITRI	00234
ARTIN NEZARET		00231
HUSEYIN HALIT		00230
ISPIRO		00232
KOCO		00233
NIKOLI		00228
TEOHAR	FISTO	00235

1911

ALI	KAYALAR	00239
DIMITRI		00242
GABRIEL	GRANSABUH	00244
HAFIZ	YAKUP	00240
HARCYA	AHARON	00245
HRANT		00243
HRANT		00246
LEONIDAS		00241
MEHMET	NURI	00247

VANGEL 00248

1912

ABDULKERIM 00252

ABDULMECIT 00251

AHMET SUKRU 00261

ALI KAZIM 00264

ALI SEYIT 00268

ALI VASFI 00266

DIRAN 00259

EKREM 00257

HUSEYIN ARIF 00363

HUSEYIN DANIS 00254

KAHROS 00255

MEHMET ALI 00256

MEHMET EMIN 00253

MEHMET HALIM 00262

MUSTAFA ŞEMSETTIN 00265

OSEP VAHRAM 00258

RUSEN 00267

SIMON 00270

TORKOM 00269

VELITTIN 00260

1913

ALI RASIM 00276

ISMAIL NECMETTIN 00281

ISTILYANOS 00275

KEMALETTIN 00279

MAZHAR 00280

MEHMET ALI 00273

MISON 00282

OMER	SIRRI	00278
OSMAN	TUFIK	00283
PIYER		00274
VASIL		00277

1914

AGOP		00287
ANTRANIK		00286
SALIH	SUPHI	00285

1915

ISMAIL	ZUHTU	00292
ONNIK	KAVARCIYAN	00291

1916

MIGIRDIÇ	NUBAR	00293
----------	-------	-------

1917

KIRIM		00295
-------	--	-------

1918

ISMAIL	NECATI	00298
MEHMET	SEDAT	00297
PERSAH		00299

1919

KEGAM		00305
MEHMET	MUZAFFER	00304
YAHYA		00306

1920

HAMPARSUN	HRANT	00308
-----------	-------	-------

1921

ABDULKADIR	MESUT	00310
PERSAH	DEMIRCIOGLU	00309

1923

ISMAIL	SADI	00311
--------	------	-------

1924

HASAN	ADIL	00314
IHSAN		00315
OMER	NAZMI	00316

1925

HUSEYIN	HUSNU	00319
IDRIS	CEMAL	00320

1926

SALIH	SUREYYA	00324
MUZAFFER		00325

1927

MEHMET	IHSAN	00338
VAHRAM		00339
ARIF	HIKMET	00340
HUSEYIN	AVNI	00341
NACI		00342
MEHMET	MACIT	00351

1928

SIMON		00352
MEHMET	AZIZ	00353
VEYSEL		00354

ABDURRAHMAN SAMI		00355
ISMAIL	SAMIH	00356
AHMET	NEDIM	00357
MEHMET	NACI	00358
MEHMET	ZEKI	00359
HUSEYIN	HUSNU	00361
IBRAHIM	CEMIL	00362
FARUK		00363
JOSEF		00364
ERPI		00365
ZEYHENAHIDIN		00366
HUSEYIN	AVNI	00367
SEYFETTIN	NASIH	00368
IZZETTIN		00369
MEHMET	SEVKI	00370
ALI	NAIM	00371
MEHMET	ZEKI	00372
MEZLUMZADE SULEYMAN		00373
MEHMET	BURHANETTIN	00374
OMER	SEDAT	00375
1929		
ECVET		00379
HURSIT		00380
SADAN		00381
MEHMET	CIVIT	00382
ARA	ISTEPAN	00383
MAHMUT	SURURI	00384
ALI	SELIM	00385
HUSEYIN	KAZIM	00386
AHMET	NAZIF	00387
MEHMET	SELIM	00388

1930

RIZA	SUKRU	00392
MEHMET	RESAT	00393
MEHMET	FERRUH	00394
ALI	ZIYA	00395

1931

EDIP		00408
SINASI		00409
NIZAMETTIN		00410
IZZET		00411
NURETTIN		00412
RECAI		00413

1932

NAZMI		00429
HAMDULLAH	SUAT	00430
MEHMET	ZIYAETTIN	00431
RESAT		00432
BEKIN	IHSAN	00433
IRFAN	HAYATI	00435

1933

CELILETTIN	ABDULAZIZ	00436
MEHMET	KEMAL	00437
BEHCET	SABRI	00438
BAHATTIN	HAMDI	00439
VICIN	HAYIK	00440
REBII	SAMI	00441
ABDULKERIM	SEVKET	00442

1934

FAHRETTIN		00460
SEDAT		00461
AHMET	TAHIR	00462
SEYFETTIN		00464
FERIDUN		00465
ISMET		00466
AHMET	MUNCI	00467
MUSTAFA	LUTFU	00468
IBRAHIM REBI	GORBON	00469
TORKOM		00470
BERC	KARO	00471
LEMAN		00472
SIMEON	SIMEONIDIS	00473
MUNEVVER		00474
MAHMUT		00476

1935

AVADIS		00477
ADNAN		00478
AGOP		00479
HRISTO		00480
NESET		00481
IHSAN		00482
NECMETTIN		00483
MELIH		00484
HAMIT	KEMALI	00485
EMIN NECIP	UZMAN	00486
ORHAN	SAFA	00487
FERIDUN		00488
SEZAI		00489
MUHITTIN		00490

MUSTAFA	SALIM	00491
VASFI		00492
YETVART		00493

1936

AHSEN	YAPANAR	00505
ARISTIFI	PASADEOS	00500
ASIM	MUTLU	00499
FAZIL	AYSU	00502
HARUTYUN	SARAFYAN	00507
HRISTOF	YORDANIDIS	00504
LUTFU	NILTUNA	00498
MITOF	ZORLU	00501
SEKURE	NILTUNA	00503
TALAT	OZISIK	00506

1937

A. RIDVAN	ARSEVER	00516
B. FEVKI	GUVEN	00513
CAVIT	TAMKAN	00510
HALIT	FEMIR	00518
I. HAKKI	URAS	00519
KEMAL AHMET ARU		00517
MACIT	SANDUR	00522
MARDIROS	BERCERBI	00511
MUZAFFER	VANLI	00515
ORHAN	NAZMI	00521
RESAT	AKINCILAR	00512
SULEYMAN	KURANEL	00509
VASIL	VINGAS	00520

1938

ALI SAIM	ULGEN	00551
AZIR	SIRVAN	00565
H. ULVI	BASMAN	00554
HASAN	CANFS	00562
HIKMET	KOPRULU	00552
MAHMUT	PINAR	00559
MEHMET ALI	HANDAN	00553
MUHITTIN	GUVEN	00558
MUSTAFA	KARAAGACLIGIL	00550
ORHAN	ALNAR	00556
PANAYOTI		00537
RIFAT	PEYIN	00549
SADIK	BILGEN	00548
SALIH ADLI	YENER	00555

1939

ABDULKADIR		00575
I. HAKKI	ALTUNCU	00570
LEYLA	TURGUT	00567
RATIP	ERHAN	00569
SERKIS	TANAK	00568
TURGUL	KANSU	00576

1940

ETEM RIHI	MALKOC	00588
FERIDUN	AKOZAN	00599
FETHI	ARGUN	00585
IHSAN	ERBAK	00602
KONSTANTIN		00586
MUHITTIN	BINAN	00600
MUSTAFA	CAN	00604

NECATI	ERSAN	00603
NERIMAN	BIRCE	00587
RIFZI	KUPTAN	00584
RIZA	ASKAN	00601

1941

AGOP	MAZLUM	00612
CELAL	KUNT	00614
ESAT	ENGİN	00616
ESAT	KARAY	00608
FİSİH	METİGİL	00615
FEHAMET	DEMİRÇİ	00628
KEMAL	ELAGOZ	00642
KENAN	SOZER	00613
ORHAN	TOLON	00636
RAHMI	BEDİZ	00609
SEYFETTİN	BİG	00607
TALAT	GÜRELİ	00610
TARIK	ELBURJ	00637

1942

AHMET	ULUSOY	00711
AKİF	KINAY	00673
ANJEL	ARON	00671
ARAM	DARAGOPYAN	00707
ARİF	ALKAY	00675
AZİZ	BURCOĞLU	00706
DEMİRTAS	KAMCİL	00674
DİLSAT	EMRE	00669
HALİL	AKSOY	00703
HALİT	TUNCGİL	00709
HALİT	ULUC	00667

HARIKA	ALPER	00644
HIDAYET	ERER	00663
KADRI	DUNA	00700
KADRI	EROGLAN	00666
MUALLA	EYUBOGLU	00708
NEDIM	ONAT	00702
NEVZAT	EROL	00670
NIJAT	GUKBELEN	00705
ORHAN	ADAS	00712
SABIH	OKE	00665
SACIT	MEREYOL	00704
SACIT	MERGEN	00701
SADI	KUNTOGLU	00710
SALIM	GURCE	00668
SAMIM	OKTAY	00676
SUKRU	OGEL	00718
YUNUS	ACIKSOZ	00672
ZEKI	GUKAY	00698

1943

AHMET	NURAL	00751
ALI BEDRI	CEVIK	00757
ALI	SERDENGECTI	00760
ALP	TURKSOY	00753
BAKI	ALTUNOK	00740
CAHIDE	AKSEL	00746
CELAL	AKASOY	00735
CELAL	IREN	00728
CIHAT	BURAK	00724
EKREM	OLGUNER	00730
EMIN	BALIN	00762
FATIH	ULUENGIN	00737

FETHI	BALKANLI	00759
HARBI	HOTAN	00732
HIKMET	BARAZ	00726
ILHAN	AGAN	00750
IRFAN	KARAPAZAR	00756
IZZET	AYDINOGLU	00738
MAKBULE	YALKILDAY	00747
MALAHAT	ARSAVA	00734
MARUF	ONAL	00742
MESADET	BARA	00722
METIN	BENK	00748
MUSTAFA	PEHLIVAN	00745
NAZMI	TANKUT	00761
NECDET	SALVUZ	00749
HEZAHAT	SUGUDER	00741
NEJAT	GUNOL	00755
NIMET	ONEY	00743
NUBAR	ACEMYAN	00758
ORHAN	AKVERDI	00736
PERTEV	SANLI	00725
REHA	ERKIZAN	00729
SELCUK	MILAR	00754
SELMAN	YONDER	00739
SEMSA	DEMIREN	00731
SEMSETTIN	HAKDIYEN	00752
SERMET	CEYHAN	00727
TAHIR	BERZAH	00744
UMIT	HOCEK	00733
VELITTIN	CAMCIOGLU	00723
 1944		
ABDI	GUNGEN	00828

ALI IHSAN	ARIS	00830
AYET	ULUBOY	00778
BEDROS	KUCUK	00823
BESIR	GUVENLI	00772
CEMAL	NIL	00787
DUNDAR	BEYCE	00771
ERCUMENT	TARCAN	00780
FAHIR	NISLI	00825
FARUK	AKTAS	00833
FARUK	OZSOY	00829
FEYYAZ	TUZUNER	00777
FIKRET	ERGOREN	00819
FIKRET	KILICOTE	00784
HALDUN	GULEMAN	00827
HALIM	BASARAN	00821
HALUK	BAYSAL	00781
HAMIT	SOZER	00820
HASAN	MUTAFOGLU	00798
HIKMET	GUNAY	00811
KONSTANTIN	SIMUHIN	00783
LUTFU	TOPCUBASIOGLU	00816
MEHMET	GUNEREN	00782
MUAMMER	ERSELCUK	00775
NIHAT	UYSAL	00774
NEHIZ	ELDEM	00779
NEZIH	YUCEL	00812
NIJAT	YULK	00815
ORHAN	DEMIRPENCE	00834
ORHAN	ERSAN	00809
OSMAN NURI	BOYACIOGLU	00832
RASIT	UYBADIR	00813
SELAHATTIN	ALPAN	00822

SELCUK	KARAKIMSELI	00786
SELMA	DEMREN	00831
SELMA	EMLER	00738
SERMET	BASLO	00824
TAHIR	KAFADAR	00818
TARIK	EMIROGLU	00817
ULKER	ARIKOGLU	00773
VAHAP	OZER	00808
VAHDET	DOBRA	00810
YEGAN	ANLI	00776
YUSUF	ATAKAN	00826
ZEKAI	TUKER	00814
ZEKI	KIRAY	00785

1945

ABDULLAH	PEKON	00861
ADNAN	UNARAN	00868
ALDEMIR	KONUK	00882
ASIM	KENDI	0872
AYDIN	BOYSAN	00863
BEDRI	KOKTEN	00871
BULENT	SERBES	00857
CELAL	YAZICIOGLU	00851
DEHA	PAMIR	00880
DUNDAR	EGILMEZ	00858
EDMON	SARAFATI	00870
ERTUGRUL	EGILMEZ	00855
FAHIR	PERCIN	00852
FERDI	AKSEL	00854
FERZAN	BAYDAR	00860
FETHI	BERKER	00876
GALIP	GULLU	00874

GAZANFER	ERIM	00856
HALUK	BILEN	00883
HARUTYUN	HACADURYAN	00869
IBRAHIM	BASKAN	00875
IBRAHIM	MARO	00886
IFFET	DEMIREN	00859
ILYA	VENTURA	00873
INAYET	ONEY	00864
IZZETTIN	TEPEDELEN	00865
LEYLA	TAYLAN	00884
MEHMET	AKTAN	00867
ORHAN	KOCACAN	00881
ORHAN	NOYAN	00887
SAKIR	TUNC	00878
SULHI	VARAL	00877
SIREYYA	TERCAN	00866
TIVFIK	KOMURCUOGLU	00879
TUGRUL	DEVRES	00853
ULYA	GOKNIL	00885
ZEKI	ERSOY	00862

1946

ABDURRAHMAN HANCI		00944
ABDURRAHMAN MAVITUNA		00942
ADNAN	SIMSEK	00961
AFFAN GALIP	KIRIMLI	00925
ATIF	CEYLAN	00926
BEDI	SARGIN	00927
BELKIS	CETINOR	00957
CEVDET	BESE	00932
EKREM	YENEL	00931
ENIS	PANKOGLU	00922

FAIK	MUTLU	00938
FAZIL	TUNCALI	00947
FETHI	TULGAR	00933
FEYAZ	BAYSAL	00934
H. BALI	ISIN	00924
H. ERTUGRUL	ATAMAN	00915
HALUKF	DOGAN	00962
HALIK	TARHAN	00953
HALUKF	TOGAY	00955
HASIN RIZA	ERGEZEN	00939
IRFAN	OKTAY	00941
ISLAM	GUNDAS	00923
IZZETTIN	BOLAT	00940
KEMAL	BEKSAC	00919
MEHMET	ERTEN	00917
MELAHAT	CELTIKCI	00937
MUHLIS	TURKMEN	00960
MUNIR	ARISAN	00935
MUZAFFER	SEVEN	00929
NAHIT	KUTLUK	00920
NECATI	GENCSOY	00952
NECLA	SOMER	00916
NIHAT	FER	00958
NURETTIN	YARGUCU	00918
OZCAN	TONGUC	00948
REHA	ORTACLI	00928
RUCHIN	KOSAR	00956
SABAHATTIN	LIM	00949
SADI	TORAL	00951
SEMAHAT	YORUKOGLU	00946
SUHEYL	URYANI	00959
SUPHI	TEVETOGLU	00936

TARIM	ERIM	00950
TURGUT	CANSEVER	00945
TURHAN	OKEREN	00954
UTARIT	IZGI	00943
VEDAT	ERER	00930
VIRON	NEFTCI	00921

1947

ALI	EBUSUUTOGLU	01036
BULENT	ONARAN	01053
CAHIT	GUNERI	01050
CIHAT	OZEGEMEN	01035
DUNDAR	ELBURZ	01038
FARUK	GOKSAN	01039
HALDUN	ENGİN	01042
HIDAYET	GOSTERISLI	01056
HULKI	YENTUR	01055
IHSAN	KIYGI	01049
KEMAL	BAGISGIL	01051
LEMI	MEREY	01043
MAHMUT	BIR	01047
MERİH	AKKESKIN	01044
MUHTESEM	GIRAY	01045
NACI	SAYIM	01057
NECİT	EROL	01041
ORHAN	AKBAS	01037
OZCAN	ULUKAN	
SAHIP	OZDEN	01040
SEHABETTİN	ORHAN	01052
TURGUT	TUNCAY	01054
ULYA	SAHINBAS	01034
VAKUR	KENBER	01078

VEYSI SELIMOGLU 01046

1948

AYHIN AYTORE 01111
BERNER MOTOLA 01115
CAHIT HAYALOGU 01086
COSKUNF OZBASATAK 01107
EKREM GOCEN 01096
ERCUMENT BIGAT 01102
ERDEM ARKAN 01099
FERUH AKARCALIOGLU 01093
FERRUH NARMAN 01106
FEYYAZ ERPI 01100
FIKRET YUCEL 01120
FIRUZAN BAYTOP 01095
FUAT BAZINAL 01090
GULTEKIN SOMCAG 01101
HAMIT DURU 01105
HASAN OZEK 01097
HUSREV TAYLA 01114
LUTFI OZIN 01098
LUTFI ERDAG 01087
MENGUHAN OGAN 01117
MUBIN BEKEN 01094
MUHITTIN UNAL 01110
NEJAT CETINGOZ 01104
NEMA SEMAH 01109
ORHAN AYSEN 01092
OSMAN GUREL 01116
OSMAN KAHRIMANKAPTAN 01085
REZZAN DILMAN 01112
SEBAHATTIN ARAN 01108

SEDAT	OLGAY	01119
SELCUK	AKBULUT	01091
SELMA	PEKERGIN	01088
SENCAR NIHAT AYSAN		01118
SINASI	GOKCAN	01089
TURGUT	ARSLAN	01103
TURHAN	ENDER	01113

1949

AHMET	COSKUN	01222
AHMET	GIRAY	01310
AHMET	KISMETLI	01213
ALI RECAI	SENER	01217
ALI SEKIP	KOLSAL	01219
BEHCET	BAYKUT	01226
BURHAN	GURSU	01313
CAHIT	EVIRGEN	01311
DIKRAN	HACIYAN	01210
FAHRI	YETMAN	01223
FARUK	AKAR	01309
FARUK	PERKER	01224
FUAT	KASKAL	01307
ILHAN	ERMAN	01225
MAKSUT	GURSU	01212
MESUT	ONOMAY	01214
MUAMMER	GEREKLI	01215
MUZAFFER	BIL	01214
N. KEMAL	OZMERIC	01229
N. TEVFIK	BASKANER	01308
NECIL	OZYER	01228
ORHAN	BARUT	01227
ORHAN	CAKMAKCIOGLU	01216

ORHAN	ERMAN	01315
OZCAN	OZSISMAN	01218
PERRAN	INANGIL	01230
SAHIR	DUYSAL	01312
SEDAT	ATAOLCAY	01221
SUHA	TONER	01220
TARIK	AKILTOPU	01211
ULKER MUALLA CEK		01306

1950

ABDULLAH	VARGI	01320
ADNAN	OZET	01333
BEDI NUR	OZTUNA	01323
CEVAT	SAATCI	01330
FARUK	SIRMALI	01342
FAZIL	TALU	01317
FERHAN	IMRE	01340
FERUZAN	AKARSU	01327
H. DEMIRHAN	AKYUZ	01346
HIKMET	DANIŞMAN	01329
HIRSIT	TAMKAN	01321
IRFAN	ERTEM	01326
KENAN	TAMER	01322
M. KEMAL	TURKSONMEZ	01332
M. RADI	BIROL	01337
M. SEVKET	OZDEN	01343
MUSTAFA	KAYALIOGLU	01331
NEDIM	SUGUDER	01334
NEJAT	ERSIN	01318
NEZIH	DIRAGMANLI	01325
NURI	ABAC	01335
RAHMI	OZMEN	01324

S. BULENT	BERKSAN	01344
SAHAP	YUKEKBILGILI	01339
SEDAT	CAGLAR	01328
SEDAT	GUREL	01341
SEVIN	KAYNAK	01319
SUHA	BEKMAN	01316
SUKRAN	SIPER	01336
TURHAN	DEFNE	01345
YUSUF	SECKIN	01338

1951

ALI NAKI	ERKILIC	01443
ARIF	EROZ	01460
AYTEN	AKMAN	01452
BERC	SAKAYAN	01446
BULENT	ESEROVA	01436
BULENT	IMRE	01464
EKREM	BAHTOGLU	01463
FERIDUN	OZEN	01442
H. BEHCET	SINKIL	01447
I. FIKRET	YARGUCU	01457
I. SAZI	SIREL	01450
ILHAM	FILMER	01441
ILHAN	BILGESU	01453
ILHAN	TUREGUN	01462
KADIR	ERKMAN	01454
KENAN	ARTUN	01440
L. MELIH	KORAY	01459
M. AYHAN	CELTIKCI	01451
MACIT	AREL	01445
MAHMUT	TANLAR	01444
MUAMMER	ONAT	01448

NECDET	DAGLARDELEN	01437
NUZHET	ILDENIZ	01455
ORHAN	OZGUNER	01461
SADIK	SEVEN	01438
SADRETTIN	KURKLU	01449
SERAFETTIN	DEMIREL	01439
ULVI	OZDEMIR	01456
YASAR SUHI	ULKUMEN	01458

1952

ABDUL VAHIT	ERHAN	01571
AHMET	YAVUZ	01548
BERKOK	ILKUNSAL	01463
CAHIT	AKAN	01557
COSKUN	KANAY	01574
ERDEM	KIRDAR	01558
ERGUN	TANERI	01552
ERZIN	DEMIR	01556
HALUK	BENGISU	01566
HALIK	BERKSAN	01551
HAMDI	SENSOY	01561
HUSEYIN	BABAN	01570
KAMIL	BAYUR	01565
KAYA	KARA	01560
KEMAL	BALSARI	01539
KEMALI	ILSEVER	01544
MELIH	TUMER	01573
MELIH	UGURLU	01549
MURAT	SALAHOR	01555
NECDET	CEYLAN	01546
NECLA	KOYUTURK	01553
NEJAT	EREM	01575

NIHAT	DEMIRAG	01540
NURAN	AKSIS	01568
ORHAN	DEMIRASLAN	01538
ORHAN	DIKEL	01572
ORHAN	DOGU	01547
ORHAN	SAHINLER	01545
SALIH	SINAN	01541
SARUHAN	UYSALEFE	01550
SEKIP	ENARIM	01559
SEMI	ERKMEN	01542
SEMRA	KOYAS	01554
SUREYYA	MARTISOY	01564
UGUR	GUNDES	01567
VEDAT	ISBILIR	01543
YANI	ÇAKIROGLU	01569
ZIHNI	DOGAN	01562

1953

ALI	BARMAN	01666
ARSLAN	KARAALI	01685
BEDRI	AKN	01669
BEHIC	SELCAN	01665
CAVIT	OLCER	01584
CEMIL	GERÇEK	01687
CIHANGIR	AGART	01667
EMIN	ERTAM	01670
EROL	AS	01673
FUAT	ENUNLU	01674
HASAN	KARAHAN	01683
KEMAL	TANER	01678
LANI	YAZGIN	01682
M. ALI	AKOZENLER	01679

MAHBUBE	SAGMAN	01664
MEHMET	VANLI	01675
NIYAZI	DURANAY	01668
NUSRET	KOKLU	01663
OMER	KUPELI	01686
PEYKAN	BASAR	01672
SBAHATTIN	TANYERI	01676
SADI	ULKAY	01680
SIRET	BILGETEKIN	01671
VAHAN	KAVAFYANOGLU	01681
VEDATF	PARMAN	016662
YASAR	DALBASAR	01677

1954

ALP	CETINSU	01786
NECDET	DEMIRGULLE	01787
IZZEUT	SENEMOGLU	01788
ILHAN	ARABACIOGLU	01789
NEVZAT	COKDUYAR	01790
TURGUT	KARABEKIR	01791
RESIT	ORER	01792
ERDOGAN	CELASUN	01793
LEMI	ERKMEN	01794
CIHAT	FINDIKOGLU	01795
ERGUN	ERKUT	01796
MUSIKAR	CAGATAY	01797
GUNGOR	TINGIZ	01798
ERDEM	TALU	01799

1955

ALI TEOMAN	TANAK	01885
AYTEKIN	AKALIN	01874

CAN	ALTINTAŞ	01882
EMIN TOGAN	KARSAN	01883
ERDOGAN	OKCU	01870
EROL	ERDIN	01873
GONEN	CAKMAKCI	01877
M. LAMI	TEPELER	01886
MUSAFFA	ONMEN	01869
MUSTAFA	ALIKISI	01878
MUSTAFA NURI AKKOC		01872
NACI	BALCI	01879
NEJAT	TEKELIOGLU	01875
NEVIN	KORAL	01884
S.ORHAN	OZBEN	01880
TARIK	AKA	01876
UMIT	ASUTAY	01881
VARUJAN	SALMASLI	01871

1956

DINCER	KOYUNOGLU	01936
E.CETIN	ONCU	01940
ERDOGAN	UYANIK	01951
EROL	ALP	01943
EROL	SALMAN	01934
ESAD	SUHER	01947
FUAT	TEZELLI	01941
HAYATI	AKIMLAR	01944
ILBAN	OZ	01948
MELIH	AROYMAK	01946
MESUT	KAYNAK	01933
MUSTAFA	IZBERK	01945
NILUFER	EMLEGEN	01935
O. CEZMI	TUNCER	01938

OYA	ARMAN	01942
OZDEMIR	HAKVERDI	01939
TORGUL	TURKOGU	01949
YALCIN	BUKULMEZ	01950
YILMAZ	KUCUKOGLU	01937

1958

ALEV	AKIN	02239
ATALAY	YUCELYALTIRIK	02206
BETUL	BESEN	02231
BIRSEN	BOZKAYA	02230
ERHAN	TUZGER	02221
F. AKGUL	TUNAY	02225
FARUK	ONER	02205
KIRAMI GUNER	GORKAY	02204
M. ERKAN	CELIKKOL	02226
MIHRIYE	TASAR	02223
PERIHAN	GOKCE (TUR)	02228
S. GUNDUZ	GOKCE	02224
SABAN	ORMANLAR	02220
SERAFETTIN	OZTURK	02227
SIRUS	AHRABI	02207
Z. SEZER	AKKAYA	02222

1959

AKIN	ERGOKCEN	02354
VEDIT	TEZCIN	02355
NURTEN	OSAR	02356
CEYHAN DEMIRTAS	GOBEKLI	02357
SADUN	AKSOY	02358
SALIM	BASMACI	02358
SABAHATIN	ERKEK	02360

K. TANSU	BARLAS	02361
YILMAZ	INKAYA	02362
CEVAP	SEZER	02363
O. FARUK	ERTEK	02364
KUTLU	SUMBAY	02365
I. AYHAN	CULAN	02366
A. LUTFU	UZEL	02367
F. ALP ARSLAN	FIGEN	02368
H. AYDIN	GIRGIN	02369
ISMET	VERAL	02370
FEVZI	AKANSEL	02371
YUKSEL	ERDEMIR	02372
M. GULTEKIN	KARLIDAG	02373
UNAL	DEMIRASLAN	02374
SUNGUR	INCESULU	02375
OZDEMIR	ERVERDI	02376
H. KUTLU	GUZELSU	02377
VURAL	OZBORA	02378
EROL	ERCIYAS	02379
TURHAN	BITLIS	02380
DOGAN	TURHAN	02381
EREN	BORAN	02382
YUKSEL	PEKCAN	02383
GURBUZ	OKE	02384
EROL	TUMER	02385
A. YILMAZ	ERGUL	02386
ILHAN	OZTURK	02387
TAN FETHI	ERSOY	02388
AYHAN	KORUCU	02389
ERCAN	CELTIKCI	02390
EROL	FINDIKOGLU	02391
ERDINC	GUDER	02392

ADNAN	DENIL	02393
GURMEN	YORULMAZ	02394
OZCAN	KIRMIZIOGLU	02395
UNAL	TUMER	02396

1960

HALIT	DEGER	02500
KEMALETTIN	BIBIOGLU	02508
AYGEN	TORUNER	02510
LITFI	AKSOGAN	02511
TEOMAN	SAKIHYA	02512
AHMET TEOMAN	HOTIN	02513
AHMETI YILMAZ	SAVAS	02514
HARUN	OZER	02515
FARUK NAFIZ	ERKAL	02516
ABDURRAHMAN	KOCEL	02517
ORHAN	GUNER	02518
NACI	TOLAY	02519
A. SEMIR	NEKISBENDI	02520
MAZHAR OSMAN	YESIOGLU	02520
ENGIN	OLCMEN	02522
F. HANDAN	KARACA	02533
RAFIT	KARAGOZ	02524
FIKRET	BAYKAL	02538
I. NADIR	MADENOGLU	02539
ASLAN	GENCE	02540
YILDIRIM	PARLAR	02541
FERHUNDE	YARDAR	02542
BEHCET	ENGIN	02543
YASAR	AHATATOGLU	02544
ARSLAN	ASLANER	02545
FARUK	ILGAZ	02546

GULAL	ATUN	02547
SERIF	SANLIK	02548
N. KEMAL	SOZUDOGRU	02549
EROL	EVICIOGLU	02550
CEVAP	ISOZEN	02551
ERKAL	GUNGOREN	02552
ERTUGRUL	KARAOGUZ	02553
DOGAN	ULUTAS	02554
TURGUN	OLGAC	02555
ILHAN	ALTINKAYA	02556
M. DURAL	OZBILEN	02557
SAIM	COSKUN	02558
IBRAHIM	KOBANER	02559
OZKUL	TOZEN	02560
OKTAY	OLCAN	02561
E. BIRGUL	GOKDAG	02562
METE	TUMER	02563
GUNSEL	EDIZ	02564
ENGİN	SUNGUR	02565
ORHAN	BERK	02566
ENGİN	AYDIN	02567
AYLA	AYKUT	02568
KAYHAN	KARAER	02569
METE	UNAL	02570
ZEKI	BOZOKLAR	02571
CEVDET	ISERI	02572
ORUC	MURATOGLU	02573
AYCA	SAVCI	02574
RESİDE	KUSCU	02575
KUNTER	UCOK	02576
RUHI	GULLER	02577
RUCHAN	ERKAN	02578

4- CUMHURİYET DÖNEMİ ve SONRASINDA TÜRKİYE'DE ESKİ ESER ANLAYIŞI ve RESTORASYON FAALİYETLERİ

Uygarlıkların binlerce yıldan bu yana kentler kurduğu, yapılar inşa ettiği Anadolu'nun zengin mirasının korunması, değerlendirilmesi ve bizden sonraki nesillere iletilmesi görevinin vermiş olduğu sorumluluk, “koruma” olarak adlandırılan bir sektörün oluşmasını sağlamıştır. Ancak eski eser kavramı ve bunun estetik, mimari ve ekonomik değerinin anlaşılması ülkemizde çok eskilere dayanmamaktadır. Ayrıca yurdumuzda “vakıf” kavramının varlığı eski eser koruma anlayışının varlığını ispatlar niteliktedir.⁵³ Modern anlamda bir korumadan ne yazıkki ancak 20. yüzyılda söz edebilmekteyiz. Yurdumuzda 20. yüzyıla kadar olan onarım çalışmaları bilimsel olmaktan çok, tabii afetlerle (deprem, yangın, fırtına, sel) yıkılan ya da harap olan eserlerin kısmî ya da bütün olarak onarılması çalışmalarını kapsamaktaydı. Bu onarım çalışmalarında da çoğunlukla dönemin beğenilen üslubu uygulanmaktaydı. Bilimsel ve doğru olarak kabul edilen restorasyon prensipleri henüz yerleşmemiş olduğundan bu onarımlarda hatalı ve yersiz çalışmalar yapılabilmekteydi. 20. yüzyıl öncesinde de koruma ve onarım ile ilgili kuramsal birtakım köklü değişiklikler yapılmıştır. Bunlar arasında kültür varlıklarının yurtdışına kaçırılmasını önlemek amacıyla ilk eski eserler yönetmeliği olması bakımından önem taşıyan ilk olarak 1869'da benimsenen, P. A. Dethier tarafından 1874 yılında yeniden düzenlenen, 1906 yılında da birtakım değişiklikler yapılarak 1974 yılına kadar yürürlükte kalan “Âsar-ı Âtika Nizamnamesi”dir. Bunu sırasıyla 1877 tarihli “Ebniye-i Emiriye ve Vakfiye İnşaat ve Tamirâtı Hakkında Nizamname”, 1916 tarihli “Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi”, 1917 yılında sadece İstanbul ile ilgili konularda görev yapan “Muhafaza-i Âsar-ı Âtika Encümen-i Daimisi” (Eski Eserler Koruma Kurulu), vakıf malların yönetimi ve vakıf kökenli yapıların bakım ve onarımından sorumlu “Evkaf-ı Hümayun Nezareti”nin kurulması takip etmiştir. Dethier'den sonra Müze-i Hümayun müdürlüğüne getirilen Osman Hamdi Bey'in de bu alanda önemli hizmetleri olmuştur.

⁵³ Yılmaz Önge, “Anadolu Selçukluları Devrinde Bazı Bina Tamirleri Hakkında”, **Önasya**, S. 70-71, s. 6-7

23 nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi’nin açılmasından sonra kurulan Milli Hükümet, 9 mayıs 1920 tarihli toplantısında okuduğu programda Milli eski eserlerimizi bir an önce derleyerek korumayı amaçları arasında saymış ve bu amaç doğrultusunda göreve başlayan yeni hükümet Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Türk Âsar-ı Âtikası Müdürlüğü (Hars Müdüriyeti) kurulmuştur. 5 kasım 1922 tarihinde “Müzeler ve Âsar-ı Âtika Hakkında Talimat” adı ile Müze müdürleri ve memurlarının görev ve sorumlulukları açıklayan, arkeoloji ve etnoloji ile ilgili eserlerin envanterlenmesi derlenmesi, korunması ve yeni müzeler kurulmasını isteyen bir genelge yayınlamış ve illere göndermiştir. Genelgede merkezde Hars Dairesi, illerde ise Maarif Müdürlüklerinin, eski eserlerle ilgili tüm işlemlerin yürütülmesinden sorumlu olduğu, arkeolojik kazı ve sondajların Hars Dairesinin yetkisinde olduğu, tüm işlemlerin Âsar-ı Âtika Nizamnamesi hükümlerine göre yürütüleceği yer almaktadır.⁵⁴

Cumhuriyet’in ilk yıllarında onarım etkinlikleri yeterli düzeyde değildir. 1922 yılında Şer’iye ve Evkaf Nezareti tarafından başlatılan onarımlar, 1924 yılından sonra, “Evkaf Umum Müdürlüğü”nce yürütülmüştür. Bu süreçte ilk onarılan yapı Mimar Kemalettin Bey tarafından ele alınan Ayasofya’dır. Bu aşamada Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi’nden mezun mimarlar ön plana çıkmaktaydı. Klasik Türk Mimarisi’ni, üslupları değerli hocalardan eğitim alarak tanımış olan bu mimarlar restorasyon çalışmalarında önemli görevler üstlenmişlerdir.

22 mart 1931 yılında Atatürk, Konya Mevlana Dergahı ve Türbesi’ni beraberindeki bilirkişilerle birlikte ziyaret etmiş, eserlerin bazılarının depo olarak, bazılarının da durumlarının harap olduğunu görmesi üzerine aynı gün dönemin Başbakanı İsmet İnönü’ye Konya’dan “acele ve önemlidir” kaydı ile uzun bir telgraf çekmiştir. Telgraf üzerine Vakıflar İdaresince gerektiği gibi korunamayan eski eserlerin bakımı Milli Eğitim Bakanlığı’na verilerek bu bakanlık bünyesinde “Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü” oluşturulmuştur.

⁵⁴ Emre Madran, “Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması”, **Türk Kültürü Kongresi**, S. 5, Ankara 2005, s. 49

Sözkonusu telgrafın metni aşağıda verilmiştir⁵⁵:

Son tetkik seyahatlerimde muhtelif yerlerdeki müzeleri ve eski sanat ve medeniyet eserlerini gözden geçirdim.

1- İstanbul'dan başka Bursa, Antalya, Adana ve Konya'da mevcut müzeleri gördüm. Bunlarda şimdiye kadar bulunabilen bazı eserler muhafaza olunmakta ve kısmen de ecnebi mütehassısların yardımıyla tasnif edilmektedir. Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin "ilerde tarafımızdan" meydana çıkarılarak ilmî bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan âbidelerin muhafazaları için Müze Müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere Arkeoloji mütehassıslarına kat'î lüzum vardır. Bunun için Maarifçe harice tahsile gönderilecek talebeden bir kısmının bu şubeye tahsisi muvafık olacağı fikrindeyim.

2- Konya'da asırlarca devam etmiş ihmaller sebebiyle büyük bir harabî içinde bulunmalarına rağmen sekiz asır evvelki Türk medeniyetinin hakiki mimarî eserleri sayılacak kıymette bazı mebani vardır. Bunlardan bilhassa Karatay Medresesi, Alâeddin Camii, Sahip Ata Medrese ve Camii ve Türbesi, Sırçalı Mescid ve İnce Minareli Camii derhal ve müstacelen tamire muhtaç haldedirler. Bu tamirin gecikmesi bu âbidelerin kâmilen inkırazını mucip olacağından evvela asker işgalinde bulunanların tahliyesinin ve kâffesinin mütehassıs zevat nezaretiyle tâmirinin temin buyurulmasını rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

Telgrafın hemen ardından, 1 nisan 1931 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla, Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun vermiş olduğu rapor üzerine 1933 yılında kurulan "Anıtları Koruma Komisyonu" onarılabak yapıların saptanması işine girişmiştir. Yapılar iki temel guruba ayrılmış,

⁵⁵ Emre Madran, a.g.e., s. 51

Anadolu-Türk Sanatının ürünleri olan yapıları Macit Rüştü Kural, arkeolojik alan ve yapıları ise Avusturya Arkeoloji Enstitüsü üyesi Miltner incelemiştir.⁵⁶

1944 yılında “Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü” kurulmuş ve 1989 yılına kadar görevini sürdürmüştür. 1950 yılı ve sonrası yurdumuzda restorasyon çalışmalarının hız kazandığı bir dönemi işaret etmektedir. Yeni yasa ve kurumların oluşturulması, çok partili hayata geçiş, Avrupa ile ilişkilerin artması, yeni eğitim kurumlarının oluşması gibi gelişmeler bunda etkindir. Bu yıllar Ali Saim Ülgen ve çevresindeki mimarların Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne geçtikleri yıllardır. Ali Saim Ülgen’in ciddi ve yoğun çalışmalarıyla kurulmasında büyük çabaları olan Gayrimenkul Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu hem ilke koyan hem de uygulamaya yönelik yasa koyabilen ilk kurum olması bakımından önemlidir. Böylelikle projeler çeşitli sanat dallarından oluşan uzmanların denetiminden geçmekteydi.⁵⁷ Ülgen, aynı zamanda 1943 yılında “Anıtların Korunması ve Onarılması” isimli bu alanda ilk Türkçe yazılmış eserler arasında olan kitabını yayımlamıştır.

1964 yılı dünya çapında “Tarihi Anıtların ve Yerleşmelerin Korunması ve Onarımı İçin Uluslararası Tüzük”ün kabulünün yapıldığı yıl olması bakımından önem taşımaktadır. 25-31 Mayıs 1964 tarihinde Venedik’de toplanan İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi’nde biraraya gelinerek, 1931 Atina Tüzüğü yeniden gözden geçirilerek incelenmiş sınırlar genişletilerek Venedik Kararları kabul edilmiştir. 1970 yılında müzelerde bulunan teknik elemanlar 1958 yılında kurulan Rölöve Bürosu’nda toplanarak büro müdürlük haline getirilmiştir.

1973 yılında Cumhuriyet tarihinin ilk koruma mevzuatı olma özelliğini taşıyan 1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” kabul edilmiştir. 1983 yılında 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”, 1987 yılında ise 3386 sayılı kanun

⁵⁶ Emre Madran, **a.g.e.**, s. 52

⁵⁷ Hüsrev Tayla, “1950’den Bu Yana Restorasyon Uygulamaları, Kurumlaşma Çabaları ve Geleceği İçin Bir Öneri”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 4, Ankara 1982, s. 41; Cahide Tamer, “Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı ve Onarım Faaliyetleri”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 1, Ankara 1974, s. 9-10

kabul edilmiştir. 1989 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, “Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü” ve “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü” olmak üzere iki müdürlüğe ayrılmıştır.

1960’lı yıllara gelinceye değin, taşınır ya da taşınmaz kültür varlıklarının korunması konusunda eğitim veren bir kuruluş bulunmamaktaydı. Bu alanda çalışanlar, bilgilerini çoğunlukla “usta-çırak” ilişkileri içerisinde geliştirmiş ve deneyim kazanmışlardı. Türkiye’de koruma eğitimi ilk kez 1966 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi bünyesinde başlatılmıştır. ODTÜ’den sonra, sırasıyla, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (Mimar Sinan Üniversitesi) ve Dokuz Eylül Üniversitesi’nde de lisansüstü eğitim veren bölümler açılmıştır.

1990’lı yıllara doğru, uygulamaya yönelik eleman yetiştirilmesinden yola çıkılarak iki yıllık Meslek Yüksek Okulları kurulmaya başlanmıştır. Halen, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi bünyesinde kurulan Meslek Yüksek Okulları varlığını sürdürmektedir.

Günümüzde restorasyon çeşitli üniversitelerin ilgili bölümlerinin yanında; Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, sivil toplum kuruluşları ve bazı firmalar tarafından Anıtlar Kurulu’nun izni ile yapılabilmektedir.

5- TÜRK MİMARLIĞINDA SANÂYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ / GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ'NİN RESTORASYON ALANINA KATKILARI

Y. Mimar Alâettin ÖZAKTAŞ (1875 - 1947 İstanbul)

Alâettin Özaktaş 1875 yılında İstanbul'da doğmuş⁵⁸ ilk ve orta öğrenimini aynı şehirde yapmıştır. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümüne kurulduğu yıl giren Alâettin Özaktaş, bu okuldan 1311/1895 yılında mezun olmuştur. Bu mezuniyet çok önemlidir çünkü bu okuldan diploma alan ilk Türk mimarı olmuştur. Mezuniyetinin ardından Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün İnşaat Dairesi'nde uzman mimar olarak çalışmaya başlayan Alâettin Özaktaş, aynı müessesede kısa sürede başmimar ve ardından müdür yardımcılığına yükselmiştir. Fakat daha sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden istifa ederek serbest çalışmaya başlamasıyla restorasyon işlerine ve daha ziyade müteahhitlik çalışmalarına başlamıştır. Bu durumda Sanâyi-i Nefise Mektebi'nden diploma alan ilk Türk müteahhiti de Alâettin Özaktaş olmuştur. Serbest çalıştığı dönemde bir çok inşaatın müteahhitliğini yapmışsa da, onun klasik Türk mimarisine karşı duyduğu ilgi eksilmemiştir. O devrin neoklasik üslûbunda inşa edilen bir çok yapısına müteahhitlik yapmıştır. Bunların bir çoğu kendisinin en yakın çalışma arkadaşı olan Kemaleddin Bey'in yapılarıdır. Söz konusu yapılar; Bostancı'da Kuloğlu Camii (1913), Bebek Camii (1913), Bakırköy Kartaltepe (Âmine Hatun) Camii (1914), İstanbul-Bahçekapı'da IV. Vakıf Hanı (1916-1919) ile Göztepe'deki Mekteb-i İbtidâî (Pansiyonlu Okul) İstanbul'da çalıştığı yapılarıdır. Ayrıca Ankara'da; Vakıf Otel (Ankara Palas) (1927), Belvü Palas (1925 sonrası) ve Ankara Sıra Evleri'nde mesaisi olmuştur. Alâettin Özaktaş'ın en verimli döneminin müteahhitlik dönemi olduğu anlaşılmakta ise de, o 1936-1937 yıllarında serbest çalışmayı bırakarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne uzman mimar olarak girmiştir.

⁵⁸ Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslûbunu Sürdüren Restoratör Mimarlar", **Birinci Milli Türkoloji Kongresi-Tebliğler**, İstanbul 1980, s. 476-477; Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmaları Yürüten Mimarlar", **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 234; Erdem Yücel, "Cumhuriyet'ten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 736

Bundan sonraki dönemde Alâettin Özaktaş'ın restoratör mimarlığı ön plana çıkar. Bulgaristan Sofya'daki bir Mimar Sinan yapısı olan 954/1547 tarihli Bosnalı Mehmed Paşa Camii'ni⁵⁹ esaslı bir şekilde onarmıştır. Bulgaristan'ın Osmanlı toprağından ayrılması ve Sofya'nın Türk yönetiminden çıkmasından (1878) sonra bu cami Bulgarlar tarafından bir süre cephanelik ve depo olarak kullanılmış, camiye bağlı olan külliye'nin diğer parçaları (medresesi hariç) da yıktırılmıştır. Cami 1901-1903 yılları içinde kilise haline getirilmiş, bu arada son cemaat yeri de ortadan kaldırılmıştır.

Alâettin Özaktaş ayrıca Aksaray'da Tramvay garajı, Beyazıt'ta Elektrik şirketi binası, Edirne'de Tarım Okulu, Sirkeci Antrepoları ve Surp Agop Apartmanı'nı inşa etmiştir. Kâgir bir kule ve iki odalı ahşap bir binadan ibaret olan ve aslında eski bir yangın kulesi ve müştemilatından oluşan Kandilli'deki rasathaneye dönüştürülmüş yapıda, ihtiyaç gereği 1920 yılında betonarme üç tane oda eklenmiş, rasathane arazisi bir duvar ile kapatılmıştır.

1940-1945 yıllarında II. Dünya Savaşı sırasında Divriği Ulu Camii'nin İstanbul'dan gönderilen Milli Saraylar'ın eşyaları için bir depo vazifesi gördüğü bilinmektedir. Bu sebeple 1940 yılında Fen Heyeti Mütahassısı olan Y. Mimar Alâettin Özaktaş'ın gözetiminde, İnşaat Müdürü Y. Mimar Hurşit Altuncu (mezuniyet, 1929) ve Y. Mimar Kenan Mermer'in (mezuniyet, 1912) inşaat başında bulunmasıyla bir onarım yapılmıştır. Bu onarımda çatıdaki toprak dam kaldırılmış, caminin kagir örtüsü ortaya çıkarılmıştır. Tonoz ve kubbeler arasındaki boşluklara küp ve künkler doldurularak üzerine Kayseri'den getirilen Bimis toprağı örtülmüştür. Bunun da üzerine çeşitli malzemelerle yalıtım yapılmıştır.⁶⁰

⁵⁹ Bu cami için bkz. Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri**, C. IV, İstanbul 1982, s. 99; Aptullah Kuran, **Mimar Sinan**, İstanbul 1986, s. 273; Semavi Eyice, "Sinan ve Gurbetteki Eserleri, **Sızıntı**, C. X/120, İzmir 1989, s. 484-485; Semavi Eyice, "Bosnalı Mehmed Paşa Camii", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul 1992, s. 305-306

⁶⁰ **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası** (der. Yılmaz Önge-İbrahim Ateş-Sadi Bayram), Ankara 1978, s. 57

Y. Mimar Alâettin Özaktaş'ın yaptığı son çalışma Gebze'deki Çoban Mustafa Paşa Camii ve Külliyesi'ne ait bazı yapılarda olmuştur. 16. yüzyılın ilk çeyreği içinde tamamlanmış olan bu külliyenin özellikle cami ve şadırvanında yoğunlaşmış olan bu restorasyon, külliyenin imaret ve kütüphanesinde gerçekleşmiştir.⁶¹ Özaktaş, bu çalışmanın bitiminden sonra, inceleme için gittiği Gebze'den İstanbul'a dönerken bir kalp krizi sonucunda 72 yaşında vefat etmiştir.⁶² 3 mart 1946 tarihinde meslek hayatının 50. yıldönümü onuruna Türk Yüksek Mimarlar Birliği tarafından düzenlenen jübile toplantısında o dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından kendisine gümüş bir tabak armağan edilmiştir.⁶³ Alâettin Özaktaş, yaptığı çalışmaları yayımlanmamış, ardında bunlarla ilgili doküman bırakmamış bir kişi olduğundan, onun çalışmalarıyla ilgili çok fazla bilgiye ulaşabilmek kolay değildir. Fakat hakkında yazılan yazılarda, "52 yıllık meslek yaşamında, değişik yerlerde üç tane cami, üç tane medrese, dört tane mektep, yedi tane apartman ve şirket binası, altı tane depo ve ardiye, sekiz tane köşk ile çok sayıda özel yapının inşa projelerini hazırlamış, inşaatlarını tamamlamış, dokuz büyük camiyi restore etmiştir" denilmektedir.⁶⁴

⁶¹ Alâettin Özaktaş'ın yaptığı bu restorasyondan sonra Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nde yapılan en ciddi restorasyon 1961-1970 yılları arasında Y. Mimar Cahide Tamer'in başkanlığında gerçekleşmiştir. Bu restorasyonda külliyenin tüm birimleri ele alınmıştır. Çoban Mustafa Paşa Camii'nde yapılan son restorasyon 1992-1993 yıllarında olmuştur.

⁶² Talat Özışık, "Yüksek Mimar Alâettin Özaktaş'ı Kaybettik", **Mimarlık**, S. 5-6, 1947, s. 49; Asım Kömürçüoğlu, "Mimar Alâettin Özaktaş İçin", **Arkitekt**, S. 9-10, 1947, s. 221-222

⁶³ Anonim, "Yüksek Mimar Alâettin Özaktaş", **Mimarlık**, S. 1-2, 1946, s. 33

⁶⁴ Talat Özışık, "Yüksek Mimar Alâettin Özaktaş'ı Kaybettik", **Mimarlık**, S. 5-6, 1947, s. 49; Anonim, "Yüksek Mimar Alâettin Özaktaş", **Mimarlık**, S. 1-2, 1946, s. 33

Y. Mimar Asım KÖMÜRCÜOĞLU

(1879 Üsküp - 1957 Ankara)

Asım Kömürcüoğlu 1879 yılında Yugoslavya’da, Üsküp vilayetinin Krotova kasabasında dünyaya gelmiştir.⁶⁵ Babası Yüzbaşı Eyüp Bey, annesi Vezir Pertev Paşa’nın sülalesinden Manastır Alay Emîni Süleyman Bey’in kızı Hayriye Hanım’dır. Asım Bey’in, biri kendisinden büyük, biri de daha küçük olmak üzere, Nehire ve Vasfiye adlarında iki tane kız kardeşi bulunmaktadır.

Eyüp Bey’in Sultan II. Abdülhamid devri içlerinde (1876-1918) Kürdistan Alayları’nda görevlendirilmesi üzerine Krotova’dan ailece ayrılmışlar, daha sonra annesinin vefatının ardından, babasının da rahatsızlanması nedeniyle hava değişimi için yine ailece Krotova’ya geri dönmüşlerdir. Bundan altı ay kadar sonra Asım Bey babasını da kaybetmiş, ilk öğrenimini önce aynı yerde, sorgu yargıcı olan amcası Mustafa Bey’in yanında, daha sonra ise Palanka’da, halasının yanında tamamlamıştır. Daha sonra Manastır Askerî Rüştiyesi’ne girmişse de burada çok kısa bir süre öğrenim görmüş, ardından İstanbul’a gelerek öğrenimine Bahriye Mektebi’nde devam etmiştir. Fakat babası gibi asker olmaktan çok, sanatçı ruhuna uygun bir eğitim almak için arayışlarını sürdüren Kömürcüoğlu önce Vefa İdâdîsi’ne, sonra da Sanâyi-i Nefise Mektebi’ne girmiştir. 1900 yılında girdiği bu okuldan 1905 yılında okul birincisi olarak mezun olmuştur.

Mimar Asım Kömürcüoğlu’nun ilk meslekî deneyimi 26 yaşında iken girdiği Evkâf-ı Hümâyun (Vakıflar) mimarlığı ile başlamıştır. Önceleri imparatorluğun batı vilayetlerindeki tarihi eserlerin onarımları için Selanik, Üsküp ve Krotova’da görevlendirilmiştir. İstanbul’a döndükten sonra önce Yıldız Sarayı’nın sultanlar kısmına inşa edilen ek binaların yapımını üstlenmiştir. Daha sonra Sultanahmet’te Ayasofya Hamamı’nın ve Üsküdar’daki bazı vakıf hamamlarının onarımlarını gerçekleştirmiştir.

⁶⁵ Pertev Taner, “Yüksek Mimar Şehirci Asım Kömürcüoğlu”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S. 146, Aralık 1957, s. 550-551; Metin Sözen-Mete Tapan, **50 Yılım Türk Mimarisi**, İstanbul, 1973, s. 251; Anonim, “Asım Kömürcüoğlu 1879-1957”, **Yapı Teknik**, S. 2/9, 1957, s. 3-4

Küçük Çamlıca'da Evkâf-ı Hümâyün Kassamı⁶⁶ Hilmi Efendi'nin Köşkü'ne yapılacak ek bölümlerin inşasını gerçekleştirdiği süre zarfında Asım Bey'i tanımak fırsatını bulan Hilmi Efendi, ona kızını vererek damadı yapmıştır. Düğün törenine katılan Sultan II. Abdülhamid Asım Bey'i üçüncü rütbe ile onurlandırmıştır. Asım Kömürcüoğlu'nun bu evlilikten ikisi kız, biri erkek olmak üzere üç tane çocuğu olmuştur.

1904 yılında Bursa'da Yeşil Camii ve Yeşil Türbe'nin onarımı için görevlendirilen Kömürcüoğlu, Bursa'ya giderek oraya yerleşmiştir.⁶⁷ Bu yapılardaki eksilmiş ve zarar görmüş olan çinilerin yerlerine yenilerinin koyularak onarılması için orijinallerinin kalitesinde çinilerin imali Kütahya'da sağlanmış, burada oldukça başarılı bir restorasyon çalışması yürüten Asım Kömürcüoğlu'na ödül olarak Sultan II. Abdülhamid tarafından mineli bir saat armağan edilmiş ve kendisi bir nişan ile onurlandırılmıştır. Yine bu özenli çalışmaya mükafat olarak o zamanki İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Halil Ethem Eldem'in yönlendirmesiyle 1911'de Almanya'ya gönderilmiş, Berlin'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam etmiştir. Aynı zamanda Prof. Schwechten'in mimarlık bürosunda, Avrupa'nın değişik yerlerinde inşa edilecek olan önemli binaların proje ve inşa edilme aşamalarında staj yaparak önemli bir meslekî deneyim kazanmıştır. Yurda 1913 yılında dönen Asım Kömürcüoğlu İstanbul Şehremaneti ser mimarlığına atanmıştır. Aynı zamanda 1915-1918 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nin Fennî Mimari öğretmenliğine Mimar Vedat Tek'ten sonra Akademi'ye atanan ikinci Türk mimarın Y. Mimar Asım Kömürcüoğlu olması önemlidir.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra ikinci kez Almanya'ya, Avusturya'ya giderek Berlin ve Viyana'da çeşitli çalışmalar ve mimari incelemelerde bulunmuştur. Berlin'de değişik yapıların inşaat projeleri ile ilgilenmiş, Viyana'daki Türk Büyükelçiliği Binası'nın onarımı ve büyütülmesi işini gerçekleştirmiştir. Yurda

⁶⁶ **Kassam:** Kısımlara ayırarak veren, paylaşan memur.

⁶⁷ Macit R. Kural, "Çelebi Mehmed'in Yeşil Türbesi ve 1941-1943 Restorasyonu", **Güzel Sanatlar**, S. 5, İstanbul 1944, s. 71

döndükten sonra serbest mimar olarak çalışmaya başlamış, Beyazıt Meydanı'nın ilk olarak düzenlenmesi ve bu meydana yapılan havuz Asım Kömürcüoğlu'nun çalışmalarıdır. Ayrıca Atlantik'i en kısa sürede geçen yolcu gemilerine verilen "mavi kurdele" ödülünü kazanmış olan efsane transatlantik Germanic'in (Gülcemal Gemisi) gezici sergi gemisi olarak düzenlenmesi işini de yapmıştır. Ayrıca Bebek'deki Abbas Hilmi Paşa Yalısı'nı (Mısır Başkonsolosluğu) da onarmıştır.

Bunlardan sonra müteahhitlik yapmaya karar veren Asım Kömürcüoğlu 1923 yılında Topkapı Sarayı'nın Hırka-i Saadet Bölümü'nün ve sarayın bazı müştemilatının onarımını üzerine alarak bu işi başarıyla tamamlamıştır. Bunun ardından İzmir'de önce Tuhafiyeciler Çarşısı'nın inşaatını, daha sonra da Selânik Bankası'nın yapımını üzerine almış, fakat Tuhafiyeciler Şirketi'nin dağılması üzerine parasal zarara uğrayınca müteahhitlik işini bırakmak durumunda kalmıştır. Böylece asıl işi olan mimarlığa dönmüş, Beyoğlu'nda Mısır Apartmanı'nda bir büroda çalışmaya başlamıştır. Bu arada mimarların Mimarlar Birliği ve Mimarlar Odası gibi birtakım kuruluşlarla organize olma konusuna önayak olmuştur. 1928 yılında Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nin "Güzel Sanatlar Akademisi" adını alarak yeni bir yapılanma sürecine girmesinden sonra bu yenilenme hareketini yakından desteklemiştir. Hatta Ernst Reuter ve Martin Wagner gibi konusunun uzmanı olan profesörlerden yararlanılmasında ve Prof. Hans Poelzig'in Akademiye eğitmen olarak atanmasında çok büyük payı olmuştur.

1935 yılında, İstanbul'da Adalet Sarayı'nın inşası ile ilgili açılmış olan uluslararası proje yarışmasında birinciliği elde etmiş, bunun sonucunda uzun bir süre bu yarışmanın uygulama projelerinin hazırlanması ile uğraşmıştır. Fakat bu yapının inşa edilmesi işi çeşitli sebepler yüzünden uzamıştır. Asım Kömürcüoğlu mukavelesi olduğu için bu işe bağlandı ise de, bir süre sonra aynı proje için yeni bir yarışma açıldığını öğrenince bunu gurur meselesi yapmış ve dava açmıştır. Bu psikolojik çöküntüyü üzerinden atabilmek için 1937 yılında T.B.M.M. binasının yapımı için açılan proje yarışmasına katılmıştır. Bunlardan başka Asım Kömürcüoğlu'nun çok fazla ilgilendiği "şehircilik" konusundaki faaliyetlerle ilgili yarışmalara da katıldığı görülür ki; sayıları 30'dan fazla olan yerleşim yerinin imar

planlarını hazırlamış, bunlardan bir kısmını gerçekleştirmeyi başarmış, bir kısmını ise ömrü yetmediğinden yarım bırakmıştır. İmar planlarını hazırlamış olduğu şehirler: Adıyaman⁶⁸, Van⁶⁹, Kırşehir⁷⁰, Konya, Elazığ, Aydın, Antakya, Muş, Urfa, Zonguldak, Erzincan, Samsun ve Adana (kısmi imar planı)'dır. İlçeler ise; Akşehir, Merzifon, Vize, Zile, İskilip⁷¹, Germencik, Dursunbey, Palu, Turgutlu, Nazilli, Osmaneli, Doğubeyazıt, Ödemiş, Havza, Kırıkhan, Keçiborlu ve Midyat'tır. Kemerhisar, Hulvan ve Urla kasabalarının imarı Asım Kömürcüoğlu'nun vefatı nedeniyle yarım kalmıştır. Ayrıca şehircilik alanında yine İzmir Atatürk anıtı heykeli kaidesinin hazırlanması ve meydanın düzenlenmesi, Ankara'da kalenin çevresinin düzenlenmesi, PTT santral binasının inşası, Ankara-Sincan köyü evleri, Küçüksu Plajı, Manisa Halkevi Projesi⁷², Maraş Belediye Hal Binası Projesi⁷³, Büyükkada Mezarlık Projesi⁷⁴ onun çalışmalarıdır. Ayrıca Asım Kömürcüoğlu, İstanbul Çiçekpazarı'nda yapılan iş hanı, Ankara Yenişehir Camii ve Şişli Camii projelerinin jürisinde bulunmuştur.

Asım Kömürcüoğlu'nun iki kız bir erkek üç çocuğu bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü olan oğlu Eyüp Kömürcüoğlu ve küçük kızı Nezihe Kömürcüoğlu Taner, Berlin Teknik Üniversitesi'nde mimarlık eğitimi almışlardır. Sermiha Kömürcüoğlu ise üniversite mezunu ve lise öğretmenidir.⁷⁵

Asım Kömürcüoğlu 78 yaşında iken rahatsızlanmış, bundan kısa bir süre sonra 25 Kasım 1957 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.⁷⁶

⁶⁸ Eyüp Asım Kömürcüoğlu, "Adıyaman Kasabası İmar Planı", *Arkitekt*, S. 5-6, 1947, s. 126-128

⁶⁹ Eyüp Asım Kömürcüoğlu, "Van Şehir Planı Raporu", *Arkitekt*, S. 1-2, 1945, s. 27-29

⁷⁰ Eyüp Asım Kömürcüoğlu, "Kırşehir Kesin İmar Planı Raporu", *Arkitekt*, S. 7-10, 1949, s. 174-177

⁷¹ Eyüp Asım Kömürcüoğlu, "İskilip Kasabası Kesin İmar Planı Raporu", *Arkitekt*, S. 5-6, 1949, s. 107-112

⁷² Eyüp Asım Kömürcüoğlu, "Manisa Halkevi Projesi", *Arkitekt*, S. 10-11, 1938, s. 295

⁷³ Eyüp Asım Kömürcüoğlu, "Maraş Belediye Hal Binası Projesi", *Arkitekt*, S. 10-11, 1938, s. 294

⁷⁴ Eyüp Asım Kömürcüoğlu, "Büyükkada Mezarlık Projesi", *Arkitekt*, S. 10-11, 1938, s. 293

⁷⁵ Yekta Özgüven, **Türkiye'de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı (1934-1960)**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s. 48

⁷⁶ Anonim, "Kaybettiklerimiz: Y. Mimar Asım Kömürcüoğlu, Hayatı ve Eserleri, *Arkitekt*, S. 290, 1958, s. 43-45

Y. Mimar Pertev Taner, Asım Kömürcüoğlu'nun yaşamını şu şekilde özetlemektir: "...son derece başarılı geçen meslek hayatında sanatına ve mesleğine bağlılığı, daima dürüst hayatı, muazzam ve verimli enerjisi hepimize örnek olacak vasıflardandı".⁷⁷

⁷⁷ Y. Mimar Pertev Taner, 1943 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nden mezun olmuştur. Ayrıca sonradan Asım Kömürcüoğlu'nun kızı Nezihe Kömürcüoğlu ile evlenmiştir. Pertev Taner, "Yüksek Mimar şehirci Asım Kömürcüoğlu", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S. 146, Aralık 1957, s. 551

Y. Mimar Mehmed Nihad NİGİZBERK

(1878 - 1945 İstanbul)

Ahmed Şükrü Paşa'nın oğlu olan Mehmed Nihad Nigizberk⁷⁸ 1297/1878 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nden 1908 yılında okul ikincisi olarak mezun olmuştur. Çok yetenekli bir mimar olmasına karşın, ilk önceleri mesleği ile ilgili bir işle uğraşmamış, Hariciye Nezâreti Tercüme Kalemi'nde zorunlu olarak bir süre çalışmıştır. II. Meşrutiyet'in ilânından (22-23 Temmuz 1908) sonra Mimar Kemâleddin Bey'in başkanlığında kurulan Evkaf Nezâreti Fen Heyeti'nde görev yapmaya başlamıştır. Fen Heyeti'ndeki görevini 1330/1911 yılına kadar sürdürmüş, bu süreç boyunca o tarihlerde inşa edilen bir çok yapının inşasında gözlemci olarak çalışmıştır.

Nihad Nigizberk, Neoklasik mimari üslûbunu benimseyerek bu doğrultuda çalışmalar yapmış bir mimardır. Evkaf Nezâreti'nde çalıştığı yıllarda gözlemci olarak görev yaptığı yapılar arasında Mimar Kemâleddin Bey'in yapıtları olan; İstanbul-Eminönü'nde I. Vakıf Han, Sultanhamam'da II. Vakıf Han, Beyoğlu'nda III. Vakıf Han ve Bahçekapı'da IV. Vakıf Han (1921-1926) önemlidir. Yine Mimar Kemâleddin Bey'in inşa ettiği Şhremini Vakıf Gurabâ Hastahanesi pavyonları (1329/1911 yılı sonrası), Bostancı'da Kuloğlu Camii (1329-1331/1911-1913) ile Bebek Camii'nin de (1331/1913) gözlemciliğini üstlenmiştir.⁷⁹

1914 yılında Suriye bölgesinin Vakıf Başmimarlığı'na atanmıştır. Bu görevi sırasında, aynı zamanda Evkâf-ı Hümâyun Nâzırı olan Şeyhülislâm Mustafa Hayri Efendi'nin (1867-1921) vakıflarda yaptığı köklü devrimler ve önemli imar çalışmaları dahilinde Medine'deki medresenin inşasını gerçekleştirmiş, bu çalışmasındaki başarılarından dolayı Hayri Efendi'nin övgüsünü kazanmıştır.

⁷⁸ Vasfi Egeli, "Mimar Nihad Nigizberk", **Arkitekt**, S. 169-170, İstanbul 1946, s. 44-45; Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmalarını Yürüten Mimarlar", **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 233; Erdem Yücel, "Cumhuriyet'ten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 735

⁷⁹ Bu yapılar için bkz. Yıldırım Yavuz, **Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi**, Ankara 1981, s. 99-112, 147- 185 ve 265- 270

I. Dünya Savaşı'nın mütareke yılları sırasında Filistin Meclis-i Âlî Şer'î-i İslâmiyyesi tarafından Mescid-i Aksâ'nın onarımı için davet edilen Mimar Kemâleddin Bey'in başkanlığındaki uzman heyetin içinde Kudüs'e giderek, 1922-1927 yılları arasında, bu çok önemli İslâm yapısının restorasyonunda görev almıştır. Kemâleddin Bey, Kudüs'te 1925 yılının ağustos ayına kadar kalmış, daha sonra Ankara şehrinin imarında görev almak üzere başkente dönmüş, yapının onarım işini Nihad Nigizberk başkanlığındaki uzman grubu üstlenmiştir. Bu yapıda ciddi anlamda bir yenileme ve köklü değişiklikler yapma amacıyla başlamış olan çalışmada Mimar Kemâleddin Bey'in bizzat hazırlamış olduğu projelerin hiç biri gerçekleştirilememiştir. Sonuç olarak yapının o günkü mevcut yapısının korunması amaç edinilmiş, bu gerekçeyle bu restorasyon çalışması sıradan bir yenileme ve tamirden öteye gidememiştir.⁸⁰

Mehmed Nihad Bey'in Kudüs'teki restorasyon çalışması haricinde gerçekleştirmiş olduğu bir başka çalışma çok modern, büyük bir yapının inşaat işidir. Bu şehirde, Mamilla caddesinin üzerinde, akaret olarak yapılması düşünülen bir apartmanın daha önce yapılan inşa projesini gerçekleştirmek Mehmed Nihad Bey'e nasip olmuştur. Önce yapının zemin katına bir grup dükkânın yapılması tasarlanmışsa da, daha sonra bundan vazgeçilmiş, bunun yerine lüks bir otelin (Palas Otel) inşa edilmesine karar verilmiştir.⁸¹ 2200 m²'lik bir arsanın üzerine, zemin katı hariç üç kat halinde inşa edilen bu otel şehrin iki geniş caddesine cephesi olan ve kesişme yeri dairesel biçimde pahlanmış, gösterişli bir görüntü verir. Bu cephelerin değişik yerlerine, değişik boyutlarda kapılar açılmış, zemin katın yola bakan kenarına yirmi tane mağaza yerleştirilmiştir. Yapının içinde ise; toplantı salonu, tiyatro salonu gibi geniş mekanlar, 123 tane oda, mutfak, banyo, tuvaletler ile su kazanı, elektrik ve kalorifer daireleri bulunmaktadır. O dönem için her türlü lüksü düşünülmüş olan bu yapının, duvar, yer döşemesi ve merdivenlerinde kaliteli taşlar kullanılmış, ahşap ve madeni aksamlarda da aynı özen gösterilmiştir. Otelin

⁸⁰ Bu yapının sözü edilen restorasyonu için bkz. Yıldırım Yavuz, "Mescid-i Aksa ve Mimar Kemalettin", **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi**, C. III, Ankara 1995, s. 471- 485

⁸¹ Mehmet Nihat, "Palas Otel, Kudüs", **Mimar**, S. 3, İstanbul 1931, s. 75-81

cephelerinde geniş kemerler içine sivri kemerli pencereler açılmış, köşelerde plastırlar kullanılarak hareketlilik sağlanmıştır. Bundan daha fazla bir süslemeye gerek duyulmamasıyla ilgili olarak Nihad Nigizberk konuya şöyle açıklık getirmektedir: “Arkadaşlarım bu resimleri gördükten sonra pek haklı olarak diyecekler ki artık cephelerde taşlara oymalar yapma devri geçti. Ben buna şu esbabdan dolayı mecbur oldum. Kudüs, bütün edyamin tarihini sinesinde eski ananeleri ile saklayan bir şehirdir ve bu sermayeleri ile cihanın seyyahlarını kendine celbetmektedir. Ben de bu binanın mimari üslûbunda çok fazla bir yenilik göstermek istemedim. Amacım milli mimarimizi klasik esaslara sadık kalarak bu anane şehrinde tesbit etmektir”.⁸² Nigizberk bu binayı iki yılın içinde tamamlamış ve bu çalışmanın bitiminden sonra (1927) yurda dönerek Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü’nde görev yapmaya başlamış, başkentte inşa edilen yapıların inşasına gözetmen olarak katılmış, genç mimarların eğitiminde önemli bir katkısı olmuştur. Burada müdürlük makamına getirilişi 1937 yılında olmuş, bu tarihten ölümüne kadar süren sekiz yıllık kısa süre boyunca yurt çapında 78 tane yapının restorasyonunu üstlenmiş, bunların içinde 47 tane anıtın onarımını tek başına gerçekleştirmiştir. Vakıflar teşkilatına gelir getirmek üzere başta Ankara olmak üzere değişik illerde 26 tane bina inşa etmiştir.

Yüksek Mimar Mehmed Nihad Nigizberk 19 Kasım 1945 tarihinde 67 yaşında iken vefat etmiştir.⁸³

⁸² Mehmet Nihat, “Palas Otel, Kudüs”, **Mimar**, S. 3, 1931, s. 80

⁸³ Anonim, “Y. Mimar Nihat Nigizberk’i Kaybettik”, **Mimarlık**, S. 1-2, 1946, s. 35

Y. Mimar Vasfi EGELİ

(1890 - 1962 İstanbul)

1890 yılında İstanbul-Şehzadebaşı'nda dünyaya gelmiştir. Babası Mâbeyinci Ömer Lütfi Bey, annesi Seher Hanım'dır.⁸⁴ İdâdî öğreniminden sonra Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümünde eğitim almış ve bu okuldan 1913 yılında mezun olmuştur. Bunun hemen ardından Evkaf Nezareti'nde çalışmaya başlamıştır. Burada Fen Heyeti Birimi'nde görev yapan mimarlardan Ali Tal'at Bey, Kemâleddin Bey ve Mehmed Nihad Nigizberk'in yanında çalışarak mesleki deneyim kazanmıştır. Özellikle Mimar Kemâleddin Bey'in çalışmalarından aşırı derecede etkilenmiş, klasik Türk mimari üslûbunu yeni inşa edilen Türk yapılarında uygulama esasları konusunda sağlam bir alt yapı edinmiştir. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla silah altına alınan Vasfi Egeli, askeriyede Harbiye Nezâreti'nin harita şubesinde görev yaptıktan sonra terhis olmuş ve eski işine geri dönmüştür. Vakıflar Müdürlüğü'nde Kemâleddin Bey, Vedet Tek ve Mehmed Nihad Nigizberk ile çalışmış, Nigizberk'in yaş nedeniyle emekliye ayrılması üzerine İstanbul Vakıflar Heyet-i Fennesi'nin başmimarlık makamına atanmıştır. Burada Süreyya Yücel, Mustafa Rona, Salim Gülşen, Vahan Kantarcı gibi mimarlardan meydana gelen Vakıf Fen Heyeti'ne başkanlık etmiştir. Bu arada İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nde Vakıflar'ı temsil eden uzman olarak toplantılarda yer almıştır.

İstanbul'daki pek çok yapının restorasyonunu gerçekleştirmiştir. Başkanı bulunduğu Vakıflar Fen Heyeti grubu ile gerçekleştirdiği restorasyon çalışmalarından; Süleymaniye Camii, Şehzade Camii, Edirnekapı Mihrimah Camii,

⁸⁴ Erdem Yücel, "Egeli (Vasfi)", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul 1968, s. 4955-4956; Erdem Yücel, "XX. Yüzyılda Klasik Türk Mimarisi Üstüne Eğilmiş Türk Mimarlar: Mimar Vasfi Egeli", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 29.06.1971; Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedet Beylerin Üslûbunu Sürdüren Restoratör Mimarlar", **I. Milli Türkoloji Kongresi (6-9 Şubat 1978) Tebliğler**, İstanbul 1980, s. 472-474; Erdem Yücel, "Egeli, Vasfi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1994, s. 135-136; Semavi Eyice, "Egeli, Vasfi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1994, s. 481-482; Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmaları Yürüten Mimarlar", **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 233; Erdem Yücel, "Yaşamının Son Yıllarında Eyüp Anıtlarını Onaran Yüksek Mimar Vasfi Egeli", **II. Eyüp Sultan Sempozyumu-Tebliğler**, İstanbul 1998, s.176-179; Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Vasfi Egeli", **Yapı**, S. 271, Haziran 2004, s. 83-86; Erdem Yücel, "Cumhuriyetten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan**, İstanbul 2005, s. 735-736

Eminönü Yeni Camii ve hünkâr kasrı ile Hırka-i Şerif Camii en önemlileridir. Vasfi Egeli'nin en fazla sözü edilen restorasyon çalışması, Mimar Sinan Türbesi ve buna kuzey ucundan komşu durumdaki sebilde olmuştur. 1938 tarihli bu restorasyon⁸⁵ sırasında türbenin çevre duvarı ve şebekeleri yenilenmiştir. Türbenin bitişiğinde yer aldığı bilinen ve yıkılarak bulunduğu alan türbeye katılan sıbyan mektebine ait tuğladan kalıntılar da ortaya çıkartılmıştır. Vasfi Egeli'nin bu restorasyon sırasında yapının özgün mimarisine sadık kalmaması, anlamsız bir şekilde türbenin kapısının yerini ve pencerelerin sayısını değiştirmesi, eskiden birbirinin benzeri olmayan pencere şebekelerinin hepsinin aynı örnekte yapılması eleştirilmiştir.⁸⁶

Vasfi Egeli'nin bir başka restorasyon çalışması Beyoğlu'ndaki XVI. yüzyıla ait Ağa Camii'nde olmuştur. Bu yapı çok uzun bir süre harap bir durumda kaldıktan sonra 1934 yılında Vakıflar Müdürlüğü tarafından Vasfi Egeli yönetiminde büyük ölçüde yenilenmiştir. Yapının özgün mimarisinden arta kalan dört duvarı, minaresi ve mihrabı dışındaki kısımlar, yapının inşa edildiği dönemin mimarisi ile hiçbir ilgisi kalmayacak bir biçimde yeniden yapılmıştır. Özgün kiremit çatısının yerini kurşun örtülü eğimli basık bir çatı almış, çatısının saçağına rûmîli dendanlar koyulmuştur. Yapının iç duvarları, belli bir yüksekliğe kadar Kütahya çinileri ile kaplanmıştır. Caddeye yer açmak üzere bu yöne uzanan hazîreye ait mezar taşları yerlerinden alınmış ve caminin etrafına bir çevre duvarı yapılmıştır.⁸⁷

Vasfi Egeli, Vakıflar Müdürlüğü yöneticileri ile yaşadığı bir fikir çatışması gerekçesi ile 1945 yılında emekliliğini istemiş, bundan sonraki çalışmalarını aynı kurumda ücretli olarak yürütmüştür. 1945 tarihli *Arkitekt* dergisinde çıkan haber yazısında Egeli'nin görevden ayrılması şu şekilde duyurulmuştur.⁸⁸ “Senelerden beri İstanbul Vakıflar Başmimarlığı yapmış olan kıymetli idareci ve Y. Mimar Vasfi Egeli umum müdürle aralarında çıkan fikir ihtilâfı sonunda emekliliğini istemiş ve

⁸⁵ Erdem Yücel, “Mimar Sinan’ın Türbesi”, *Arkitekt*, S. 352, İstanbul 1973, s. 189-190

⁸⁶ Erdem Yücel, “Mimar Sinan’ın Türbesi”, *Arkitekt*, S. 352, 1973, s. 189-190; ayrıca Erdem Yücel, “Restoratör Mimarlardan Vasfi Egeli”, *Yapı*, S. 271, Haziran 2004, s. 87; Zeynep Nayır, “Süleymaniye Külliyesi ve Sorunları”, *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, S. 4, Ankara 1982, s. 107-120, Resim 11

⁸⁷ İ. Aydın Yüksel, “Ağa Camii”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul 1988, s. 453

⁸⁸ Erdem Yücel, “Egeli (Vasfi)”, *İstanbul Ansiklopedisi*, C. IX, İstanbul 1968, s. 4956

isteği kabul edilmiştir. Vasfi Egele'nin ayrılması mimarlık mahâfilinde teessür uyandırmıştır. Egele, mesâisini Şişli Camisi'nin ikmâline hasredecektir”.

Egele'nin asıl meslekî şöhreti inşa etmiş olduğu Şişli Camii'nden⁸⁹ gelmektedir. Bu yapının inşasına 1945 yılının haziran ayında başlanmış ve yapı 1949 yılında tamamlanmıştır. Şişli Camii'nin planı Vasfi Egele tarafından çizilmiş, statik uygulamasını Y. Mimar Prof. Fikri Santur, detay uygulamalarını ise Y. Mimar Nizamî Yaver Yenal ile Mimar Vahan Kantarcı gerçekleştirmiştir. Egele bu yapıda Klasik Türk mimarisinin geleneksel özelliklerine tamamen uyan bir model uygulamış, bunu iç dekorasyon, taş işçiliği ve yazılar ile mükemmel bir şekilde tamamlamıştır. Caminin değişik yerlerinde bulunan hatlar, o devrin en usta hattatları; Hamit Aytaç, Macit Ayrıl ve Mustafa Halim Özyazıcı tarafından yazılmıştır. Kalem işi bezemelerini Avni Uyar, taş üstü bezemelerini ise İbrahim Tokluoğlu yapmıştır. Ahşap işçiliği İzzet Orni'ye ait olup, elvan alçı pencereleri Tevfik Özkurşun'un elinden çıkmıştır. Caminin vitraylı camları (revzen) klasik desenli motiflere sahiptir, üzerindeki hatlar Macit Ayrıl'a aittir.

Şişli Camii'nde orta mekanı pandantifli bir kubbe örtmektedir. Bu mekan, kapı yönü hariç üç yandan, üzerleri yarım kubbeler ile örtülmüş mekanlar ile genişleme göstermiştir. Ön cephesinde, üzeri beş tane kubbe ile örtülü altı sütunlu bir son cemaat revağı yer alır. Yapı bir çevre duvarı ile sınırlandırılmış bir avlunun içinde yer almaktadır. Cami bu avlunun zemin seviyesinden yüksekte olduğundan son cemaat yerine sekiz basamaklı geniş taş merdivenle ulaşılır. Harim kapısı, mihrap ekseni üzerinde yer almakta, kapının kemeri üzerinde Hamit Aytaç'ın celfî-sülüs üçgen şeklindeki müsenna (aynalı yazı) istifi yer almaktadır. Mihrap ve

⁸⁹ Anonim, “Şişli Camisinin İnşası İlerliyor”, **Arkitekt**, S. 263-266, İstanbul 1946, s. 268-270; Vasfi Egele, “Şişli Camii”, **Arkitekt**, S. 263-266, İstanbul 1946, s. 169-180; Vasfi Egele, “Şişli Camii Şerifi”, **İstanbul Enstitüsü Dergisi**, C. II, İstanbul 1956, s. 19-25; Kemal Altan, “Şişli Camii”, **Mimarlık**, S. 1, Ankara 1948, s. 9-10; Albert Gabriel, “La Nouvelle mosquée de Chcihli”, **TTOK Belleteni**, S. 90, İstanbul 1949, s. 30-31; Metin Sözen-Mete Tapan, **50 Yılın Türk Mimarisi**, İstanbul 1973, s. 260-261; Belgin Demirsar, “Şişli Camii”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 185-186; Kemal Altan, “Şişli Camii”, **Mimarlık**, S. 1, İstanbul 1948, s. 9-11, Şişli Camii'nin temelleri ve kubbeyi taşıyan kemerlerin inşasını gösteren fotoğraflar için: Celal Esad Arseven, **Türk Sanatı Tarihi**, C. I, İstanbul, t.y., Resim 1663-1665

minberi taştan yapılmış olup, klasik özellikler gösterir. Harimin ortasında çok zarif mermer bir fiskiyeli havuz bulunmaktadır. Yapının (U) şeklinde bir üst kat mahfili bulunmaktadır. Caminin duvarları eski usul bindirme tekniği ile, küfeki taşından örülmüş, kubbesi betonarme olarak yapılmıştır. Yapı, çift sıra pencerelerden ve bol sayıdaki kasnak pencerelerinden gün ışığı almakta olup, pencerelerde revzenler bulunmaktadır. Tek şerefeli çokgen gövdeli minaresi yapının güneybatı köşesinde yer almaktadır.

Vasfi Egeli'ye Şişli Camii'nin yapımı sırasında ve bina tamamlandıktan sonra meslektaşları tarafından çeşitli konularda sert eleştiriler yapılmıştır.⁹⁰ Bu konudaki değişik görüş ve dedikodulara karşılık olarak, olayı tarafsız bir gözle gözlemleyen Türk sanatı uzmanı Prof. Dr. Albert Louis Gabriel bir yazısı ile yapıdan ve mimarından övgüyle bahsetmiştir: “Geçenlerde açılan Şişli Camii, üzerinde konuşulmaya değer bir eserdir. Bu caminin inşaatını idare eden Mimar Vasfi Egeli'yi sade bir görmüşlüğü var, nasıl yetiştiğini bilmem. Fakat eserini bîtaraf bir gözle tetkik etmek zahmetini gösterecek herkesin teslim edeceği gibi, ben de onun usta bir mimar olduğunu söyleyebilirim. Esasen üzerinde iyi bir neticeye ulaştığı iş onun kabiliyetini ortaya koymaktadır”.⁹¹

Vasfi Egeli bir başka İslâm ülkesinde, bir başka anıtsal yapıyı yapma gayreti içinde olmuş ise de bu proje gerçekleşmemiştir. Vasfi Egeli, Pakistan'a giderek incelemelerde bulunmuş ve Pakistan devletinin kurucusu Muhammed Ali Cinnah için inşa edilecek olan *mausoleum*'un inşa projesini hazırlayarak göndermiştir. Bu proje hakkında bir de İngilizce broşür yayımlamasına rağmen çeşitli siyasal oyunlar sonucunda Pakistan hükümeti bu türbenin yapımını İngiliz mimar Raglan Squire'a vermiştir. Egeli projesini klasik Türk mimari üslubunda, Türk-Hint mimari etkilerini de içeren bir tarzda hazırlamıştır.

⁹⁰ Yapıyla ilgili eleştiri ve spekülasyonlar için bkz. Semavi Eyice, “Egeli, Vasfi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1994, s. 481; Erdem Yücel, “Restoratör Mimarlardan Vasfi Egeli”, **Yapı**, S. 271, İstanbul 2004, s. 88

⁹¹ Prof. Dr. Albert Gabriel'in caminin tamamlanması üzerine kaleme aldığı yazı: “An'anevî Türk Mimarisi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1949

Vasfi Egeli'nin neoklasik üslûpta inşa ettiği daha mütevazı bir yapı, İstanbul-Feneryolu'nda Mülkiye Mektebi müdürü Recâi Bey'in kızı Güzide Belarman'ın kocası ve genç yaşta intihar ederek ölen oğlu Yahyâ Bey'in anısına yaptırdığı camidir.⁹² 1947 tarihini taşıyan bu yapı taş temeller üzerine tuğladan inşa edilmiştir. Çatısı ise ahşaptır. Yapı dikdörtgen planlıdır. Son cemaat yerine, dört basamaklı bir taş merdiven ile ulaşılan basık kemerli bir kapıdan girilmektedir. Bu dikdörtgen planlı mekan harimden daha dardır. Burası, alt sırada büyük dikdörtgen şekilli, üst sırada ise kemerli küçük pencereler ile aydınlanan ferah bir mekandır. İki yanında büyük birer pencerenin bulunduğu harim kapısından girilince, zeminden biraz yüksek tutulmuş bir seki ve bunun üzerinde gürgen ağacından ahşap ince sütunların taşıdığı kadınlar mahfili yer almaktadır. Alt ve üst katın ahşap şebekeleri çok kollu yıldız desenlidir. Harim, alt sırada dikdörtgen, üst sırada ise sivriltilmiş kemerli on beş tane pencere ile gün ışığı alır. Yapının doğu ve kuzey cepheleri günümüze özgün halleri ile gelmemiştir. İhtiyaca uygun bir şekilde doğu ve kuzey cephelerinden (L) şeklinde genişletilmiştir. Yapının özgün cepheleri mihrap ve batı cepheleridir. Batı cephesinde altlı üstlü üçer pencere, kible duvarında ise mihrabın iki yanında iki dikdörtgen pencere, üzerinde dairesel biçimli bir pencere ve bunun iki yanında kemerli iki küçük pencere bulunur. Üst sıradaki pencereler revzenlidir. Mihrabı, gürgenden yapılmış minberi ve vaaz kürsüsü klasik üslûbun özelliklerini taşır. Tavan ve duvarlarda aynı üslûpta kalem işi bezemeler görülür. Tavanın ortasında sekiz dilimli, basık bir ahşap kubbe bulunur. Bu kubbe yapının dışından belli olmamaktadır (gizli kubbe). Mihrabı güney cephesinden hafif bir çıkıntı yapar. Harimin kuzeybatı köşesindeki tek şerefeli minaresi tuğladan yapılmış, üzeri sıvanmıştır. Külâhı yonu taşındandır. Cami, muvakkithanesi, iki katlı imam ve müezzin meşrutaları ile küçük bir külliye oluşturmaktadır.

⁹² Vasfi Egeli, "Fener Yolunda Bir Mescit", *Arkitekt*, S. 187-188, İstanbul 1947, s. 157-161; Reşat Ekrem Koçu, "Fener Yolu İstasyon Camii", *İstanbul Ansiklopedisi*, C. X, İstanbul 1971, s. 5645-5646; Gülbin Gültekin, "Feneryolu Camii", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. III, İstanbul 1994, s. 290-291; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, C. II, Ankara 1987, s. 24'te Feneryolu Recâi Bey Camii ile yine Feneryolu'ndaki Tuğlacıbaşı Camii karıştırılmış ve 1890 tarihli Tuğlacıbaşı Camii'nin mimarı olarak yanlışlıkla Vasfi Egeli gösterilmiştir.

Vasfi Egeli, 1955-1960 yılları arasındaki “Menderes İstimlâkları” sırasında sürdürülen düzenleme çalışmalarını Eyüp semtinde yapmıştır. Özellikle Eyüp Sultan Camii ve yakınındaki hazîrelerde bulunan bakımsız mezarların ve türbelerin tespitini yapıp, bunların kurtarılması için projeler hazırlamıştır. 1957’de Fetih Derneği’nin bünyesindeki İstanbul Enstitüsü’nün Şehircilik ve Mimari bölümünün genel yazmanlığını yapmıştır. Özellikle Eyüp’teki yoğun çalışma temposu bünyesine ağır gelmiş, iki yıl kadar süren ağır bir hastalık döneminden sonra, 10 Nisan 1962 tarihinde Kadıköy-Moda’daki evinde 72 yaşında iken vefat etmiştir. Mezarı Zincirlikuyu Mezarlığı’ndadır.⁹³

⁹³ Anonim, “Kayıplarımız: Vasfi Egeli (1890-1962)”, **Arkitekt**, S. 307, İstanbul 1962, s. 75-76

Y. Mimar Arif Hikmet KOYUNOĞLU

(1893⁹⁴ - 1982 İstanbul)

1988 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Arif Hikmet Koyunoğlu'nun⁹⁵ soy ağacına bakıldığında soyunun Malatyalı asil bir sülaleden geldiği görülür. Malatya'nın ünlü Koyunoğlu sülalesinden (aşiretinden) bir çok kişi Osmanlı devleti devlet ricalinden ve devletin üst kademelerinde görev yapmış ünlü kişilerdir. Babası Kadı İsmet Bey, dedesi Kazasker Abdullah Refet Bey, amcası ise, aynı zamanda dîvan ve tezkire yazarı olan Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'dir (1786-1859). Büyük dedesi Sultan III. Selim devrinin kazasker ve nâkibüleşraflarından İbrahim İsmet Bey (ölümü 1807), onun babası Sultan I. Abdülhamid devri vezirlerinden Reîsülküttâb Râif İsmail Paşa (ölümü 1776) ve onun da babası Sultan I. Mahmud devrinin vezirlerinden Malatyalı İbrahim Paşa'dır.

Annesi Kuzey Kafkasyalı Müslüman bir Kazak, babası İsmet Bey döneminin aydın kişilerinden olan saygın bir kadı idi. Ailesi oldukça varlıklı idi. Babası Bulgaristan'da oldukça geniş bir arazi satın alarak burada tarım ve hayvancılıkla uğraşmış, Rus Harbi'nin başlaması üzerine (1877) elindeki mülkü bir

⁹⁴ Çoğu kaynakta Arif Hikmet Koyunoğlu'nun doğum tarihi sözlü anlatımına da dayanarak 1888 diye geçmesine rağmen, aileden bir kişi olarak Y. Mimar Hasan Kuruyazıcı (babası mimar Y. Mimar Adnan Kuruyazıcı, Güzel Sanatlar Akademisi, mezuniyet tarihi 1935) 1893 tarihini belirlemiştir. Bu tarih aile içinde anlatılanlarla da uyumaktadır. Üstün Alsaç, **Bir Türk Mimarının Anıları, Yaşamı, Etkinlikleri, Orhan Alsaç**, İstanbul 2003, s. 22-23

⁹⁵ Metin Sözen-Mete Tapan, **50 Yılın Türk Mimarisi**, İstanbul 1973, s. 102; Güven Birkan-Selçuk Pehlivanlı, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", **Mimarlık**, S. 15, 1977, s. 8-16; Anonim, "En Dinç Mimardan Genç Mimarlara", **Mimarlık**, S. 163, İstanbul 1981, s. 2-3; Gürol Sözen, "Arif Hikmet: Atatürk Göremediği Etnografya'da 15 Yıl Kaldı", **Güneş Gazetesi-2**, 3 ağustos 1982, s. 6; Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara 1984, s. 39-41; Neslihan Sönmez, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", **TAÇ**, S. 2, mayıs 1986, s. 74-78; Nurcan İnci Fırat, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Geleneksel Türk Mimarisine İmzasını Atan Devlet Sanatçısı Arif Hikmet Koyunoğlu", **Kültür ve Sanat**, S. 8, Ankara 1990, s. 44-48; Sevim Kırdar, "Hikmet Koyunoğlu ile Görüşme", **Milliyet Sanat**, S. 4, mayıs 1980, s. 53-55; (der. Ahmet Turhan Altınler-Zafer Akay-Ahmet Ardıçoğlu), "Arif Hikmet Koyunoğlu", **Arkitekt**, S. 4, 1991, s. 35-50; Anonim, "Koyunoğlu'nun Anıları", **Tarih ve Toplum**, S. 35, İstanbul 1986, s. 50-56; Anonim, "Koyunoğlu'nun Anıları-2", **Tarih ve Toplum**, S. 36, İstanbul 1986, s. 35-40; Anonim, "Koyunoğlu'nun Anıları-3", **Tarih ve Toplum**, S. 37, İstanbul 1987, s. 12-15; Anonim, "Merhum Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Anıları-4", **Tarih ve Toplum**, S. 38, İstanbul 1987, s. 47-51; Özcan Gündüz, "Arif Hikmet Koyunoğlu ve Yaşamı", **Mimarlık**, S. 181, İstanbul 1982, s. 5-7; Bu yazı, Koyunoğlu'nun kızı Özcan Gündüz tarafından, Arif Hikmet Koyunoğlu'nun sağlığında, TRT'de onun yaşamını ve yapıtlarını içeren ve 1982 yılının ağustos ayında yayınlanan bir program için hazırlanmıştır.

anda yitirmiş, devletten aldığı küçük bir maaşla ailesini geçindirmek zorunda kalmıştır. Aydın düşüncelerinden dolayı Sultan II. Abdülhamid'in (1876-1908) kara listesinde yer aldığından Silivri, Gebze gibi İstanbul'un yakın merkezlerine sürgün gitmiştir. Bu sebeple ailece değişik yerlerde ikâmet etmek zorunda kalmışlardır. İsmet Bey'in Gebze kadılığı sırasında, Eskihisar'da oturan Osman Hamdi Bey ile tanışmak fırsatını bulan Arif Hikmet Bey'in güzel sanatlara duyduğu ilgi o dönemde başlamıştır. Hoca Ali Rıza Bey'den resim derslerinin yanı sıra Almanca dil dersi ve jimnastik dersleri de almıştır. Bunların yanı sıra yine babasının yönlendirmesi ile fotoğrafçılığa merak sarmıştır.⁹⁶ Henüz sekiz yaşında iken babasının bir dükkânın vitrininde görüp, satın alarak kendisine armağan ettiği fotoğraf makinesini, daha henüz o teknolojinin yeni yeni yurda girmiş olmasından dolayı uzun bir süre kullanamamıştır. Henüz fotoğrafın İstanbul'da bile ne olduğunun bilinmediği bu dönemde film banyosu için gereken malzemeyi babasının yardımı ile eczanelerden temin etmeyi başarmış, böylece ileride bir süre geçimini sağlayan tutkusunu uygulama fırsatını yakalamıştır.

14 yaşında iken babası vefat edince ailesinin parasal durumu iyiden iyiye sarsılmıştır. Evinin geçimini açtığı kırtasiye dükkânının geliriyle ve yaptığı resimleri satarak karşılamaya çalışmıştır. Vefa İdadîsi'nde okurken geceleri tülbent baskısı yapmaktadır. Okulundaki resim öğretmeni Agâh Bey'in yardımı ile saray fotoğrafçısı Febüs'ün Beyoğlu'ndaki fotoğrafçı dükkânında çırak olarak çalışmaya başlayan Arif Hikmet Bey, kısa zamanda bu işin inceliklerini kapmış, konuya merakı ve yetenekleri sayesinde çalıştığı yerde kalfa olmuştur. Özellikle resim yapma konusundaki becerisini siyah-beyaz fotoğrafların boyanarak renklendirilmesinde kullanmış, kısa sürede bu konuda kendisini geliştirmiştir. 1910 yılında Cağaloğlu'nda Müslüman bir fotoğrafçının, Giritli Rahmizâde Bahaddin Bey'in açmış olduğu fotoğrafhaneye girmiş, onun yanında da bir süre çalıştıktan sonra ancak İstanbul'un işgâl edildiği yıllarda kendi fotoğrafçı dükkânını açabilmiştir.

⁹⁶ Seyit Ali Ak, **Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Fotoğrafı 1923-1960**, İstanbul 2001, s. 84-89

Arif Hikmet Koyunoğlu'nun Sanâyi-i Nefise Mektebi'ne giriş yılı 1908'dir. Bu okulun giriş sınavını birincilikle kazanmış, okul masraflarını karşılayabilmek için öğrenimi sırasında yine çalışmak zorunda kalmıştır. Koyunoğlu, resim dersleri için gereken malzemeyi temin etmesi konusunda resim öğretmeni İtalyan Salvatore Valery'nin yaptığı parasal yardımdan kendisiyle yapılan söyleşilerde bahseder.⁹⁷ Ayrıca eğitim harcamalarını karşılayabilmek için, mimari öğretmeni İtalyan Guilo Mongeri'nin asistanlığını yapan, aynı zamanda İstanbul Belediyesi Fen Heyeti üyesi olan Mimar Yervart Terziyan'ın aracılığı ile Gülhane Parkı'nın çevresine çekilmesi tasarlanan tahta perdenin yapılması işini üzerine alarak bu işi başarıyla tamamlamıştır. Bunların yanı sıra akşamları iş dönüşünde Unkapanı'ndaki taşçılara gidip burada mezar taşlarının üzerine yazdığı, çeşme desenleri çizdiği, minarelere tırmanıp bunların alemlerini altın varakla boyadığı, müzeden işler alarak resim ve baskı işleri yaptığı bilinmektedir. Mongeri'nin Beyoğlu'nda inşa ettiği Saint Antoine Kilisesi'nin yapımı sırasında duvar örülmesi gibi işçiliklerden, teknik çizimlerin hazırlanmasına kadar bir çok işte çalışarak Mongeri'nin yanında meslekî becerisini geliştirmiş, deneyim kazanmıştır. Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Anadolu'da yaptığı eski eser incelemelerine İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Halil Edhem Bey'in yardımı ile katılarak Anadolu'nun değişik yerlerinde ve ayrıca yurt dışında çalışmalar yapma fırsatını yakalamıştır. 1922 yılında, böyle bir çalışma için Yunanistan'da Atina'daki Erektium Tapınağı'nın rölövelerini hazırlarken Balkan Harbi'nin çıkması üzerine gönüllü olarak askere alınması için Atina'dan İşkodra'ya, eniştesi Albay Hasan Faik Bey'in yanına gitmiştir. Manastır'da kurmayı başardığı çetenin başında düşmanla dört ay çarpışmış, arkadaşlarının hepsini kaybetmiş, kılık değiştirerek kaçmış Draç'ta yakalanmış ve Bulgarlar tarafından idama mahkum edildi ise de, tam idam edilecekken Hamidiye zırhlısının bu kenti bombalaması üzerine mucize kabilinden kurtulmuştur. Ardından İtalyan Konsoloslugu'na sığınmış, bu sayede bir İtalyan gemisi ile önce Birindizi'ye geçmiş, hapishanede yediği dayaktan bazı kemikleri çatladığı için hastanede kalmıştır. Daha sonra Napoli'ye kaçmış, kimliğini gizleyerek burada nalbantlığın yanı sıra limanlarda tayfalık ve

⁹⁷ Güven Birkan-Selçuk Pehlivanlı, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", **Mimarlık**, S. 15, 1977, s. 8; Neslihan Sönmez, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", **TAC**, S. 2, Mayıs 1986, s. 75

hamallık yapmıştır. Kazandığı para ile gemiye binerek önce İskenderiye'ye, oradan da İstanbul'a gelmeyi başarmıştır. Bu maceralı olayların hemen ardından okulundaki son proje sınavını da vermeyi başarmıştır.

Koyunoğlu'nun okulundan mezun olduğu yıl 1914'tür. Artık mimarlık mesleğini icra etmek için Salıpazarı'nda bir mimarlık bürosu açarsa da, bunun üzerinden ancak iki ay geçtikten sonra I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine askere alınır. Yedek subay olarak dört yıl görev yapmıştır. Özellikle karlı bölgelerde çok fazla gereği duyulan kayakçılık teşkilatını askeriyede ilk kez kuran Arif Hikmet Koyunoğlu'dur. Savaş sırasında Avusturyalı subaylardan kayak öğrenmiş ve Erzurum'da karda kaymayı öğreten bir okul kurularak bu okulun başına Koyunoğlu geçirilmiştir. Aynı şehirde ayrıca mesleki bir çalışma da yaparak, günümüze ulaşamamış olan İttihat ve Terakki Kulübü binasını inşa etmiştir. Ardından Kafkas cephesine gönderilmiş, Sarıkamış'ta 30.000 asker içinden kurtulan 216 kişiden biri Arif Hikmet Bey olmuştur. Savaşın bitmesinden sonra terhis olup Kars'tan Erzurum'a gelip oraya yerleşmiştir. Burada bir eczacı subayın kızı ile evlenir. Bazı küçük işlerle geçimini sağlarken Kurtuluş Savaşı'nın başlaması üzerine Erzurum Kongresi'nin yapıldığı tarihte (1919 yılının yaz mevsimi içinde) ailesi ile İstanbul'a gelir. Bu olaydan üç gün sonra İngiliz askerlerinin tutukladığı Arif Hikmet Bey, Erzurum İttihat ve Terakki Kulübü binasını inşa ederken Ermeni mezar taşlarını kullanmakla suçlanır. Mahkeme edilip iki ay hapse mahkum edilir. Ermeni asıllı bir okul arkadaşının gayreti ile, gözetim altında tutulmak şartıyla tahliye edilir. Bu kısa süreli, fakat onu çok yıpratıcı tutsaklık döneminden sonra İstanbul'daki yaşam düzenini kurabilmek için fotoğrafçılık yapmaya karar verir. Cağaloğlu'nda, Bâbiâli Camii'nin (Nallı Mescid) hemen karşısındaki bir gazete binasının bodrum katında "Yeraltı Fotoğrafçısı" adıyla bir fotoğraf stüdyosu kurarak İstanbul'da ilk kez yapay ışıkla fotoğraf çekimine başlayan ve vitrine ilk olarak kadın fotoğrafını koyan fotoğrafçı olarak da farklı bir yere sahiptir.⁹⁸ Aynı zamanda İleri Gazetesi'nin foto muhabirliği ve polis muhabirliğini de yapmaktadır. İstanbul Silaharağa Elektrik

⁹⁸ Burçak Evren, "Yaşayan En Eski Türk Fotoğrafçısı Koyunoğlu -Vitrine Kadın Fotoğrafını İlk Ben Koydum- diyor", **Milliyet Sanat**, S. 193, İstanbul 1976, s. 22-23

Şirketi'nin bir fotoğraf albümünü hazırlar. Arif Hikmet Bey ilk restorasyon işini işte bu dönemde yapar ve Mahmud Muhtar Paşa'nın konağını onarıp içini tezyin eder.

Arif Hikmet Bey'in bu toprak altındaki fotoğrafhanesi Anadolu'ya gizlice gönderilenlerin saklandığı depolardan biri olmuş, Cafer Tayyar Paşa tarafından getirilen silahlar bir süre burada bir süre saklanmıştır. İşgâlcî kuvvetlerin şüphesini çeken ve bu sebeple tutuklamak için bahane arayan İngilizler sonunda isteklerini gerçekleştirmeye gerekçe bulmuşlar, Arif Hikmet Bey'in fotoğrafçı dükkânının önünde meydana gelen bir olayda onu yakalamak istemişlerdir. Okuldan yakın arkadaşı olan Ermeni asıllı Baham Atamyan'ın iki İngiliz askeri tarafından coplandığını gören Arif Hikmet Bey onu kurtarmak için kavgaya karışmış, profesyonelce dövüş sporları ile ilgilenmenin verdiği avantajla askerleri zararsız hale getirmiştir. Arif Hikmet Bey, bu olayın üzerine bir süre aranmış, daha fazla saklanmasının tehlikeli olacağını anlayan II. Şube Müdürü Nevzat Bey'in (Tandoğan) yardımı ile, sahte bir kimlik kartı düzenlenerek Ankara'ya kaçırılmıştır (1921).

Nafia Vekili'nin (Bayındırlık Bakanı) kendi bakanlığı bünyesinde çalışması ile ilgili iş teklifini reddeder. Tamamen bir rastlantı sonucunda Evkaf Beşeriyye Vekaleti olarak kullanılması düşünülen harap binanın çatısının onarımını gerçekleştirmiş, bundan dolayı Nafia Baş Mühendisi ve Evkaf Heyet-i Fenniye Başkanı Âsaf Bey'in iş teklifini memur olarak çalışmayı düşünmediği için reddetmiştir. Ancak bakanlıktan götürü iş olursa yapabileceğini belirtir. Taşhan'ın karşısında küçük bir inşaat bürosu açar. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Anadolu'nun hemen hemen her yerinde olduğu gibi Ankara'da da pek çok konuda mahrumiyetler söz konusu idi. Bu yokluk ve yoksulluk şartlarında yeni bir başşehrin yapılandırılmasına çalışılmakta idi.⁹⁹ İnşaat ustasının yanı sıra inşaat malzemesi sıkıntısının da çekilmesi üzerine Koyunoğlu önce üç tane tuğla ocağı yapıp,

⁹⁹ Nail Güreli, "Bozkırda Bir Başkent Yükseliyor", **Yıllar Boyu Tarih**, S. 10, Ankara 1981, s. 50-55; Ali Cengizkan, "Bir Başkent'in Yıkılışı", **Bir Başkent'in Oluşumu Ankara (1923-1950)**, Ankara 1994, s. 84; Hasan Özbay, "Günümüz Gözüyle Erken Cumhuriyet Dönemi Yapıları", **a.g.e.**, s. 76; Leyla Baydar, "1923-1950 Cumhuriyet Dönemi Ankara Konutlarında İç Mekan Kurgusu", **a.g.e.**, s. 50

Çankaya'nın ardındaki Frenküzü köyünden tuğla imaline uygun toprak getirtmiştir. Bent deresindeki taş ocağını da işletiyordu. Ayrıca, İstanbul'dan arkadaşı olan Veliddin Bey'in künk imal etmek üzere getirttiği makineler âtil durumda iken onları Ankara'ya getirerek Akköprü'de bir karo mozaik, künk ve blok imalathanesi kurar. Arif Hikmet Bey'in bu malzemeler ile Ankara'da inşa ettiği ilk yapılar; şimdi sefarethane olarak kullanılmakta olan Atatürk Bulvarı üzerinde Celal Bayar Köşkü, Ruşen Eşref Ünaydın Evi (yıkıldı), Kavaklıdere'de yıkılarak yerine Çekoslavakya Elçilik binası yapılan Falih Rıfkı Atay Evi ve Maraş mebusu Mithat Alam Köşkü'dür (şimdi İsrail Büyükelçilik binası).

Rumların göç edip, yerlerine Türklerin geldiği mübadele yıllarında harap durumdaki köy evlerinin tamiri, ihtiyaç gereği yenilerinin inşa edilmesi çalışmalarına girilir. Vakıflar, Mimar Kemaleddin Bey ile Arif Hikmet Bey'e, bahçe içinde iki katlı örnek ev projesi hazırlamasını istemiş ve Ulus'ta, Ankara Palas'ın sağ tarafına bu evlerden dört tane inşa edilmiştir. Bu evler 1973 yılında yıkılmışlardır.

Ankara'da Kutsal Eşyaların (Emanet-i Mübâreke) korunmasına mahsus bir binanın inşa edilmesi gerekmiş, bu görev Arif Hikmet Koyunoğlu'na verilmiştir.¹⁰⁰ Bu yapı Namazgah tepesi denilen yerde inşa edilmiştir. Günümüzde geleneksel Türk el sanatlarının teşhir edildiği Etnografya Müzesi olarak kullanılan bu yapı, 1926 yılında, yine işçi ve inşaat malzemesi sıkıntısı çekilerek inşa edilmiştir. Rum ve Ermeni ustaların mübadele sonucunda Türkiye'den gitmeleri ile büyük bir sıkıntı doğmuştur. Bu yapının inşaatında, Macaristan'dan göçerek Ankara'ya yerleşen Macar inşaat işçilerinden faydalanma yoluna gidilir. Arif Hikmet Bey, gerekli olan taşçı ustalarını İstanbul'da Unkapanı'ndan, daha önce tanışık olduğu kişiler sayesinde çözer. Marmara adasından getirilen mermer blokları trenlere yüklenerek Ankara'ya taşınır ve istasyondan kağnılarla inşaat yerine getirilir. Bütün bu zorluklara rağmen, bu görkemli binanın yapımı sadece yedi ayın içinde tamamlanır.

¹⁰⁰ Koyunoğlu'nun Ankara'da inşa ettiği, bugün müze olarak kullanılmakta olan iki bina için bkz. Nurcan İnci Fırat, **Ankara'da Cumhuriyet Dönemi Mimarisinden İki Örnek Etnografya Müzesi ve Eski Türk Ocağı Merkez Binası (Devlet Resim ve Heykel Müzesi)**, Ankara 1998, Ayrıca; Osman Aksoy, "Ankara Etnografya Müzesi", **Sanat Dünyamız**, S. 16, Mayıs 1979, s. 28-36; İnci Aslanoğlu, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara 1980, s. 106; Yıldırım Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi", **Mimarlık**, S. 11-12, 1973, s. 32-33

İnşaatına gelerek yapımını sık sık denetleyen¹⁰¹ Mustafa Kemal Atatürk'ün naâşi Anıtkabir bitip de esas yerine nakledilinceye kadar çok sevdiği bu binada 15 yıl korunmuştur (1938-1953).

Bu yapı enlemesine gelişen dikdörtgen planlı, bir bodrum kat üzerine tek katlı, arkadaki müze idaresine ayrılan büro bölümü ise iki katlı olarak tasarlanmıştır. Merkezi kısmın örtüsü sekizgen kasnaklı basık bir kubbedir. İç kısmı süslemeli olan kubbe altını oluşturan merkezi mekan iç bahçe denilen sütunlu kısma geçit verir. Burası ölümünden sonra geçici bir süre (1938-1953) Atatürk'e istirahatgâh olan özel bölümdür. Aslında üzeri açık ve ortasında mermer bir havuz ile tasarlanan bu bölüm farklı bir fonksiyonda kullanıldığı için üzeri örtülmüş ve havuz orta kısımdan alınmıştır. “Atatürk köşesi” denilen bu bölümün bulunduğu mekanın çevresinde değişik boyutlardaki salonlar (dörderden sekiz tane salon) simetrik bir esasa göre yerleştirilmişlerdir. Zaten yapıda giriş aksına göre katı bir simetri anlayışı egemendir. Bu durum özellikle kuzeybatı yönüne bakmakta olan ön cephesinde çok belirgin bir şekilde karşımıza çıkar. Bu cephe doğal olarak diğer cephelere oranla daha süslü ve gösterişli bir görünüme sahiptir. Mermer aslan heykelleri ile dekore edilmiş 28 basamaklı taş merdivenin ulaştığı, mermer bir alınlıkla taçlandırılmış dört sütunlu revak, iki yanda satıhtan taşkın durumda üzeri yine mermer alınlıklı köşe çıkmaları ve bunların aralarında yer alan üçlü pencere grupları ile oldukça zengin ve hareket dolu bir cephe yaratılmıştır. Üçlü ana kapı grubu ise mukarnas başlıklı sivri kemerli revağın ardında yer alır. Kapıların üzerinde sivri kemerli çini alınlıklar yer alır. Bu alınlıklar alçak kabartma olarak grift bitkisel bezemelerle süslüdür. Aynı şekilde kubbe eteği ve çatı hizasındaki süsleme frizleri ile hareketlilik etkisi artırılmıştır. Adeta bir taç kapı düzeninde hazırlanmış olan bu ana kapı dışında, arka cephesinde basık kemerli yalın görümlü bir talî kapı daha bulunmaktadır. Yan ve arka cepheler de aynı yalınlığı tekrarlamaktadır. Binanın arka kısmına sonradan iki salon eklenmiştir.

¹⁰¹ Arif Hikmet Koyunoğlu, 29 ekim 1973 günü bir televizyon programındaki konuşmasında Atatürk'ün, Etnografya Müzesi ve Türk Ocağı yapılarıyla çok ilgilendiğini, inşaat yerine gelerek ya da kendisini çağırarak yapım aşamaları ve çeşitli mimarlık konularıyla ilgili bilgiler aldığını anlatmıştır. Üstün Alsaç, **Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi**, Trabzon 1976, s. 52

Koyunoğlu'nun Ankara'da inşa ettiği ikinci büyük yapı, yine aynı yerde ve onun kuzeydoğusunda ve hemen yanındaki günümüzde Devlet Resim Heykel Müzesi olan Türk Ocağı Merkez Binası'dır.¹⁰² 1926 yılında Yahudi mahallesindeki bir Rum okulu Türk Ocağı binası olarak kullanılmakta iken, özel bir yapının inşa edilmesi için bir proje yarışması düzenlenir. Bu yarışmaya projeleri ile pek çok mimar katılmışlardır. Bunlar arasında; Kemaleddin Bey, Vedat Bey (Tek), Muzaffer Bey ile Mongeri de bulunuyordu. Bu yarışmayı Arif Hikmet Bey kazanmış, bunun haberini bizzat hocası Mongeri vermiştir. İnşaatına 21 mart 1927 tarihinde başlanılan bu yapı üç yılın içinde, 23 mayıs 1930 tarihinde bitirilmiştir. Yapının betonarme işleri "Wella" adında bir inşaat firmasına verilir. Koyunoğlu'nun İstanbul'da bulunduğu bir dönemde çürük zemine atılan temel, daha sonra Koyunoğlu tarafından hemen ortadan kaldırılarak yeni bir temel atılmıştır. Mermer malzeme ve mermerci ustası temini Etnografya Müzesi'nin inşaatında olduğu gibi yapılır. Tüm bu olumsuz şartlara ve zorluklara rağmen yapı tamamlanmakta iken, Atatürk bu yapının içine bir "Türk Odası" yapılmasını emreder. İç dekorasyonu eski Türk motiflerinden oluşacak ve eski Ankara evlerinin süslemelerinden esinlenerek hazırlanacak bu özel salonun yapımı sırasında paraları kalmayınca işçi çalıştıramayacağından Arif Hikmet Bey, yeğenleri İsmet ve Şinasi Barutçu ve ablasının torunu Orhan Alsaç'ın¹⁰³ yardımları ile bu bölümü 4,5 ayda tamamlar. Türk Ocakları'nın kapatılmasından sonra değişik amaçlarla kullanılan bu bina sonra Devlet Resim ve Heykel Müzesi yapılmıştır. Bu iki yapının mimarı olarak Arif Hikmet Koyunoğlu'na 2 nisan 1980 tarihinde Devlet Sanatçısı ödülü verilmiştir.

Bu yapının planı (T) şeklindedir. Çok katlı cephe düzenlemesinde simetrik bir kitle anlayışı uygulanmıştır. Ön cephede hareketlilik ve diğer cephelere oranla bezeme unsurlarının daha fazla kullanılması bu yapıda da çok belirgindir. Merkezi

¹⁰² İnci Aslanoğlu, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara 1980, s. 105

¹⁰³ Y. Mimar İsmet Barutçu (1909-1968), Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü 1934 yılı mezunudur. Koyunoğlu'nun diğer yeğeni olan Şinasi Barutçu (1906-1985) ise Türkiye'nin ilk profesyonel fotoğraf sanatçılarından. Ablasının torunu olan Yüksek müh. mimar Orhan Alsaç (1914-1991) ise (Yüksek müh. mimar Üstün Alsaç'ın babası, Y. Mimar Hasan Kuruyazıcı'nın ise dayısı) yüksek eğitimine 1932 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nde başlamış, okulun son sınıfındayken Almanya'ya giderek başvurusunun kabul edildiği Münih Yüksek Teknik Okulu'nda devam etmiştir.

kısım, diğer kısımlara göre yükseltılarak belirginleştirilmiş, simetri eksenini basık kemerli bir eyvan ve gerisinde sivri kemerli üç kapı oluşturmuştur. Yan kanatlar düşey kolonlar ile üç bölüme ayrılmış, her bölüme altlı üstlü birer pencere açılmış, çatı hizasında geometrik desenli silme ve bunun üstündeki palmet dizisiyle bezenmiştir. Kanatlar ve merkezi kısmın arasındaki alçak kısımda, altta basık kemerli tek pencere ile üstünde çiftli pencereler yer alır. Üstteki açıklıklar mermer korkuluklu birer balkonla bağlantılıdır.

Arif Hikmet Koyunoğlu, 1927 yılında Ankara'da bugün Gümrük ve Tekel Bakanlığı binası¹⁰⁴ olarak kullanılan Maarif Vekaleti Binası'nın (Milli Eğitim Bakanlığı Binası) inşasını da gerçekleştirmiş, bu bina bittikten sonra, ihtiyaç üzerine Hariciye Vekaleti'ne (Dışişleri Bakanlığı) verilmiştir.

Ortadaki büyük salonlar etrafında dizilmiş daha küçük boyutta odalardan oluşan planda giriş aksına göre simetrik bir düzen uygulanmıştır. Ön cephedeye bakan iki köşe odaları devrin diğer binalarında da gözleneceği üzere dışa taşkın olarak konumlandırılmış, böylece köşe kulesi etkisi yaratılmıştır.¹⁰⁵

Arif Hikmet Bey, Cumhuriyet dönemindeki bu kuruluş aşamasında inşa ettiği bu yapıların yanı sıra Yenişehir'de müteahhit-mimar olarak; Samanpazarı'nda Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) binası, Anafartalar caddesinde Adliye binası, Büyük Otel'i inşa etmiştir. Ayrıca yine Ankara'da İş Bankası binasının iç süslemeleri Arif Hikmet Bey tarafından yapılmış bir çalışmadır.

1930 yılında, Tayyare Cemiyeti'nin Bursa'da Tayyare Sineması ve Tiyatro binasının inşası ile ilgili düzenlemiş olduğu uluslararası bir proje yarışmasını daha kazanarak çok maceralı bir çalışma sonucunda bu kompleksi inşa etmiştir. Arif Hikmet Bey, Bursa yakınındaki Ulubat gölü (Apolyont) yakınında bulunan İkizce ve Karacaoba adındaki iki göçmen köyünün evlerini de inşa etmiştir. Bu arada Bursa'da

¹⁰⁴ İnci Aslanoğlu, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara 1980, s. 77-78; Yıldırım Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi", **Mimarlık**, S. 11-12, 1973, s. 35

¹⁰⁵ Yıldırım Yavuz, "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi", **Mimarlık**, S. 11-12, Kasım-Aralık 1973, s. 35

renkli cam yapmayı öğrenmiştir. Bursa Yeşil Camii'nin deprem sonucunda düşerek hasara uğrayan mihrap üzerindeki büyük alçı penceresini hocası Mehmed Efendi ile iki aylık bir çalışma sonucunda onararak yerine yerleştirmeyi başarmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün plan ve projesini bizzat takip ettiği bir restorasyon işi Nevşehir'in Hacıbektâş ilçesindeki Hacı Bektâş-ı Velî Külliyesi'nde olmuştur.¹⁰⁶ Külliye'nin Cumhuriyet devrindeki ilk onarımı bu restorasyon olup, tekkelerin kapatılmasından (1925) önceye aittir.

Arif Hikmet Koyunoğlu'nun gerçekleştirdiği diğer restorasyon çalışmaları ise; Kağıthane deresinin kıyısında Sâdâbad Camii (Çağlayan Camii), Yeniköy'de Hüsameddin Erduran'a ait yalı ile Kanlıca'da Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısıdır. Arif Hikmet Koyunoğlu, 1948'de Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nın çatı onarımını yapmıştır.

Arif Hikmet Koyunoğlu, 1935 yılından sonra İstanbul'a yerleşmiş ve Sigorta Eksperler Cemiyeti'ni kurmuş, çalışmalarına burada devam etmiştir. Bu çalışmalar arasında, İstanbul'un Taksim, Nişantaşı gibi semtleri ile Boğaz kıyısında bir çok konut inşa etmiştir. Bunlardan bir kısmı; Maçka Bize Göre Apartmanı (İş Bankası eski müdürü Nejat Bey'in apartmanı), Florya Eczacı Hasan Bey Köşkü, Bebek'te Rakım Enç Apartmanı (Yalı Apartmanı), Büyükdere'de Sait Rıza Sevsay Evi ve apartmanı, Taksim-Talimhane'de Lamartin caddesi üzerinde Denizkızı Eftelya (Billur Apartmanı), Ortaköy'de Mûsevî Mezarlığı'nın yanındaki Tütüncü İskender Bey Köşkü, Kabataş Setüstü'nde Parmakkapı apartmanı, Şişli'de Avukat Hüsametdin Erduran'a ait apartman ve aynı şahsa ait İç Erenköy'deki köşk, İstinye ile Yeniköy arasında Yalılar mevkiindeki bir yalıdır (bugün mevcut değil). Arif Hikmet Koyunoğlu'nun İstanbul'un dışındaki mimari çalışmaları ise; Tokat-Erbaa'da Tütüncü Hakimzâde Köşkü ve deposu, Eskişehir'de Çarşı Camii ve Havaalanı'nın hangar ve servis binaları, İzmir'de Eski Milli Eğitim müdürlerinden Hasan Rıza Sevsay'ın evi, İzmir Fuarı yakınındaki Müfide Okaya Evi'dir.

¹⁰⁶ Mahmut Akok, "Hacıbektâş Veli Mimari Manzumesi", **Türk Etnografya Dergisi**, S. 10, İstanbul 1968, s. 27-57

1926 yılındaki bir çalışması ise Ziya Gökalp'in, Divanyolu'nda II. Mahmud Türbesi hazîresinde bulunan kabrinin mermer kaplı sandukasının çizimini yaparak uygulamasıdır. Aynı tarz çalışmaları Ziya Gökalp'in eşi ve torununun mezarları için de yapmıştır.

Koyunoğlu, 1930'dan sonra İstanbul'a yerleşerek Galata'daki Minerva Han'da bir büro açmış ve 77 yaşına kadar inşaat işleriyle uğraşmıştır. Böylece Taksim, Nişantaşı ve Sultanahmet'te birçok apartman ve ev uygulamaları yapmıştır. Aynı zamanda Türk Yurdu, Mimarlık dergileri ve Hakimiyet-i Milliye, Yedigün gazeteleri gibi süreli yayınlarda mimarlıkla ilgili çeşitli yazıları bulunmaktadır. Son 12 yıl boyunca evinde anılarını yazarak ve daha önce yazdığı yazılarını derleyerek geçirmiştir. Genç meslektaşlarına yönelik öğretici ve yol gösterici yazılar kaleme almıştır.¹⁰⁷ Önemli bir görsel ve doküman arşivi bulunan Koyunoğlu'nun "Bursa'da Mimari" ve "Eski Mezar Taşları" üzerine basılmamış çalışmaları da bulunmaktadır.¹⁰⁸

Arif Hikmet Koyunoğlu'nun iki çocuğu bulunmaktadır. Oğlu Dinçer Koyunoğlu mimar (Güzel Sanatlar Akademisi, mezuniyet tarihi 1956), kızı Özcan Gündüz ise arkeologdur.

Arif Hikmet Koyunoğlu, 27 temmuz 1982 günü, 89 yaşında iken vefat etmiştir. Mezarı, Üsküdar Nuhkuyusu'ndaki aile kabristanındadır.

¹⁰⁷ Hikmet Koyunoğlu, "En Dinç Mimardan Genç Mimarlara", **Mimarlık**, S. 163, 1981/1, s. 2; Hikmet Koyunoğlu, "Bir Mektup", **Mimarlık**, S. 153, 1977/4, s. 4

¹⁰⁸ Neslihan Sönmez, "Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi", **TAC**, S. 2, Mayıs 1986, s. 78

Y. Mimar Kemal ALTAN

(1890 ? - 1948 İstanbul)

1909 yılında Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümüne giren Kemal Altan, bu okuldan 1914 yılında mezun olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın çıktığı bu kritik dönemde hemen askere alınarak orduda yedek subay olarak görev yapmıştır. Mütareke sonrası Anadolu'da tahrip olan kentlerin imar edilmesi programında hizmeti olan mimarlardan biri de Y. Mimar Kemal Altan'dır. Önceleri Ege Bölgesi'ndeki il ve ilçelerde çalışmalarda bulunan Kemal Altan'ın Manisa, İzmir ve Isparta'daki imar faaliyetleri ön plana çıkar. Manisa kenti içinde, Rüstem Bakoğlu'nun yapıtı olan 1924-1925 tarihli Hükümet Konağı'nın inşasında görev almıştır. Ayrıca Manisa Numune Hastanesi bir başka çalışmasıdır. Ege'nin Yunan işgâlinde en fazla zarar gören yerleşim yerlerinden biri olan Manisa'nın Salihli ilçesindeki anıt Kemal Altan'ındır. Bunun yanı sıra Isparta'daki Hususi Muhasebe Binası'nı da inşa etmiştir.

Kemal Altan 1927 yılında Edirne'ye Maarif Eminliği mimarlığına atanmıştır. Bu sayede Edirne'de, başta Selimiye Camii olmak üzere diğer Osmanlı devri yapılarını etüt etme fırsatını bulmuştur. Daha sonra 1934 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde görev yapmaya başlamış, ardından yine Trakya'da müfettiş mimar olarak çalışmaya başlamıştır. Bu dönem onun incelemeleri ve yayınları açısından en verimli olduğu dönemdir.

Y. Mimar Kemal Altan'ın Edirne'de görevli bulunduğu dönemler içinde özel bir gayret göstererek gerçekleştirdiği çalışmalardan biri Trakya fatihlerinin ve Trakya'da vefat etmiş olan Türk büyüklerinin mezarlarını ortaya çıkartmak, onların onarımını gerçekleştirmek ve ilim dünyasına tanıtmaktır. Söz konusu ihya ve inşa faaliyetlerinden ilki Yıldırım Bayezid'in kumandanlarından, Niğbolu kahramanlarından Paşa Yiğit'in Edirne'nin Keşan ilçesine bağlı Paşa Yiğit köyünde, Yıldız tepesindeki yıkık durumdaki türbesinin restore edilmesidir. Bundan sonra Paşa Yiğit'in oğlu, Mora fatihi Gazi Turhan Bey'in yine Edirne'de, Uzunköprü ilçesine bağlı Kırkkavak köyündeki XV. yüzyıla ait camisinin kuzey kısmında

bulunan, harap durumdaki mezarını ihya etmiştir. Sultan II. Murad'ın ümerâsından olan ve “Ümdetü'l- mühendisîn” unvanı ile anılan Gazi Mahmud Bey'in Edirne Uzunköprü'deki orta okulun bahçesinde duran mezar taşını da bularak köprünün baş kısmında olan mezarını ihya etmiştir. Mahmud Bey (Baba), Ergene ırmağı üzerindeki 831-847/1427-(1443-1444) yılları arasında inşa edilen 1392 metre uzunluğundaki muhteşem köprünün mühendisidir. Kırklareli'nde, Pınarhisar ile Vize arasında, Erenler köyünde ana yolun hemen kenarında bulunan, XVI. yüzyıla ait Bin Oklu Hasan Baba Türbesi'nin onarımı için keşif raporu hazırlamıştır. Edirne'nin Hafsa ilçesinde Kurtbey'in, Hasköy'de Taybey'in mezarlarını ve mezar taşlarını bulmuştur. Edire'de Kâsım Paşa Camii'nin hazîresinde bulunan meşhur güreşçi Adalı Halil'in (1871-1927) mezarının ihya edilmesine önayak olmuştur. Kırım hanlarından Hacı Selim Giray Han (1671-1704) ve Murad Giray Han'ın (1678-1683) Tekirdağ'da Ayas Paşa Camii'nin kible duvarı önündeki hazîrede bulunan harap durumdaki mezarlarının yenilenmelerini sağlamıştır.

Y. Mimar Kemal Altan'ın eski Türk büyüklerinin mezar ve türbelerine dair hassasiyeti İstanbul'da da devam etmiş, üç büyük Osmanlı padişahı; Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın türbelerinin onarımları için keşif raporlarını hazırlayarak bu yapıların harap olmamalarını sağlamıştır. Büyük Türk kaptan-ı deryâsı Barbaros Hayreddin Paşa'nın Beşiktaş sahiline bir heykelinin dikilmesi fikri de onundur. Fatih Sultan Mehmed için yapılması tasarlanan anıt için “Taşlık” mevkiini önermiştir.

Kemal Altan'ın özellikle Türk mimari anıtları ve Türk mimarları ile ilgili makaleleri ile de tanınan bir araştırmacıdır. Bir Mimar Sinan hayranı olan Kemal Altan, bu büyük Türk mimarını ve yapıtlarını gerek konferans, gerekse makaleleri ile lâyıkıyla tanıtmaya gayreti içinde olmuştur.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Kemal Altan, “Mimar Sinan'ın Plân Esasları”, **Mimar**, S. 3, 1934, s. 83; Kemal Altan, “Türk Sanatı ve Sinan”, **Mimar**, S. 3, 1934, s. 83-84; Kemal Altan, “Sinan'ın Hayatı”, **Konya**, S. 114, 1948, s. 5-7; Kemal Altan, “Koca Sinan ve Türk Mimarisi”, **Mimarlık**, S. 5/2, 1948, s. 23-25; Kemal Altan, “Selimiye ve Mimari Manzumeleri”, **Arkitekt**, S. 10-11, 1937, s. 294-297; Kemal Altan, “Siyavuşpaşa Kasrı”, **Arkitekt**, S. 9, 1935, s. 268-269

Mimar Kemal Altan'ın ilgi duyduğu konular sadece Osmanlı mimarisinin klasik devriyle sınırlı kalmamış, Sultan III. Mustafa ile Abdülaziz dönemleri arasının Batı etkili Osmanlı mimarisi, ampir, rokoko üslûplarındaki mimari yapıları da ele alan çalışmalar yapılmıştır.¹¹⁰

Kemal Altan'ın sanat tarihi ve mimarlık ilimlerine bazı iyi tanınmayan veya yeterince bilgi sahibi olmadığımız bazı eski Türk mimarlarını tanıtmaları çok önemli bir hizmettir. Mimar Dâvud Ağa, Mehmed Tâhir, Esir Ali, Kayserili Mehmed Emin, Ahmed Nurullah Hacı Alaeddin, el-Said Mustafa, Mimar Bekir ve Emin bunlardan başlıcalarıdır.¹¹¹ Bunların dışında değişik konularda makaleleri de vardır.¹¹²

1947 yılında Trakya Umumi Müfettişlik Teşkilatı'nın lağvedilmesi üzerine Konya'da Bayındırlık Yüksek mimarlığı görevini üstlenmiştir. Yoğun çalışma temposu dolayısıyla halsiz düşen, hastalanan Kemal Altan İstanbul'a gelmiş, 26 eylül 1948 günü vefat etmiş, Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Mezarlığı'na gömülmüştür.¹¹³ Konya'da görev yaptığı kısa süre zarfında, bu bölgenin Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait mimari yapıtlarını inceleyen Kemal Altan, rahatsızlığı nedeniyle bu tetkiklerini tamamlayamamış ve kaleme dökememiştir.

¹¹⁰ Kemal Altan, "Klasik Tarzdan Sonraki Mimarî Eserlerimiz", **Arkitekt**, S. 8, 1938, s. 238-240

¹¹¹ Kemal Altan'ın bu çalışmaları: Kemal Altan, "Mimar Davut", **Arkitekt**, S. 11-12, 1935, s. 339-342; Kemal Altan, "Mimar Mehmed Tahir", **Arkitekt**, S. 7, 1937, s. 193-195; Kemal Altan, "Esir Ali", **Arkitekt**, S. 3, 1937, s. 81; Kemal Altan, "Klâsik Türk Mimarları (Mimar Mehmet)", **Arkitekt**, S. 8, 1937, s. 223-226; Kemal Altan, "Mimari Eserlerimiz ve Mimarlarımız", **Arkitekt**, S. 5-6, 1936 s. 154-155; Kemal Altan, "Mimari Eserlerimiz ve Mimarlarımız", **Arkitekt**, S. 7, 1936, s. 345-347; Kemal Altan, "Mimari Eserlerimiz ve Mimarlarımız", **Arkitekt**, S. 12, 1936, s. 196-197; Kemal Altan, "Yeni Cami Mahfili ve Mimar Hezarfen İbrahim", **Arkitekt**, S. 12, 1937, s. 344-345 ve son ilmi çalışması: "Ayasofya'nın Tahkimleri ve Konyalı Mimar Hacı Alaaddin", **Konya**, S. 116-117, 1948, s. 8-9

¹¹² Kemal Altan, "Ayasofya etrafında Türk San'at Etkileri", **Arkitekt**, S. 9, 1935, s. 264-267; Kemal Altan, "Bizans Eserleri Üzerinde Türk Mimarlarının İşleri", **Arkitekt**, S. 8, 1936, s. 224-226; Kemal Altan, "Eski Medenî Yerlerimiz", **Arkitekt**, S. 7-8, 1935, s. 224-226; Kemal Altan, "Hekimoğlu Ali Paşa ve Medenî İzlerimiz", **Arkitekt**, S. 10, 1935, s. 299-302; Kemal Altan, "Edirne'deki Türk Eserleri", **Arkitekt**, S. 10-11, 1936, s. 307-309

¹¹³ Mimar Kemal Altan'ın vefatıyla ilgili aynı yayında ve ard arda olarak Tâlat Özışık'ın çerçeve yazısı, Ali Saim Ülgen'in başlıksız yazısı ve kardeşi Y. Mimar Mazhar Altan'ın yazmış olduğu yazı bulunmaktadır. Mazhar Altan, "Mimar Kemal Altan", **Mimarlık**, S. 6, 1948, s. 44-46

Y. Mimar Zühtü BAŞAR

(1886 - 1942 İstanbul)

1886 yılında İstanbul'da doğan Zühtü Başar¹¹⁴ Maliye Nezareti kâtiplerinden İmam Hacı Nuri Efendi'nin oğludur. İlk okulu Aksaray İsmailağa ve Pertevniyal Okulu'nda, lise öğrenimini ise Vefa Lisesi'nde yapmıştır. Aynı zamanda Haydarhane mahallesinde imamlık yapan babası Hicaz'a gidince onun vekili olarak görev yaptığı caminin imamlığını üzerine almış, fakat babasının bu yolculuk sırasında vefat etmesi üzerine bu görevi aslî olarak devam etmiştir. 1909 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girmişse de, kendisine çok fazla haz vermeyen bu branşta eğitim görmeyi istemeyerek önce Kadastro Okulu'nun matematik bölümüne, daha sonra ise (1910) Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nin mimarlık bölümüne girmiştir. Balkan Savaşı sırasında (1912-1913) öğrenci ve imam olduğu için askere çağrılmayan Zühtü Başar, buna rağmen gönüllü olarak muhafız taburuna katılmış, vatani görevini bu sırada yapmıştır. Askerden terhis edildikten sonra yarım kalan öğrenimini devam ettiren Zühtü Başar okulundan 1917 yılında birincilikle mezun olmuştur. İlk görevini İstanbul Eski Eserleri Muhafaza Cemiyeti'nde mimar kadrosu ile yapmıştır. Daha sonra encümenin devlet kurumu statüsü alması üzerine, 1 Mayıs 1925 tarihinde müzeler mimarı olarak çalışmaya başlamıştır. O yıllarda aynı kurumda encümen üyesi olan ve genel kâtiplik görevini yürüten İhtifalci Mehmed Ziyâ Bey (1866-1930) ile birlikte çalışarak, bölge bölge İstanbul'u gezerek Bizans ve Türk dönemi yapılarını etüt etmiş, bunların plan ve krokilerini çizmiş, rölövelerini çıkartmıştır. Bu çizimlerin bir kısmı Mehmed Ziyâ Bey'in İstanbul ile ilgili, iki ciltlik ünlü eserinde¹¹⁵ kullanılmıştır.

Zühtü Başar ilk restorasyon deneyimini 1925 yılında Topkapı Sarayı Kompleksi'nde yapılan çalışmalarda yaşamış, sarayda yapılan ciddi anlamdaki bu ilk

¹¹⁴ **Türk Yüksek Mimarlar Birliği, Azalar ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alâkadar Mevzuat**, İstanbul 1940, s. 68, 88; Tahsin Öz, "Yüksek Mimar Zühtü Başar", **Güzel Sanatlar**, S. 6, 1949, s. 159-160

¹¹⁵ Mehmed Ziya, **İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyeti'nin Âsâr-ı Bâkiyesi**, C. I-II, İstanbul 1336-1928. Bu kitap yakın bir tarihte yeni harfle yayımlanmıştır: **İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Ölümsüz Mirası** (yay. haz. Murat A. Karavelioğlu ve diğerleri), C. I-II, İstanbul 2003

restorasyon çalışması sayesinde kompleksin harap olan pek çok parçası yıkılarak yok olmaktan kurtarılmıştır.¹¹⁶ 7 şubat 1927 tarihinde İstanbul Belediyesi Zühtü Başar'ı Fen Heyeti'ne uzman mimar olarak atamıştır. Başar'ın bu görevi sırasında inşa ettiği Üsküdar-Doğancılar'daki Kaymakamlık Binası Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin Üsküdar ilçesi dahilindeki en seçkin örneklerinden biridir.¹¹⁷ Bu yapının inşa projesi üzerindeki tarih 12 kasım 1927'dir. Binanın ön cephesinde, ana ekseninde ana kapı, bunun ön kısmında üç yönden merdivenler yerleştirilmiştir. Kapının üst kısmına rastlayan yerde bir balkon bulunur. Kapının iki yanında iki kat halinde ikişerli pencereler bulunmakta olup, bunlardan alt kattakiler dikdörtgen biçimli, üst kattakiler ise yuvarlak kemerlidir. Kemer üstlerini profilli bir silme kuşatmaktadır. Yan cephelerdeki çokgen biçimli çıkımların her yüzeyinde birer küçük pencere yer alır. Arka cephesi doğal olarak ön cepheye oranla daha yalın olup, ikişerli üç pencere cepheye egemen olmuştur. Bodrum katında basık kemerli küçük pencereler ile arka kapısı yer alır.

Y. Mimar Zühtü Başar İstanbul Belediyesi Fen Heyeti'nde bir süre görev yaptıktan sonra istifa ederek serbest çalışmayı denemiştir. 1937 yılında Topkapı Sarayı'ndaki onarımda müteahhit olarak çalışmış, ayrıca Cerrahpaşa Hastanesi'nin Verem pavyonunun mimari tasarımını Mimar Mesut Özok'un müteahhitliğinde gerçekleştirmiştir.

Ankara'nın bir başkent olarak imarı çalışmalarına Zühtü Başar da katılmış, mimarlık bürosunu genç başkente taşıyarak buradaki bir takım binaların inşası işini üstlenmiştir. Bu yapıların başında Dikmen'de yüksekçe bir tepenin üzerine inşa edilmiş olan Polis Enstitüsü ve Jandarma Okulu gelir.¹¹⁸ Halen Polis Koleji olarak kullanılan bu yapı, iki katlı ve enlemesine gelişen bir plana göre inşa edilmiştir. Aynı çatı altında, fakat ayrı yapılar olsa da, ortak kullanılan mekanları vardır. Zühtü Başar Bahçelievler inşaatının kontrolörlüğünü de yapmış, bir ara Erzurum'da inşa edilen

¹¹⁶ Tahsin Öz, "Topkapı Sarayı Onarımları", **Güzel Sanatlar**, S. 6, İstanbul 1949, s. 6-74

¹¹⁷ Metin Sözen-K. Bora Yılmazyigit, "Mimar Zühtü Başar ve Üsküdar Kaymakamlığı", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi-Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı**, S. 12, İstanbul 1982, s. 719-734

¹¹⁸ Celâl Biçer-Reşat San, "Polis Jandarma Mektebi-Ankara", **Arkitekt**, S. 2, 1938, s. 33-39; İnci Aslanoğlu, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara 1980, s. 99-100

devlet okulunun kontrolünü üstlenmiştir. Orta ve Doğu Anadolu'daki görevi sırasında Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait yapıları incelemek, planlarını çıkartıp resimlerini yapmak fırsatını bulmuştur. Bu çizimleri Macaristan'da Peşte'de yapılan Mimarlık Kongresi'nde sergilemiştir. Daha sonra Berlin'de de bazı mesleki incelemelerde bulunan Zühtü Başar yurda döndüğünde Ankara'da bir harabe halindeki, Sadrazam Mahmud Paşa'nın yaptırdığı, 1881 yangınından sonra terk edilmiş olan bedesteni Y. Mimar Macit Rüştü Kural'ın hazırladığı projeye ve kendi müteahhitliğinde restore etmeye başlamışsa da (1938), ödenek sorunu yüzünden bu restorasyon ancak 1957 yılında Y. Mimar Ali Saim Ülgen tarafından bitirilmiştir.¹¹⁹ Bu yapı halen Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmanın ardından rahatsızlanmış, bir süre çalışmayarak dinlenmek zorunda kalmıştır. 1940 yılında Bursa'da Yeşil Türbe restorasyonu müteahhitliği görevini almış, bu yapıda iki yıl Y. Mimar Macit Rüştü Kural ile çalışmıştır. Türbenin kubbe kasnağında sürdürülen ve kubbede tamamlanması tasarlanan bu çalışmayı¹²⁰ tamamlayamayan Zühtü Başar, bir kriz sonrasında İstanbul'a getirilerek Cerrahpaşa Hastanesi'ne yatırılmış, yapılan muayene sonucunda beyinde bir ur olduğu tespit edilmiş, acilen ameliyat edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 24 ağustos 1942 pazartesi günü yapılan ameliyat sonucunda vefat etmiştir.¹²¹ Gerçekleştirdiği eski mimari eser etütlerine ait oluşturduğu mimari çizim arşivi ne yazık ki yayımlanmamıştır.

¹¹⁹ Ali Saim Ülgen, "Ankara'da Mahmud Paşa Bedesteni ve Bitişindeki Han", **Fâtih ve İstanbul**, S. 1, İstanbul 1953, s. 73

¹²⁰ Macit R. Kural, "Çelebi Mehmed'in Yeşil Türbesi ve 1941-1943 Restorasyonu", **Güzel Sanatlar**, S. 5, İstanbul 1944, s. 86-87, 102

¹²¹ Anonim, "Büyük Bir Kayıp", **Yapı**, S. 20, İstanbul 1942, s.19

Y. Mimar Mehmet Sedat ÇETİNTAŞ

(1889? Arapgir - 1965 İstanbul)

Yüksek Mimar M. Sedat Çetintaş¹²² Malatya'nın Arapgir ilçesinin Yenice köyünde doğmuştur. Doğum yılı hakkındaki bilgi çok net olmayıp, 1889 ile 1886 yıllarından biri doğum yılı olmalıdır. 1899 yılında ailesi ile İstanbul'a gelmiş, ilk ve orta öğrenimini bu şehirde yapmıştır. Orta öğrenimini Galatasaray Mektebi Sultânîsi'nde tamamlamıştır. Ardından Sanâyi-i Nefise Mektebi mimarlık bölümüne girmiş, bu okulun son sınıfında okumakta iken I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Mülâzım-ı sâni (asteğmen) olarak silah altına alınmıştır. Sedat Çetintaş'ın mektebinden mezun oluşu Gümüşsuyu'nda levazım subayı olarak askerliğini yaparken olmuş, özel izinle ders çalışarak sınavlara girmiş, 1917 yılında okulunu birincilikle bitirmeyi başarmıştır. Mezuniyet çalışmasında Kadırga'daki Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin rölövesini hazırlamıştır.

Sedat Çetintaş mezuniyetinin ardından bir süre bir dekorasyon fabrikasında çalışmış, daha sonra Bursa Belediyesi'nin Fen İşleri Dairesi'nde görev yapmıştır. Bu sırada Bursa'daki Osmanlı mimari yapıtlarını ayrıntılı bir şekilde inceleme fırsatını bulmuş, bu gözlemleri onun ileride yapacağı çalışmaların altyapısını oluşturmuştur. İstanbul'a geri döndüğünde şehrin imarı ile ilgili çalışmalarda bulunmuş bunlar ile

¹²² M. Yeşim, "Sedat Çetintaş", **Yapı**, S. 38, İstanbul 1943, s. 13; Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslûbunu Sürdüren Restoratör Mimarlar", **I. Milli Türkoloji Kongresi-Tebliğler**, İstanbul 1980, s. 480-481; Anonim, "Sedat Çetintaş", **Yurt Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul 1982-1983, s. 5501; Anonim, "Sedat Çetintaş", **İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1983, s. 1475; Erdem Yücel, "Sedat Çetintaş", **Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul 1984, s. 2323; Erdem Yücel, "Sedat Çetintaş", **Büyük Larousse**, C. V, İstanbul 1986, s. 2659; Anonim, "Sedat Çetintaş", **Ana Britannica**, C. VI, İstanbul 1987, s. 388-389; Semavi Eyice, "Sedat Çetintaş", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul 1993, s. 291-293; Erdem Yücel, "Sedat Çetintaş", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1994, s. 491-492; Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan M. Sedat Çetintaş", **Yapı**, S. 274, İstanbul 2004, s. 105-108; Ayla Ödekan, **Yazıları ve Rölöveleriyle Sedat Çetintaş**, İstanbul 2004; T. Gül Köksal, "Ayla Ödekan ile Söyleşi: Sedat Çetintaş ve 1930'lardan Bugüne Türkiye'de Koruma", **Mimarist**, S. 19, 2006, s. 15-18; Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmaları Yürüten Mimarlar", **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 234; Erdem Yücel, "Cumhuriyet'ten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 738-739; Ayrıca Y. Mimar Sedat Çetintaş'la ilgili 2004 yılında Mimarlık Müzesi tarafından Derya Nükhet Özer kuratörlüğünde "Sedat Çetintaş'ın Çizgileriyle" adında bir sergi düzenlenmiştir.

ilgili çeşitli makaleler hazırlamıştır.¹²³ Kendine özgü bir teknikle hazırladığı özen dolu rölöveleri ile ön plana çıkan Yüksek mimar M. Sedat Çetintaş, mezuniyet çalışması olan Kadirga'daki Sokullu Mehmed Paşa Camii'nin çizimlerini 1922 yılında Türk Ressamları Cemiyeti'nin Galatasaray'da düzenlediği sergide teşhir etme olanağını buldu. 1923 yılında Maarif Vekâleti'nin Hars Müdürlüğü'ne (Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Müdürlüğü) girerek rölöve bürosunun başmimarı olarak çalışmaya başlamıştır. Burada klasik dönem Türk mimari anıtlarının rölövelerini hazırlanması, restorasyonu, korumacılık ve kent sorunları üzerine çalışmaları olmuştur. Fakat bu görevi çok kısa sürmüş ve sadece bir yıl sonra (1930) Ankara Şehremaneti İnşaat Müdürlüğü'nde görev yapmaya başlamıştır. Fakat bu görevinden 1931 yılında istifa ederek ayrılmıştır.

Aynı yılın içinde Cumhuriyet Gazetesi'nin sahibi Yunus Nadi vasıtasıyla Mustafa Kemal Atatürk ile görüşme imkanı sağlayan ve böylece ulu öndere yaptığı çalışmalarla ilgili bilgiler veren Sedat Çetintaş'a bu görüşmenin ardından, Atatürk tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nin Chicago uluslararası sergisinde kullanılmak üzere bir Mimar Sinan yapıtı olan Şehzade Camii'nin rölövelerinin hazırlanması istenmiştir. Bunun üzerine Sedat Çetintaş çok sıkı bir çalışma temposu ile haziran ayında açılacak olan bu sergiye yedi aylık kısa bir sürede bu caminin 12 pafta halinde rölövelerini hazırlamıştır.

Daha sonraki yıllarda, değişik mimari çizimlerinin farklı yerlerde sergilendiği görülmektedir. 1934 yılında, bir konferans eşliğinde Bursa'daki Erken Osmanlı dönemi yapılarının rölövelerini sergilemiş, 1935 yılında ise bu kez Bursa, Edirne ve İstanbul'daki Osmanlı dönemi yapılarının, sayıları elliyi aşan levhalar halindeki rölövelerini Ankara Sergievi'nde sergilemiştir. 1936 yılında ise Süleymaniye Camii'nin rölövelerini hazırlamış ve bunları İstanbul Teknik Üniversitesi'ne vermiştir.

¹²³ Bu konuda İkdâm'da yayınlanan makaleleri: Sedat Çetintaş, "İstanbul'un Yapı İşleri ve Şehr-i Emaneti", **İkdâm**, 5 mart 1922, s. 3; Sedat Çetintaş, "İstanbul'un İmarı- I", **İkdâm**, 6 nisan 1922, s. 4; Sedat Çetintaş, "İstanbul'un İmarı", **İkdâm**, 19 nisan 1922, s. 3

Mustafa Kemal Atatürk'ün Eski Eserleri ve Anıtları Koruma Heyeti'ni kurmasından sonra şehir planlaması ile tarihi korunması ve yaşatılmasını görev edinen genç Türkiye Cumhuriyeti için çok gerekli bir kurumun etkin çalışmaları başlamıştır. Sedat Çetintaş bu heyete 15 Temmuz 1933 tarihinde ilk mimar üye olarak tayin edilmiştir. Ayrıca yine Atatürk'ün emriyle Türk Tarih Kurumu'na verilen bir görev gereği, konusunda uzman kişilerden oluşturulacak bir kurulun değişik konularda Türk Tarihi ile ilgili seri bir yayın hazırlaması söz konusu olunca Osmanlı mimarisi ile ilgili kısmın hazırlanması görevi Sedat Çetintaş'a verilmiştir. Bu serinin 13. fasikülü olarak sadece 100 adet basıldığı belirtilen¹²⁴ bu bulunması çok zor yayından sonra, 9 Nisan 1936 tarihinde düzenlenen "Mimar Sinan'ı Anma Günü" dolayısıyla hazırladığı çalışma ve Selimiye Camii'nin rölöveleri bir gazetenin eki olarak basılmıştır.

15 Eylül 1936 tarihinde, merkezi İstanbul'da olmak üzere, "Abideleri Koruma Heyeti Rölöve Bürosu" adı altında kurulan oluşumun başına getirilen Y. Mimar Sedat Çetintaş, yapılan kurtarma kazılarında kurtarılacak anıtların rölövelerinin yapılması ile görevlendirilmiş, Edirne ve Bursa'da yaptığı çalışmaların ardından Türk Tarih Kurumu'ndan sağladığı ödenekle gerçekleştirmiş olduğu Sivas'taki İzzeddin Keykâvus Dârüşşifası'nın kazısını yönetmiştir (1937-1938). Bu kazıya ait rapor daha sonra Sedat Çetintaş tarafından yayımlanmıştır.¹²⁵ Bu arkeolojik kazının yapılmasının öyküsü oldukça ilginçtir. Sedat Çetintaş önce Anadolu'nun çok zengin mimari repertuarını batının ilim dünyasına tanıtmaya çalışarak ünlü mimar-sanat tarihçisi Albert Louis Gabriel'in, dârüşşifanın mevcut kalıntısını dikkate alarak hazırlamış olduğu rölövenin yanlısını ortaya çıkartmıştır. Yapının yan cephesindeki ikincil kapının mimari yönden değerlendirilmeyişinin yanı sıra, eski bir Türk mimari geleneği olan medrese-şifâhâne ikilisinin burada da olması gerekliliğini düşünerek ilintili olmasını muhtemel gördüğü binanın çizimini de yapmıştır. Gabriel'in bu fikre şiddetle karşı çıkması üzerine fikrini kanıtlamak için bu mimari kazıyı yapmaya karar vermiş ve söz konusu olası yapının temellerini açtığı birkaç sondaj çukuru vasıtasıyla

¹²⁴ Semavi Eyice, "Sedat Çetintaş", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul 1993, s. 292

¹²⁵ Sedat Çetintaş, "Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapıtılan Sivas Şifaiyesinde Yapılan Mimari Hafriyat", **Türk Tarih Kurumu Belleteni**, C. III/3, Ankara 1939, s. 61-67; Kazıdan çok sonra yayımlanan bir kitapçığı ise: **Sivas Darüşşifası 614 H.-1217**, İstanbul 1953

4 metre derinlikte saptamıştır. Yapılan kazılarda revaklı avlulu bir binanın (olası medrese) kuzey kanadına aitti ve mevcut mekanların arkasında bir koridor ile bağlantısı olan dokuz tane hücre (odacık) tespit edildi. Bunlar dışında Sedat Çetintaş şifâhâneye sonradan eklenmiş olan ve görüntüleri çok çirkin olan bazı ekleri de ortadan kaldırmıştır.

Sedat Çetintaş'ın bir başka bilimsel keşfi Sultanahmet'te, Atmeydanı'nda bulunan ve kısmen tutuk evi, kısmen Maliye, Milli Savunma, ve Tapu dairelerinin evrak deposu olarak kullanılan eski binanın kimliğinin saptanmasıdır. Çetintaş bu yapının XVI. yüzyıla ait ünlü İbrâhim Paşa Sarayı olduğunu iddia etmiş, bu konuda özellikle İbrahim Hakkı Konyalı ile kırıncı söz düellolarına girmiştir. Sonuç olarak Sedat Çetintaş bu konudaki düşüncelerinin doğruluğunu kanıtlamış ve bu konuyla ilgili tüm fikir ve görüşlerini ortaya koyan bir kitap yayımlamıştır. Bu kitapta tezini destekleyen çizimlere de yer vermiştir.¹²⁶

Sedat Çetintaş, 1939 yılında İstanbul-Davutpaşa'daki Davud Paşa Sarayı'nda incelemeler yapmıştır. Bu inceleme sonucunda yapının Sedefkâr Mehmed Ağa tarafından inşa edildiğini kesin olarak ortaya koymuştur. Bu etüt sırasında yapının içinde birikmiş durumdaki molozları temizletmiş, molozun içinde XVI-XVII. yüzyıllara ait çok renkli duvar ve bordür çinileri bulunmuştur. Y. Mimar Sedat Çetintaş yapıya daha sonra eklenmiş olan (muhtes) bazı duvarları kaldırmış, örülmüş olan pencereleri açmıştır. Ayrıca Davud Paşa Kışlası'nın sefere gidecek olan ordunun askerlerinin toplanarak organize olduğu yer olduğunu belirtmiştir.¹²⁷

Çetintaş, 1939 yılında Divanyolu'ndaki II. Mahmud Türbesi, Sebil, Çeşme ve hazîreden meydana gelen yapılar topluluğunun yerleşim planı ve cephe düzeni çizimlerini yapmıştır. 1940'lı yılların başında (1940 veya 1941, kesin tarihi bilinmiyor) Fransız Akademisi'nden mezun Nezahat Türkan hanım ile evlenmiştir. Bu dönem onun İstanbul'un imarı ile ilgili yenilikçi fikirler ürettiği bir dönemdir.

¹²⁶ Sedat Çetintaş, **Saray ve Kervansaraylarımız Arasında İbrahimpaşa Sarayı**, İstanbul 1939

¹²⁷ Sedat Çetintaş, "Sivil Mimarlıkta Kıymetli Bir Eser: Davutpaşa Kışlasında Sultanahmed Kasrı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 eylül 1938, s. 8

Fakat ne yazık ki umduğu kadar olumlu sonuçlar vermemiştir. 1942 yılında Sultan Mahmud Türbesi'nde giriş kısmı (antre) ve iki odacıktan meydana gelen rölöve bürosunda "Türk Anıtları Rölöve Sergisi" adı altında Maarif Vekaleti tarafından düzenlenen serginin ardından 9 nisan 1944 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Derneği'nin gayreti ile üniversite binasında dördüncü sergisini açmıştır.

1944-1946 yılları arasında ise Bursa'da bazı arkeolojik kazılarda çalışmış, Sultan Orhan Hamamı ve Yıldırım Bayezid Dârüşşifâsı'nın rölövelerini hazırlamıştır. Bu kazı sırasında bol miktarda XV-XVII. yüzyıllar arasına ait keramikler bulunmuştur.¹²⁸ Ayrıca Sedat Çetintaş, Bursa'da geçirmiş olduğu bu üç yıllık süreyi şehirdeki Osmanlı dönemi yapılarını incelemekle de değerlendirmiş ve Bursa'nın Erken Osmanlı Dönemi yapılarını inceleyen kitabını yayımlamıştır.¹²⁹ Bu çalışmanın devamı ikinci bir kitap olarak ancak 1952 yılında basılabilmiş, bu kitapta ise Bursa'nın I. Murad Hüdâvendigâr ve Sultan I. Bayezid dönemlerinde (1326-1403 arası) inşa edilen yapılarını, bir önceki kitapla bütünlük gösterecek bir şekilde incelemektedir.¹³⁰

19 Eylül 1947 tarihinde Beyoğlu'nda Rölöve Bürosu adına "Türk Toprak Sanatları Resim Sergisi" adıyla yeni sergisi açmıştır. Bursa ile ilgili hazırlanan ilk kitabın içindeki yapılardan "Yıldırım Bayezid Dârüşşifâsı" nı ayrıca bir başka kitapta tek başına ele almıştır.¹³¹

1950 yılından itibaren İstanbul'un nüfusunun göç nedeniyle hızla ve kontrolsüzce artması, bununla bağlantılı olarak şehirleşmenin düzensiz seyrine dikkat çekerek, acilen önlemler alınmazsa ileride bu konuda çok fazla sıkıntılar çekileceğini vurgulayan düşüncelerini kaleme almışsa da¹³² bu görüşleri çok fazla dikkate

¹²⁸ Bu kazılarda ele geçen keramik parçalarının Sedat Çetintaş tarafından yapılan restitüsyon çizimleri 13 şubat 1960 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde açılan "Seramik Restitüsyon Sergisi"nde sergilenmiş ve bunlar sergi broşüründe basılmıştır. Bu konuda bilgi ve bunların listesi için bkz. Ayla Ödekan, *a.g.e.*, s. 77- 78, levha 57

¹²⁹ Sedat Çetintaş, **Türk Mimari Anıtları, Osmanlı Devri, Bursa'da İlk Eserler**, İstanbul 1946

¹³⁰ Sedat Çetintaş, **Türk Mimari Anıtları, Osmanlı Devri, Bursa'da Murad I ve Bayezid I Binaları**, İstanbul 1952

¹³¹ Sedat Çetintaş, **Bursa Darüşşifası**, İstanbul 1952

¹³² Sedat Çetintaş, "Müstakbel İstanbul", **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 nisan 1951, s. 2

alınmamıştır. Sedat Çetintaş'ın bu konudaki haklılığı bugün açık bir şekilde ortaya çıkmış durumdadır. Bu metropolün önlem alınmaksızın, hiçbir yapıcı proje üretilmeden, plansız, programsız bir şekilde büyümesi, çarpık kentleşme, kontrolden uzak banliyöler, gecekondu, Çetintaş'ın uyarıda bulunduğu kaçınılmaz sona gidilmesine sebep olmuştur. Bu konu ile bağlantılı olarak eski eser dostu Mimar Sedat Çetintaş'ın İstanbul'un tarihsel dokusunu koruyarak, imarının gerekliliği konusundaki fikirleri de¹³³ çok fazla dikkate alınmamıştır ki, bulvarlar açılırken, yollar genişletilirken İstanbul'un yitirdiği tarihi yapılarının sayısı oldukça fazladır.

Sedat Çetintaş, 195 parçadan oluşan en büyük sergisini 1 ekim 1951 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin salonlarında düzenlemiştir. Dünyanın en ünlü şarkiyat (Doğu Bilimci) uzmanlarının buluştukları Milletlerarası XXII. Müsteşrikler Kongresi onuruna açılmış olan bu sergi ilim dünyasında oldukça fazla ses getirmiş bir organizasyon olmuştur. 1953 yılındaki Paris Sergisi'nde rölövelerinden bir kısmı sergilenmiş ve bu aktivite Fransa'da büyük bir ilgi uyandırmıştır.

Sedat Çetintaş, görev yapmakta olduğu Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü İstanbul Rölöve ve Anıtlar Bürosu'ndaki görevinden yaş haddi sebebi ile 1954 yılında emekliye ayrılmış, 1957 yılına kadar İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü Rölöve Dairesi'nde bir süre maaşlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde 114 parça yapıtının sergilendiği sergi 7 mart 1956 tarihinde açılmıştır.

1957 yılı Sedat Çetintaş'ın siyasete atıldığı yıldır. O zamanlar iktidar partisi olan Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçilmiş ise de, meclisteki çalışmaları umduğu şekilde sonuçlanmamıştır. Aktif siyasetin içinde iken basılmış olan, aslında 13 mayıs 1955 tarihinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki bir konferansının metni olan bir kitapçık, konuşmasından üç yıl sonra basılmıştır.¹³⁴ Sedat Çetintaş bu çalışmasında Türk mimarisinde çok önemli olan bir plan tipinde

¹³³ Sedat Çetintaş, "O Mahiller ki...", **Cumhuriyet Gazetesi**, 25 mayıs 1951, s. 2

¹³⁴ Sedat Çetintaş, **Yeşil Cami ve Benzerleri Cami Değildir**, İstanbul 1958

inşa edilen yapıların işlevsel yönden çözümlemesini yapmıştır. Burada, adlandırılması “zâviyeli, tabhâneli, ters (T) planlı veya yan mekanlı camiler” diye yapılmış olan plana sahip yapıların aslında yalnız meşid özelliği olan yapılar olmadıkları, kanat mekanlarının bir takım özel işlevleri olduğu hipotezi ortaya koyulmuştur.¹³⁵

27 mayıs 1960 ihtilali ile milletvekilliği düşen Sedat Çetintaş partisinin diğer milletvekilleri ile beraber tutuklanmış, Yassıada’ya götürülerek sorgulanmış, sonunda suçsuz bulunarak serbest bırakılmıştır. Sedat Çetintaş’ın ruh ve beden sağlığını büyük ölçüde etkileyen bu olaydan sonra kendisini toparlayamadığı, yaşamı boyunca çok üretken bir kişi olmasına karşılık, çok sevdiği mesleği ile ilgili bir çalışmada bulunmadığı görülür.

Sedat Çetintaş 7 ocak 1965 tarihinde vefat etmiştir.¹³⁶ Onun vefatından sonra rölövelerinin sergilendiği sergiler serisine devam edilmiş, 1971’de, 1-23 aralık tarihleri arasında Yapı ve Kredi Bankası’nın Galatasaray’daki sergi salonunda “XIV-XVIII. Yüzyıl Türk Seramik Sanatı Restitüsyonları” konulu sergide çeşitli kazılarda bulunarak restitüsyonlarının yapıldığı keramiklerin çizimleri yer almıştır. 1985 yılında ise İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, arşivinde bulunan seçme Sedat Çetintaş rölövelerini Anadolu Medeniyetleri Sergisi’nde sergilemiş, 27 eylül 2003 tarihinde yine Mimarlık Fakültesi, onun 108 tane rölövesini onararak Taşkılla Habitat Salonu’nda sergilemiştir. Son olarak 6 ekim 2003 tarihinde, Dünya Mimarlık Günü’nde Mimarlık Fakültesi sergi salonunda çeşitli mimarların çizimlerinin yer aldığı karma sergide Sedat Çetintaş’ın rölöveleri de sergilenmiştir.

Y. Mimar Sedat Çetintaş’ın bahsedilen yayınlarının yanı sıra pek çok makalesi bulunmaktadır. Bu yazılarını genellikle Cumhuriyet, İkdam, Yapı, Mimarlık, ve Güzel Sanatlar Dergisi’nde yayımlamıştır. Söz konusu yazıları; eski eser koruma, ulusal mimari, Mimar Sinan vdđ. Konuları içermektedir. Yazıları içinde

¹³⁵ Aynı konuda Prof. Dr. Semavi Eyice’nin aynı fikirleri paylaştığı bir başka çok önemli makale: “İlk Osmanlı Devrinin Dinî- İctimaî Bir Müessesesi Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. XXI, İstanbul 1963, s. 3-80

¹³⁶ Turhan Uyaroğlu, “Kaybettiğimiz Kıymetler: Sedat Çetintaş, İdealist Bir Eski Eserci”, **Mimarlık**, S. 7, İstanbul 1965, s. 23-24

önemli bir grubu ise eleştiri yazıları teşkil etmektedir. Celal Esad Arseven, Albert Louis Gabriel, İbrahim Hakkı Konyalı, Cemil Topuzlu Paşa, Mimar Kemal Altan ve özellikle Ernst Diez ile girdiği polemikler çok yankı bulmuştur. Sözü edilmiş olan yayımlar da dahil olmak üzere, Sedat Çetintaş'ın kişiliği, yaşamı, sanat görüşü, bilimsel faaliyetleri ve 108 tane levhadan oluşan çizimlerini içine alan değerli bir monografik çalışma Prof. Dr. Ayla Ödekan tarafından hazırlanarak 2004 yılında basılmıştır.¹³⁷

¹³⁷ Ayla Ödekan, **a.g.e.**, s. 14-44 ile 70-73'de bilimsel yazılarının tam bir listesi ile bu yayınlarını tanıtıcı özet halindeki açıklamalar bulunmaktadır.

Y. Mimar Süreyya YÜCEL

(1903 - 1970 İstanbul)

Sanâyi-i Nefise Mektebi mezunlarından, özellikle Klasik Osmanlı dönemi yapılarının restorasyonu ve restorasyon projelerinin hazırlanması ile ön plana çıkan mimarlardan biri Y. Mimar Süreyya Yücel'dir.¹³⁸ Süreyya Yücel 1903 yılında İstanbul'un Kadırga semtinde doğmuştur. Çocukluğunda I. Dünya Savaşı'nın acı ve sıkıntılı günlerini yaşamış, Libya-Bingazi'de mutasarrıflık görevinde bulunan babası Mehmed Said Efendi ile birlikte İtalyanlara tutsak olmuştur. İstanbul'a gönderildikten sonra, Mahmutpaşa Numune Mektebi ile Vefa Sultanisi'nde orta öğrenimini tamamlamıştır. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümünün yanı sıra Ticaret Mektebi'ne ve Medresetü'l-Hattâtîn'e de devam etmiştir. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nden mezuniyet yılı 1926'dır. Mezuniyetinin hemen ardından bir yıl süreyle Adalar Kadastro Mühendisliği ve Ressamlığı görevinde bulunmuştur. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'nın kent içi planlaması, devlet binalarının inşa edilmesi, cadde ve meydanlarının düzenlenerek çağdaş bir görünüm kazandırılması için hazırlanan plan ve projelerin gerçekleşmesinde görev alan genç mimarlardan biri de Süreyya Bey'dir. 1927 yılında Ankara Şehremaneti İnşaat ve Mimarlığı Şube Müdürlüğü'nde görev yapmaya başlamış, Prof. Hermann Jansen tarafından hazırlanmış olan başkentin imar projesi dahilinde Clemens Holzmeister ile birlikte Kara Harp Okulu'nun inşaatı ve Bağ Köşkü'nün Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne dönüştürülmesinde görev almıştır (1931-1932). Ankara'daki görevini tamamladıktan sonra İstanbul'a dönmüş, askerliğini

¹³⁸ Y. Mimar Süreyya Yücel'in biyografisi için bkz. Erdem Yücel, "S. Yücel", **Arkitekt**, S. 338, İstanbul 1970, s. 94; Erdem Yücel, "XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarlar: Süreyya Yücel", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 31.08.1971; Anonim, "Yücel, Süreyya", **Meydan Larousse**, ek cilt, İstanbul 1976, s. 924; Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslubunu Sürdüren Restoratör Mimarlar", **I. Milli Türkoloji Kongresi (6-9 Şubat 1978) Tebliğler**, İstanbul 1980, s. 474-476; Anonim, "Yücel (Süreyya)", **Büyük Larousse**, C. XXIV, İstanbul 1986, s. 12655; Anonim, "Yücel, Süreyya", **Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. XV, İstanbul 1987, s. 9257; Anonim, "Yücel, Süreyya", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul 1995, s. 484-485; Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmalarını Yürüten Mimarlar", **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 233-234; Erdem Yücel, "Süreyya Yücel", "Restoratör Mimarlardan Süreyya Yücel", **Yapı**, S. 272, Temmuz 2004, s. 83-86; Erdem Yücel, "Cumhuriyetten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 736

tamamladıktan sonra 1933 yılında Afyon İdare-i Hususiyesi'ne mimar olarak atanmıştır. Afyonkarahisar Valisi Fahrettin Kiper, gayretleri ile o devrin Afyon kentinin imarında oldukça önemli payı bulunan bir kişidir. Süreyya Yücel'in bu şehirde gerçekleştirdiği ilk çalışmaları burada inşa edilen eğitim binalarıdır. Bunlar içinde Afyon Cumhuriyet Mektebi ile Dinar Mektebi en önemlileridir. Süreyya Bey daha sonra bunların planlarını bir albüm halinde bir kitapta toplamıştır.¹³⁹ Süreyya Yücel'in denetiminde gerçekleşen diğer imar faaliyetleri ise; Jandarma Binası, Tutukevi Binası ile tutukluların çalışma binası, Geçi Hamamı ve fidanlığı ile kentin içme suyu tesisleridir. Fahrettin Kiper'in Kahramanmaraş'a vali olarak atanması üzerine Süreyya Bey bu kez bu şehrin belediyesinde mimar olarak görev yapmaya başlamıştır. Bu ilin düzenlenmesi sırasında kentin ana caddesi olan Uzunoluk caddesinin açılması görevini üstlenmiş (1935) bu şehirdeki bazı eski binaların onarımında çalışmıştır. Fahrettin Kiper'in bu şehirdeki görevinin bitmesi üzerine, Süreyya Bey Ankara Milli Müdafaa Vekaleti İnşaat Şubesi mimarlığına geçmiştir (1935-1936). II. Dünya Savaşı yıllarında (1939-1945) iki kez silah altına alınmış, bu sırada Kırklareli ve Büyükçekmece'de bulunmuş ve buradaki Çakmak hattının yapımını gerçekleştirmiştir.

Yakın dostu Fahrettin Kiper'in Vakıflar Genel Müdürlüğü makamına getirilmesinin (24 haziran 1935) ardından bu kurumun bünyesinde restoratör mimar olarak görev almıştır. Vakıflar kurumunda Vasfi Egelı, Nihad Nigizberk ve Alaettin Özaktaş ile çalışmıştır. Bu kurumdaki görevi sırasında Türkiye'nin değişik yerlerindeki vakıf eserlerde yapılan restorasyon çalışmaları şunlardır:

Üsküdar Şemsi Paşa Külliyesi restorasyonu (1940-42); Üsküdar sahiline bulunan Mimar Sinan yapıtı (988/1580) bu küçük külliye özellikle 1894 depreminden dolayı çok fazla zarar görmüş, 1895 yılında onarılmıştır. Zamanla yine tahrip olan külliye Cumhuriyet devri içinde hiçbir müdahaleye uğramadan uzun bir süre harabe halinde kalmıştır. Vakıfların tamir kararı aldığı 1940 yılına kadar çok fazla ihmale uğramış, minaresi yıkık, kubbeleri çatlak, üzerindeki kurşun kaplamalar

¹³⁹ Süreyya Yücel, **İlk Mektep Planları Albümü**, Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, Ankara 1933; Mimar Süreyya, "İlk Mektep Binası/Afyon", **Mimar**, S. 4, İstanbul 1932, s. 4

parçalanarak çalınmış, dershanesi ve medrese hücreleri ahır ve ağıl olarak kullanılır durumda idi. Caminin içi de son derece pis durumda adeta yıkılmaya terk edilmişti.¹⁴⁰ Atatürk'ün emriyle Y. Mimar Süreyya Yücel'in başkanlığında 1940 yılında başlayarak üç yıl süren restorasyon sonucunda, her an yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan harim kubbesinde çatlaklar çıralı çam takozlarla kenetlenmiş, duvarların büyük bir kısmı yenilenmiştir. Caminin batı köşesinde bulunan, kaide kısmına kadar yıkık durumdaki minare ve harimin güneybatı ve kuzeybatı cephelerini saran son cemaat yeri ve devamındaki revak asıllarına uygun şekliyle yeniden yapılmıştır. Külliye'nin diğer kısımlarına gelince; türbenin örtüsünü meydana getiren aynalı tonoz aslına uygun haliyle yeniden inşa edilmiş, çok harap durumdaki medrese hücreleri ve önünde yer alan 18 sütunlu revak 1943 yılında restore edilmiştir. Oldukça zor şartlarda gerçekleştirilmiş olan bu restorasyon genel olarak oldukça başarılı çalışmalardan biri olarak takdir görmüştür.

Süreyya Yücel'in çalışmalarından bir başkası İstanbul'da Taşdelen ve Karakulak sularına ait tesislerin yenilenmesidir. Bu çalışma 1949 yılında, bir yıllık bir süre zarfında gerçekleşmiş, Karakulak Ahmed Ağa tarafından inşa ettirilen havuz, çeşme ve su yolları¹⁴¹ o dönemde çimento temininin zor olması nedeniyle kimi zaman çökme ve yıkılma tehlikesini ortaya çıkartmasına rağmen başarıyla tamamlanmıştır.

Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesindeki, bir Mimar Sinan yapıtı olan Cedid Ali Paşa Camii ve Külliyesi'nin Trakya'nın XIX. yüzyılın içinde uğradığı istilalardaki tahribat nedeniyle medrese, kervansaray ve dükkânları tamamen yıkılıp yok olmuştur.¹⁴² Balkan Savaşı sırasında cami Bulgarlar tarafından harap edilmiş, minaresi pabuç hizasından itibaren yıkılmıştır. Bu caminin restorasyonu Vakıflar

¹⁴⁰ Yapının bu durumu ile ilgili: Halil Edhem, **Camilerimiz**, İstanbul 1932, s. 69; İ. Hakkı Konyalı, "Koca Sinan'ın Ahır Yapılan Son Eseri", **Tan Gazetesi**, 07.04.1938; İ. Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, C. I, İstanbul 1976, s. 282-284; İ. Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, C. II, s. 291-293; Erdem Yücel, "Şemsi Paşa Külliyesi", **Arkitekt**, S. 336, İstanbul 1969, s. 157-160; Mehmet Nermi Haskan, **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar**, C. I, İstanbul 2001, s. 34

¹⁴¹ İ. Hakkı Konyalı, "Osmanlı Padişahlarının İçtiği Şifalı Su: Karakulak", **Tarih Konuşuyor**, S. 39, İstanbul 1967, s. 3145-3146

¹⁴² Mehmet Tuncel, **Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri**, Ankara 1974, s. 14-19

Genel Müdürlüğü tarafından 1952 yılında Süreyya Yücel'in denetiminde gerçekleştirilmiştir. Süreyya Yücel'in Lüleburgaz'daki restorasyon çalışmalarından bir başkası ise Kadı Ali Bey Camii'nde olmuştur (1956).

1920-21 yıllarında Aydın'ın Yunan işgâline uğradığı yıllarda yakılarak tahrip edilen bazı yapıların onarımı için görevlendirilen Süreyya Yücel Aydın'ın içindeki Süleyman Bey Camii (1952-61) ile Nazilli'deki Çarşı Camii'nin (Ramazan Paşa Camii) restorasyonunu 1952 yılında gerçekleştirmiştir. Söğüt Ertuğrul Gazi Türbesi (1954) ve Gelibolu Süleyman Paşa Camii (1954-1967) restorasyonlarında da bulunmuştur.

Süreyya Yücel'in en önemli restorasyon çalışmalarından bir başkası Manisa Muradiye Külliyesi'nin restorasyonudur.¹⁴³ Sultan III. Murad'ın şehzâdeliği sırasında inşa edilen bu külliyenin restorasyonu oldukça uzun bir sürede gerçekleştirilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1946-48 yılları arasında restorasyonu sürdürülen bu külliyedeki çalışma yarım kalmış ve bir usulsüzlüğün incelenmesi yüzünden 1955 yılına kadar yapıya el sürülmemiştir. 1955 yılındaki onarım Süreyya Yücel'in yönetiminde başlamış ve 1964 yılına kadar sürmüştür. Süreyya Yücel'in bu külliyedeki restorasyon çalışması iki yıl sürmüştür. Caminin dış cephesindeki taş işleri, harimin taş döşemesi, kalem işi süslemesi, kurşun kaplamalarının yenilenmesinin yanı sıra zamanla yıpranarak taşları dökülen, bu nedenle yıkılma tehlikesi olan minareleri yıkılarak, asıllarına uygun şekilleriyle yeniden yapılmıştır. Caminin avlusuna mermerden çokgen biçimli bir şadırvan yapılmış, harimin doğu ve batı dış cephelerine, mermer sütunların taşıdığı ahşap örtülü, kurşun kaplamalı olarak, yıkılan revaklar inşa edilmiş, külliyenin çevresi bir duvar ile çevrilmiştir. Külliyenin diğer birimlerinden olan ve halen Manisa Arkeoloji Müzesi olarak kullanılan medrese duvarlarının köfeki taşları yenilenmiştir. Aynı şekilde imaretin duvarları yenilenmiş, bunun güney duvarına komşu konumdaki bir sıra dükkân

¹⁴³ Erdem Yücel, "Manisa Muradiye Restorasyonu", *Arkitekt*, S. 315, İstanbul 1964, s. 88-90; Erdem Yücel, "Manisa Muradiye Camii ve Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, S. 7, Ankara 1968, s. 207-214

tamamen elden geçirilmiştir. Süreyya Yücel yine Manisa’da 1952 yılında Sultan Camii, Manisa Ulu Camii ve Çeşnigir Camii’nin onarımlarında görev yapmıştır.

Balıkesir’in en eski Osmanlı devri yapısı olan Yıldırım Bayezid Camii’nin restorasyonu Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1955-1960 yılları arasında Yücel’in gözetiminde onarılmıştır.

İznik’te 780-789 (1378-9/1387) tarihli Yeşil Camii Kurtuluş Savaşı yıllarında zarar görmüş, 1956-68 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından etraflı bir şekilde restore edilmiştir. Örneğin yapının son cemaat yerinin parçalanmış geometrik desenli mermer şebekeleri 1961 yılında, asıllarına uygun şekilde yenilenmiştir. Süreyya Yücel’in bu yapıdaki en önemli çalışması minaresinde olmuştur. İznik Yeşil Camii’nin minare gövdesi son derece dekoratif çiniler ve sırlı tuğlalardan oluşan desenlere sahiptir. Bu minarenin gövdesindeki çinilerin büyük bir kısmı tamir sırasında yapılmış olup, bunlar Kütahyalı çini ustaları tarafından üretilmiştir. Özgün kısımlar ise minarenin alt seviyesindeki kısımlardır.¹⁴⁴

Bursa Ulu Camii’nin restorasyonu¹⁴⁵ 1953-1972 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu yapının harim ana kapısının¹⁴⁶ restorasyonu yapılırken, proje hazırlanıp taşlar numaralanarak yerlerinden sökülmüş, fakat müteahhit yapılan ihaleyi alamayınca yapılan çizimleri yok etmiş, bu nedenle yapılan restorasyon bu planlar olmadan gerçekleşmiştir. Oldukça zor şartlarda yapılan restorasyon meslektaş Y. Mimar Hüsrev Tayla tarafından yürütülmüş ise de, taşların montajı Süreyya Yücel tarafından gerçekleştirilmiştir.

1957 yılında Çanakkale’nin Çardak ilçesindeki Gazi Yakup Bey Camii ve Külliyesi’nin onarımı ile görevlendirilmiştir.

¹⁴⁴ Yıldız Demiriz, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme**, C. I, İstanbul 1979, s. 599, Resim 670

¹⁴⁵ Erdem Yücel, “Bursa Ulucamii Restorasyonu”, **Arkitekt**, S. 312, İstanbul 1963, s. 121-122

¹⁴⁶ Yıldız Demiriz, **a.g.e.**, C. I, s. 320-321, Resim 224-227

İzmir'in Tire ilçesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen onarımlar sırasında Lütfü Paşa Camii (1954-1958), Sire Hâtun Camii (1958), Eski-Yeni Hamam (1958) ve Yeğın Ağa Çeşmesi'nin onarımlarında görev almıştır.

İnegöl İshak Paşa Külliyesi'nin restorasyonu 1961-1969 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, Süreyya Yücel gözetiminde gerçekleştirilmiştir. Bu restorasyon sırasında caminin tuğla minare gövdesi yeniden inşa edilmiş, kapısı sivri bir kemerle bölünerek basık bir kemer eklenmiş ve üzerine bir pencere açılmıştır. Ayrıca pencerelere mermer söveler takılmıştır. Medresenin restorasyonu ise 1966 yılında yapılmıştır.¹⁴⁷

İmroz adasındaki Eski Cami'nin onarımını 1964 yılında gerçekleştirmiştir. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nde Mimar Vasfi Egeli'nin başkanlığında, Mustafa Rona ve Selim Gülşen ile birlikte çeşitli restorasyon çalışmalarında bulunmuştur. Bunlar; Hırka-i Şerif Camii (1952-1958), Şehzade Camii (1952-1965), Eminönü Yeni Valide Camii hünkâr kasrı (1954) ve Atik Ali Paşa Camii (1957-1968) onarımlarının çeşitli dönemlerini kapsar.

1955 yılında, 6-7 eylül olaylarında zarar gören bazı Rum Ortodoks kiliselerinin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen onarımında denetim görevi yapmıştır. Bu yapılar Samatya'da Ayios Minas Kilisesi ile Ayvansaray'daki Panayia Blakhernai Kilisesi'dir.

Mimar Süreyya Yücel'in bu restorasyon çalışmaları dışında, yapımında görev aldığı binalar ise şunlardır: Çanakkale'de Vakıf Turistik Oteli (1955-1960), Balıkesir'de Vakıflar'ın Kervan Oteli (1956-1962 kontrol mimarıdır), Aydın'da Hal Binası ve Soğuk Hava (Buzhane) tesisleridir.

¹⁴⁷ Ali Saim Ülgen, "İnegöl'de İshak Paşa Manzumesi", **Vakıflar Dergisi**, S. 4, Ankara 1958, s. 192 a-d; Ekrem Hakkı Ayverdi, **Osmanlı Mi'mârisinde Fâtih Devri**, C. III, İstanbul 1973, s. 294-304; S. Yıldız Ötügen ve diğerleri, **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, C. IV, Ankara 1986, s. 117-128

Planlarını çizerek, yapımları sırasında denetimlerini yaptığı yapılar ise; Üsküdar'da Nasuhî Bağ Evi, Teşvikiye'de İsmail Büyükbayraktar Evi, Sezai Demirel Evi ve Mağazası ile Davutpaşa'daki Süreyya Yücel Evi'dir.

Mimar Süreyya Yücel iki çocuk sahibi olup, oğlu Erdem Yücel arkeolog, kızı Esin Turnalı ise sanat tarihçisidir.

Süreyya Yücel, 10 nisan 1970 gecesi kalp krizi sonucunda 67 yaşındayken vefat etmiştir.¹⁴⁸ Mezarı Zincirlikuyu'daki aile mezarlığındadır.

¹⁴⁸ Anonim, "Ölüm: Süreyya Yücel", **Arkitekt**, S. 338, İstanbul 1970, s. 94

Macit Rüştü KURAL
(1897 - 1898?) - 1964 İstanbul

20. yüzyılın restoratör mimarlarından¹⁴⁹ Fatih'in Sofular mahallesindeki Yeşil Tekke sokağında Münip Paşa Konağı'na bitişik bir evde dünyaya gelmiştir. Çocukluk yılları ve ailesi hakkında bilgilerimiz azdır. Şevki Balmumcu'dan babasının madencilik yapan yabancı bir firmada çalıştığını öğrenmekteyiz. Orta öğrenimini Vefa veya Pertevniyal liselerinden birinde yaptığı tahmin edilmektedir. Topkapı Sarayı ve Bursa Yeşil Türbesi'ndeki çalışmalarıyla tanınmıştır. Her iki yapıyı da en ince ayrıntılarına kadar incelemiş, restorasyonlarını ondan sonra yapmıştır. Erken Osmanlı Mimarlığı'nın en önemli eserlerinden biri olan Yeşil Türbe'nin günümüze ulaşmasında büyük payı olmuştur. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün restorasyonunu yaptığı anıtlarda çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

Güzel Sanatlar Akademisi mimarlık bölümünü 1928'de bitirmiştir. Öğrenciliği sırasında 1900-1930 yılları arasında Türkiye'de eğitim ve uygulama yapan İtalyan mimarı Giulio Mongeri'nin atölyesinde çalışmış, İtalyan Rönesansı'nı Fransız Rokokosu'nu yabancı mimarlar kadar benimsemiştir. Sedad Hakkı Eldem, Muammer Benli, Mustafa Ayaşlıoğlu gibi sonradan ün yapan Türk mimarları da bu atölyede çalışmışlardır. Mimar Kemalettin ve Vedat beylerin başlattığı Neoklasik üsluba ilgi duymuş sonraki çalışmalarında bu mimari akıma da yer vermiştir. "Mimar Kemalettin benim hocamdır" diyerek ona olan saygı ve hayranlığını belirtmiştir. G. Mongeri'nin vermiş olduğu bonserviste övgüler alması onun başarısını kanıtlamaktadır. Bu mektupta Mongeri kendisine "Aziz meslektaşım, mesai biraderim" şeklinde hitap etmiştir. 1929'da Mongeri'nin etkisi ile Milli Eğitim Bakanlığı Âsâr-ı Atfika Müzesi'nde, (İstanbul Arkeoloji Müzeleri) Müze Müdürü

¹⁴⁹ Erdem Yücel, "Cumhuriyet'ten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 738; Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Macit Rüştü Kural", **Yapı**, S. 273, Haziran 2004, s. 81-84; Erdem Yücel, "XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarlar: Macit Rüştü Kural", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 21.09.1971; Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslubunu Sürdüren Restoratör Mimarlar", **I. Milli Türkoloji Kongresi (6-9 Şubat 1978) Tebliğler**, İstanbul 1980, s. 477-478; Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmaları Yürüten Mimarlar", **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 234

Halil Edhem Bey'in yanında görev yaparak Eski Eser Encümen toplantılarına katılmıştır. Mimarlar Birliği kongrelerinde Eski Yapıtlar konusunda ağır ve yüksek tonda olan konuşmaları ile dikkat çekmiştir. Eski eserleri doğru olarak onaramayan mimarları sert bir dille eleştirmiş ve meslektaşlarıyla arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden hiçbir görev almak istememiştir. Yalnızca 1931 yılında yapılan 12. Beynelmül Mimarlar Kongresi'ne katılmıştır.

Eski eserleri koruma alanındaki başarılarına rağmen mesleki olarak kendini sonuca yaklaşmış görmemekte, hatta arkadaşı Y. Mimar Ertuğrul Eğilmez'e "Eski eserlere girme!" diyerek uyarmıştır.¹⁵⁰

Ayasofya'nın 1935'te müze oluşundan sonra sıbyan mektebinde Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kurduğu Rölöve Dairesi'nde uzun yıllar çalışmış, klasik Türk mimari bilgisini pekiştirmiştir. Ayasofya'nın çeşitli bölümleri, Kariye'nin ve Topkapı Sarayı'nın onarımlarını üstlenmiştir. Bu onarımlarda çeşitli zorluklarla karşılaşmasına rağmen Macit Rüştü Kural bunları bilgi ve becerisiyle aşmıştır.

Ankara'da Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamı olan Mahmud Paşa'nın 1459-1460 yıllarında yaptırmış olduğu Mahmud Paşa Bedesteni ve bitişiğindeki Kurşunlu Han, ilk olarak Y. Mimar Macit Rüştü Kural'ın projesine göre, Y. Mimar Zühtü Başar'ın müteahhitliğini üstlenmesiyle 1933 yılından itibaren onarılmaya başlanmış ancak ödenek bulunaması nedeniyle ara verilmiştir. 1949 yılında onarımına Ali Saim Ülgen tarafından devam edilen iki yapı bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılmaktadır.¹⁵¹

Macit Rüştü Kural'ın yapmış olduğu restorasyon çalışmalarının en önemlilerinden biri Bursa Yeşil Türbe (1421) restorasyonudur.¹⁵² Türbenin

¹⁵⁰ Şevki Balmumcu, "Kaybettiklerimiz: Macit Rüştü Kural", **Arkitekt**, S. 314, 1964, s. 38

¹⁵¹ Ali Saim Ülgen, "Ankara'da Mahmud Paşa Bedesteni ve Bitişiğindeki Han", **Fâtih ve İstanbul**, S. 1, İstanbul 1953, s. 69-77

¹⁵² Macit R. Kural, "Çelebi Mehmed'in Yeşil Türbesi ve 1941-1943 Restorasyonu", **Güzel Sanatlar**, S. 5, İstanbul 1944, s. 50-102; Ekrem Hakkı Ayverdi, **Osmanlı Mi'mârîsinde Çelebi ve II. Sultan**

günümüze kadar gelmesinde onun çok emeği vardır. Cami, medrese, türbe ve imaretten oluşan külliye, Çelebi Sultan Mehmed tarafından, mimar Hacı İvaz Paşa'ya yaptırılmıştır (1415-1424).¹⁵³ Kural, Yeşil Türbe'yi 1937 yılının ocak ayında incelemiş ve ayrıntılı bir rapor halinde Milli Eğitim Bakanlığı'na sunmuştur. Türbenin güney ve batı tarafındaki çiniler nem ve rüzgarın etkisiyle dökülmüş, içeridekiler de kabarmış, beden duvarlarında derin çatlaklar belirmiştir. Kısa süre sonra zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel restorasyonun Macit Rüştü Kural tarafından yapılmasını istemiştir. Türbenin restorasyonu 1941 yılında başlamış, 1943 yılında tamamlanmıştır. Y. Mimar Zühtü Başar'ın da yardımlarıyla gerçekleşen bu restorasyonda yapının taşıyıcı kemerleri güçlendirilmiş, batı ve güney cephesi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden satın alınan yeni çinilerle kaplanmış, kabarmış harç tabakaları taş duvarlara kadar kazınarak onarılmış, derzler 10 cm. derinliğinde açılarak temizlenmiş, mermer kaplamaların ve sövelerin bozulmuş olanları yenilenmiş ve alçı pencerelerin orjinal olmayanları değiştirilmiştir. Restorasyonun sonunda Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz'ün başkanlığında, Vakıflar İnşaat Müdürü Y. Mimar Nihad Nigizberk, Rölöve Bürosu Şefi Sedat Çetintaş ve Müteahhit Y. Mimar Zühtü Başar'dan oluşan danışma kurulundan¹⁵⁴ ve ardından Prof. Dr. Albert Louis Gabriel ve Prof. Bruno Taut'dan olumlu rapor alınmıştır. Yeşil Türbe bundan önce birçok defa (1623 - 1645 - 1674 - 1769 - 1775 - 1818 - 1825 - 1863 - 1904) onarım görmüştür.¹⁵⁵ Bunlardan en bilinenleri; 1674'te Hassa Mimarı Elhac Mustafa Faruk bin Âbidin, 1769'da Hassa Mimarı es-Seyyit Elhac Şerif Efendi ve 1864-1867 yılları arasında Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa Valiliği yaptığı dönemde Fransız mühendis ve seramik uzmanı Léon

Murad Devri 806-855 (1403-1451), C. II, İstanbul 1972, s. 46-94; Süheyl Ünver, **Yeşil Türbesi Mihrâbı (824-1421)**, **The Altar of the Green Mauseum**, İstanbul 1955 (Bu kitapçığın içindeki plan ve görünüş, Y. Mimar Macit Rüştü Kural tarafından kitapçık için yeniden çizilmiştir.)

¹⁵³ Zeki Sönmez, "Osmanlı Mimarlığında Sanatçı Profilleri: Mütefekkir, Siyasetçi ve Mimar-Mühendis Hacı İvaz Paşa", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 577-590

¹⁵⁴ Raporda "komisyonumuzca, yukarıda verilen ve mahallinde gösterilen fennî izahata, A. Gabriel'in raporu da gözönünde tutularak, noksan veya ilave edilecek bir nokta görülmediğinden tamamen tatbikine sözbirliğiyle muvafakat olmuştur" denilmektedir.

¹⁵⁵ Macit R. Kural, "Çelebi Mehmed'in Yeşil Türbesi ve 1941-1943 Restorasyonu", **Güzel Sanatlar**, S. 5, İstanbul 1944, s. 70-71, Nermin Beşbaş-Hikmet Denizli, "Yeşil (Çelebi Sultan Mehmed) Türbesi", **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, C. III, Ankara 1983, s. 294-299; Bedri Yalman, **Bursa**, İstanbul 1984, s. 51, Kazım Baykal, **Bursa ve Anıtları**, İstanbul 1982, s. 141; Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Macit Rüştü Kural", **Yapı**, S. 273, Ağustos 2004, s. 82-83

Parvillée ve son olarak Turhan Paşa'nın Evkaf Nazırlığı zamanında Bursa Maarif Müdürü Azmi, Vilâyet İdare Heyeti Âzası'ndan Hacı Lâtif Paşa ve İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürü Osman Hamdi Bey'in yardımlarıyla 19 ağustos 1904'de Asım Kömürcüoğlu tarafından yapılan onarımlardır.

Macit Rüştü Kural'ın yapmış olduğu diğer önemli restorasyon da Topkapı Sarayı'ndaki çalışmalarıdır.¹⁵⁶ Sarayın doğu ucunda Sultan Abdülmecid zamanında (1831-1861) Sarkis Balyan tarafından inşa edilen son padişah köşkü olan Mecidiye Köşkü'nün onarımı ile ilgili olarak çalışmıştır. Kural, 1957-1958 yıllarında köşkün restorasyonuna başlamadan önce daha önce incelenmediği bilinen köşkün altındaki Çadır Köşkü veya Üçüncü Yeri Köşkü kalıntılarını incelemiştir.¹⁵⁷ Mecidiye Köşkü yapılırken Bizans dayanak duvarları kullanılmış, altındaki yapı kalıntıları korunmuş, zemin üst bahçenin düzeyine kadar yükseltilmiştir. Öncelikle alt katlardan Bizans dönemine ait kalıntılardan başlayan çalışma sırasında moloz dolgular temizlenmiş, dördüncü avludan aşağı doğru inen bir taş merdiven ve Gülhane Parkı'ndan bakıldığında da görülebilen bir taş alt yapı ortaya çıkartılmıştır. Yapılan arkeolojik müdahalede geç devirdeki eklentiler yıktırılınca molozların altından altıgen tuğlalar ve mavi üçgen çinilerden oluşan Sultan II. Mehmet dönemine ait bir yapının zemin döşemesiyle karşılaşmıştır. Günümüzde bu bölüm Konyalı Restaurant olarak kullanılmaktadır. Köşkün ön kısmındaki teras kısmında süren onarım çalışmalarında çökme tehlikesine karşı tonozların üzeri betonarme döşeme ile kapatılmış ve sağlamlaştırılma yoluna gidilmiştir. Bu çalışmalar sırasında terasın dökme demir ve ahşap küpeşterleri sökülmüş Bağdat Köşkü ve Sünnet Odası havuzunun etrafındaki sette kullanılmıştır. Köşkün terasının korkuluklarının yerine ise üçüncü avludaki ve Macit Rüştü Kural'ın özgün olmadığını düşündüğü mermer şebekeler kullanılmıştır. Üçüncü avludan alınan korkulukların yerine ise Kural'ın Kayserili taş ustası Avni Usta ile birlikte tasarladıkları korkuluklar uygulanmıştır. Ancak Topkapı Sarayı Müzesi'nin o zamanki müdürü olan Haluk Şehsuvaroğlu korkulukların orjinaline benzemediğini düşünerek uygulamaya karşı çıkmıştır. Saraydaki çalışmalar sırasında

¹⁵⁶ Önceki onarımlar için bkz. Tahsin Öz, "Topkapı Sarayı Onarımları", **Güzel Sanatlar**, S. 6, İstanbul 1949, s. 6-74

¹⁵⁷ Sedat Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, C. I, İstanbul 1968, s. 87-89

bugün Topkapı Sarayı'nın yönetim binası olan Kiler Koğuşu da yıkılarak yeniden yapılmıştır.¹⁵⁸

Kural bu çalışmalar sırasında Y. Mimar Muhiddin Güven ile birlikte İstanbul Valiliği'nin isteği üzerine Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı için bir onarım projesi hazırlamışlardır.

Macit Rüştü Kural'ın çalışmalarında en belirgin özelliği son derece titiz olmasıydı. Hatta bu sebeple bazı meslektaşlarıyla tartışmıştır. Başbakan Adnan Menderes'in isteğiyle Y. Mimar Ali Saim Ülgen'in Süleymaniye Camii'nin dış yüzünü kum püskürtme metoduyla temizlemesine karşı çıkmış, "Süleymaniye'yi yontular" diyerek tepkisini belirtmiştir.

Yapılan onarımları denetlerken, harcın orantısına, rengine ve işçiliğe büyük önem verirdi. Ona göre bir eski esere hiçbir müdahale yapılmadan önce yapının ruhu kavranmalıdır.

Macit Rüştü Kural, 1963 yılında Cerrahpaşa Hastanesi'nde sol gözünden ameliyat olmuş ve gözünü kaybetmiştir. 12 mart 1964'de ise kalp rahatsızlığı nedeniyle Vakıf Gureba Hastanesi'nde hayata gözlerini yummuştur. Mezarı Zincirlikuyu Mezarlığı'ndadır.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Macit Rüştü Kural", **Yapı**, S. 273, Haziran 2004, s. 84

¹⁵⁹ Şevki Balmumcu, "Kaybettiklerimiz: Macit Rüştü Kural", **Arkitekt**, S. 314, 1964, s. 38-39

Y. Mimar Sedad Hakkı ELDEM

(1908 - 1988 İstanbul)

Y. Mimar Sedad Hakkı Eldem¹⁶⁰ 31 ağustos 1908 günü Kadıköy’de doğmuştur. Köklü bir sülaleden gelmekte olan soyu baba tarafından “Alişanzâdeler” sülalesine dayanır. Büyükbabası Osmanlı bürokrasisinde görev almış bir asker, babası İsmail Hakkı Bey ise Cenevre, Marsilya, Zürih ve Münih’te başkonsolosluk görevlerinde bulunmuş, yurt dışında öğrenim görmüş iki yabancı dili olan entelektüel bir kişidir. Amatör olarak müzik ve resimle yakından ilgilenmiş bir zattır. Annesi ise Osman Hamdi Bey’in kardeşi, bürokrat eski para uzmanı (nümismat) İsmail Galib Bey’in kızı Azize Galib Hanım’dır. Anne tarafından soyu ise Osmanlı Sadrazamı Sakızlı İbrahim Edhem Paşa’dan (1818-1893) gelmektedir.

Sedad Hakkı Eldem ilk öğrenimini Cenevre’de Ecole Cuchet’te, orta öğrenimini Münih’te Altes Real Gymnasium’da yapmış, henüz 14 yaşında iken mimarlığa merak sarmış, Almanya’da; Bruno Taut, Friedrich Schinkel, Albert Niemeyer’in sanat görüşünü ve çizgisini hayranlıkla gözlemlemiştir. Ailesinin cumhuriyetin ilanından hemen sonra (1924) Türkiye’ye dönme kararı alması üzerine yurda gelen Sedad Hakkı Eldem, Mimar Vedat Tek’in tavsiyeleri doğrultusunda,

¹ Sedad Hakkı Eldem hakkında çok sayıda bilimsel yayın bulunan, birkaç defa çeşitli yönleriyle tez konusu yapılmış bir başmimar ve ilim adamı olduğundan burada uzun uzun anlatılmamış, ilgili yayınlara göndermeler yapılmıştır. Bu tezin dahilinde muhakkak alınması gereken Y. Mimar Sedad Hakkı Eldem ile ilgili verilen bilgi, belli başlı konulardan ibaret bir özettir. Eldem’in 50. meslek yılı onuruna Mimar Sinan Üniversitesi tarafından yayımlanmış olan monografisi (**Sedad Hakkı Eldem; 50 Yıllık Meslek Jübilesi**, Mimar Sinan Üniversitesi 100. Yıldönümü Armağanı, İstanbul 1983) ve Sibel Bozdoğan, Süha Özkan ve Engin Yenal’in yine Eldem’in yaşamı ve mesleki aktivitelerini konu alan çalışması (Sibel Bozdoğan-Süha Özkan-Engin Yenal, **Sedad Eldem**, İstanbul 2005) bu konuda hazırlanmış gayet muntazam bilimsel yayınlardır. Bunların dışında sözü edilmesi gereken en önemli yayımlar: R. Ekrem Koçu, “Eldem (Ömer Sedad)”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul 1968, s. 4995-4997; Metin Sözen-Mete Tapan, **50 Yılın Türk Mimarisi**, İstanbul 1973, s. 195, 198, 244, 250, 425; Cemil Gerçek, **Sedad Hakkı Eldem; Büyük Konutlar**, Ankara 1982; Muhteşem Giray, “Türk Mimarisi ve Profesör Sedad Hakkı Eldem”, **Sandoz Bülteni**, S. 39, İstanbul 1990, s. 9-18; Muhteşem Giray, “Geleneksel Türk Mimarisinin Bugüne Etkileri ve Prof. Sedad Hakkı Eldem”, **Akademi, Mimarlık ve Sanat**, S. 10, İstanbul 1981, s. 64-65; Doğan Kuban, “Eldem, Sedad Hakkı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1994, s. 151-153; Ülkü Demirtepe, “Prof. Sedad Hakkı Eldem’le Mimari Üzerine Bir Konuşma”, **Sanat Olayı**, S. 22, İstanbul 1984, s. 25; Semavi Eyice, “Eldem, Sedad Hakkı”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XI, İstanbul 1995, s. 22-23; Edhem Eldem, “Sedad Hakkı Eldem: Düşünceler, Hayaller, Tespitler”, **İstanbul**, S. 28, İstanbul 1999, s. 28-47; Berna Üstün, **Sedad Hakkı Eldem’in Mimarlık Anlayışı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme**, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1993

dayısı Osman Hamdi Bey tarafından kurulan Sanâyi-i Nefise Mektebi'ne kayıt oldu. Bu okulda Vedat Tek ve İtalyan asıllı mimar Guilio Mongeri hocası olmuştu. Öğrencilik dönemini en verimli şekilde geçiren mimarların başında gelen Sedad Hakkı Eldem, sürekli desen çizimleri yaparak, Mongeri'nin mimarlık bürosunda çalışarak, Ankara'daki Ziraat Bankası'nın inşaatında asistanlık yaparak (1926) mesleki deneyim kazanmıştır. Yine bu dönemde Topkapı Sarayı'nın değişik birimlerinin krokilerini, Eminönü'nde Yeni Camii'nin cephe çizimini ve Ankara'da kale içindeki Osmanlı devri evlerinin desenlerini yapmıştır. Yine hocası Mongeri'nin yanında Çırağan Sarayı'nın rölövesini çıkartmış, restorasyon projesini hazırlamıştır.

Sedad Hakkı Eldem, okulundan 1928 yılında pekiyi derece ile mezun olmuş, diploma projesi birinciliği almış olduğundan üç yıllığına Avrupa'ya staj ve ikmâl-i tahsile gönderilmiş, Paris ve Berlin'de Auguste Perret, Le Corbusier, Hans Poelzig gibi usta mimarların yanında bulunmuştur. İngiltere'de Lutyens'in mimarlığını etüt etme fırsatını bulmuş, 1929 yılında Paris'te açılan "Exhibition les Artistes D'awoohiu" sergisinde üçüncülük almıştır. 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümünde yeni bir yapılanma olmuş ve akademinin müdürü Nâmık İsmail Bey, bölümden ayrılan Vedat Tek ve Mongeri'nin yerlerine Ernst Arnold Egli ve Hans Poelzig'i getirmişti. Bu Avusturyalı ve Alman mimar eğitimcilerin yanında gelecek vaat eden bir Türk eğitmenin yetişmesini tasarlayarak Eldem'i Türkiye'ye çağırdı. Bu davet üzerine hemen yurda dönen Sedad Hakkı Eldem bu yeni görevine 1932 yılında başlamış, 1936 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümünde kendisinin başlattığı "Milli Mimari Semineri" yöneticiliğini üstlenmiş, 1969 yılında profesörlüğe atanmış ve bu okuldan 1978 yılında yaş haddinden emekli olmuş, fakat daha sonra 1979 yılında yarım mesai (part time) görev yapmaya devam etmiş, pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Bu okulda, yapı, mimari proje, ulusal mimari, rölöve ve restorasyon dersleri vermiş, bir süre de bu bölümün başkanlığını yapmıştır. 1980 yılında ise Güzel Sanatlar Akademisi'nce Dr. Hon. Causa unvanını almıştır. Yaşamı boyunca pek çok ödül almış olan Eldem'in diğer sözü edilenlere ek olarak 1952 yılında Amerikan Mimarlık Enstitüsü'nün bölgesel tasarım ödülü, 1979 yılında Güzel Sanatlar Akademisi tarafından şeref doktoru unvanı, 1983 yılında Sedat Simavi mimarlık ödülü ile aynı yıl "Devlet

Sanatçısı” unvanı ile aynı yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı büyük ödülünü ve 1986 yılında Zeyrek Sosyal Sigortalar Binası ile Ağa Han ödülünü almıştır.

Y. Mimar Sedad Hakkı Eldem, Cumhuriyet dönemi çağdaş Türk mimarisinin en önde gelen mimarlarından biridir. İyi bir araştırmacı, son derece dikkatli bir gözlemcidir. Yeniliklere açık, ama aynı derecede geleneksel mimariyi özümsemiş (özellikle Anadolu’nun geleneksel konut mimarisi) zaman zaman Avrupa (özellikle Alman) etkilerine karşı tepki veren bir anlayışla eser vermiş bir ustadır. Çağdaş bir ulusal üslûp meydana getirme amacıyla çalışmalarını sürdürmüş, bu yeni mimari kimliği ön plana çıkartan pek çok bina inşa etmiştir. En önemli mimari yapıtları; Ankara’da İnhisarlar Genel Müdürlüğü Binası (1927), Yalova Termal Otel (1917-yıkıldı), Büyükkada’da Fethi Okyar Köşkü (1937), Yeniköy’de Tahsin Günel Yalısı (1938-sonradan Ilıcak Yalısı), Beylerbeyi Ayaşlı Yalısı (1938), İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Binası (1942-1944 Emin Onat ile beraber), Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi (1943-1945 Paul Bonatz ile beraber), Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı’nın mimari karakteri göz önüne alınarak yapılan Taşlık Kahvesi (1948-bu yapı 1988 yılında yıkılmıştır), Taksim’de Hilton Oteli (1952), Emirgan’da Uşaklıgil Köşü (1956), Zeyrek’te Sosyal Sigortalar Kurumu yapıları (1962-1964), Ankara’da Pakistan Elçilik Binası idari birimleri ve konutu (1964-1974), Taksim Atatürk Kitaplığı (1973-1975), Kandilli’de Komili Yalısı (1978-1980), Nakkaştepe Koç Holding Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezi Binası (1978-1987), Bağlarbaşı Koç Allians Şirketi Genel Müdürlük Binası (1979)’dır.

Projeleri arasında; Şehzadebaşı Tiyatro ve Konservatuar Projesi (1935), Ankara Sümerbank Binası Projesi (1935), Erzurum III. Ordu Komutanlığı Binası Projesi (1936), Anıtkabir Projesi (1942-Feridun Akozan ve Mehmet Ali Handan ile beraber), Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı (1943-Rahmi Ediz, Samim Oktay ve Demirtaş Kamçıl ile beraber), İstanbul Radyo Evi Projesi (1945), Libya-Trablusgarb’da Dışişleri Bakanlığı binası (1974), aynı yerde Canzun Kültür Merkezi ve Camii projesi (1976), Bingazi Camii (1976-Nihat Hasekioğlu ve Ahmed Bahaeddin ile birlikte), Pendik’te Atatürk Kültür Merkezi Binası (1981), Ankara Atatürk Kültür Merkezi Binası (1981) en önemlilerindedir.

Y. Mimar Sedad Hakkı Eldem gerçekleştirdiği restorasyon çalışmaları ise; Eldem'in gerçekleştirdiği en önemli yenileme çalışması Fındıklı sahilinde, Güzel Sanatlar Akademisi Binası'nda olmuştur. Cemile Sultan Sahilsarayı 1926 yılından sonra akademi binası olarak kullanılırken 1948 yılında çıkan yangında kullanılamaz derecede harap olmuş, bunun üzerine Eldem sarayı Mehmet Ali Handan ile birlikte 1948-1954 yılları arasında eski binanın konturlarını korumak suretiyle yeni bir yapı yapılmış, 1970-1976 yılları arasında ise ikinci sarayın akademiye katılmasıyla restorasyonuna geçilerek ana oditoryum da dahil olmak üzere ek binalar yapılmış, iki bina alçak olarak tasarlanan kütüphane yapısıyla bağlanmıştır. Ana yönetim binası ise 1978 yılında tamamlanmıştır.¹⁶¹ Eldem bundan başka, büyük bir kısmı yangında yok olan Vaniköy'deki Sadi Aral Yalısı'nı 1983 yılında yenilemiş, ek birimlerin ilavesini yapmıştır. Beşiktaş sahilindeki sarayın Devlet Konuk Evi olarak restorasyon çalışması 1985 yılında olmuştur.

Sedad Hakkı Eldem'in çalışmalarından sözü edilmesi gereken bir başka grup çevre düzenlemeleridir. 1938 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi için Süleymaniye semtinde çalışma yapmış, aynı proje kapsamında, aynı yıl Eminönü Meydanı'nın düzenleme etütlerini yapmış, 1939-1940 yıllarında ise Beyazıt meydanında bu tip bir çalışma yapılmış ve bir rehabilitasyon projesi hazırlamıştır.

Akademinin 1 nisan 1948 tarihinde geçirdiği büyük yangında arşiv belgelerinin yanı sıra özellikle seminer çalışmaları boyunca oluşan ve zamanla zengin bir arşiv oluşturan çizimlerin hemen hepsi yandığı, sadece Eldem'in evi ve bürosunda bulunanların kurtulduğu bilinmektedir.¹⁶²

Yayın alanında çok kapsamlı çalışmaları bulunan Sedad Hakkı Eldem, özellikle Türk evi, yalıları ve bahçeleri ve diğer bazı mimari tipler ile ilgili çok

¹⁶¹ Sedad Hakkı Eldem-Mehmet Ali Handan, "Güzel Sanatlar Akademisi", **Arkitekt**, 1-2, 1954, s. 5-17

¹⁶² Ali Suat Serdengeçti, "Yanan Milli Mimari Rölöveleri Arşivinde Neler Vardı", **Mimarlık**, S. 2, 1948, s.14-16

kapsamlı, hassas çizimler ve fotoğraflar ile zenginleştirilmiş kitapları ile Türk sivil mimarisinin bu önemli plan tipleri hakkındaki mesleki birikimini sunmaktadır.¹⁶³

Sedad Hakkı Eldem'in Mimar, Arkitekt, Güzel Sanatlar, Mimarlık, Akademi gibi dergilerde çok sayıda makalesi de yayımlanmıştır.¹⁶⁴ Yurt içi ve yurt dışında düzenlenen bir takım seminerlerdeki konuşmalarının metni de basılmıştır.¹⁶⁵ Sedad Hakkı Eldem, 1934-1954 yılları arası Türk Yüksek Mimarlar Birliği üyesi olmuş, 1941 yılından itibaren tarihsel anıtların korunması ile ilgilenen çeşitli derneklere görev yapmış, 1941-1945 yılları arasında Eski Eserleri Muhafaza Encümenliği'nde, 1954 yılından itibaren Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nde üyelik, 1961-1978 yılları arasında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nda üyelik yapmıştır. Ayrıca 1976 yılında kurulan Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma (TAÇ) Vakfı'nın kurucu üyesidir.

¹⁶³ Sözü edilen yayınları: Sedad Hakkı Eldem, **Bursa Evleri**, İstanbul 1948; Sedad Hakkı Eldem, **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul 1968; Sedad Hakkı Eldem-Feridun Akozan-Köksal Anadol, **Rölöve I (İstanbul Boğaziçi Köyleri yerleşmesi, resmi ve kültürel taş binalar, İstanbul ve Anadolu evleri, çeşmeler ve selsebiller**, İstanbul 1968; Sedad Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, C. I-II, İstanbul 1968-1974; Sedad Hakkı Eldem-Süheyl Ünver, **Anadoluhisarı'nda Amuczade Hüseyin Paşa Yalısı**, İstanbul 1970; Sedad Hakkı Eldem, **Türk Bahçeleri**, İstanbul 1976; Sedad Hakkı Eldem, **Rölöve II (Birgi Çakırağa Konağı)**, İstanbul 1977; Sedad Hakkı Eldem, **Köçeoğlu Yalısı**, İstanbul 1977; Sedad Hakkı Eldem, **Boğaziçi Anıları**, İstanbul 1979; Sedad Hakkı Eldem, **İstanbul Anıları**, İstanbul 1979; Sedad Hakkı Eldem, **Sa'dabat**, İstanbul 1977; Sedad Hakkı Eldem, Feridun Akozan, **Topkapı Sarayı; Bir Mimari Araştırma**, İstanbul 1981; Sedad Hakkı Eldem, **Türk Evi**, C. I-II-III, İstanbul 1984-1986-1987; Sedad Hakkı Eldem, **Boğaziçi Yalıları**, C. I-II, İstanbul 1994

¹⁶⁴ Bu makalelerden başlıcaları ise: Sedat Hakkı, "İstanbul ve Şehircilik", **Mimar**, S. 1, 1931 s.1-4; Sedat Hakkı, "Amca Hüseyin Paşa Yalısı", **Mimar**, S. 12, 1933, s. 377-381; Sedat Hakkı, "Eski Bir Türk Evi", **Mimar**, S. 3, 1934, s. 80-81; Sedad Hakkı Eldem, "Millî Mimari Meselesi", **Arkitekt**, S. 9-10, 1939, s. 220-223; Sedad Hakkı Eldem, "Yerli Mimariye Doğru", **Arkitekt**, S. 3-4, 1940, s. 69-74; Sedad Hakkı Eldem, "Türk Evi", **Ülkü**, S. II/22, 1942, s. 10-15; Sedad Hakkı Eldem, "Millî ve Yerli Mimari Davamız", **Mimarlık**, S. 4, 1944, s. 28-29; Sedad Hakkı Eldem, "Bursa'da Bazı Sofalar", **Akademi**, S. 2, 1964, s. 3-11; Sedad Hakkı Eldem, "Birgi'de Çakırağa Konağı", **Türkiyemiz**, S. 1, İstanbul 1970, s. 11-15 ; Sedad Hakkı Eldem, "Boğaziçi Yalıları", **Sanat Dünyamız**, S. 1, İstanbul 1974, s. 2-11; Sedad Hakkı Eldem, "50 Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı", **Akademi, Mimarlık ve Sanat**, S. 8, 1974, s. 8-70; Sedad Hakkı Eldem, "Şehadet Camii Hakkında Bir Araştırma", **Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C. I, İstanbul 1963, s. 313-326; Sedad Hakkı Eldem, "Geleneksel Mimari Araştırmaları", **Akademi**, S. 6, İstanbul 1967, s. 3-34

¹⁶⁵ Sedad Hakkı Eldem, "Toward a Local Idiom: A Summary History of Contemporary Architecture in Turkey", **Conservation as Cultural Survival**, Cenevre 1980, s. 91-99; Sedad Hakkı Eldem, "Son 120 Sene İçinde Türk Mimarisinde Millilik ve Rejionalizm Araştırmaları", **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri**, İstanbul 1984, s. 53-59

7 eylöl 1988 tarihinde İstanbul'da vefat eden Sedad Hakkı Eldem son hastalığından önce, 11 ocak 1988 tarihinde yazdığı vasiyetnamesinde kitaplarının tamamını, projelerini, imzası bulunan çalışmalarının tümünü Mimar Sinan Üniversitesi'ne bırakmıştır.

Y. Mimar Ali Saim ÜLGEN
(1914 İstanbul - 1963 Ankara)

Onarım ve yenileştirme konularında uzmanlaşan ilk mimarlarımızdan biri olan, yurtiçi ve yurtdışında doğru onarım metodlarını kullanarak birçok uygulamalar yapan Ali Saim Ülgen'in¹⁶⁶ eski eserlere, mimariye ve tarihe olan merakı çok küçük yaşlarda başlamış ve yaşamının sonuna kadar sürmüştür. Daha dört yaşında iken evlerinin yakında bulunan Ayasofya Camii'nin kubbesine çıkmak istemiş, devamlı olarak ısrar etmesi üzerine ailesi izin alarak onu askerlerin refaketinde yapının kubbe saçağında dolaştırmışlardır.¹⁶⁷ 9-10 yaşlarında ise Edirne'de buldukları zamanlarda sık sık gözden kaybolup eski eserleri dolaşır incelemiştir.

Onun bu ilgi ve sevgisi, İstanbul Erkek Lisesi'nde okuduğu yıllarda ilk kitabını yayımlamasını sağlamıştır. "İstanbul ve Eski Eserleri"¹⁶⁸ adını taşıyan kitap, Atatürk tarafından da görülmüş ve takdir almıştır. 200 sayfalık bu kitap hakkında Prof. Dr. Semavi Eyice; "...fazla ilmî bir değeri olmayan, bu çocuksu ifadeli kitap, bazı küçük müşahedeler ve bu hususlarda fazla deneyimi olmayan, hevesli bir lise öğrencisi tarafından yazılmış bir kitap olarak yine de ilgi çekicidir. Ayrıca, İstanbul'a dair Batı dillerindeki sayısız eserler arasında, harf inkılâbından sonra, hem de bir öğrenci tarafından Türkçe olarak yazılmış bir kitap olarak da dikkate değer"

¹⁶⁶ Erdem Yücel, "Vakıflarda Onarım Çalışmaları Yürüten Mimarlar", **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 234; Erdem Yücel, "Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslûbunu Sürdüren Restoratör Mimarlar", **I. Milli Türkoloji Kongresi (6-9 Şubat 1978) Tebliğler**, İstanbul 1980, s. 478-480; Erdem Yücel, "XX. Yüzyılda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarları: Ali Saim Ülgen (1914-1963)", **Bizim Anadolu Gazetesi**, İstanbul, 05.07.1971; Erdem Yücel, "Cumhuriyet'ten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 736-737; Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Y. Mimar Ali Saim Ülgen", **Yapı**, S. 270, Mayıs 2004, s. 55-58; M. Kazmaoğlu; "Ülgen, Ali Saim", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. III, s. 1855; Hasan Rıza Ergezen, "Kaybettiğimiz Değerler: Y. Mimar Ali Saim Ülgen", **Arkitekt**, S. 311, 1963, s. 87-88; Üstün Alsaç, **Türkiye'de Restorasyon**, İstanbul 1992, s. 98-99; Semavi Eyice, "Ülgen, Ali Saim", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 335-336; Semavi Eyice, "Ali Saim Ülgen (1913-1963)", **Türk Kültürü**, C. I, S. 6, Ankara 1983, 24-28; Rıfık Melûl Meriç, "Kaybettiklerimiz: Ali Saim Ülgen", **Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C. I, İstanbul 1963, s. 787-788

¹⁶⁷ Hasan Rıza Ergezen, "Kaybettiğimiz Değerler: Y. Mimar Ali Saim Ülgen", **Arkitekt**, S. 311, 1963, s. 87

¹⁶⁸ Ali Saim Ülgen, **İstanbul ve Eski Eserleri**, İstanbul 1933

sözlerini söylemiştir.¹⁶⁹ Ali Saim Ülgen ise kitabının önsözünde, “Bu ilimde uğraşanların ve hayatlarını bu uğurda vakfetmiş olanların çalışacağı çok mühim bir yolda araştırmalar yapmak gibi bir cesareti böyle, talebeyken göstermem bilmem doğru mu?” diye sormaktadır.¹⁷⁰

Ülgen, yüksek öğretimde mimarlığı seçerek Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü’ne girer. Mimarlık eğitimini alırken bir yandan da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü’nden, Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel’den dersler almıştır. 1938 yılında Güzel Sanatlar Akademisi’ni bitirince aynı okulun Mimarlık Tarihi ve Şehircilik Kürsüsü’ne asistanlık yapmış, bu arada Maarif Vekaleti’nin açtığı sınavı kazanarak Almanya’ya gönderilmiştir. 1939 yılında II. Dünya Savaşı başladığı sırada Almanya’dan Fransa’ya geçmiş, bu sayede Paris Notre Dame Kilisesi’nin restorasyonunda çalışmıştır. Savaş Fransa’ya da sıçrayınca yurda dönerek bir yıl sonra Kahramanmaraş’da yedek subay olarak askerlik görevini yapmıştır. Askerliği sırasında da kentin kendine özgü sivil mimarisi üzerine incelemeler yapmıştır. Askerlik görevinin ardından (1943) Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü’nde Mimarlık Tarihi dersi vermiş (1945-1954), sonra da İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde mimar olarak görev yapmıştır. Bu görevinde Ali Saim Ülgen, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nin yapmış olduğu kazı ve sondajların planlarını çizmiş, rölövelerini çıkartmış, ayrıca aynı yıl içinde Arkeoloji Müzeleri’nde toplanan Eski Eserleri Koruma Encümeni’nin mimarlıkla ilgili belgelerini hazırlama işini üstlenmiş, plan ve krokilerini de sağlamıştır.¹⁷¹ 1946 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nde Anıtlar Şubesi Müdürlüğü yapmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’na tespit ettiği bazı yapıların kötü durumda oldukları ve acilen onarılmaları gerektiğine dair rapor hazırlamıştır. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün restorasyon işlerine de yardım etmiş, bu kurumda çeşitli mimarlık görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde Sanat Tarihi dersleri vermekteydi. 1949’da onun gayreti sonunda

¹⁶⁹ Semavi Eyice, “Ülgen, Âli Saim”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 336

¹⁷⁰ Ali Saim Ülgen, **İstanbul ve Eski Eserleri**, İstanbul 1933, s. 3 (Önsöz)

¹⁷¹ Erdem Yücel, “Cumhuriyet’ten Günümüze Restoratör Mimarlar”, **60. Yaşına Sinan Genim’e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 737

kurulan eski eserlerin korunması ve onarılmasını amaç olarak belirleyen 5805 sayılı kanun ile kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na üye olmuş, yapılmakta olan restorasyonlara bilimsellik kazandırmış, yeni bir boyut getirmiştir. 1953'te Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Yapı İşleri Dairesi'ne mütehassis müşavir olarak kadroya geçmiştir.¹⁷² Bu görevi sayesinde Türkiye'nin her tarafına giderek eserler üzerinde ayrıntılı çalışma imkanı bulmuş, belli konuları Anıtlar Yüksek Kurulu ile paralel yürütüp teknik sorunları çözümlenmiş ve eserlerin bilimsel yöntemlerle onarılmasını ve bu hizmetin belli esaslara dayanmasını¹⁷³ sağlamıştır. Çalışmaları yalnız yurtiçinde değil, yurtdışındaki Türk eserlerinin de onarıma katkı sağlamıştır. Trablusgarp'daki Turgut Reis Türbesi, Kudüs'teki Kubbetü's-Sahra bunlardandır. Ayrıca Suriye, Tunus, Irak, Ürdün, Pakistan'dan da resmi olarak çağrılmıştır.

Ankara'da Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamı olan Mahmud Paşa'nın yaptırdığı Mahmud Paşa Bedesteni ve bitişiğindeki Kurşunlu Han¹⁷⁴, ilk olarak Y. Mimar Macit Rüştü Kural'ın projesi ve Y. Mimar Zühtü Başar'ın müteahhitliğinde 1933 yılında onarılmaya başlanmıştır. Sonraki yıllarda bir süre ödenek yokluğu nedeniyle onarıma devam edilememiştir. Ali Saim Ülgen, öncelikle 1945 yılında yapılmaya başlanan onarımlara devam etmek amacıyla yapıyı incelemiştir. 1949 yılında gerekli ödeneğin çıkması üzerine Ali Saim Ülgen tarafından sürdürülmüştür. Aynı yıl yapılan çalışmalarda hanın bodrumundaki moloz ve toprak yığınları temizlenirken ortaya çıkan II. Murat adına bastırılmış 40 adet bakır sikkenin bulunması o zamana kadar belirgin olmayan yapıların tarihlenmesinde büyük önem taşımıştır. Buna göre Dr. Adnan Erzi tarafından yapıların 1459-1460 yıllarında yaptırıldığı saptanmıştır.¹⁷⁵ Ankara'nın 1923'de başkent olmasından sonra yeni yapılanmalara ihtiyaç duyulması, Prehistorik Çağ ve Eti Medeniyeti'nden kalma

¹⁷² Hüsrev Tayla, "1950'den Bu Yana Restorasyon Uygulamaları Kurumlaşma Çabaları ve Geleceği İçin Bir Öneri", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 4, Ankara 1982, s. 41-42

¹⁷³ Ali Saim Ülgen, "Anıtların Korunması ve Onarılmasına Ait Prensipler", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 1, Ankara 1974, s. 16-20

¹⁷⁴ Ali Saim Ülgen, "Ankara'da Mahmud Paşa Bedesteni ve Bitişiğindeki Han", **Fâtih ve İstanbul**, S. 1, İstanbul 1953, s. 69-77

¹⁷⁵ Kaynaklarda bedesten ve hanın yapım tarihi olarak 1464-1471 tarihleri verilmiştir, Semavi Eyice, "Bedesten", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1992, s. 304

heykel ve kabartma buluntularının çok fazla yer kaplaması üzerine müze ihtiyacı belirmiş ve restorasyon bu amaçla 1968 yılında tamamlanmıştır. Yapılar, günümüzde Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak faaliyet göstermektedir.

1220 yılında I. Alaeddin Keykubat devrinde yapımı tamamlanan Konya Alaaddin Camii, farklı zamanlarda 12 yıl askeri işlere ayrılarak kapalı tutulmuş (1914-1918, 1920-1923, 1940-1945), ancak duvarlarında tehlikeli çatlakların belirmesi üzerine 1958 yılında Ali Saim Ülgen tarafından onarımı başlatılmıştır.¹⁷⁶ Ancak onarım 1971 yılına kadar sürmüştür.

İstanbul Süleymaniye Camii ve Külliyesi restorasyonu¹⁷⁷ 1953 yılında başlamış, 1970 yılına kadar sürmüştür. Ülgen, Vakıflar Genel Müdürlüğü Başmimarı iken aktarmış olduğu bilgide 13 haziran 1957 tarihinden itibaren çalışmaların hız kazandığını belirtmiştir. 1959 yılında yapılan çalışmalar sırasında yapı dış duvarları dibinde beş yerde muayene kuyusu açılmış, temellere ait kısmî rölöveler çizilmiştir. Öncelikle 1869 yılındaki restorasyonda yapılan orjinalliği bozan ve yapı ile bağdaşmayan geç dönem süslemeleri kaldırılmış altından 16. yüzyıl süslemeleri ortaya çıkarılarak eksik yerler tamamlanmıştır. Caminin dış cephesinde de badanalanmış bölümler temizlenmiş, harap kısımlar ve eksiklikler giderilmiştir. Külliyenin diğer birimleri aynı şekilde restore edilerek değişik işlevler verilmiş bu sayede bakımsız kalmaları önlenmiştir. Caminin dış cephesindeki kesme taşlar temizlenirken Başbakan Adnan Menderes'in isteği üzerine kum püskürtme metodu kullanılınca Y. Mimar Macit Rüştü Kural tepki göstermiştir.

1128 yılında Muğizüddin Mahmud tarafından yaptırılan ve doğrudan Büyük Selçuklular'a bağlanan Siirt Ulu Camii'nin restorasyonuna 1957 yılında Ali Saim Ülgen tarafından başlatılmıştır. Ancak restorasyon aralıklarla 1970 yılına kadar devam etmiştir. Yapının çökme tehlikesi göstermesi üzerine durumun ciddiyeti anlaşılmıştır. Onarımda cami ve minare farklı özellikler göstermesi ve değişik

¹⁷⁶ Semavi Eyice, "Alâeddin Camii", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1989, s. 325

¹⁷⁷ Anonim, "Süleymaniye Mimari Külliyesinin Restorasyonu ve Tamiri", **Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni**, S. 189, 1957, s. 6

onarım metodları uygulanması sebebiyle birbirinden bağımsız ele alınmışlardır. Yapılan kazılar sonucunda en eski kalıntıların yapının temelleri ve minare olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁷⁸

Konya-Aksaray yolu üzerinde 1229 yılında Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubat döneminde yaptırılan Aksaray Sultan Hanı'nın restorasyonuna 1959 yılında başlanmış 1968 tarihinde bitirilmiştir. Ali Saim Ülgen, 1954 yılında yapının durumunun ciddiyetini belirterek onarılması gerektiğini yazmıştır.¹⁷⁹ Ayrıca Ülgen bu makalesinde ilk olarak Prof. Dr. Albert Louis Gabriel'in ortaya attığı bir fikirten¹⁸⁰ de bahsetmektedir. Ali Saim Ülgen'in de katıldığı bu fikir, Aksaray Sultan Hanı'nın daimi bir restorasyon merkezi haline getirilmesinin çok isabetli olacağı üzerinedir. Güzel Sanatlar Akademisi öğrencilere, yapıların tamir metodlarını öğreten, staj devresiyle teknik eleman yetiştirecek bir kurs görmelerini sağlayan bu merkez sayesinde Aksaray Sultan Hanı'nın da kurtarılması ve restorasyonunun yapılması gerçekleşecektir.

13. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geniş bir zaman diliminde tamamlanan ve Bektaşîliğin pir evi olan Nevşehir Hacıbektâş-ı Veli Külliyesi'nin onarımına 1958 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından başlanmış, 1959-1972 yılları arasında ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından sürdürülmüştür. Ali Saim Ülgen tarafından aslına uygun olarak restore edilen külliyenin onarımı tamamlanarak Ankara Etnografya Müzesi'ndeki özgün eşyası ile birlikte 16 ağustos 1964'de müze olarak ziyarete açılmıştır.¹⁸¹

1228-1229'da Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubat döneminde, Mengüçöklülerden Ahmed Şah tarafından yaptırılan Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası için Ali Saim Ülgen tarafından 1961 yılında Vakıflar Genel

¹⁷⁸ Ali Saim Ülgen, "Siirt Ulu Camii", **Vakıflar Dergisi**, S. 5, Ankara 1962, s. 153-157

¹⁷⁹ Ali Saim Ülgen, "Aksaray Sultan Hanı", **Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni**, S. 145, Şubat 1954, s. 10-13

¹⁸⁰ Albert Gabriel, "Tarihi Türk Abidelerinin Tamiri ve İhyası", **Vakıflar Dergisi**, S. 1, Ankara 1938, s. 7-15

¹⁸¹ M. Baha Tanman, "Hacı Bektâş-ı Veli Külliyesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XIV, İstanbul 1996, s. 462

Müdürlüğü'ne bir rapor düzenlemiştir. Bu raporda caminin batı duvarının çürük ve esas bünyeden ayrılmış olması, batı kapısının cephe ile bağlantısının olmaması, 1945 onarımında yapılan kurşun kaplı ahşap çatının çürümesi sonucu rutubetin taş tonozlara işlediği ve zarar verdiği, cami içindeki sütunların takviyeleri için yapılan ancak sonradan açılarak bağlantısız hale gelen ve orjinal sütunlarla irtibatı kalmayan taş gömleklerin kaldırılması ve özgün şekliyle onarımı belirtilmiş, rölöve ve onarım projeleri hazırlanmıştır.¹⁸² 1962 yılında, Ali Saim Ülgen'in 1961 yılında düzenlemiş olduğu raporda öngörüldüğü üzere caminin doğu tarafındaki sütunların gömlekleri açılmış, kemer ve tonozların rutubet nedeniyle çürümüş olan taşları yenilenmiştir. Yapının batı cephesinin ve kuzeybatı köşesindeki silindirik payandanın kısmen yıpranmış kaplama taşları onarılmıştır. Batı cephesinden ayrılan kapı betonarme bir hatilla geriye bağlanmış, ayrıca sonraki yıllarda gerçekleşmek üzere caminin damının taşla kaplanması için bir proje hazırlanmıştır. Onarım 1971 yılına kadar sürdürülmüştür.¹⁸³

Ali Saim Ülgen ayrıca Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki görevi nedeniyle Bursa Yeşil Türbe, Konya Alaaddin Camii (1952-1971), İstanbul Çarşamba Eskişehir Seyit Battal Gazi Külliyesi (1956-1972), Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Medresesi (1957-1970), Mehmed Ağa Camii (1958), Kayseri Köşk Medrese Kümbetleri (1958-1962), Kayseri Huand Hatun Külliyesi (1960-1964), Konya Sırçalı Mescid (1961-1964) gibi pek çok önemli yapının restorasyonunu da gerçekleştirmiştir.

Restorasyon çalışmalarının yanı sıra yaşamı boyunca yayına da büyük önem vermiş, bilimsel etüdler yapmış, kitaplar ve makaleler yayımlamıştır. Halim Baki Kunter ile birlikte 1938 yılında Vakıflar Dergisi'nin ilk sayısına yazdıkları "Fatih Camii" başlıklı makalede,¹⁸⁴ Wulzinger'in söylemiş olduğunun aksine Fatih camilerinin bir Bizans yapısı olan Havariyun Kilisesi temelleri üzerinde olmadığını

¹⁸² Ali Saim Ülgen, "Divriği Ulu Camii ve Dar üş-Şifası", **Vakıflar Dergisi**, S. 5, Ankara 1962, s. 93-98

¹⁸³ **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası** (der. Yılmaz Önge-İbrahim Ateş-Sadi Bayram), Ankara 1978, s. 57-58

¹⁸⁴ Ali Saim Ülgen-Halim Baki Kunter, "Fatih Camii", **Vakıflar Dergisi**, S. 1, Ankara 1938, s. 91-102

ispatlamışlardır. Makaleye, Fatih civarındaki bir sarnıcın rölövesini ve kısa bir not ekleyerek yine Halim Baki Kunter ile bir yıl sonra “Fatih Camii ve Bizans Sarnıcı” adıyla kitap olarak yayımlamışlardır.¹⁸⁵ Aynı yıl içinde “Fatih Devrinde İstanbul, 1453-1481, Haritası, İzahatı-İndeksler” adı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden Türkçe ve İngilizce olarak basılan bir kitabı bulunmaktadır.¹⁸⁶ Bu kitap Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1938’de yayımlanan “Fatih Mehmed II Vakfiyeleri” adlı eseri tamamlaması amacıyla düşünülmüştü. “Anıtların Korunması ve Onarılması” adlı bir diğer kitabında¹⁸⁷ ise anıtın ne olduğu, ne amaçla korunması gerektiği, Türkiye ve Avrupa’daki korunma hukukları ve günümüz koşullarıyla koruma ve onarım esaslarını işlemiş, resimli örnekler üzerinde yapılması gerekenleri ve daha önce yapılmış yanlış uygulamaları eleştirilerle ortaya koymuştur. Ancak bu kitabın sadece I. cildini yayımlayabilmiş diğer üç cildi müsvette olarak kalmıştır. Ayrıca, Atatürk’ün kendisinden hazırlamasını istediği iki büyük cilt halinde basılması tasarlanan “Mimar Sinan” kitabının plan ve rölöve malzemesini yıllardır hazırlama çabasında idi. Metinlerin tarih bölümünün Prof. Dr. Fuad Köprülü, mimarlık bölümünün ise Prof. Dr. Albert Louis Gabriel tarafından yazılması düşünülmüyordu. Örnek fasikül de basılan proje, Ali Saim Ülgen’in vefatı üzerine gerçekleştirilememiştir. Ancak yapılan çizimler ölümünden yıllar sonra iki büyük albüm halinde Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanmıştır.¹⁸⁸ Ali Saim Ülgen, yakın arkadaşı Hasan Rıza Ergezen’e bir görüşme sırasında Mimar Sinan kitabını en iyi şekilde almış yaşlarında tamamlayacağını belirtmişti. Buradan kitabın bitmesi için daha on senelik bir çalışmanın daha gerekliliğini öğrenmekteyiz.¹⁸⁹ Bu çalışmada bulunan bazı yapıların günümüzde ortadan kalkmış olması nedeniyle rölövelerin, restitüsyonların önemi büyüktür. Beşiktaş Sinan Paşa Hamamı, Fındıklı Molla Çelebi Hamamı, Sapanca Rüstem Paşa Kervansarayı ve İmareti, Lüleburgaz Sokullu

¹⁸⁵ Ali Saim Ülgen-Halim Baki Kunter, **Fatih Camii ve Bizans Sarnıcı**, İstanbul 1939

¹⁸⁶ Ali Saim Ülgen, **Fatih Devrinde İstanbul, 1453-1481, Haritası-İzahatı-İndeksler**, Ankara 1939; İngilizcesi, **Constantinople during the Era of Mohammed the Conqueror, 1453-1481, Maps-Explanations-Indices**, Ankara 1939

¹⁸⁷ Ali Saim Ülgen, **Anıtların Korunması ve Onarılması**, Ankara 1943

¹⁸⁸ Ali Saim Ülgen (haz. Filiz Yenişehirlioğlu-Emre Madran), **Mimar Sinan Yapıları**, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1989; Türk Tarih Kurumu ayrıca 9-12 Nisan 2002’de Ankara Çağdaş Sanatlar Merkezi’nde Ali Saim Ülgen’in yapmış olduğu çizimlerden oluşan bir sergi düzenlemiştir.

¹⁸⁹ Hasan Rıza Ergezen, “Kaybettiğimiz Değerler: Y. Mimar Ali Saim Ülgen”, **Arkitekt**, S. 311, 1963, s. 88

Mehmed Paşa Kervansarayı, İzmit Pertev Mehmed Paşa İmareti, Hanı ve Kervansarayı, İstanbul Ebu'l Fazıl Efendi Camii, Kapı Ağası Cafer Ağa Medresesi, Fındıklı Kaptan Arap Ahmed Türbesi, Haseki Hürrem Sultan Hamamı (Yahudiler Hamamı) bu yapılardan bazılarıdır.¹⁹⁰

Ali Saim Ülgen'in Mimar Sinan Yapıları kitabı için yapmış olduğu ayrıntılı rölöve ve restitüsyonlar sonraki yıllarda çeşitli vesilelerle kullanılmış, başvuru kaynağı olmuştur. Çünkü onun yapmış olduğu çizimler birçok yayında olduğu gibi tek bir plan ve tek bir kesit olarak değil, yapıların vaziyet planı, kesitleri, varsa kubbe kasnak planı, bodrum kat planı, her cephenin ayrı ayrı çizimleri ve üst örtü görünümleri gibi ayrıntılı, yapıyı enine boyuna tanıtıcı çalışmalardır.¹⁹¹ Buna örnek olarak, Yenibahçe'deki Mimar Sinan Mescidi'nin 1918'de çıkan Fatih yangınında sadece baca tipi minaresi ve duvarları ayakta kalmış, sonraları temel hizasına kadar yıkılmış olmasına karşın, 1976 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılarak yeniden ibadete açılmıştır. Yapı yeniden inşa edilirken, Cornelius Gurlitt'in çizmiş olduğu kroki, 1973'de yapılan kazı sonuçları ve Ali Saim Ülgen'in "Mimar Sinan" kitabı için hazırlamış olduğu restitüsyon çalışması etken olmuştur. Ali Saim Ülgen'in yapmış olduğu bu çalışma mescidin bilgi sahibi olunmayan üst örtüsünü de göstermesi bakımından önem taşımaktadır.¹⁹²

Ali Saim Ülgen'in ayrıca Yapı ve Kredi Bankası Bursa Şubesi'nin açılış hatırası olan Bursa, Fuad Köprülü Armağanı, Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi Tebliğleri, VI. Türk Tarih Kongresi, Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri gibi eserlerin içinde ve Vakıflar Dergisi, Arkitekt, İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni, Mimarlık, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Meslekî ve Teknik Öğretim, Fâtih ve İstanbul, Selâmet, Ülkü,

¹⁹⁰ Ali Saim Ülgen, **a.g.e.**, s. V (Sunuş)

¹⁹¹ Ali Saim Ülgen **a.g.e.**, s. V (Sunuş)

¹⁹² Sema Doğan, "Mimar Sinan Mescidi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XXX, İstanbul 2005, s. 89-90; Erdem Yücel, "Mimar Sinan Mescidi", **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 3, İstanbul 1970, s. 53-54, Resim 5-7

Yıllık Araştırmalar Dergisi gibi süreli yayınlarda bilimsel makaleleri ve etüdları bulunmaktadır.¹⁹³

Ali Saim Ülgen, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki görevi nedeniyle, eserlerin etrafındaki gereksiz bazı bölümlerin ve ilavelerin ayıklanıp atılmasını böylece eserin orjinalliğe kavuşmasını ön planda tutmuştur. Bu görevi yerine getirirken de meslektaşlarının, basının, il yöneticilerinin haksız eleştirilerine uğramış, hatta yargıya kadar gitmiştir.¹⁹⁴ Özellikle Süleymaniye Camii restorasyonu için yazılan çeşitli polemik haberler, hücumlar onu fazlasıyla yormuş; bunun üstüne yoğun çalışması sebebiyle beden yorgunluğu da eklenince zayıf düşmüş ve kalp krizi geçirmiştir. Bu kritik devrede evinde dinlenirken, evinin üzerine çarpışan iki uçak ve bunlardan birinin evine çok yakın olan alışveriş merkezine düşmesi üzerine durumunu tekrar kötüleşmiştir. Ülgen, kazanın yarattığı gürültü ve şok etkisi nedeniyle 8 Şubat 1963'te vefat etmiştir.¹⁹⁵ Ölümü üzerine pek çok yazı yazılmıştır ancak bunlardan belki de en etkileyici olanı Prof. Dr. Semavi Eyice'nin yazısında yer verdiğidir: "...Meriç boylarından Karaköse'ye kadar memleketimizin her tarafına serpilmiş yüzlerce, binlerce Türk-İslâm mabedini ve abidesini de boynu bükük bıraktı gitti".¹⁹⁶

¹⁹³ Ali Saim Ülgen'in yayınlarının listesi için bkz.; Semavi Eyice, "Ali Saim Ülgen (1913-1963)", **Türk Kültürü**, C. I, S. 6, Ankara 1983, 26-28; Ali Saim Ülgen (haz. Filiz Yenişehirlioğlu-Emre Madran), **Mimar Sinan Yapıları**, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1989, s. XIII-XIV

¹⁹⁴ Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Y. Mimar Ali Saim Ülgen", **Yapı**, S. 270, Mayıs 2004, s. 57; Semavi Eyice, "Ülgen, Âli Saim", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 336

¹⁹⁵ Hasan Rıza Ergezen, "Kaybettiğimiz Değerler: Y. Mimar Ali Saim Ülgen", **Arkitekt**, S. 311, 1963, s. 87-88; Semavi Eyice, "Ali Saim Ülgen (1913-1963)", **Türk Kültürü**, C. I, S. 6, Ankara 1983, 24-28; Rıfki Melûl Meriç, "Kaybettiklerimiz: Ali Saim Ülgen", **Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C. I, İstanbul 1963, s. 787-788, Rıfki Melûl Meriç yazısının sonuna ayrıca merhum Ali Saim Ülgen için yazdığı ebced hesabı ile düzenlenmiş bir mersiye'nin hem Osmanlıca hem de günümüz Türkçesi ile yazılmış biçimlerini eklemiştir.

¹⁹⁶ Semavi Eyice, "Ali Saim Ülgen (1913-1963)", **Türk Kültürü**, C. I, S. 6, Ankara 1983, s. 25

Y. Mimar Mualla EYUBOĞLU ANHEGGER

1919 Sivas -

13 mart 1919 tarihinde babasının görevi nedeniyle Sivas'ın Aziziye kasabasında dünyaya gelen Mualla Eyuboğlu köklü bir ailenin kızıdır.¹⁹⁷ Babası ve annesi Trabzonlu olup, babası mutasarrıf Eyubzâde Rahmi Bey, annesi Serdarzâde Lütfiye Hanım'dır. Yazar ve çevirmen Sabahattin Eyuboğlu ile ressam ve şair Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun kız kardeşleridir. İlk ve ortaokulu yine babasının görevi nedeniyle Artvin ve Trabzon'da, lise öğrenimini ise Anadolu'da uygun bir lise bulunamayınca ailece İstanbul'a gelerek İstanbul Kız Lisesi'nde yapmıştır (1930-1936). 1937 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümüne giren Mualla Eyuboğlu bu okuldan 1942 yılında mezun olmuştur. Çocukluğu Anadolu'da geçmiş olan Eyuboğlu, mimar olur olmaz Anadolu'da hizmet verebilmek arzusu ile dilekçe vermiştir. Önce ailesinin itirazlarına rağmen Ankara'nın 35 km. uzağındaki Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün Yapı Kolu Başkanlığı'na başkan ve eğitmen olarak atanmıştır (31 aralık 1942). 1935 yılında Maarif Vekili Saffet Arıkan tarafından kurulan ve Milli Eğitim Bakanlığı'nı Hasan Ali Yücel'in, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nü İsmail Hakkı Tonguç'un yaptığı dönemde (1940) çıkarılan 3803 sayılı yasa ile son haline kavuşan Köy Enstitülerinin asıl amacı eğitimi tüm yurda yaymak ve köy öğretmenleri, sağlık ve tarım elemanları yetiştirip cehaletle mücadele etmektir. Bu düşünceden hareketle on yıl içinde kırk bin köye okul yapmak, bu okullara öğretmen yetiştirmek hedefini saptayan köy enstitüleri ile diğer bir önemli adım olarak da kentli aydınların Anadolu'yu tanımaları fırsatı sağlanmıştır.¹⁹⁸ Mualla Eyuboğlu bu görevi sırasında Anadolu'daki yirmi bir tane köy enstitüsünün kurulmasında büyük bir rol oynamıştır. İki Macar ustası ile beraber hazırladığı köy enstitüleri planlarını Anadolu'nun çeşitli yerlerinde uygulamıştır. Bunlardan birkaçı Erzurum-Pulur, Kayseri-Pazarören, Edirne-Kirpitepe, Aydın-Ortaklar, İzmir-

¹⁹⁷ Anonim, "Anhegger'leri Ziyaret Ettik", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S. 2, nisan 1988, s. 41-45; Tübâ Çandar, **Hitit Güneşi; Mualla Eyuboğlu Anhegger**, İstanbul 2003; Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Mualla Eyuboğlu (Anhegger)", **Yapı**, S. 276, kasım 2004, s. 89-92; Erdem Yücel, "Cumhuriyet'ten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 738

¹⁹⁸ Neslihan Dostoğlu, "Türkiye'de Cumhuriyet'in İlk Döneminde kadın Mimarlar", **75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, İstanbul 1998, s. 28-29

Kızılçullu, Eskişehir-Çifteler, Antalya-Aksu, Samsun-Ladik, Trabzon-Beşikdüzü, Sakarya-Arifiye, Kastamonu-Gölköy'deki köy enstitüleridir. Bu listenin içinde doğduğu yer olan Sivas-Aziziye'de bulunmaktadır. 1947 yılında Ortaklar'da bataklık bir araziye kurutma çalışması yaparken zehirli sıtma hastalığına yakalanınca ailesi ona Anadolu'da çalışmayı yasaklamış, bunun üzerine İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır.

1948 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Mimari Bölümü Yüksek Şehircilik ve Tasarı Geometri kısmına asistan olarak girmiştir. Akademinin yanması aynı yılın nisan ayına rastlar. Daha sonra akademi kütüphanesinin kurulup zenginleştirilmesinde büyük bir emeği vardır. Ayrıca aynı yıl Türk Sanat Tarihi Enstitüsü'nde restoratör olarak çalışmaya başlamış, bu görevi sayesinde her fırsatta Anadolu'ya gidebilmenin yollarını aramış ve Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki arkeolojik kazılara katılmıştır. Önce Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün müdürü Prof. Franz Mittner'in daveti ile Ephesos kazısına mimar olarak katılmıştır. Daha sonra Fransız Arkeoloji Enstitüsü'nün müdürü Albert Louis Gabriel ile Anadolu'daki çeşitli tarihi anıtların incelenmesinde çalışmış, bunun ardından Prof. Doktor Hâlet Çambel'in başkanlığındaki Eskişehir-Yazılıkaya kazısında bulunmuştur (1949-1951). Bu arada Hatay-Yayladağ ve Çanakkale-Eceabat'ın imar planlarını hazırlamıştır. Mualla Eyuboğlu Türk mimarisi ile ilgili iki kitabın¹⁹⁹ içinde yer alan rölövelerin çizimlerini yapmıştır. Arkeoloji öğrencilerine fahrî olarak rölöve dersleri vermiştir.

1952 yılında Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nda raportör olarak görev almıştır. Çok fazla benimsediği restorasyon işi bu görevi sırasında başlamış ve emekliliğine kadar devam etmiştir. Mualla Eyuboğlu'nun gerçekleştirdiği ilk restorasyon, müteahhitliğini Y. Mimar Hüsrev Tayla'nın yaptığı Beşiktaş'taki Barbaros Hayreddin Paşa Türbesi'dir. Eski eserlere meraklı bir İngiliz amiralinin o günlerde çok harap bir durumda bulunan bu türbenin içini görmek için

¹⁹⁹ Celal Esad Arseven, **Türk Sanatı Tarihi**, İstanbul t.y.; Albert Gabriel, **Une capitale Turque brousse Bursa**, C. I-II, Paris 1958

istekte bulununca, yapının çok hızlı bir şekilde bakımının yapılması ve kontrolörlüğü Eyuboğlu'na verilmiştir.

1953 yılında restorasyonuna karar verilen bir başka yapı, Saraçhane'de, şimdiki Belediye Sarayı'nın önündeki kısımda bulunan Ebülfazl Kazasker Mahmud Efendi Medresesi olmuştur. Bu yapı 1894 depreminde zarar gördükten sonra, tramvay hattı döşenirken bir kısmı yıkılmış, 1914 yılında harap durumda olduğundan kadro dışı kalmıştır. 1918 yılında yoksulların barındığı bir yer olmuş, 1930'lu yıllarda ise büyük bir kısmı ortadan kalkmıştır. 1950'li yıllara böyle perişan bir halde gelen medresenin bu kötü görüntüsünün giderilmesi için yapıda temizleme çalışması başlatılmışsa da, Belediye Sarayı'nın bu bölgeye yapılmasına karar verilince 1954 yılında tamamen ortadan kaldırılmıştır.²⁰⁰

1954-1960 yılları arasında Mualla Eyuboğlu'nun Edirne'deki bir grup yapının restorasyonu için görevlendirildiği görülür. Bu yapılar Üç Şerefeli Camii, Eski Cami, Gazi Mihal Hamamı ve Selimiye Arastası'dır. 1960 yılında Trabzon Kalesi'nin, 1960-1962 yılları arasında Selçuklu dönemine ait bir yapı olan Sivas Burûciye Medresesi'nin,²⁰¹ restorasyonunu gerçekleştirmiştir. Mualla Eyuboğlu 1960-1964 yılları arasında Kayseri'de kalenin ve Huand Hatun Külliyesi'nin²⁰² restorasyonunu yapmıştır. Mualla Eyuboğlu'nun çalışmalarından bir başkası Antakya Mozaik Müzesi'nde olanıdır.

²⁰⁰ Semavi Eyice, "Türk Sanatının Bir Eseri Tahrip Ediliyor", **Yeni Sabah**, İstanbul, 2 şubat 1954, s. 1, 7; Semavi Eyice, "İstanbul'un Kaybolan Bir Eseri: Kazasker Ebü'l-Fazl Mahmud Efendi Medresesi", **Tarih Dergisi**, C. X/14, 1959, s. 147-162; Semavi Eyice, "Ebülfazl Mahmud Efendi Medresesi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1994, s. 355-356; Semavi Eyice, "Ebü'l-Fazl Mahmud Efendi Medresesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1994, s. 121-122

²⁰¹ Bu yapının rölövesi için bkz. Mahmut Akok, "Sivas'ta Buruciye Medresesinin Rölövesi", **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XV/2, Ankara 1968, s. 5-38

²⁰² Mahmut Akok, "Kayseri'de Huand Mimari Külliyesinin Rölövesi", **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XVI/1, Ankara 1968, s. 5-44'de bu yapının Mahmut Akok başkanlığında Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 1960 yılında yapılan rölöve çalışması yayımlanmıştır. Halûk Karamağaralı, "Kayseri'de Hunad Câmii'nin Restitüsyonu ve Hunad Manzûmesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XXI, 1976, s. 199-245

Mualla Eyuboğlu, Y. Mimar Cahide Tamer'in başkanlığında yapılmakta olan Rumelihisarı restorasyonuna 1957 yılında katılmış, bu üç restoratör mimar bayan 1955-1957 yılları arasında restorasyonda ortaklaşa görev yapmışlardır.²⁰³ Eyuboğlu, Zağanos Paşa Kulesi'nden Halil Paşa Kulesi'ne kadar olan kısım ile Fatih Kulesi'nin (Saruca Paşa Kulesi) Zağanos Paşa Kulesi'ne doğru olan eksik kısımlarının onarımını tamamlamış, böylece kâgir kısımlarının bütünü onarılmıştır. Fatih Kulesi'nin ahşap iç döşemesi için gerekli olan ve piyasada bulunamayan 8 metrelik kiriş Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yardımlarıyla Orman İdaresi'nden istenmiş ve döşemeler Y. Mimar Mualla Eyuboğlu Anhegger tarafından tamamlanmıştır. Bu çalışma sırasında bir Bizans sarnıcının üzerine XV. yüzyılda inşa edilmiş olan kale mescidin restore edilmeyişi eleştirilmiştir.²⁰⁴ 13 ekim 1956'de suriçinin tanzimi ile ilgili bir yarışma açılmıştır. Yarışmayı Doğan Tekeli-Sami Sisa-Metin Hepgüler ekibi kazandı. Bu uygulama Cahide Tamer'in Vakıflara geçmesi üzerine Mualla Eyuboğlu tarafından yapılmıştır. Rumelihisarı bundan sonra 29 mayıs 1958 tarihinde müze olarak halka açılmıştır. Mualla Eyuboğlu aynı yıl ünlü Alman Tarihçisi ve Türkolog Dr. Robert Anhegger ile evlenmiştir.

26 ağustos 1968 tarihinden itibaren Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü İstanbul Rölöve ve Anıtlar Bürosu'nda görev yapmaya başlayan Mualla Eyuboğlu'nun yaptığı en önemli restorasyon çalışması Topkapı Sarayı'nda olmuştur. 1961-1971 yılları arasında gerçekleştirilen bu çalışmalar sırasında sarayın harem dairesi içinde küçük ek mekanlar, ana mekandan bölünen mekan parçaları söküldükten sonra sarayın özgün birimleri ve bunlara ait kalabilen orijinal bezemeler ortaya çıkartılmış, bunların asıllarına uygun restorasyonları gerçekleştirilmiştir.²⁰⁵

²⁰³ Cahide Tamer, **Rumelihisarı Restorasyonu, Belgelerle ve Anılarla**, İstanbul 2001, s. 28-31; Afet İnan, "Rumelihisarını Üç Türk Kızı Restore Etti", **Hayat Mecmuası**, S. 41, 9 Ekim 1959, s. 12-13; Behçet Ünsal, "Rumelihisarı'nın 65 Yıllık Restorasyon Öyküsü", **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, s. 132

²⁰⁴ Tübâ Çandar, **Hitit Güneşi; Mualla Eyuboğlu Anhegger**, İstanbul 2003, s. 104-105

²⁰⁵ Mualla Anhegger-Eyüboğlu, **Topkapı Sarayı'nda Padişah Evi (Harem)**, İstanbul 1986, s. 60 vd.; Mualla Anhegger-Eyüboğlu, "Fatih Devrinde Yeni Sarayda da Harem Dairesi (Padişahın Evi) Var mıydı?", **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 8, İstanbul 1979, s. 23-36; Mualla Anhegger-Eyüboğlu, "Topkapı Sarayı Veliht Dairesi Onarımı", **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 9-10, İstanbul 1981, s. 53-81; Mualla Anhegger, "Padişah Evi Gecekonduya Dönmüştü", **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 43, bu tarihten önceki onarımlar için bkz. Tahsin Öz, "Topkapı Sarayı Onarımları", **Güzel Sanatlar**, S. 6, İstanbul 1949, s. 6-74

Bugün “Çifte kasırlar” diye adlandırılan Sultan IV. Mehmed Kasrı ile Kubbeli Kasrı’nın Veliaht Dairesi’nin geç ekleri sökülerek ortaya çıkartılması, Cariyeler Koğuşu’nun özgün mimarisinin aynı biçimde ortaya çıkartılması bu sırada olmuştur. Hünkâr Sofası’nın özgün bezemeleri, Vâlîde Sultan Sofası özgün çinileri, Kadınefendi odalarındaki malakârî bezemeler ve çiniler, Şehzâdegân Dairesi’nin asma katı tavanındaki malakârî bezemeler de ortaya çıkartılmıştır. Bahçede bulunan 30 metre boyundaki havuz ve sarnıç ile farklı dönemlere ait sütun başlıkları da toprak üstüne çıkartılmıştır. Harem dairesinin depolarında bulunan çini parçalarını yerlerine yerleştirerek, eksik parçaları da Kütahya’da imal edilen çiniler ile tamamlayan Eyuboğlu, Sultan III. Osman taşlığına bakan Hünkâr Sofası ile III. Ahmed Yemiş Odası’nın cephelerini ortak bir bütünlük sağlayacak bir biçimde yenilemiştir. Bu restorasyonlarda zamanla çürüyen ahşap kısımların, özellikle çatı, kubbe gibi bölümlerin kurtarılması çok önemlidir. Eyuboğlu, çeşitli keşifler sırasında üç tabaka kırıktık siva altında kalmış İznik çinilerini, üç yüz sene düz bir tavan altında gizli kalmış bir kubbeyi ortaya çıkarmıştır. Kubbe stalaktitlerini yapacak kalifiye usta bulunamadığı için şantiye şefi olan Y. Mimar Fatin Uluengin onarımı bizzat kendisi yapmıştır.²⁰⁶ Bu arada sarayın has ahır ve mutfaklar kısmında yaptığı hafriyat sırasında, şimdi İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde bulunan kırmızı porfirten yapılmış çift kişilik imparatorluk lahdi ile Topkapı Sarayı mutfakları önünde duran ve Bizans devrinde Ayasofya’nın önündeki İmparator Justinianus anıtına ait olan büyük sütun başlığının bulunması önemlidir.

Mualla Eyuboğlu’nun aynı zamanlarda yürüterek 1970 yılında tamamladığı iki restorasyon çalışması vardır. Bunlardan ilki Siyavuş Paşa Bahçesi’nin içindeki XVI. yüzyıla ait olan ve bir Mimar Sinan yapısı olma olasılığı bulunan Siyavuş Paşa Köşkü’dür.²⁰⁷ Bu kâgir köşk şahıs mülkiyetinde iken I. Dünya Savaşı’ndan sonra Milli Emlak Müdürlüğü’ne verilmiştir. Zamanla bakımsız kalan köşkün özellikle örtü sistemi yenilemeye uğramış, servis mekanları ile dîvanhânesinde temizleme ve

²⁰⁶ Mualla Anhegger, “Padişah Evi Gecekonduya Dönmüştü”, **İstanbul’dan Göreme’ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 43

²⁰⁷ Köşkle ilgili bkz. Tülay Artan, “Siyavuş Paşa Köşkü”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 20

onarım işleri yapılmıştır. Sedad Hakkı Eldem bu köşkün örtü sisteminin özgün durumunu gösteren bir restitüsyon yapmıştır.²⁰⁸

Diğer restorasyon Boğaziçi'nde, Boyacıköy ile Emirgan arasındaki Şerifler Yalısı'nın selamlık kısmında olmuştur. Bilindiği gibi 1850-1860 yılları arasında bu yalıda bazı mimari değişiklikler yapılmıştır. Yapıdan günümüze yalnızca selamlık dîvanhânesi ulaşabilmiştir. Harem kısmı 1940 yılında sahil yolunu genişletmek gerekçesiyle yıkılmıştır.²⁰⁹ Halen müze olarak kullanılan bu yalının içi İstanbul'daki değişik müzelerden sağlanan etnografik eserler ile donatılmıştır.

1925 yılında tekkelerin kapatılmasından sonra Galata Mevlevîhânesi'nin değişik bölümleri değişik maksatlarla kullanılmaya başlamış, 1946 yılında bütünüyle bir müze olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine 1971-1975 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmalarında, 1973 yılında Y. Mimar Mualla Eyuboğlu Anhegger görev yapmıştır. Böylece İstanbul'un bu çok önemli Mevlevî âsitânesi, Dîvan Edebiyatı Müzesi olarak 27 aralık 1975 tarihinde ziyarete açılmış olup, halen aynı işlevini sürdürmektedir.

Mualla Eyuboğlu Anhegger, 1982 yılında Ayasofya Kompleksi dahilindeki bir takım Osmanlı dönemi yapılarının restorasyonu ile görevlendirilmiştir. Bu yapıların bir grubunu avlunun içinde yer alan dört padişah türbesi oluşturmaktadır. Bu türbelerin içinde bir tanesi Bizans dönemine ait bir yapı olup, Osmanlı dönemine ait türbeler içinde en erken tarihli (984/1576-1577) olanı Sultan II. Selim'e ait türbedir. Diğer iki türbe, yani bunun güneyindeki Sultan III. Mehmed'in 1017/1608-1609 tarihli türbesi ile kuzeybatısındaki Sultan III. Murad'ın 1008/1599-1600 tarihli türbesidir.

²⁰⁸ Sedad Hakkı Eldem, **Türk Evi Osmanlı Dönemi**, C. II, İstanbul 1986, s. 172-173

²⁰⁹ Yapıyla ilgili: Sedad Hakkı Eldem, **a.g.e.**, s. 198-199; Sedad Hakkı Eldem, **Köşkler ve Kasırlar**, C. II, İstanbul 1974, s. 274-283; Sedad Hakkı Eldem, **Boğaziçi Yalıları**, C. I, İstanbul 1973, s. 216-217; Tülay Artan, "Şerifler Yalısı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 163-164; Orhan Erdenen, **Boğaziçi Sahilhaneleri**, C. IV, İstanbul 1994, s. 697-706

Bizans devrinde vaftizhane (*baptisterion*) olarak inşa edilmiş olan, Osmanlı döneminin içlerinde önce yağhane, XVII. yüzyılda ise Sultan İbrahim'e türbe olarak düzenlenmiş olan bina da diğer türbelerle birlikte restore edilmiştir. Bu türbelerin yıpranan dış cepheleri sıvanmış, horasan derzler onarılmıştır. Sandukaların altında kaldıklarından nemden çürüyen ahşap döşemeler sökülmüş, altındaki toprak boşaltılarak bu boşluğa beton dökülmüş ve bunun üzerine yeni ahşap döşeme yapılmıştır. Aynı şekilde ahşap sandukaların da yenileri yapılmış, üzerlerine yeni çuhalar örtülmüştür. Kalem işi bezeme ve duvar çinileri de onarılmıştır. Ahşap saçaklar meşe kerestesinden, özgün hallerine uygun bir biçimde yenilenmiştir. Avlunun özgün kaplamasından eksik ve yıpranmış taşlar da elden geçirilmiştir.²¹⁰

Mualla Eyuboğlu'nun Ayasofya yapılar topluluğu içinde, aynı restorasyon programı dahilinde gerçekleştirdiği bir başka restorasyon Sultan I. Mahmud devrinde 1153/1740-1741 yılında inşa edilmiş olan şadırvandır.²¹¹ Bu restorasyon sırasında şadırvanın mermer su havuzu temizlenmiş, havuzun tunçtan şebekesinin bakımı yapılmış, şadırvanın ahşap saçağının tavanı, bu tavanın nakışları ve kubbe içi yenilenmiştir. Ayasofya'nın içinde, Sultan I. Mahmud tarafından 1152/1740 tarihinde yapılmış olan kütüphanede yapılan restorasyon ise kütüphanenin özgün mimarisini bozan sonraki eklerin tamamı ortadan kaldırılarak, örülmek suretiyle dolap haline getirilmiş olan pencereler açılmıştır. Bakımsız kaldıkları için parçalanıp harap olan kalem işi nakışlar ile bezeli ahşap dolaplar da tamir edilmiştir. Eyuboğlu'nun Ayasofya kompleksi içinde restore ettiği son yapı muvakkithanedir.²¹² Bu yapının kurşun kubbesi, madeni şebekeleri ve içinde yapılan bakım çalışması sonrasında, önce Bizans damgalı tuğlaların sergileneceği bir mekan olarak

²¹⁰ Erdem Yücel, "1982-1983 Yıllarında Ayasofya'da Türk Sanatı Çalışmaları", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 26, İstanbul 1983, s. 204-207; Erdem Yücel, "Ayasofya Çalışmaları ve Yapılan Onarımlar", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S. 6, aralık 1989, s. 29-30; Erdem Yücel, "Ayasofya Çalışmaları ve Yapılan Onarımlar", **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S. 11, İstanbul 1990, s. 165-166

²¹¹ R. Ekrem Koçu, "Ayasofya Şadırvanı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1960, s. 1484-1486; Sezer Tansuğ, "Ayasofya Şadırvanı", **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S. 3, İstanbul 1961, s. 35-36; Sezer Tansuğ, "18. Yüzyılda İstanbul Çeşmeleri ve Ayasofya Şadırvanı", **Vakıflar Dergisi**, S. 6, İstanbul 1965, s. 93-110

²¹² Semavi Eyice, "Ayasofya Horologion'u ve Muvakkithanesi", **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S. 9, İstanbul 1983, s. 15-24

değerlendirilmesi düşünölmüş, daha sonra çeşitli bölmelerle odacıklara ayrılarak müzeye ait büro şeklinde kullanılmıştır.

Y. Mimar Mualla Eyuboğlu Anhegger bu yoğun restorasyon aktivitesi İstanbul Rölöve ve Anıtlar Bürosu'ndaki görevinden 1 mayıs 1983 yılında emekliye ayrılmasıyla son bulmuştur. Halen, Galata'daki Doğan Apartmanı'nda yaşamını sürdürmektedir.²¹³

²¹³ Anonim, "Mualla Eyüboğlu Evi", **Arkitekt**, S. 6, İstanbul 1993, s. 87-90

Y. Mimar Cahide TAMER

(1915-2005 İstanbul)

Türkiye'nin ilk kadın mimarlarından olan Cahide Tamer aynı zamanda Cumhuriyet'in ilanından sonra tarihi binaların onarımlarında görev alan ilk mimarlardan biridir.²¹⁴ 1915 Kadıköy doğumlu olan Cahide Tamer'in babası deniz binbaşısı Ahmed Saim Bey, annesi Mukaddes Aksel'dir. Kadıköy Onuncu İlkokul, Kadıköy Ortaokulu ve Erenköy Kız Lisesi'nde öğrenim görmüş, 15 yaşında ilk evliliğini yapmış, sadece bir yıl sürebilmiş olan bu evliliğinden bir oğlu olmuş, bu sebeple lise eğitimine bir süre ara vermek zorunda kalmıştır. Bunun ardından Güzel Sanatlar Akademisi'nin resim bölümüne girmiş (1935), Namık İsmail ve İbrahim Çallı atölyelerine devam etmiştir. 1935 yılında hocalarından İbrahim Çallı ve Hakkı Anlı Cahide Tamer'in yağlıboya resimlerini yapmış ve yaşamının sonuna kadar salonunda asılı olan resimleri kendisine hediye etmişlerdir. Sonra Türk Tezyinî Sanatlar Okulu'na geçerek (1936) burada İsmail Hakkı Altunbezer, Süheyl Ünver, Necmeddin Okyay, Kâmil Akdik ve Vâsıf Sedef'in öğrencisi olmuştur. 1938 yılında orta öğrenimini lise bitirme sınavlarına girerek tamamlamıştır. Aynı yıl akademinin mimarlık bölümüne girmiş, 1943 yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinin hemen ardından aynı yılın sonbaharında Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde mimar ve restorasyon murakıbbı olarak görev yapmaya başlamıştır. Rölöve Bürosu Şefi Y. Mimar Sedat Çetintaş'a Ayasofya'da yürütülen rölöve çalışmalarında yardım etmiştir. Ali Saim Ülgen'in yönlendirmesiyle Ankara'ya atamasını yaptırdıysa da burada ancak üç ay kalmıştır. Ayasofya Müzesi'nin müdürü Ali Sami Boyar, daha sonra (1945) yine aynı müzenin müdürü olan Muzaffer Ramazanoğlu ile birlikte rölöve çalışmalarında bulunmuştur.²¹⁵ Bu

²¹⁴ Başar Başarır, "Otuz Yıl Restorasyon: Cahide Tamer", **İstanbul Dergisi**, S. 13, İstanbul 1995, s. 94-98; Hülya Kanbay Doğanstepe, "Türkiye'nin İlk Kadın Restoratör Mimarı Cahide Tamer", **Antik Dekor**, S. 30, İstanbul 1995, s. 80-82; Erdem Yücel, "Restoratör Mimarlardan Cahide Tamer", **Yapı**, S. 277, Aralık 2004, s. 91-94; Y. Mimar Cahide Tamer'le ilgili 2003 yılında Mimarlık Müzesi tarafından "Kubbelerde Yüksek Ökçeler" adıyla Cahide Tamer'in arşivindeki belgelerden oluşan bir sergi düzenlenmiş ayrıca serginin kuratörü Derya Nükhet Özer kendisiyle bir söyleşi yapmıştır. Bu söyleşinin metni basılmamış olduğundan www.mimarlikmuzesi.org/galeri_ayrinti.asp?id=8# linkinden okunabilmektedir.

²¹⁵ Muzaffer Ramazanoğlu, **Sentiren ve Ayasofyalar Manzumesi**, İstanbul 1946

teşkilatta sırayla; İstanbul Rölöve Bürosu, Ankara Merkez, Ayasofya Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi ve Arkeoloji Müzeleri'nde çalışmıştır.

Cahide Tamer, 1947 yılında Boğaziçi'ndeki en eski yalının, Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı'nın divanhanesinin onarımında denetçi olarak görev yapmıştır. Bu restorasyonda divanhanenin alt kısmındaki taşıyıcı temel duvarın ve döşemesine ait kirişlerin, çatıdaki kiremitlerin onarımı Topkapı Sarayı'ndaki restorasyonlardan artan hurda putrel, büyük kereste gibi malzemeler yardımıyla yapılmıştır. Ayrıca çıkmaları destekleyen muhdes direkler sökülerek ağırlık eliböğründelere (ressam Şevket Dağ'ın resminden faydalanarak) ve onarımda çimentolarla örülen taşıyıcı temel duvarına aktarılmıştır. Böylece eldeki imkanlarla bir kurtarma, koruma onarımı gerçekleştirilmiştir.²¹⁶

Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz'ün yanında Topkapı Sarayı'nın bazı bölümlerinin restorasyonunda görev almıştır. 1950-1952 yılları arasında Harem Dairesi Sofa Köşkü'nde yapmış olduğu onarımlarla özgün mimariyle ilgisi olamayacak öğelerin kaldırılması ve orijinale ulaşılması konusunda katkıda bulunmuştur. Ancak sonraki dönemlerin beğenisiyle yapılan uygulamaları da restorasyon ilkesinin gereği olarak doğru bir kararla tamamen gözden çıkarmamıştır. 1953-1954 yıllarında İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin tavanının ankastreden betonarmeye çevrilmesi işinde kontrolörlük yapmıştır. Bunların yanı sıra Eski Eserleri Koruma Encümeni mimarlığı görevini de sürdürmüştür. İstanbul Arkeoloji Müzeleri kimyageri Hadi Tamer ile ikinci evliliğini yapmış, bu evliliğinden bir kızı olmuştur. Kendi olanaklarıyla mesleki deneyimini geliştirmek için Fransa'ya giderek Tarihi Eserler Bürosu'nda iki ay çalışmıştır. 1954-1970 yılları arasında devam eden encümen mimarlığı sırasında 12 yıl kesintisiz olarak süren Yedikule Hisarı'nın

²¹⁶ Cahide Tamer, “Kanlıca'daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı ve Yapılan Onarım”, **Arkitekt**, S. 191-192, 1947, s. 248-251, 292; Cahide Tamer, “Kanlıca'daki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, **Tarih Hazinesi**, S. 4, Ocak 1951, s. 201-202, 206; Cahide Tamer, “Kanlıca'da Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, **Abidelerimiz**, S. 2, İstanbul 1954, s. 227-229; Cahide Tamer-R. Ekrem Koçu, “Anadoluhisarı'nda Meşrûta Yalı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1959 s. 823-827, Cahide Tamer, **Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları**, İstanbul 2001, s. 13-41; Cahide Tamer, “Cahide Tamer'in Uzun Yolculuğu”, **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 69

restorasyonu önemli bir yer alır.²¹⁷ Altınkapı'yı teşkil eden iki dev kuleye ait iri blok taşlar sağlamlaştırılmış, üzerlerindeki pencereler elden geçirilmiş, kulelerin üzerindeki korkuluk levhalarından bir tanesi fikir vermek üzere yerine yerleştirilmiştir. Üç aralıklı taç kapı onarımı 1960 yılında başlamıştır. Önce orta boşluktaki geç tarihli dolgu boşaltılarak özgün haline getirilmiş, sağ geçidin lentosu onarılmış, özgün mermer yer döşemesi ortaya çıkartılmış, kırık durumdaki korniş saçak tamamlanmıştır.

1953 yılında, İstanbul'un fethinin 500. yılının kutlanması hazırlıkları çerçevesinde Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın emriyle Rumelihisarı'nın restore edilmesi hazırlıklarına girilmiş, öncelikle hisar içinde meydana gelen mahalleye ait bütün evler yıkılmış, yabancı bitkiler temizlenmiştir. Proje Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu ve Selma Emler'in yardımları ile yapılmış, çalışmalara sonradan Cahide Tamer de katılmıştır. Proje hazırlandıktan sonra Mustafa Ayaşlıoğlu Suriye'ye gidince uygulama tamamen Cahide Tamer tarafından gerçekleştirilmiştir.²¹⁸ 1955-1956 yıllarında Fatih Kulesi (Saruca Paşa Kulesi) ve bu kule ile Çandarlı Halil Paşa Kulesi arasındaki duvarlar ve hisarpeçede sağlamlaştırma, dondurma uygulamaları yapmış, ahşap kapılarını onarmış, mazgal dişlerini günümüze gelen orjinallerinden yararlanarak tamamlamıştır. Fatih Kulesi'nin iç döşemesi için istenen 8 metrelik kirişin şantiyeye gelmesi geciktiği için bitirilememiş ve Y. Mimar Mualla Anhegger Eyuboğlu tarafından yapılmıştır. 1956 yılında Zağanos Paşa Kulesi ve bu kule ile Fatih Kulesi arasındaki bölümün onarımını gerçekleştirmiş, sağlamlaştırma ve tamamlama çalışması yapmıştır. Y. Mimar Selma Emler Halil Paşa Kulesi'nin restorasyonunu tamamlamış fakat kendisine başka bir görev verilince 1956 yılının sonuna kadar Rumelihisarı'ndaki çalışmaları Cahide Tamer yürütmüştür. Restorasyon çalışmaları Y. Mimar Mualla Anhegger Eyuboğlu tarafından

²¹⁷ İzzet Kumbaracılar-Cahide Tamer, **İstanbul Surları ve Yedikule**, İstanbul t.y., s. 43 vd. Bu kitabın içinde "Yedikule-Altınkapı Manzumesinde Gerçekleştirilen Restorasyon Çalışmaları 1958-1970" başlığıyla yer almaktadır. Ayrıca: Cahide Tamer, **İstanbul Bizans Anıtları ve Onarımları**, İstanbul 2003, s. 84-120

²¹⁸ Cahide Tamer, **Rumelihisarı Restorasyonu; Belgelerle ve Anılarla**, İstanbul 2001; Behçet Ünsal, "Rumelihisarı'nın 65 Yıllık Restorasyon Öyküsü", **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 132

tamamlanmıştır.²¹⁹ Tamer, Hisarın 29 Mayıs 1958’de ziyarete açılışından sonra 1961 yılı ilkbaharında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün verdiği görevle hisar içindeki tiyatro sahnesinin yapımını gerçekleştirmiştir.

1955 yılındaki Milletlerarası Bizans Tetkikleri Kongresi’nin İstanbul’da düzenlenmesi kararlaştırılınca, ilgili kamu kuruluşlarının tamamı İstanbul’daki belli başlı Bizans dönemi yapılarının temiz ve bakımlı hale getirilmesi kararını almıştır. Bu doğrultuda yapılan restorasyonların bir çoğunda Cahide Tamer görev almıştır. Söz konusu yapılardan Kariye Camii’ndeki (Khora Manastırı Kilisesi) çalışma 1945 yılında, yapı cami olarak kullanılırken başlamış, Cahide Tamer tarafından hazırlanan rölövenin ardından restorasyona geçilmiş, öncelikle yapının çalınan kurşun kaplamalı çatı örtüsü yenilenmiş ve binanın iç bakımı yapılmıştır.²²⁰

1955 yılında Yedikule’deki İmrahor İlyas Bey Camii’nin (Studios Manastırı Kilisesi) naos ve atriumunda Cahide Tamer gözetiminde temizlik ve düzenleme çalışması yapılmıştır.²²¹ Aynı yıl içinde Fethiye Camii’nde (Pammakaristos Manastırı Kilisesi) yapılan bakım ve düzenleme çalışmalarının ardından 1959 yılında da aynı yapının içinde ve örtüsünde temizleme ve tamir işi yapılmış her iki çalışmayı da Cahide Tamer yürütmüştür.²²²

1955 yılı çalışmalarından bir başkası Lâleli’deki Bodrum Camii’nde (Mesih Paşa Camii) yani Bizans devrinin Myrelaion Manastırı Kilisesi’nde yapılmıştır. Cahide Tamer gözetiminde yapılan düzenleme çalışmasının ardından 10 yıl sonra yapılan restorasyonda ve restorasyon projesinin hazırlanmasında Tamer’in adı geçmektedir.²²³ Bu yapı 23 Temmuz 1911 tarihindeki Uzunçarşı-Mercan-Lâleli yangınından çok fazla zarar görmüştü. Yapının Bizans mimari kimliğini tamamen bozan, özgün duvar dokusunu yok eden bu kötü restorasyon bir süre sonra durdurulmuştur. Yapının şimdiki halini alması 1985 yılında yapılan çalışmaya aittir.

²¹⁹ Afet İnan, “Rumelihisarını Üç Türk Kızı Restore Etti”, **Hayat Mecmuası**, S. 41, 9 Ekim 1959, s. 12-13

²²⁰ Cahide Tamer, **İstanbul Bizans Anıtları ve Onarımları**, İstanbul 2003, s. 144-152

²²¹ Cahide Tamer, **a.g.e.**, s. 163-166

²²² Cahide Tamer, **a.g.e.**, s. 153-162

²²³ Cahide Tamer, **a.g.e.**, s. 176-182

Cahide Tamer kontrolörlüğünde, 1955 yılında Tekfur Sarayı'nda yapılan onarım²²⁴ sırasında, daha önce yapının çökmemesine engel olmak üzere sarayın kuzey cephesindeki sütunlara destek olması için yapılan madeni bağlantılar kaldırılarak sütunlar sağlamlaştırılmıştır. Bunun devamı olarak 1956 yılında bu çalışma sürdürülmüştür.

1955-1956 yıllarında içi boş ve kullanılmaz durumdaki Aya İrini Kilisesi Cahide Tamer'in denetiminde onarılmıştır. Yapının naos, narteks ve atriumu ile yakın çevresinde yapılan çalışmalarda temizlik ve düzenleme çalışmaları yapılmıştır.²²⁵

5 aralık 1956 tarihinde İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nde başmimar olarak göreve başlamıştır. Aynı zamanda ek görev olarak Vakıflar'da kurulu bulunan Kiliseler Onarım Bürosu'nda yüksek mimar olarak çalışmıştır. Bu görev sırasında 6-7 Eylül 1955 olaylarında tahrip edilen Şişli'deki Metamorfosis Rum Ortodoks Kilisesi'nin, Karaköy'deki Surp Pırgıç Ermeni Kilisesi'nin ve Heybeliada'daki Papaz Yani Manastırı'nın keşif ve onarım kontrolörlüğünü yapmıştır.

1956 yılında Millet caddesinin Topkapı çıkışındaki Bizans surlarına ait iki büyük kulesinin (burç) restorasyonu gerçekleştirmiştir.²²⁶ İstanbul'un Bizans surlarıyla ilgili çalışmaları bu kadarıyla kalmamış, gerek kara, gerekse deniz tarafı surlarının değişik parçalarıyla ilgili tespit raporları hazırlamıştır.

Menderes istimlâkleri sırasında kurulan restoratör mimarlar İstanbul ekibi içinde yer almış Yedikule Hisarı restorasyonu yanı sıra yıkımların yapıldığı güzergâhlardaki çalışmalara da katılmıştır. Bu faaliyet sırasında; 1957-63 yılları arasında Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi'nin doğu ve güney cepheleri, medrese hücreleri, dersane, kütüphane, sıbyan mektebi, şadırvan, avlu ve hazîresi restore

²²⁴ Cahide Tamer, **a.g.e.**, s. 183-191

²²⁵ Cahide Tamer, **a.g.e.**, s. 192-207

²²⁶ Cahide Tamer, **a.g.e.**, s. 13-27; Cahide Tamer, "İstanbul Surları Nasıl Restore Edilmelidir?", **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 66

edilmiştir.²²⁷ Bu yapının yakınındaki Ankaravî Mehmed Emin Efendi Medresesi 1960 yılında ihya edilmiştir. 1911 yangınından zarar gördükten sonra yıkılmaya terk edilen, bir süre marangoz atölyesi olarak kullanılan Burmalı Mescid'in restorasyonunu 1961 yılında yapmıştır. Aksaray Valide Camii'ni 1959 ve 1962 yıllarında, Murad Paşa Camii'ni ise 1960-1962 yılları arasında restore etmiştir. Bir Mimar Sinan yapıtı olan Sultan Selim Medresesi'nin (Halıcılar Medresesi) Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyonu 1958-1963 yılları arasında Cahide Tamer başkanlığında gerçekleşmiştir.²²⁸ Yapı 1918 yılında çıkan yangında harap olmuştu. Daha sonra derme çatma barakalar ve gecekondularla işgâl edilmiş olan medresenin önce kaybolmuş olan esas mimari dokusu ortaya çıkartılmış, bu mekanların içleri temizlenmiş, derslane önündeki revak yeniden inşa edilerek üzeri bir sundurma ile örtülmüştür. Derslane 970/1562-3 yılında minare ve minber ilavesiyle mescide çevrilen bir kısımdır. Bu kısmın kuzeybatı köşesine inşa edilen minarenin kalıntısı da tespit edilerek onarımı yapılmıştır. Yapı bu restorasyonun ardından Türk Hat Sanatları Müzesi haline getirilmiştir. 1980 yılında bu müzenin içindeki eserler Beyazıt'taki Sultan II. Bayezid Medresesi'ne taşındıktan sonra bir süre kullanılmamıştır. Yapı günümüzde Sağlık Vakfı'na bağlı Şâdiye Hatun Teşhis ve Tedavi Kliniği olarak kullanılmaktadır.²²⁹

Aynı güzergâh üzerindeki bir Bizans yapısı da aynı yangından (1918) zarar gördükten sonra uzun süre bir harabe halinde kalan, bir ara içinde kazı yapılan (1929) Vatan caddesinin hemen kenarındaki Fenârî İsa Bey Camii (Lips Manastırı Kilisesi) idi. 1959 yılında Cahide Tamer bu yapının restorasyon keşfini yapmıştır.²³⁰

Cahide Tamer İstanbul içinde daha pek çok yapının onarımında görev almıştır.²³¹ Bunlardan başlıcaları şöyle sıralanabilir: Süleymaniye Camii hazîresinde Hürrem Sultan (1953) ve Kanuni Sultan Süleyman türbeleri (1955), 1954-1955

²²⁷ Cahide Tamer, **Amcazâde Yahısı ve Manzumesi Onarımları**, İstanbul 2001, s. 42-81

²²⁸ Cahide Tamer, **Sultan Selim Medresesi Restorasyonu**, İstanbul 2002

²²⁹ Zeynep Ahunbay, "Sultan Selim Medresesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 63-64

²³⁰ Cahide Tamer, **İstanbul Bizans Anıtları ve Onarımları**, İstanbul 2003, s. 167-175

²³¹ Cahide Tamer'in yönetiminde gerçekleşen bazı restorasyon çalışmalarının listesi için bkz. Başar Başarır, "Otuz Yıl Restorasyon: Cahide Tamer", **İstanbul Dergisi**, S. 13, İstanbul 1995, s. 96

yıllarında Sultan V. Mehmed Türbesi ile 1955 yılında Eyüp Sultan Türbesi; Belediye Gaz ve benzin deposu olarak, sonra devlet matbaasının kağıt deposu olarak kullanılan bu nedenden içi tahrip olan ve döşemesi yer yer çöken Haseki Sultan Hamamı (Ayasofya Hamamı) 1957-1961 yılları arasında onarılmış, kubbe ve aydınlık fenerleri yapılmıştır. 1918 yangınından zarar gören ve 1958-1961 yılları arasında onarılan Davutpaşa'daki Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi; Uzun bir süre harabe halinde kaldıktan sonra 1959-1960'da Vakıflar Müdürlüğü tarafından onarımı yapılan Şehzadebaşı'ndaki Damad İbrahim Paşa Külliyesi cami, medrese ve şadırvanı; külliye binaları 1960-1961, şadırvanları ise 1963'de restore edilen Çarşıkapı'daki Çorlulu Ali Paşa Külliyesi; 1918 yılı yangınından sonra evsiz kalanlar tarafından işgâl edilen, uzun bir süre tahrip olduktan sonra 1966-1968 yılları arasında onarımı yapılan Vefa'daki Ekmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi; 1958-1964 yılları arasında Haseki Külliyesi, 1959-1964 yılları arasında Rüstem Paşa Külliyesi, 1955-1968 yılları arasında Nuruosmaniye Külliyesi ve 1955-1962 yılları arasında Fatih Külliyesi'dir. Yine 1960'lı yıllarda 7805 sayı ile çıkarılan bir kanunla Vakıflara ait eserlerin restorasyon keşfi ve projeleri hazırlanarak mal sahiplerine tebliğ edilmiş ve projeye göre restore etmezlerse Vakıflar tarafından yerlerinin istimlak edileceği bildirilmişti. Özellikle Nuruosmaniye Camii ve Rüstem Paşa Camii altında bulunan dükkanlar sahiplerine böylece restore ettirilmiş, eski kimliklerine kavuşmuşlardır.

Cahide Tamer İstanbul il sınırları dışında da çalışmalarda bulunmuştur. Bunlardan Sakarya iline bağlı Taraklı ilçesindeki Yûnûs Paşa Camii'nin restorasyonu 1960-1961 yılları içinde gerçekleştirilmiştir.²³² Bu yapı Yavuz Sultan Selim'in vezîriâzamı Yûnûs Paşa (öl. 1517) tarafından yaptırılmış olan bir Mimar Sinan yapıtıdır.²³³ Bir deprem sonucunda yıkıldıktan sonra son cemaat yeri kalmamış olan bu yapının bu kısmı restore edilmiş, kalan bazı kemer izleri değerlendirilerek klasik özelliklere sahip üç kubbeli revak özgün haline uygun bir şekilde inşa edilmiştir. Bunun dışında caminin içinde duvarlar ve kubbede ve yapının kuzeydoğu köşesinde yer alan minaresi sağlamlaştırılmıştır.

²³² Cahide Tamer, **Taraklı Yunus Paşa Camii Restorasyonu**, İstanbul 2002

²³³ Hakkı Acun, **Sakarya İli Taraklı İlçesi ve Yunus Paşa Camii**, Ankara 1996, s. 19-34

Cahide Tamer 1967 yılında Çayırova'daki bir çeşmenin onarımında görev almıştır. Bu çeşme Fatih Sultan Mehmed adına Sultan çayırında 1659 yılında Maktul İbrahim Paşa tarafından yaptırılan çeşmedir. Bir başka önemli restorasyonu 1961-1970 yılları arasında gerçekleştirdiği Gebze'deki Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin onarımıdır.²³⁴ Onarımda, şantiye şefliğini Fatin Uluengin, denetimi ise İlban Öz ve Fikret Çuhadaroğlu yapmıştır. Bu külliyeinin, diğer birimlerine göre daha sağlam durumdaki cami ve şadırvanında basit tamirler yapılmıştır. Çoban Mustafa Paşa'nın türbesinin kapısının önündeki revak onarılmıştır. Medresenin revak kubbeleri ve taşıyıcı elemanları ile dersane çatısı yenilenmiştir. Tekkenin revağı, hücrelerdeki ocak ve bacalar onarılmıştır. Kervansarayın kapısı ve iç duvarları, tabhane revak çatısı onarılmıştır. Yine kısmen iyi durumdaki imaret ve kütüphanede bakım çalışması ve çevre duvarı yıkılmıştır.

İzmit Pertev Paşa Külliyesi (1958-1960), Yalova'nın Altınova'ya bağlı Hersek köyündeki Hersekzâde Ahmed Paşa Camii ve Türbesi (1964-1965), Karacabey İmareti (1967), Bursa'da Yıldırım Bayezid Camii minaresi (1967), Sakarya-Geyve'de Elvan Bey İmareti (1968-1969), Gebze'de Malkoçoğlu Türbesi (1969), Bursa Yenişehir'deki Bâli Bey Camii, Sinan Paşa Külliyesi ile Postinpüş Baba Zâviyesi (1969), Bursa'da Demirtaş (Timurtaş) Hamamı (1969), İznik Süleyman Paşa Medresesi (1968-1969) İstanbul dışında yaptığı diğer restorasyonlardır.

Cahide Tamer o zamanlar Fransız Arkeoloji Estitüsü'nün müdürü olan Albert Louis Gabriel'in tavsiyesi ile Beyoğlu'nda Fransız Konsoloslugu'nun arka bahçesindeki çeşmeyi selsebilli bir çeşme olarak onarmıştır. Bu başarılı çalışması sebebiyle 20 temmuz 1961 tarihinde Fransız Hükümeti'nin kültür bakanlığı tarafından Sanat Şövalyesi Nişanı (Chevalier de l'Ordre des Lettres) ile ödüllendirilmiştir.

²³⁴ Cahide Tamer, **Gebze-Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Restorasyonu (1961-1970)**, İstanbul 1999

Y. Mimar Cahide Tamer, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden 1974 yılında emekli olmuştur. Yayımladığı kitapların yanında eski eser onarımı ve yurdumuzda yapılan uygulamalar hakkında çeşitli makaleleri bulunmaktadır.²³⁵ Ayrıca Cahide Tamer'in özenle tuttuğu notları, yazışmalar, restorasyon kayıtları ve slaytları bugün önemli bir boşluğu doldurmakta, arşiv çalışmasının önemini göstermektedir.

Cahide Tamer'in bir oğlu bir de kızı bulunmaktadır. Kızı, Prof. Dr. Ayşe Nur Ökten, Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesidir.

Cahide Tamer, 5 aralık 2005 tarihinde 90 yaşında iken vefat etmiştir.²³⁶ Mezarı, Zincirlikuyu Mezarlığı'ndaki aile kabristanındadır.

²³⁵ Cahide Tamer, "Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı ve Onarım Faaliyetleri", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 1, İstanbul 1974, s. 9-15; Cahide Tamer, "İstanbul Surları Nasıl Restore Edilmelidir", **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 66; Cahide Tamer, "Türk Bezemelerine Ait Bazı Araştırmalar", **Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi Tebliğleri (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 19-24 Ekim 1959)**, Ankara 1959, s. 90-92; Cahide Tamer, "Bir Türk-Bizans Kompozisyonunda Restorasyon", **Milletlerarası II. Türk Sanatları Kongresi Tebliğleri**, Cambridge 1967; Cahide Tamer, **Topkapı Sarayı'nda 19. Yüzyılın Sonlarında Çekilmiş Birkaç Fotoğraf ve Bazı Eleştiriler**, İstanbul 1985, s. 131-254

²³⁶ Hüsrev Tayla, "Restoratör Mimar Cahide Tamer", **Mimarist**, S. 83, Ocak 2006, s. 12-13; Mücella Yapıcı, "Aramızdan Ayrılanlar: Dünya, İlk Kadın Şövalyesi Cahide Tamer'i Yitirdi", **Mimarlara Mektup**, S. 83, ocak 2006, s. 12; Nur Akın, "Koruma Alanının Büyük Kaybı: Cahide Tamer", **Mimarlara Mektup**, S. 328, mart-nisan 2006, s. 10-11

Y. Mimar Selma EMLER
(1920 Biga - 1989 ? İstanbul)

Özellikle eski eserler ve tarihi anıtların bakımları, onarılmaları ve restorasyonları üzerine uzmanlaşmış kadın mimarlarımızdan olan Selma Emler²³⁷ 1920 yılında Doktor Ahmet Cemil Emler ve Lütfiye Emler'in kızı olarak Çanakkale-Biga'da dünyaya gelmiştir. İlkokulu İstanbul'da 15. İlkokul'da, orta öğrenimini ise İstanbul Cumhuriyet Kız Lisesi'nde yapmıştır. 1944 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümünü bitirmiştir. Aynı yıl içinde Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'nda Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı Yapı İşleri Müdürlüğü'nde göreve başlamıştır. Burada altı yıl çalışarak bazı şehirlerde yapılacak olan erkek ve kız sanat okulları ile yapı usta okullarının imar projelerini hazırlamıştır.

1948 yılındaki Lozan Uluslararası Mimarlar Birliği Kongresi'ne katılmıştır. 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nde görevlendirilmiştir. Topkapı Sarayı binalarının restorasyon işleri mesleğindeki en önemli çalışmalarıdır. Bu saray kompleksinde keşiflerini hazırladığı ve restorasyonlarında kontrol mimarlığı yaptığı belli başlı yapılar Hekimbaşı dairesi (Başlala Kulesi), Sultan III. Osman Köşkü, Sultan III. Selim dairesi, Sultan I. Abdülhamid'in yatak odası, Mihrişah Valide Sultan dairesi, Valide Sultan Hamamı, Hünkâr Hamamı, Kubbe altı, orta kapı, su yolları, kanalları ve sarnıçlardır. Selma Emler bu arada Şile Kalesi, Galata Mevlevihanesi ve Marmara Surları'nın bir bölümünü de restore etmiştir.

Sultan III. Osman Köşkü, Sultan III. Selim dairesi, Sultan I. Abdülhamid'in yatak odası ve bunlara bağlı mekanların alt- üst kat rölövelerini titizlikle çizen Emler, bu birimlerin restorasyonu için Topkapı Sarayı'nın arşivindeki yazılı belge, gravür, eski çizimler ve fotoğrafları incelemiştir. Sultan III. Selim dairesindeki aşırı derecede

²³⁷ Erdem Yücel, "Emler (Selmâ)", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul 1968, s. 5103-5104; Erdem Yücel, "Cumhuriyet'ten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 738

tahribata uğramış olan kuşak yazısının restorasyonu için saray kütüphanesinde yaptığı araştırmalar sonucunda Sultan I. Abdülhamid'in yatak odası, Mihrişah Valide Sultan dairesi ve sofasına ve Sultan III. Selim Dua odasına ait yazı frizlerinin şeritler halindeki özgün yazı kalıplarını bularak, bunlara uygun şekilde restorasyonlarını gerçekleştirmiştir. Bu mekanlarda bulunan, döneminin bezeme özelliklerini taşıyan yaldızlı, ahşap oymalı zengin süslemeli ahşap panolar ile çürümüş tavan ve ahşap aksamlar, saçaklar ve üzerlerindeki oyma panolar, dekoratif alçı kabartmalar yenilenmiş, Sultan III. Selim dairesi alt katındaki şöminenin bakımı, duvarların bakım ve badanası, dış cephelerin onarım ve sıvası, kapı ve pencere tamirleri yapılmıştır. Değişik kısımlarda raspalama işleri yapılırken ortaya çıkan eski tezyinat, yazı, tuğra vbg. kalıntılar yerinde korunmuşlardır.²³⁸ Bu restorasyon işlerinin dışında, müzenin kimya laboratuvarı, eski kumaş ve giysi deposuna ait yeni yapıların inşasını gerçekleştirmiştir.

1953 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın talimatı üzerine başlatılan Rumelihisarı restorasyonu sırasında hisarın Çandarlı Halil Paşa Kulesi'nin ihya edilmesi ile görevlendirilmiştir. 1955 yılındaki restorasyon için yapılan keşif Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu ve Y. Mimar Selma Emler tarafından yapılmıştır. Mustafa Ayaşlıoğlu'nun Türkiye'nin Suriye sınırındaki Süleyman Şah Türbesi'nin restorasyonunda görevlendirilmesi üzerine keşif belgesi Nafia Vekâleti'ne Emler tarafından verilir. Hisarın restorasyonu Selma Emler'in de içinde yer aldığı beş kişilik bir komisyon tarafından 16 Mayıs 1955 tarihinde başlamıştır. Halil Paşa Kulesi'nin onarımını üstlenen Selma Emler bu kulenin zamanla çürüyen katlarına ait döşemeleri yok olduğundan kâgir kısımlarının restorasyonu ile uğraşmıştır. Emler, Halil Paşa Kulesi'nin onarımını tamamlamış fakat kendisine başka bir görev verilince Rumelihisarı restorasyonunu Y. Mimar Cahide Tamer ve sonrasında da Y. Mimar Mualla Eyuboğlu Anhegger yürütmüştür.²³⁹

²³⁸ Selma Emler, "Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları", **Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C. I, İstanbul 1963, s. 211-313; Selma Emler, **Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları**, İstanbul 1963; önceki onarımlar için bkz. Tahsin Öz, "Topkapı Sarayı Onarımları", **Güzel Sanatlar**, S. 6, İstanbul 1949, s. 6-74

²³⁹ Afet İnan, "Rumelihisarını Üç Türk Kızı Restore Etti", **Hayat Mecmuası**, S. 41, 9 ekim 1959, s. 12-13; Cahide Tamer, **Rumelihisarı Restorasyonu; Belgelerle ve Anılarla**, İstanbul 2001, s. 7-9;

Y. Mimar Selma Emler 1958 yılında bakanlık tarafından uzmanlık eğitimi için Paris'e gönderilmiştir. Burada, Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts'da (Güzel Sanatlar Ulusal Yüksek Okulu) iki yıl boyunca eğitim görmüştür. Sorbonne'da arkeoloji ve Paris Üniversitesi'nde şehircilik dersleri almıştır. Bu okuldaki başarılarından dolayı Prof. A. Chauvel, Y. Mimar A. Gutton ve Prof. Albert Gabriel'den başarı belgeleri almıştır. 1959'da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından eski eserler ve anıtların restorasyonu konusunda delege olarak Madrid'e gönderilmiştir. Emler, Milli Eğitim Bakanlığı Yapı İşleri Müdürlüğü'nde altı buçuk yıl çalıştıktan sonra 5 şubat 1960 tarihinden itibaren Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü İstanbul Rölöve ve Anıtlar Bürosu'nda görev yapmıştır. İspanya'dan döndüğünde Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki görevine devam etmiştir. 1963 yılında II. Türk Sanatları Kongresi'ne katılmak üzere Venedik'e gitmiş, bu kongrede Topkapı Sarayı'nda gerçekleştirilen restorasyonlar ile ilgili bir bildiri sunduğu gibi,²⁴⁰ bu konu ile ilgili bir de fotoğraf sergisi düzenlemiştir. Aynı konuyu 1964 yılında Venedik'te toplanan Eski Eserler ve Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Uluslararası Kongresi'de renkli çekilmiş bir halinde sunmuştur. 1969 yılında kültür varlıklarını koruma ve inceleme merkezi olan Centre International D'Etudes pour L'Conservation et la Restauration des Biens Cultures'den diploma almıştır.

Selma Emler, ömrünün son zamanlarını ayağı felçli ve koltuk değneğiyle zorlukla yürüyerek geçirmiş ancak bunu olumsuz bir durum olarak mesleki yaşamına hiç yansıtmamış enerjisini kaybetmemiştir. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü İstanbul Rölöve ve Anıtlar Bürosu'ndaki görevinden 12 mart 1985'de ayrılmış olduğu öğrenilmekle²⁴¹ birlikte ne zaman vefat ettiği kesin olarak bilinmemektedir. Mimarlar Odası'na kayıtlı olan Selma Emler'in son aidatını 1989

Behçet Ünsal, "Rumelihisarı'nın 65 Yıllık Restorasyon Öyküsü", **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 132

²⁴⁰ Selma Emler, "Les derniers travaux de restauration dans le palais royal de Topkapi", **The Monument for the Men, Records of the II International Congress of Restoration**, Venezia 1964, s. 16-32

²⁴¹ Bu bilgiyi maaş bordrolarını tarayarak öğrenmemi sağlayan İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden Sayın Arif Çolak'a teşekkürlerimi sunarım.

yılında ödemiş olması²⁴² bu tarihte vefat etmiş olabileceği kanısını kuvvetlendirmektedir.

²⁴² Vermiş olduğu bilgiler için Mimarlar Odası'ndan Mimar Rabia Adalı'ya teşekkür ederim.

Y. Mimar Hüsrev TAYLA

1925 Bursa-

Yüksek Mimar Hüsrev Tayla²⁴³ 1925 yılında Bursa'da doğmuştur. 1942 yılında Bursa Erkek Lisesi'nden mezun olduktan sonra Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'ne girmiş, bu okulu 1948 yılında bitirdikten sonra, Bursa Milli Eğitim Müdürlüğü'nde kontrolör mimar olarak çalışmıştır. Daha sonra 1950 yılına kadar, Prof. Albert Gabriel'in "Bursa Anıtları" kitabı için rölöveler yaptı. Yapılacak rölöve listesinde Selâtin Camileri ve kaplıcalar dışında bütün eserler, yani Camiler, medreseler, hanlar, çarşılar, bedesten, ve hamamlar vardı. Rölövelerin hemen tümünü hazırladıktan sonra, 1950-51 yılları arasında askerlik görevini yaptı. Sonra Ali Saim Ülgen'in tavsiyesi ile İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü mimarlığına atandı (1951). Kendisine görev bölgesi olarak, Bursa, Edirne ve İstanbul'un Fatih İlçesi verildi.

İlk olarak Fatih Camii onarımı ile görevlendirildi. Daha sonra Trakya'daki bazı camiler ve daha çok Edirne'deki eserlere çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Sultan II. Bayezid Camii ve Şifâhanesi'ndeki ciddi çatlak ve eğilmeleri ortadan kaldıracak onarımları yaptı. 1973 depreminden sonra, birçok cami ve bunların minarelerindeki önemli çatlak ve burkulmaları restore etti. Özellikle çok kötü durumda olan Muradiye Camii'nin durumunu belirten rölöve krokileri ve hazırladığı rapora göre, Prof. Rıfat Yarar'ın hazırladığı betonarme kuşaklama projesi Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun onaylaması üzerine uygulandı. Bursa'da her yıl lodosla yırtılan, uçan, kurşunları ve acil durumdaki hasar ve yıpranmaları onardı. Bu arada iki kubbesi çöken Bedesteni de restore etti.

1954'de Bursa Ulu Camii'nin taç kapısının restorasyonu ile görevlendirildi. Kapının Karamanlıların işgâlinde yakılması nedeniyle mermerlerin yüzleri erimiş, dökülmüş, ve oldukça harap durumda idi. Rölöve ve restorasyon projeleri kendisine yardım eden bir mimar arkadaşı ile birlikte hazırlanmıştı. Çalışmanın ihalesi yapıldı.

²⁴³ Erdem Yücel, "Cumhuriyetten Günümüze Restoratör Mimarlar", **60. Yaşına Sinan Genim'e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s.739-742

Stalâktitler dahil, cephenin bütün mermerleri işlendi. Sadece kurulun kararına göre yazı ve geometrik bezemelerin yüzleri işlenmeden bırakıldı. Y. Mimar Hüsrev Tayla 1957 yılında serbest meslekte çalışmak amacıyla istifa ederek ayrıldı. Hazırlanan taşlar, yerine görevlendirilen meslektaşları tarafından monte edilerek tamamlanmıştır.

Bu dönem içinde, Kığı, Karabiga, Koyunlu, İyidere, Beyşehir, Harbiye, Sille, Pötürge gibi yerleşim yerlerinin imar planlarını yaptı. 1957-58 yılları arasında, Rumeli Hisarı ve İstanbul Surları'nın Topkapı çıkışı sur kuleleri ve 1959'da Tophane-i Âmire'nin restorasyon şantiye şefliğini yaptı.

1958'de İstanbul Barbaros Türbesi ve Fındıklı Molla Çelebi Camii'ni ve 1960 yılında Kanunî Sultan Süleyman ile eşi Hürrem Sultan Türbeleri ile Eyüp Mihrişah Sultan Türbesi'nin müteahhit olarak restorasyonunu ve Zal Mahmut Paşa Camii ile Nakkaş Hasan Paşa Türbesi'nin şantiye şefliklerini yaptı.

1960-63 senelerinde, Edirne Selimiye Arastası, Bedesten, Sokollu Hamamı, depremde şerefesi ve bütün basamak çekirdekleri çatlamış olduğundan, II. Bayezid Camii minaresi zemine kadar sökülerek yapılan restorasyon işlerini müteahhit olarak yaptı.

1969'da, Bursa Erkek Lisesinden arkadaşı olan Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hikmet Gürçay'ın ısrarlı daveti üzerine önce Türk ve İslâm Eserleri Müzesi mimarlığına atandı. 1970 yılında birim şefinin emekliye ayrılması üzerine, İstanbul Rölöve Bürosu şefliğine atandı. Genel Müdür Hikmet Gürçay'ı ikna ederek İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün kurulmasını sağladı (günümüzde Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü sayısı on yedi olmuştur). İstanbul'daki Genel Müdürlüğün bütün teknik personeli bu müdürlükte toplandı. Müdürlük, Batı Anadolu'daki yirmi ildeki Bakanlığa bağlı eski eserlerin korunmasından sorumlu idi. Müdür, Amir-i ita ve Kontrol amiri idi.

Bu arada vefat eden Yüksek Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu'nun yerine 1973 yılında İbrahim Paşa Sarayı'nın restorasyonu ile de görevlendirilmiştir.²⁴⁴ Ayrıca müdür olarak Topkapı Sarayı, Ayasofya Müzesi, Arkeoloji Müzeleri binalarının kontrol amiri ve diğer on dokuz ilde yapılan restorasyonların da kontrol amiri ve sorumlusu olmuştur. Bölge içindeki evlerden, Emirgân Şerifler Yalısı, İzmit Saatçi Ali Efendi Evi, Mudanya Tahir Paşa Konağı, Yenişehir Şemaki Evi, Çanakkale Bayramiç Hadımoğlu Konağı ve Adatepe Köyü Evi, Kütahya Koşut Evi, Birgi Çakırağa Konağı, Burdur Taş Oda ile Baki Bey Konağı gibi müze-ev olacak nitelikteki bazı evlerin Bakanlık mülkiyetinde olmayan evlerin satın alınması veya kamulaştırılması ve restorasyonlarında özel özen ve gayret göstermiştir.

Y. Mimar Hüsrev Tayla, 1985 yılında emekli olmuş ve serbest mimar olarak mesleki çalışmalarını sürdürmüştür. 1990-1991 yıllarında Balat Ahrida Sinagogu'nun restorasyonunu gerçekleştirmiştir.

1973-1983 yılları arasında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Üyesi olarak hizmet vermiş ve daha sonra 1992 ve 1996 yıllarında Antalya ve İstanbul 1 No.'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nda birer yıl çalışmış, sağlık nedenleriyle istifa etmiştir.

1972-1996 yılları arasında, Mimar Sinan Üniversitesi'nde rölöve ve restorasyon konularında öğretim görevlisi olarak ders vermiştir. TAÇ Vakfı'nın kurucu ve mütevelli üyesi ve ayrıca ICOMOS üyesidir. Yurt içi ve yurt dışında restorasyon ve koruma konularında, sempozyum ve seminerlere katılarak bildiriler vermiştir. Ayrıca bu konularda birçok makalesi vardır.

Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü yaptığı yıllarda, Tekirdağ, Bursa, Kütahya, Kula, Birgi, Mersin ve Antakya'da tarihi eser tespit ve tescil işlerini yönetmiştir. 1975 yılında ise Selçuk'taki su kemerleri ve Çemberlitaş anıtının restorasyonunu gerçekleştirmiştir. Ayrıca 1983 yılında Ayasofya Kütüphanesi'nin onarımı da

²⁴⁴ Hüsrev Tayla, *La restauration du palais de Ibrahim Pacha-İstanbul*, t.y.

gerçekleştirmiştir. Bu onarımda öncelikle itinalı bir rölöve hazırlanmış, buluntular sonucunda kitaplığın şeklinin orijinal olamadığı kararına varılmıştır. O zamanki yerleşim biçiminde bir tarafta açıklığı olan, üç tarafı kapalı (U) şeklinde bir düzenleme yapılmışken, onarımda kare tabanın dört köşesine oturan dört kare prizma haline getirilmiştir.²⁴⁵

1985-1986 yılları arasında İstanbul Yeniköy'deki Şehzade Burhaneddin Efendi Yalısı'nın restorasyon proje ve inşaat kontrolörlüğünü yapmıştır.

Bunlardan başka, Ankara Kocatepe Camii, Kayseri Oto Sanâyi Sitesi Camii Adana Paktaş Fabrikaları Camii ile Türkmenistan'daki Aşkabat Camii'nin inşa projelerini hazırlamıştır. Ayrıca Siirt'te Şeyh Muhammed Kâzım Aydın Türbesi ve Camii'nin inşa projelerini yapmıştır. Bunlardan Kocatepe Camii, Paktaş Camii ve Muhammed Kâzım Aydın Türbesi'nin kontrolörlüğünü de üstlenmiştir.

Açılan proje yarışması Fatin Uluengin ile beraber hazırladıkları Kocatepe Camii projesi kabul edilerek 1967'de bu caminin temeli atılmış, Fatin Uluengin 1975 yılında görevi bırakınca, uygulama ve detay çalışmalarını kendisi yürütmüştür. Klasik Osmanlı cami mimarisi formlarına bağlı kalınarak, ortada merkezi kubbe ve dört yönde birer yarım kubbeli plan şemasıyla inşa edilen bu yapı 1981 yılından itibaren Türkiye Diyanet Vakfı tarafından devralınmış ve 28 ağustos 1987'de tamamlanmıştır. Sadece cami değil, birtakım sosyal üniteleri de bünyesinde barındıran bu kompleksin iç bezemesi büyük ölçüde Reha Tolun'a aittir. Hatlar Mahmut Öncü'nün'dür. Muazzam avizesi ve aynı espride hazırlanan şadırvanı ile Ankara'nın en gösterişli yapısıdır.²⁴⁶

²⁴⁵ Hüsrev Tayla, "Ayasofya Kütüphanesi Restorasyonu", **TAC**, İstanbul 1986, s. 13-18

²⁴⁶ Jale Erzen-Aydın Balamir, "The Kocatepe Mosque, Ankara-Hüsrev Tayla and Fatin Uluengin", **Architecture of the Contemporary Mosque** (editör İsmail Serageldin-J. Steele), London 1996, s. 108-111; Anonim, "Kocatepe Camiinin Temelleri Dinamitle Sökülüyor", **Mimarlık**, S. 47, eylül 1967, s. 3; Hüsrev Tayla, "Kocatepe Camii", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XXVI, Ankara 2002, s.141-142; Yapıyla ilgili eleştiriler için bkz. Doğan Kuban, 20 yüzyılın İkinci Yarısında 16. yüzyıl Stilinde Cami Yapmayı Düşünenlere", **Mimarlık**, S. 48, ekim 1967, s. 12; Selim İltuş-Nazif Topçuoğlu, "Kocatepe Camii Muamması", **Mimarlık**, S. 146, 1976/1, s. 65-67

Hüsrev Tayla halen mesleğine devam etmekte, birisi Karacaahmet mezarlığı girişinde yapım hazırlıklarına başlanmış, diğeri de İkitelli İstoç Sitesi'nde yapımı devam eden günümüz mimari anlayışında olan iki caminin projelerini hazırlayarak kontrolörlüğünü üstlenmiştir. Biri kız diğeri erkek ikisi de gazeteci olan iki çocuğu bulunmaktadır. Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun yaptığı Pamir Apartmanı'nda yaşamını sürdürme, yakında basılacak olan kitabının son kontrolleri ile ilgilenmektedir.²⁴⁷

²⁴⁷ Anonim, "Ayaspaşa'nın Kaybedilen Sokağını Arayan Mimar, Hüsrev Tayla", **Arkitekt**, S. 4, nisan 1993, s. 52; Y. Mimar Hüsrev Tayla'nın TAÇ Vakfı tarafından basılacak olan kitabının adı "Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları"dır.

Y. Mimar İlban ÖZ
(1932 - 1992 İstanbul)

1932 yılında İstanbul'da doğmuştur. Soyu Kadioğlu sülalesinden gelmektedir. Dedesi Şer'iyye hâkimlerinden Mehmed Şükrü Efendi'dir. Müzeci ve sanat tarihçisi Tahsin Öz'ün (1887-1973) oğludur. Annesi İsmail Bedri Paşa'nın kızı Ayşe İsmet Hanım'dır. Öğrenimini İstanbul'da yapan İlban Öz orta ve lise öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde yapmış, 1951 yılında liseden mezun olduktan sonra 1952 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümüne girmiştir. 1956 yılında mezuniyetinin ardından İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'ne girerek Y. Mimar Ali Saim Ülgen'in yanında çalışmaya başlamıştır. Önce Süleymaniye Külliyesi'nin onarımı sırasında (1956) Y. Mimar Cahide Tamer'in ekibinde görev yapmıştır. Bunu İstanbul'un farklı yerlerindeki değişik yapılarda yapılan restorasyonlar izlemiştir. Çemberlitaş'ta Atik Ali Paşa Camii (1957-1966), Çarşıkapı yakınında Çorlulu Ali Paşa Külliyesi (1959-1964), Saraçhane'de Ankaravî Mehmed Efendi Medresesi (1960), Eminönü'nde Üç Mihraplı Camii (1959-1961), Rüstem Paşa Külliyesi (1959-1964) ve Yavuz Ersinan Camii (1960-1964) ile Beyazıt Camii (1961, 1963-1965), Nuruosmaniye Külliyesi (1960-1966), Vezneciler'de Kuyucu Murad Paşa Külliyesi (1965), Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Külliyesi (1961-1966) İlban Öz'ün katkıları ile restore edilmiş yapılardır. Sultan Selim (Halıcılar) Medresesi'nin restorasyonunda ise 1959-1961 yılları arasında kontrolör olarak görev yapmıştır.

İlban Öz, 1966 yılında devlet memuriyetinden ayrılarak serbest mimarlık yapmaya başlamış, ilk iş olarak Beyazıt'taki Simkeşhâne'nin restorasyonu ve İl Halk Kütüphanesi olarak düzenleme projesini hazırlamıştır. 1957-1958 yıllarında Ordu caddesinin genişletilmesi zorunluluğu karşısında bu yapının ön cephesi yıktırılmış, böylece yapı mimari kimliğini neredeyse tamamen yitirmiştir. Prof. Dr. Bedi N. Şehsuvaroğlu'nun gayretleri ile ve İstanbul Şehir Kütüphanesi Kurma ve Yaşatma Derneği'nin girişimleri ile, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden 49 yıllığına kiralanarak Simkeşhâne ve Hasan Paşa Hanı'nın sağlam kalabilen kısımlarında bir kütüphane tesis edilmesine karar verilmiş ve bu görev İlban Öz'e

teklif edilmiştir. 1966 yılında restorasyon ve rehabilitasyon projesi hazırlanılan yapıda bu proje gereği giriş katındaki tonozlu dokuz hücre kütüphanenin yönetim birimleri olarak, aynı katta iç kısımda periyodik sergi salonu, üstündeki iki katın konferans ve seminer salonları olarak düzenlenmesi, yıkılmış olan üstteki iki katın duvarlarının restore edilerek buradaki iki salonun okuma ve eğitim birimleri haline getirilmesi tasarlanmıştır. Yapının yıkılan ön kanadının bulunduğu yere, yapılan arkeolojik kazılar sonucunda toprak altından çıkartılan Theodosius Zafer Takı'nın kırık parçaları koyularak burası bir açık hava müzesi haline getirilmiştir. Bu proje 1968 yılının sonlarında onaylanmışsa da, ödenek sağlanması ile ilgili pürüzler nedeniyle ancak 1978 yılında tamamlanmış ve 1980 yılında kütüphane olarak kullanılmaya başlanmıştır. Y. Mimar İlban Öz 1968 yılından itibaren Simkeşhâne'nin yanındaki Hasan Paşa Hanı'nın da rölöve ve restorasyon projelerini hazırlamaya başlamış, bu proje Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 1973 yılında onaylanmışsa da, gerekli ödenek bulunamadığı için bu restorasyon gerçekleştirilememiştir.²⁴⁸

İlban Öz, 1970 yılından itibaren Mimar Sinan Üniversitesi Rölöve ve Restorasyon Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaya başlamış olup, bu görevini ölümüne kadar sürdürmüştür. İlban Öz'ün gerçekleştirmiş olduğu bir başka önemli restorasyon Çemberlitaş Hamamı'nın erkekler kısmında 1972-1973 yıllarında gerçekleştirdiği büyük ölçüdeki onarım çalışmasıdır. Aynı zamanda Cağaloğlu Hamamı'nın ve bugün mimari kimliğini büyük ölçüde yitirmiş olan Samatya'daki Ağa Hamamı'nın restorasyon projelerini de yapmıştır. Boğaziçi'nde ilk olarak ikinci sınıf şeklinde tescilleme uygulamasını başlatmış, Kandilli'deki Kıbrıslı Yalısı'nın (Kıbrıslılar Yalısı) ikinci sınıf olarak tescillenen güney parçasının cephe restütüsyonunu yapmış, bu bölümün restorasyonu aslına uygun olarak 1975 yılında yapılmıştır. Bundan sonra Boğaziçi'nde, Adalar'da ve Yeşilköy'de yine ikinci sınıf olarak tescili yapılan yalı veya köşklerin restorasyon projelerini hazırlamıştır.

²⁴⁸ İlban Öz, "Beyazıt, Simkeşhane Yapısı Restorasyonu, Theodossius Takı ve Hasan Paşa Hanı'nın Sorunları", **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S.10, İstanbul 1985, s. 50-53

Serbest mimarlık çalışmalarını 1968 yılında bitiren İlban Öz bu yıldan itibaren Topkapı Sarayı Müzesi'nde görev yapmaya başlamıştır. İlban Öz'ün Topkapı Sarayı'nda üzerine aldığı çok önemli bir girişim bu sarayın bazı sorunlarının giderilmesi ve reorganizasyonu ile ilgilidir. Buna ait etütler 1970 yılında başlatılmış, ve "Topkapı Sarayı ve Müzesi'nin Reorganizasyonu Projesi" şeklinde adlandırılan bu çalışma raporu Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından olumlu bulunmuş ve 1980 yılında UNESCO uzmanlarına tanıtımı yapılan proje aynı şekilde olumlu bir cevap vermişlerdir. Bu çalışma, parasal yardımda bulunacak olan UNESCO tarafından "Uluslararası Özel Kampanyalar" kapsamına alınmıştır. Hazırlanan rapor sarayın zamanla harap olan birimlerinin restorasyonunun yanı sıra, bu binaların ve sergilenen ya da koruma altındaki müzeli eşyanın sağlıklı bir şekilde konservasyonu ve şehircilik açısından bölgenin incelenerek sarayın çevre düzenlemesinin uygun şartlarda yapılandırılmasını öngörüyor idi.²⁴⁹

Y. Mimar İlban Öz, Topkapı Sarayı'nda, 1978 yılında başlatılan bir seri restorasyon çalışması yapmıştır. Bunlar: Sarayın ikinci avlusuna ait kapı olan Bâbüsselâm'ın iç kısmındaki saçak, Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Bağdat Köşkü, Sofa Köşkü, Mecide Köşkü, Sepetçiler Kasrı, Harem, Hünkâr Sofası ve Hamamı, Karaağalar, Gözdeler, Valide Sultan ve Sultan I. Abdülhamid dairelerinin onarımını yapmıştır.²⁵⁰ Bir zamanlar marangozhane olarak kullanılmış olan Üsküdar'daki Atik Valide Hamamı'nın restorasyon projesini de İlban Öz hazırlamıştır.

Y. Mimar İlban Öz'ün bir başka uzmanlık alanı da müzecilik ve sergi düzenlemesidir. Topkapı Sarayı'nda görev yaptığı dönemde hazine, portre minyatürler, cam-gümüş eşyaların sergileri yanı sıra Askeri Müze Tophane-i

²⁴⁹ Bu raporla ilgili: İlban Öz, "Topkapı Sarayı ve Müzesi Reorganizasyonu", **Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni**, S. 70/349, İstanbul 1983, s. 25-26; İlban Öz, "Topkapı Sarayı Onarım Projesi ve Tarihî Eserlerin Onarımı Konusundaki Başlıca Sorunlarımız", **İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 34-35

²⁵⁰ İlban Öz, "Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar Ocağı", **Sanat Dünyamız**, S. 29, İstanbul 1984, s. 2-4

Âmire'nin düzenlemesi, Yeşilköy'de Havacılık Müzesi'nin proje uygulaması, Büyükdere'de Sadberk Hanım Müzesi'nin sergileme projesi İlban Öz'e aittir. Ayrıca 1983 yılında Avrupa Konseyi Anadolu Medeniyetleri Sergisi ile 1984 yılındaki I. Türk Halı ve Kilim Sergisi proje uygulamaları da İlban Öz'ündür.²⁵¹

İlban Öz, 1992 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.²⁵²

²⁵¹ İlban Öz, "Anadolu Medeniyetleri Sergileri", **Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. V, Ankara 1984, s. 25-27

²⁵² Erdem Yücel, "Yitirdiğimiz İlban Öz", **Arkeoloji ve Sanat**, S. 60-61, İstanbul 1993, s. 31-32

6- RESTORASYON FAALİYETLERİNDE BULUNAN DİĞER MİMARLAR

Y. Mimar **Sırrı Bilen**²⁵³ 1894 doğumludur. Kantarcılar'da Numune-i Terakkî İdadîsi'ni bitirdikten sonra 1908 yılında Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümüne girmiş, önce Giulio Mongeri ile, daha sonra ise Ernst Egli ile çalışmıştır. Okulundan, Sultan Reşad Türbesi projesi ile 1913 yılının sonunda birincilikle mezun olmuştur. 1914'te Maarif Nezareti tarafından İtalya'ya ikmal-i tahsile gitmiş, askerliğinden sonra Evkaf Müdürlüğü'ne girmiş ve Sultanahmet'te Bâb-ı Hümayun önündeki Sultan III. Ahmed Meydan Çeşmesi'nin ahşap saçaklarını onarmıştır (1918). 1918 yılının sonlarında Mongeri'nin yanına girmişse de, onun işlerinin pek iyi gitmemesi üzerine Sırrı Bilen'i akademiye almıştır. 1930 yılında keşif hocalığı yapmış, 1959 yılında yaş haddinden 65 yaşında emekli olmuştur. Eserleri; Aksaray Pertevniyal Lisesi, Bomonti'de Zermayer Evi, Maçka'da Bekir Bey Evi ve Darıca'da Kavala Mescidi'dir.

1914 yılında İstanbul'da doğan **Feridun Akozan**,²⁵⁴ Galatasaray Lisesi'nden sonra Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş ve bu okuldan 1940 yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinden hemen sonra Ankara'da TBMM binalarında şantiye mimarlığı yapmış, 1941'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne asistan olarak girmiştir. 1942 yılında İstanbul'da Akhan'ın (eski Çavuşoğlu Hanı) onarım ve restorasyonunu yapmıştır. Bir çoğu özel konut olmak üzere, fabrika çarşısı, sinema, iş yeri inşa etmiş, başta Anıtkabir proje yarışması olmak üzere bir çok yarışmaya katılıp ödüller almış, ilmi yayınlar hazırlamıştır.

Y. Mimar **Ertuğrul Eğilmez'in** (mezuniyet, 1945) en ünlü yapıtı İstanbul-Maltepe'de, 1728 yılında inşa edilmiş olan Feyzullah Efendi Camii'nin yerine 1957 yılında inşa ettiği Maltepe Cumhuriyet Merkez Camii'dir. 1965 yılında, Ertuğrul Eğilmez'in denetiminde, Üsküdar'daki Çinili Camii'nin örtü sistemi yenilenmiş, kubbesindeki kalem işleri raspalanarak, sıvası dökülen kısımları onarılmıştır.

²⁵³ Behçet Ünsal, "Mimar Sırrı Bey (Bilen)", **Arkitekt**, S. 351, 1973, s.135-138

²⁵⁴ Anonim, "Feridun Akozan Mimar", **Arkitekt**, S. 334, 1969, s. 52-58; Etem Çalışkan, "Feridun Akozan", **Milliyet Sanat**, S. 34, mayıs 1973, s. 3, 15

Bunların dışında çeşitli restorasyon çalışmaları olan mimarlar da bulunmaktadır. Bunlardan **Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu** (mezuniyet, 1928) 1940'lı yıllarda Çinili Köşk Müzesi'nin müdürlüğünü yapmıştır. Yine bu yıllarda İstanbul'da pekçok türbenin ve hazirenin onarımını yapmıştır. Bunlardan bazıları Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa, Sadrazam Büyük Reşit Paşa, Sadrazam Fuat Paşa ve Kanuni Sultan Süleyman'ın kaptan-ı deryası Blâk Mustafa Paşa, Eyüp'de Pertev Paşa ve Mahmut Paşa Türbeleridir.²⁵⁵ Ayaşlıoğlu, Emirgan Şerifler Yalısı'nda Hüsrev Tayla ve Mualla Eyuboğlu Anhegger ile onarım çalışmalarında bulunmuştur. 1959 yılında Gülhane'deki Alay Köşkü'nün rölövesinin Fatih Uluengin'e yaptırılmasından sonra Ayaşlıoğlu tarafından keşif raporu hazırlanmış ve kontrolörlüğünü de üstlenerek onarımını yapmıştır.²⁵⁶ Yine aynı yıl Selma Emler ile Rumelihisarı restorasyonunda görevlendirilmişse de keşif raporunun hazırladığı ve restorasyona başlandığı sırada Suriye'deki Şüleyman Şah Türbesi'nin onarımı ile görevlendirilmiştir. 1973 yılında ise Sultanahmet'deki İbrahim Paşa Sarayı'nın restorasyonunu yapmakta iken vefat etmesi üzerine restorasyon meslektaşı Y. Mimar Hüsrev Tayla tarafından tamamlanmıştır. Y. Mimar **Kemâli Söylemezoğlu** (mezuniyet, 1935) ve eşi Y. Mimar Harika Söylemezoğlu (mezuniyet, 1942) 1944 yılında Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese'nin restorasyonunda çalışmışlardır. Ayrıca Y. Mimar **Kenan Mermer** (mezuniyet, 1912) ve Vakıflar İnşaat Müdürü Y. Mimar **Hurşit Altuncu** (mezuniyet, 1929) 1940 yılında Y. Mimar Alâettin Özaktaş'ın gözetiminde Divriği Ulu Camii'nin restorasyonunda olarak görev yapmıştır.²⁵⁷ Y. Mimar **Fatin Uluengin** (mezuniyet, 1943) Topkapı Sarayı'nda çalıştığı bilinmektedir. kubbe stalaktitlerinin onarımını şantiye şefi olan Y. Mimar Fatin Uluengin bizzat yapmıştır. Y. Mimar Nezih Eldem (mezuniyet, 1944) ise 1964-1974 yılları arasında Eski Şark Eserleri Müzesi'nin düzenleme ve onarımını yapmıştır.

²⁵⁵ Mustafa Ayaşlıoğlu, "İstanbul'da Mahmut Paşa Türbesi", **Güzel Sanatlar**, S. 6, İstanbul 1949, s. 148-158, bu makalenin baş kısmında sözü geçen diğer türbelerin restorasyonu ile ilgili de bilgi bulunmaktadır.

²⁵⁶ Zarfı Orgun, "Alay Köşkü", **Arkitekt**, S. 309, 1962, s. 153-162

²⁵⁷ Bu restorasyonda yapılan uygulamalar hakkında daha geniş bilgi için Alâettin Özaktaş ile ilgili bölüme bakılabilir.

7- YAYIN ALANINDA KATKIDA BULUNAN MİMARLAR

Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyetin hemen ardından Türk mimarisinin yeterince tanınip gerçek anlamda öğrenilmesini sağlayan, bu alanda yetişmiş, konusunun uzmanı tarafından kaleme alınmış bilimsel makaleleri yayımlayan kitap ve dergilerin son derece yetersiz sayıda olduğu bir gerçektir. Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nde bir çok yerli ve yabancı mimar ve eğitmen tarafından yetiştirilen mimarların bilgi birikimlerini aktarabilecekleri, çalışmalarını tanıtabilecekleri, deneyimlerini yansıtabilecekleri yayınların varlığı bu konuda oldukça büyük bir önem taşımaktadır. İşte bu Türkçe yayın kısırlığı döneminde Avrupa'daki benzeri dergiler ayarında bir süreli yayının çıkarılması girişimi bu okulun mezunları tarafından yapılmıştır. Çeşitli restorasyon aktivitelerinin yanı sıra, şehir planlaması, inşa edilen çeşitli özel ve tüzel yapıların tanıtıldığı, bunlara ait plan, proje ve fotoğrafların yayımlandığı Mimar (1935'den sonra Arkitekt) o dönemin Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nden mezun olan genç mimarlar tarafından 1931 yılında hazırlanarak yayımlanmıştır.²⁵⁸ Çalışmalarına 1930 yılında başlanılan bu derginin yönetimini Y. Mimar Zeki Sayar üstlenmiş, Abidin Mortaş, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Şevki Balmumcu, Samih Saim Akkaynak, Faruk Çeçen, Sedad Hakkı Eldem gibi mimarların emeği ile çıkmıştır. Adı 1935 yılında "Arkitekt" olarak değiştirilen bu dergi 1980 yılında yayın hayatını bitirmişse de, 1991 yılından itibaren "Arkitekt Yaşama Sevinci" adı ile tekrar yayımlanmaya başlamıştır.

Bu yayının en büyük sorumluluğunu Y. Mimar **Zeki Sayar**²⁵⁹ üstlenmiştir. 1905 yılında İstanbul'da doğan Zeki Sayar (1905-2000) ilk öğrenimini

²⁵⁸ Zeki Sayar, "Yirmibeşinci Yıl", *Arkitekt*, S. 282, 1955, s. 147, 163; Zeki Sayar, "Arkitekt ile 50 Yıl", *Arkitekt*, S. 380, 1980, s. 122; Reşad Ekrem Koçu, "Arkitekt", *İstanbul Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul 1959, s. 1033-1034; Behçet Ünsal, "Arkitekt 50. Yılımı Sürdürüyor", *Arkitekt*, S. 380, 1980, s. 377; Bu dergide yayımlanan makaleler için bkz. Neval Konuk, *Arkitekt 1931-2003 Kaynakçası*, İstanbul 2004; Üstün Alsaç, Cumhuriyet Döneminde Yayınlanan Mimarlık Dergileri, *Çevre*, S. 1, 1979, s. 86-90

²⁵⁹ Hakkında çeşitli söyleşiler ve yazılar: Anonim, "Zeki Sayar Anlatıyor: Türk Mimarlarının Örgütlenme Çabaları", *Çevre*, S. 2, mart-nisan 1979, s. 77-82; Anonim, "Zeki Sayar: Çizdiğini İnşa Etmeyen Bir Mimarı Tasavvur Edemiyorum", *Mimarlık*, S. 230, İstanbul 1988, s. 45-47; Bülent Kumral, "Zeki Sayar'la Söyleşi", *Yapı*, S. 152, temmuz 1994, s. 44-52; Elvan Altan Ergut, "Zeki Sayar, Türkiye'de Mimarlığın Profesyonelleşme Sürecinde Bir Mimar", *Mimarlık*, S. 300, ağustos 2001, s. 14-22

Heybeliada'da, orta öğrenimini Kadıköy Sultânîsi'nde tamamladıktan sonra, 1923 yılında Sanâyi-i Nefise Mektebi mimarlık bölümüne girmiş ve bu okuldan 1928 yılında mezun olmuştur. 1944-1950 yılları arasında İstanbul Şehir Meclisi'nde İmar Komisyonu raportörlüğü ve Bütçe Komisyonu üyeliği yapmıştır. Bu arada İstanbul'un bayındırlık planını hazırlamakta olan Prof. H. Prost ile birlikte çalışmıştır. 1944-1948 yılları arasında Yüksek Mimarlar Birliği İstanbul Şubesi başkanlığı yapmıştır. Mimarlar Odası'nın kurulması ile ilgili önemli çalışmalarda bulunmuştur. İzmir Çocuk Hastanesi, Ekeman Tütün Deposu (1949-1952), Tütün Han, Beşiktaş Akav Tütün Deposu ve yönetim binaları, İlk Yuva Yapı Kooperatifi Mahallesi proje ve uygulaması (1955) Zeki Sayar'a aittir. Bunların dışında çeşitli apartman ve özel villa inşa etmiş, Konak İskeleyi projesini hazırlamış (1938) ve mimarlık alanında çeşitli ödüller kazanmıştır. Arkitekt'te çok sayıda makalesi yayımlanmıştır. Bazılarında “Zeki Selâh” imzasını kullanmıştır.²⁶⁰

Arkitekt'e en fazla emeği geçen mimarlardan biri Y. Mimar **Abidin Mortaş**'tır.²⁶¹ 1904 yılında Sivas-Divriği'de dünyaya gelen Mortaş, 1923 yılında Sanâyi-i Nefise Mektebi'ne girmiş ve 1928 yılında bu okuldan mezun olmuştur. 1941 yılına kadar İstanbul'da çalışmalar yapan Abidin Mortaş, bu tarihten sonra, daha zengin bir iş sahasına sahip olduğu için Ankara'ya giderek başkentte müteahhitlik işi yapmış, bir çok tüzel yapının (Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Devlet Demir Yolları Genel Müdürlük Binası, Emekli Sandığı Binası, Çocuk Esirgeme Kurumu Apartmanı ve Maliye Okulu gibi) yanı sıra Nur Sineması ve Oteli'ni, Büyük Sinema'yı, Hüseyin Kara ile birlikte Kalaba Camii'ni inşa etmiş, pek çok mimari proje yarışmasına katılmıştır. Özellikle Arkitekt dergisinde yayımlanmış çok sayıda makalesi olup²⁶², değişik konularda kaleme alınmış olan bu yazılar restoratör mimarları bilgilendirici ve yönlendirici niteliktedir. Y. Mimar Abidin Mortaş 22 nisan 1963 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.

²⁶⁰ Neval Konuk, **a.g.e.**, s. 112-116, 154-155

²⁶¹ Anonim “Mortaş (Abidin)”, **Büyük Larousse**, C. XVI, İstanbul 1986, s. 8312; Erdem Yücel, “Restoratör Mimarlardan Abidin Mortaş”, **Yapı**, S. 275, İstanbul 2004, s. 95-98

²⁶² Bu yayınlar için bkz. Erdem Yücel, **a.g.e.**, s. 98; Neval Konuk, **Arkitekt 1931-2003 Kaynakçası**, İstanbul 2004, s. 91-92

Arkitekt dergisinin çalışma grubundan bir başka isim Y. Mimar **Abdullah Ziya Kozanoğlu**'dur (1906-1966).²⁶³ İlk ve orta öğrenimini Nişantaşı İttihat ve Terakki Mektebi'nde, Lise öğrenimini Kabataş Lisesi'nden gördükten sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'nde mühendislik eğitimi almışsa da, daha sonra okulunu değiştirip Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş ve bu okuldan 1929 yılında mezun olmuştur. 1930 yılında Adana'da Belediye Fen İşleri'nde müdür olarak göreve başlamış, bu nedenle Arkitekt ile bağlantısı kesilince derginin sorumluluğu Zeki Sayar'a geçmiştir. Ama ilmi çalışmalarına devam etmiş ve posta yoluyla gönderdiği çok sayıdaki yazısı bu dergide yayımlanmaya devam etmiştir.²⁶⁴ Adana'daki iş deneyiminden sonra uzun yıllar müteahhitlik yapan Kozanoğlu, Taksim-Ayaspaşa'da oturduğu Pamir Apartmanı'nın inşasını da gerçekleştirmiştir. Abdullah Ziya Kozanoğlu aynı zamanda Arena Tiyatrosu'nun da sahibi idi. Mimarlığının yanı sıra, daha çok yiğitlik ve gazilik temalarının işlendiği tarihi romanları ile ünlü olan Abdullah Ziya Kozanoğlu, Etibank binası, Uçak Fabrikası ve Malatya Tütün Fabrikası'nı inşa etmiştir.

Y. Mimar **Şevki Balmumcu**²⁶⁵ ise 1905 yılında Beykoz'da doğmuştur. 1928 yılında Sanâyi-i Nefise Mektebi'nden mezun olan Balmumcu'nun ilk meslekî çalışması 1929-1930 yılları arasında gerçekleştirilen Yalova-Termal Kaplıca Tesisleri'nin restorasyonudur. Kurtuluş Savaşı sırasında bir harabeye dönen kaplıca binalarını 1929 yılında denetleyen Mustafa Kemal Atatürk bunların derhal imar edilmesi için Albay Sadullah Güney'e emir vermiş, bunun üzerine Y. Mimar Sedad Hakkı Eldem'in hazırladığı restorasyon projesine göre Balmumcu'nun gözetiminde bu restorasyon gerçekleştirilmiştir. Şevki Balmumcu'nun 1932-1933 yıllarındaki askerliği sonrasında, en önemli yapıtı olan ve daha sonra Prof. Paul Bonatz tarafından Devlet Operası Binası'na dönüştürülen Ankara'daki Sergi Evi'ni inşa etmiştir (1935). Bir çok mimari proje yarışmasına katılarak ödüller almış, değişik yapılarda kontrolör mimarlık görevini üstlenmiş, 1944-1958 yılları arasında Tekel

²⁶³ Anonim, "Kozanoğlu, Abdullah Ziya", **Türk Ansiklopedisi**, C. XXII, Ankara 1975, s. 258; Anonim, "Kozanoğlu, Abdullah Ziya", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1982, s. 408; Atilla Özkırmı, "Kozanoğlu, Abdullah Ziya", **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1984, s. 768; Anonim, "Aptullah Ziya Kozanoğlu", **Arkitekt**, S. 4, 1993, s. 3-4

²⁶⁴ Neval Konuk, **a.g.e.**, s. 12-13

²⁶⁵ Maruf Önal, "Şevki Balmumcu ve Yaşamı", **Mimarlık**, S. 179-180, 1982, s. 12-13

Genel Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Yaşamının son yılları olumsuz olaylarla doludur. Şevki Balmumcu 20 nisan 1982 günü vefat etmiştir. Arkitekt'in çalışma grubu içinde yer alan Şevki Balmumcu'nun bu dergide makaleleri bulunmaktadır. Bu yazılardan bir kısmını "Şevki Eşref" imzası ile yayımlamıştır.²⁶⁶

Arkitekt dergisini çıkartan mimarlar grubu içinde bulunan **Samih Saim Akkaynak** (1904-1971) Sanâyi-i Nefîse Mektebi mimarlık bölümüne 1923 yılında girmiştir. Bu okuldan 1928 yılında mezun olan Akkaynak'ın ilk mesleki deneyimleri mezuniyeti sonrası girdiği İstanbul Belediyesi Fen Heyeti'nde olmuş, birkaç yıl burada çeşitli inşaat ve proje işlerinde çalıştıktan sonra istifa ederek Ankara'ya gitmiştir. Başkentte Cihan Palas Oteli, Ankara Ticaret ve Sanâyi Odası Binası ve Koç İşhanı'nın mimari projelerini çizmiş, tekrar İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'da açtığı mimarlık bürosunda yaşamı boyunca serbest çalışmıştır. İstanbul Topkapı'da General Elektrik Ampul Fabrikası, Kavel Kablo ve Türkay Kibrit Fabrikalarını inşa etmiştir. Özkaynak 14 eylül 1971 tarihinde vefat etmiştir.²⁶⁷ Mimari çalışmalarını Arkitekt'de yayımlamıştır.²⁶⁸

Arkitekt dergisi gibi, mimari, güzel sanatlar, restorasyon vbg. Konularda bilimsel çalışmaları yayımlayan bir başka dergi "Yapı"dır.²⁶⁹ Bu dergi 1941-1943 yılları arasında yayımlanmış, özellikle II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkisi ve parasal nedenlerden yayın hayatı çok uzun olmamıştır. Bu dergide de restorasyon projeleri, restorasyon etkinlikleri ile bu konuyla ilgili haberlere yer verilmiştir. Dergiye emeği geçen belli başlı mimarların içinde Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuş isimler görülmektedir. Bunlar Behçet Ünsal, İsmet Barutçu, Tahir Tuğ gibi mimarlardır.

Y. Mimar **Behçet Ünsal** Güzel Sanatlar Akademisi'ni 1933 yılında tamamlamış, önce Ankara şehir mimarlığı, sonra Bayındırlık Bakanlığı proje

²⁶⁶ Neval Konuk, **a.g.e.**, s. VII, 20, 91, 128

²⁶⁷ Zeki Sayar, "Kaybettiklerimiz: Samih Saim Akkaynak", **Arkitekt**, S. 344, 1971, s. 184

²⁶⁸ Neval Konuk, **a.g.e.**, s. 5

²⁶⁹ İsmet Barutçu, "Yapı Dergisi'nden Mimari Tarihine", **Mimarlık**, S. 3, Ankara 1950, s. 24-25, 40; Üstün Alsaç, "Cumhuriyet Döneminde Yayınlanan Mimarlık Dergileri", **Çevre**, S. 1, İstanbul 1979, s. 87

mimarlığı (1938) yapmıştır. İstanbul'da 1940 yılında Belediye İmar Müdürlüğü'nde uzman mimar olarak çalışmış, 1946'da İstanbul Teknik Okulu'nda öğretmen olmuş, 1954'te ise İstanbul Belediyesi Eski Eserler Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1971'de yine öğretmenliğe dönerek, İstanbul Devlet Mühendislik-Mimarlık Akademisi'nin mimarlık bölümünde kürsü başkanı olmuştur. Halen emeklidir. Behçet Ünsal'ın restorasyon konusunda sözü edilecek çalışmaları, Rumelihisarı onarım planı ile Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Külliyesi restorasyon projesidir. Değişik proje çalışmalarına verilmiş olan ödülleri vardır. Bunun yanı sıra mimari ile ilgili pek çok yayını bulunmaktadır.²⁷⁰

Y. Mimar **İsmet Barutçu** 1908 yılında Beykoz'da doğmuştur. 1935 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümünden mezun olmuş, meslekî yaşamının ilk yılları Anadolu'da geçmiş, Antalya Tekel İdaresi inşası kontrolörlüğü, Sivas'ta Sanat Okulu, Tekel Binası, Mezbaha ve apartman inşaatlarında müteahhitlik yapmıştır. 1938'deki vatan görevi sonrasında, 1940-1945 yılları arası İstanbul Komutanlığı'nda mimar olarak çalışmış, 1946-1950 yılları arasında ise Milli Eğitim Bakanlığı Teknik Öğretim Müsteşarlığı'nda görev yapmıştır. 1950 yılı sonrasında şehir planlaması işiyle uğraşmıştır. 1964 yılından itibaren ise Yıldırım Bayezid Kapalı Çarşısı'nın inşaatında denetim görevini üstlenmiştir. İsmet Barutçu 20 şubat 1968 tarihinde vefat etmiştir.²⁷¹

Y. Mimar **Tahir Tuğ** ise Güzel Sanatlar Akademisi'nin mimarlık bölümünden 1934 yılında mezun olmuştur. 1940 yılında Balıkesir-Savaştepe Köy Enstitüsü inşa projesi, yapılan proje yarışmasında birinci olmuş ve parasal olanaklar dahilinde uygulanmıştır.

²⁷⁰ Özellikle: Behçet Ünsal, **Mimarlık Tarihi**, İstanbul 1949; Makaleleri; Yapı, Arkitekt, Mimarlık, Belediyeler, Türk Yurdu, Akşam, Vakıflar Dergisi, Yıldız Üniversitesi Dergisi, T.T.K. Belleteni gibi periyodiklerde yayınlanmıştır.

²⁷¹ Talât Özışık, "İsmet Barutçu'yu Anarken", **Mimarlık**, S. 53, mart 1968, s. 13

8- DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Günümüzde önemini koruyan eski eser onarımı, bunu yerine getiren mimarlar ve eğitim aldıkları okul hakkında çok yönlü düşünebilmek ve genel bir değerlendirme yapmak mümkündür. Mezun olunan kurumun hangi gerekçe ile kurulmak istendiği, mimarların nasıl bir eğitimden geçtikleri, hangi dersleri gördükleri, hocalarının kimler olduğu ve eğitimde yapılan yenilikler bilindiği takdirde bu değerlendirmeyi yapmak ve bir sonuca varmak daha kolaylaşacaktır.

Çalıştıkları ve katkı sağladıkları alanlara göre mimarları saptamak ve birtakım sınıflamalara gitmek gerekirse çoğunun iki önemli kurum olan Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nde görev yaptıklarını gözlemlemekteyiz. Bunlardan Sedat Çetintaş, Macit Rüştü Kural, Mualla Eyuboğlu Anhegger, Selma Emler, Kemal Altan, Zühtü Başar Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve buna bağlı kurumlarda, Alâettin Özaktaş, Nihad Nigizberk, Vasfi Egeli, Arif Hikmet Koyunoğlu, Süreyya Yücel, İlban Öz ve Asım Kömürcüoğlu ise Vakıflar Genel Müdürlüğü ve buna bağlı kurumlarda çalışmalarını yürütmüşlerdir. Ali Saim Ülgen, Cahide Tamer ve Hüsrev Tayla ise hem Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nde hem de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde görev yapmışlardır. Bu mimarlardan Sedad Hakkı Eldem gibi sadece serbest olarak çalışanlar ya da yaşamlarının bazı dönemlerinde büro açarak serbest çalışanlar bulunmaktadır. Diğer bir çalışma alanı ise müteahhitliktir. Alâettin Özaktaş, Asım Kömürcüoğlu, Arif Hikmet Koyunoğlu, Zühtü Başar, Hüsrev Tayla ve yayın alanında katkıda bulunanlar diye bahsettiğimiz Abidin Mortaş, Abdullah Ziya Kozanoğlu, İsmet Barutçu gibi mimarlar restorasyon alanına göre daha fazla maddi kazanç sağladıkları müteahhitliği kısa ya da uzun sürelerle tercih etmişlerdir. Bunun dışında savaş sonrası yeniden kurulan yurdun her köşesinde ve özellikle yeni başkentte Asım Kömürcüoğlu, Kemal Altan, Süreyya Yücel ve sonrasında da Mualla Eyuboğlu Anhegger ve Hüsrev Tayla yaptıkları imar çalışmalarlarıyla önemli bir vazifeyi yerine getirerek kalıcı izler bırakmışlardır. Ayrıca Asım Kömürcüoğlu, Sedad Hakkı Eldem, Ali Saim Ülgen, Mualla Eyuboğlu Anhegger, Hüsrev Tayla ve restorasyon ve yayın çalışmalarına katkılarından dolayı adı geçen Sırrı Bilen, Kemali Söylemezoğlu,

Behçet Ünsal gibi mimarlar hocalık yaparak kendilerinden sonraki nesillere teorik ve pratik bilgilerini aktarmışlardır.

Ülkemizin ilk sanat ve mimarlık okulu olan Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nden mezun olmuş ve çalışma hayatına atılarak çeşitli hizmetler veren bu kişiler elbette ki içinde buldukları ortamdan soyutlanamazlar. Özellikle 1920'li yıllarda savaş sonrası yaşanan yokluklar (ders araçlarının ve malzemelerinin bile bulunamadığı) ve bir yandan da yeni kurulan bir ülke düşünülürken zor ve bir o kadar da sorumluluk taşıyan bir meslekî hayatları olduğu ve hizmetlerinin büyüklüğü gözardı edilemez. Arif Hikmet Koyunoğlu erken Cumhuriyet dönemi mimarı ve aynı zamanda savaş gazisi olarak çeşitli zorluklar yaşamıştır. Malzeme sıkıntısını tuğla ocağı açarak ve taş ocağı işleterek çözen Koyunoğlu, Rum ve Ermeni ustaların mübadele sonucu ülkemizden gitmeleri üzerine inşa çalışmalarında akrabalarını bile çalıştırarak (Türk Ocağı'nın inşasında) inşaatı tamamlamıştır. Bunun gibi malzeme sıkıntısını sonraki yıllarda Cahide Tamer de çekmiş, Topkapı Sarayı restorasyonlarından artan hurda ve putreli Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nın onarımında kullanarak sorunu çözmüştür.

Mektebin kuruluşundan 1926 yılına kadar olan dönem hem siyasi hem de toplumsal olarak zor bir dönemdir. Yıkılmakta olan imparatorluğun son demlerinde; Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi iki önemli mücadele yaşanmış, ardından köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde imar, inşa ve restorasyon alanlarında çalışacak uzman kadroya önemle ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca yine bu dönemde Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde de yerleşme ile ilgili ciddi sıkıntılar yaşanmış ancak Fındıklı'daki Cemile Sultan Sarayı'na yerleşildiği 1926 yılında uzun süreli olmasa da rahat bir nefes alınabilmiştir. Bu sıkıntılı yıllarda mezun mimarların sayıları listelerde de görüleceği üzere oldukça azdır. Örneğin 1914 ve 1926 yılları arasında mezunların sayısı yılda en fazla üç kişidir. Mezun listelerine göre bir değerlendirmeye gidilecek olursa; 1912 yılına kadar gayrimüslim mimarların (özellikle rum ve ermeni) okula daha fazla ilgi gösterdiği bu tarihten sonra ise (savaş yıllarını dikkate almazsak) bu ilginin devam etmekte birlikte müslüman mimarların

nüfusunun giderek arttığı görülmektedir. 1940'lı ve 1950'li yıllarda ise gelişme ile paralel olarak mezun sayılarında da önemli bir artış gözlenmektedir.

Anadolu'nun her köşesine giderek imar planları hazırlayan, eski eser restorasyonu yapan bu kişiler mesleklerini birçok şeyin önünde tutmuşlardır. 1947 yılında Aydın-Ortaklar'da bir bataklığı kurutma çalışmaları sırasında zehirli sıtma hastalığına yakalanan Mualla Eyuboğlu Anhegger'e ailesi Anadolu'da çalışmayı yasaklayınca İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Mesleki fedakârlıklarıyla adından bahsedilen Ali Saim Ülgen de yaşamının önemli bir kısmını Anadolu'daki restorasyon çalışmaları sebebiyle ailesinden ayrı geçirmiştir.

Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi mezunlarının hangi iş sahalarında çalıştıkları ve ne şekilde bir meslekî hayatları olduğu konusundaki kısa bir değerlendirmeden sonra katkılarının ne boyutta olduğunu birkaç cümle ile özetlemek gerekirse, Türk mimarlığı içindeki önemi açıkça görülecektir. Çünkü bu okuldan mezun olarak çeşitli görevler ile Türk mimarlık tarihine ve restorasyon tarihine hizmet vermiş çok sayıda mimar bulunmaktadır. Bu kişiler genel itibariyle klasik Türk mimarisine sadık kalarak neoklasik akımı başlatan Mimar Kemalettin ve Vedat Beylerin üsluplarını (I. Ulusal Mimarlık Dönemi) devam ettirmişlerdir. Bu dönemde Türk mimarları barok, rokoko, ampir ve eklektik gibi üslupların ağır etkilerinden kendilerini kurtararak kendi milli benliklerine dönme uğraşlarına girişmişlerdir. 1930'lu yıllara kadar devam eden bu dönem klasik Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin süsleme ve plan özelliklerine dönüş olarak tanımlanmaktadır. Ziya Gökalp ile başlayan milliyetçilik akımından etkilenen ve Mimar Kemalettin ve Vedat Beylere göre daha ikincil planda kalmış inşa ve restorasyon çalışmalarında aynı amacı benimseyen bu mimarlar arasında Alâettin Özaktaş, Nihad Nigizberk, Vasfi Egeli, Arif Hikmet Koyunoğlu, Sedat Çetintaş, Süreyya Yücel, Macit Rüştü Kural, Ali Saim Ülgen bulunmaktadır. Sedad Hakkı Eldem ise Türk mimarlığında önemli bir yere sahip olmasının yanında çok sayıda büyük projeye imzasını atarak II. Ulusal Mimarlık Dönemi'ni başlatan mimarlarımızdandır. Bu dönemde yabancı mimarlara karşı duyulan tepkinin de artması tekrar geleneksel değerlere yönelmeyi hızlandırmıştır. Sedad Hakkı Eldem'in özellikle sivil mimari üzerine yoğunlaşan

çalışmaları çağdaş bir üslup oluşturarak yeniliklere açık ama aynı zamanda da geleneksel öğelerden vazgeçmeyen simetri ve anıtsallığın ön planda tutulduğu bir anlayıştır.

Restorasyon çalışmalarına gelince, genel itibariyle varolanı korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak amacı benimsenmiştir. Aynı amaçla bir araya gelmiş birkaç gönüllü insan sayesinde henüz koruma yasalarının konmadığı, danışılacak kurulların bulunmadığı, Türk Sanatı konusunda başvurulacak yazılı kaynakların olmadığı ve üniversitelerin ilgili bölümlerinin kurulmadığı bir dönemde restorasyon faaliyetleri usta-çırak düzeninde sürmekteydi. Bu sebeple karşılaşılan zorluklar genellikle parça temini ve yıkılmış bir eserin ne şekilde restore edileceği gibi konuları kapsamaktaydı. Tüm bu zorluklara rağmen Sanâyi-i Nefîse Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi mezunları başarılı örnekler vermişlerdir. Bu alanda Ali Saim Ülgen'in kuramsal çalışmalarının ve Sedat Çetintaş'ın bilimsel sonuçlara ulaşmak amacıyla yapmış olduğu rölovelerin önemi büyüktür. Restore edilmiş önemli yapılar arasında Topkapı Sarayı, Mualla Eyuboğlu Anhegger, Mustafa Ayaşlıoğlu ve Hüsrev Tayla'nın Emirgan Şerifler Yalısı, Ali Saim Ülgen'in Süleymaniye Külliyesi, Cahide Tamer, Mualla Eyuboğlu Anhegger ve Selma Emler'in Rumelihisarı, Cahide Tamer'in Yedikule Hisarı, Ayasofya Müzesi ve Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, Süreyya Yücel'in Manisa Muradiye Külliyesi ve Üsküdar Şemsi Paşa Külliyesi, Macit Rüştü Kural'ın Bursa Yeşil Türbe, Hüsrev Tayla ve Süreyya Yücel'in Bursa Ulu Camii, Hüsrev Tayla'nın İbrahim Paşa Sarayı yer almaktadır. Restorasyonların aslına uygun olarak ve doğru malzemeyle yapılması gerekliliği düşünüldüğünde yapılan uygulamalar arasında Süreyya Yücel'in Manisa Muradiye Külliyesi ve Üsküdar Şemsi Paşa Külliyesi, Ali Saim Ülgen'in Aksaray Sultan Hanı ve Ankara Mahmut Paşa Bedesteni, Cahide Tamer'in Yedikule Hisarı, Hüsrev Tayla'nın İbrahim Paşa Sarayı, Burdur Baki Bey Konağı ve Süreyya Yücel ile gerçekleştirdikleri Bursa Ulu Camii, Macit Rüştü Kural'ın Bursa Yeşil Türbe ve Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü, Cahide Tamer, Selma Emler ve Mualla Eyuboğlu Anhegger'in birlikte çalıştıkları Rumelihisarı restorasyonu gibi başarılı örnekler yer almaktadır. Vasfî Egeli'nin Mimar Sinan Türbesi ve Beyoğlu Ağa Camii, Sedat Hakkı Eldem ve Mehmet Ali Handan'ın birlikte gerçekleştirdikleri Fındıklı Münire

Sultan Sarayı, Cahide Tamer'in Bodrum Camii restorasyonları eleştiri alan çalışmalarıdır.

Kadın mimarlar için durum daha farklıdır. Cumhuriyet'in ilanından sonra biraz geç olmakla birlikte kadınlar pek çok alanda erkeklerle beraber meslek hayatlarında yerlerini almışlardır. Türkiye'de kadınların "erkek mesleği" olarak bilinen mimarlığa ilgi duymaları Atatürk'ün modernleşme projesinde kadınlara verdiği önemle açıklanabilir. Güzel Sanatlar Akademisi mimarlık bölümünden 1934 yılında ilk mezun olan ve çalışma hayatına atılan kadın mimarlar Leman Tomsu ve Münevver Belen'dir. Öğrencilikleri sırasında az kişi olmalarından dolayı sıkıntı çekmediklerini aksine bunu avantaja çevirdiklerini belirtmişlerdir. Mimarlık faaliyetlerinde ise daha çok halkevi gibi projeler ürettikleri, devlete bağlı kurumlarda çalıştıkları ve restorasyon işlerine yönelindikleri görülmektedir. Bunlar arasında ön plana çıkanlar ise Mualla Eyuboğlu Anhegger, Cahide Tamer ve Selma Emler'dir. Bu üç kadın mimar Cumhuriyet'in ilanından sonra devlet tarafından görevlendirilerek Rumelihisarı restorasyonunda birlikte çalışma imkanı bulmuşlardır. Bu, kadın mimarların önemsenmesi ve restorasyon tarihi bakımından önemli bir olgudur.

Restorasyon çalışmaları ise günümüzde sayıları artan kurumlarca sürmektedir. 19. yüzyıl ile karşılaştırıldığında gelişme ve ilerleme gün geçtikçe olumlu yönde seyretmektedir. Ancak her alanın olduğu gibi bu alanda da özellikle meslekten olan kişileri ilgilendiren birtakım sorunlar bulunmaktadır. İyi ve çağdaş ölçütlerde restorasyon uygulamalarının yurdumuzda da yapılabilmesi için özellikle aydın kesime ve yerel yöneticilere büyük görevler düşmektedir. Çözüm, eski eser sevgisinin küçük yaşlarda kazandırılması ve bu anlayışı toplum bilincine yerleştirmek için yapılan faaliyetlerin artması ile daha basitleşecektir. Sonuç olarak; bu tezle 1883'de kurulan, ilk mimarlık ve sanat okulu olma özelliğine sahip Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nin yetiştirdiği mimarlarla Türk Mimarlığı'ndaki yeri vurgulanmış, dönem içindeki restorasyon faaliyetleri kişi bazından genele doğru ele alınarak mimarlık tarihinden bir kesit sunulmuştur.

9- KAYNAKLAR

- ACUN, Hakkı, **Sakarya İli Taraklı İlçesi ve Yunus Paşa Camii**, Ankara 1996
- AHUNBAY, Zeynep, “Sultan Selim Medresesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 63-64
- AK, Seyit Ali, **Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Fotoğrafı 1923-1960**, İstanbul 2001
- AKIN, Nur, “Koruma Alanının Büyük Kaybı: Cahide Tamer”, **Mimarlar Mektup**, S. 328, mart-nisan 2006, s. 10-11
- AKOK, Mahmut, “Hacıbektâşi Veli Mimari Manzumesi”, **Türk Etnografya Dergisi**, S. 10, İstanbul 1968, s. 27-57
- AKOK, Mahmut, “Kayseri’de Huand Mimari Külliyesinin Rölövesi”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XVI/1, Ankara 1968, s. 5-44
- AKOK, Mahmut, “Sivas’ta Buruciye Medresesinin Rölövesi”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, C. XV/2, Ankara 1968, s. 5-38
- AKSOY, Osman, “Ankara Etnografya Müzesi”, **Sanat Dünyamız**, S. 16, mayıs 1979, s. 28-36
- ALSAÇ Üstün, **Türkiye’deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi**, Trabzon 1976
- ALSAÇ Üstün-
MADRAN, Emre-
ÖZGÖNÜL, Nimet, **Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Onarılması Konularında Kaynakça**, Ankara 1990
- ALSAÇ, Üstün, **Türkiye’de Restorasyon**, İstanbul 1992
- ALSAÇ, Üstün, **Bir Türk Mimarının Anıları, Yaşamı, Etkinlikleri, Orhan Alsaç**, İstanbul 2003
- ALTAN, Kemal, “Mimar Sinan’ın Plân Esasları”, **Mimar**, S. 3, 1934, s. 83
- ALTAN, Kemal, “Türk Sanatı ve Sinan”, **Mimar**, S. 3, 1934, s. 83-84

- ALTAN, Kemal, “Ayasofya etrafında Türk San’at Etkileri”, **Arkitekt**, S. 9, 1935, s. 264-267
- ALTAN, Kemal, “Eski Medenî Yerlerimiz”, **Arkitekt**, S. 7-8, 1935, s. 224-226
- ALTAN, Kemal, “Hekimoğlu Ali Paşa ve Medenî İzlerimiz”, **Arkitekt**, S. 10, 1935, s. 299-302
- ALTAN, Kemal, “Mimar Davut”, **Arkitekt**, S. 11-12, 1935, s. 339-342
- ALTAN, Kemal, “Siyavuşpaşa Kasrı”, **Arkitekt**, S. 9, 1935, s. 268-269
- ALTAN, Kemal, “Bizans Eserleri Üzerinde Türk Mimarlarının İşleri”, **Arkitekt**, S. 8, 1936, s. 224-226
- ALTAN, Kemal, “Edirne’deki Türk Eserleri”, **Arkitekt**, S. 10-11, 1936, s. 307-309
- ALTAN, Kemal, “Mimari Eserlerimiz ve Mimarlarımız”, **Arkitekt**, S. 5-6, 1936 s. 154-155
- ALTAN, Kemal, “Mimari Eserlerimiz ve Mimarlarımız”, **Arkitekt**, S. 7, 1936, s. 345-347
- ALTAN, Kemal, “Mimari Eserlerimiz ve Mimarlarımız”, **Arkitekt**, S. 12, 1936, s. 196-197
- ALTAN, Kemal, “Esir Ali”, **Arkitekt**, S. 3, 1937, s. 81
- ALTAN, Kemal, “Mimar Mehmed Tahir”, **Arkitekt**, S. 7, 1937, s. 193-195
- ALTAN, Kemal, “Selimiye ve Mimari Manzumeleri”, **Arkitekt**, S. 10-11, 1937, s. 294-297
- ALTAN, Kemal, “Klâsik Türk Mimarları (Mimar Mehmet)”, **Arkitekt**, S. 8, 1937, s. 223-226
- ALTAN, Kemal, “Yeni Cami Mahfili ve Mimar Hezarfen İbrahim”, **Arkitekt**, S. 12, 1937, s. 344-345
- ALTAN, Kemal, “Klasik Tarzdan Sonraki Mimari Eserlerimiz”, **Arkitekt**, S. 8, 1938, s. 238-240
- ALTAN, Kemal, “Ayasofya’nın Tahkimleri ve Konyalı Mimar Hacı Alaaddin”, **Konya**, S. 116-117, 1948, s. 8-9

- ALTAN, Kemal, “Koca Sinan ve Türk Mimarisi”, **Mimarlık**, S. 5/2, 1948, s. 23-25
- ALTAN, Mazhar, “Mimar Kemal Altan”, **Mimarlık**, S. 6, 1948, s. 44-46
- ALTAN, Kemal, “Sinan’ın Hayatı”, **Konya**, S. 114, 1948, s. 5-7
- ALTAN, Kemal, “Şişli Camii”, **Mimarlık**, S. 1, İstanbul 1948, s. 9-11
- (der. ALTINER, Ahmet Turhan-AKAY, Zafer-ARDIÇOĞLU, Ahmet), “Arif Hikmet Koyunoğlu”, **Arkitekt**, S. 4, 1991, s. 35-50
- ANONİM, “Sanat ve Eski Eserler Sahasında Vakıfların Çalışması”, **Cumhuriyetten Önce ve Sonra Vakıflar**, İstanbul 1937, s. 40-43
- ANONİM, **Türk Yüksek Mimarlar Birliği, Azalar ve Yüksek Mimarlık Mesleği ile Alâkadar Mevzuat**, İstanbul 1940
- ANONİM, “Güzel San’atlar Akademisi mimarî şubesi talimatnamesi”, **Arkitekt**, S. 3-4, 1940, s. 88-89
- ANONİM, “Büyük Bir Kayıp”, **Yapı**, S. 20, İstanbul 1942, s.19
- ANONİM, “Yüksek Mimar Alâettin Özaktaş”, **Mimarlık**, S. 1-2, 1946, s. 33
- ANONİM, “Şişli Camisinin İnşası İlerliyor”, **Arkitekt**, S. 263-266, İstanbul 1946, s. 268-270
- ANONİM, “Y. Mimar Nihat Nigizberk’i Kaybettik”, **Mimarlık**, S. 1-2, 1946, s. 35
- ANONİM, “Asım Kömürcüoğlu 1879-1957”, **Yapı Teknik**, S. 2/9, 1957, s. 3-4
- ANONİM, “Süleymaniye Mimari Külliyesinin Restorasyonu ve Tamiri”, **Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni**, S. 189, 1957, s. 6
- ANONİM, “Kaybettiklerimiz: Y. Mimar Asım Kömürcüoğlu, Hayatı ve Eserleri”, **Arkitekt**, S. 290, 1958, s. 43-45

- ANONİM, **Yüksek Mimarlık Bölümü Öğretim Klavuzu 1960-1961 Öğretim Yılı**, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi yayınları, İstanbul 1960
- ANONİM, “Kayıplarımız: Vasfi Egeli (1890-1962)”, **Arkitekt**, S. 307, İstanbul 1962, s. 75-76
- ANONİM, **Güzel Sanatlar Akademisi Giriş Rehberi**, Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Cemiyeti yayınları, İstanbul 1962
- ANONİM, “Kocatepe Camiinin Temelleri Dinamitle Sökülüyor”, **Mimarlık**, S. 47, eylül 1967, s. 3
- ANONİM, “Feridun Akozan Mimar”, **Arkitekt**, S. 334, 1969, s. 52-58
- ANONİM, “Ölüm: Süreyya Yücel”, **Arkitekt**, S. 338, İstanbul 1970, s. 94
- ANONİM, **Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar**, İstanbul 1973
- ANONİM, “Kozanoğlu, Abdullah Ziya”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXII, Ankara 1975, s. 258
- ANONİM, “Yücel, Süreyya”, **Meydan Larousse**, ek cilt, İstanbul 1976, s. 924
- ANONİM, “Zeki Sayar Anlatıyor: Türk Mimarlarının Örgütlenme Çabaları”, **Çevre**, S. 2, mart-nisan 1979, s. 77-82
- ANONİM, “En Dinç Mimardan Genç Mimarlara”, **Mimarlık**, S.163, İstanbul 1981, s. 2-3
- ANONİM, “Kozanoğlu, Abdullah Ziya”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1982, s. 408
- ANONİM, “Sedat Çetintaş”, **Yurt Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul 1982-1983, s. 5501
- ANONİM, “Sedat Çetintaş”, **İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1983, s. 1475
- ANONİM, **Sedad Hakkı Eldem; 50 Yıllık Meslek Jübilesi**, Mimar Sinan Üniversitesi 100. Yıldönümü Armağanı, İstanbul 1983

- ANONİM, “Koyunoğlu’nun Anıları”, **Tarih ve Toplum**, S. 35, İstanbul 1986, s. 50-56
- ANONİM, “Koyunoğlu’nun Anıları-2”, **Tarih ve Toplum**, S. 36, İstanbul 1986, s. 35-40
- ANONİM, “Yücel (Süreyya)”, **Büyük Larousse**, C. XXIV, İstanbul 1986, s. 12655
- ANONİM, “Mortaş (Abidin)”, **Büyük Larousse**, C. XVI, İstanbul 1986, s. 8312
- ANONİM, “Koyunoğlu’nun Anıları-3”, **Tarih ve Toplum**, S. 37, İstanbul 1987, s. 12-15
- ANONİM, “Merhum Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu’nun Anıları-4”, **Tarih ve Toplum**, S. 38, İstanbul 1987, s. 47-51
- ANONİM, “Sedat Çetintaş”, **Ana Brittanica**, C. VI, İstanbul 1987, s. 388-389
- ANONİM, “Yücel, Süreyya”, **Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. XV, İstanbul 1987, s. 9257
- ANONİM, “Anhegger’leri Ziyaret Ettik”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S. 2, nisan 1988, s. 41-45
- ANONİM, “Zeki Sayar: Çizdiğini İnşa Etmeyen Bir Mimarı Tasavvur Edemiyorum”, **Mimarlık**, S. 230, İstanbul 1988, s. 45-47
- ANONİM, “Mualla Eyüboğlu Evi”, **Arkitekt**, S. 6, İstanbul 1993, s. 87-90
- ANONİM, “Ayaspaşa’nın Kaybedilen Sokağını Arayan Mimar, Hüsrev Tayla”, **Arkitekt**, S. 4, nisan 1993, s. 52
- ANONİM, “Aptullah Ziya Kozanoğlu”, **Arkitekt**, S. 4, 1993, s. 3-4
- ANONİM, “Yücel, Süreyya”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul 1995, s. 484-485
- ANONİM, “Eski Şark Eserleri Müzesi Garanti’nin Katkılarıyla Yeniden Açıldı”, **Sanat Çevresi**, S. 264, ekim 2000, s. 27

- ARSEVEN, Celâl Esad, **Türk Sanatı Tarihi**, C. I, İstanbul, t.y.
- ARSEVEN, Celâl Esad, “Güzel Sanatlar Akademisi”, **Sanat Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1983, s. 28-29
- ARTAN, Tülay, “Siyavuş Paşa Köşkü”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 20
- ARTAN, Tülay, “Şerifler Yalısı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 163-164
- ASLANAPA, Oktay, **Türk Sanatı**, İstanbul 1993
- ASLANOĞLU, İnci, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara 1980
- ATEŞ, İbrahim-BAYRAM, Sadi-ERDOĞAN, Kerim, **Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz**, Ankara 1978
- AYAŞLIOĞLU, Mustafa, “İstanbul’da Mahmut Paşa Türbesi”, **Güzel Sanatlar**, S. 6, İstanbul 1949, s. 148-158
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, **Osmanlı Mi’mârîsinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 806-855 (1403-1451)**, C. II, İstanbul 1972
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, **Osmanlı Mi’mârîsinde Fâtih Devri**, C. III, İstanbul 1973
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, **Avrupa’da Osmanlı Mi’mârî Eserleri**, C. IV, İstanbul 1982
- AZAMAT, Nihat, “Âdile Sultan”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1988, s. 382-383
- BALMUMCU, Şevki, “Kaybettiklerimiz: Macit Rüştü Kural”, **Arkitekt**, S. 314, 1964, s. 38
- BARUTÇU, İsmet, “Yapı Dergisi’nden Mimari Tarihine”, **Mimarlık**, S. 3, Ankara 1950, s. 24-40
- BAŞARIR, Başar, “Otuz Yıl Restorasyon: Cahide Tamer”, **İstanbul Dergisi**, S. 13, İstanbul 1995, s. 94-98
- BATUR, Afife, “Sanâyi-i Nefise Mektebi Binaları”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul 1994, s. 447-448

- BAYDAR, Leyla, “1923-1950 Cumhuriyet Dönemi Ankara Konutlarında İç Mekan Kurgusu”, **Bir Başkent'in Oluşumu Ankara (1923-1950)**, Ankara 1994, s. 50
- BAYKAL, Kazım, **Bursa ve Anıtları**, İstanbul 1982
- BEŞBAŞ, Nermin-DENİZLİ, Hikmet, “Yeşil (Çelebi Sultan Mehmed) Türbesi”, **Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, C. III, Ankara 1983, s. 294-299
- BİÇER, Celâl-SAN, Reşat, “Polis Jandarma Mektebi-Ankara”, **Arkitekt**, S. 2, 1938, s. 33-39
- BİRKAN, Güven-PEHLİVANLI, Selçuk, “Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi”, **Mimarlık**, S. 15, 1977, s. 8-16
- BOZDOĞAN, Sibel-ÖZKAN, Süha-YENAL, Engin, **Sedad Eldem**, İstanbul 2005
- CENGİZKAN, Ali, “Bir Başkent'in Yıkılışı”, **Bir Başkent'in Oluşumu Ankara (1923-1950)**, Ankara 1994, s. 84
- CEZAR, Mustafa, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1883-1968**, İstanbul 1968
- CEZAR, Mustafa, “Kuruluşundan Bugüne Akademi”, **Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 90. Yıl**, İstanbul 1973, s. 13-14
- CEZAR, Mustafa, **Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl** (yay. haz. Zeki Sönmez), İstanbul 1983
- CEZAR, Mustafa, “Yüz Yıllık Bir Sanat Eğitim Kurumu”, **Sanat Çevresi**, S. 53, mart 1983, s. 12-15
- CEZAR, Mustafa, “Kuruluşunun 100. Yılında Güzel Sanatlar Akademisi”, **Sanat Dergisi**, S. 67, İstanbul 1983, s. 2-7
- CEZAR, Mustafa, “Önemli Görevler Üstleniyor”, **Hürriyet Gösteri**, S. 28, İstanbul 1983, s. 79-80

- CEZAR, Mustafa, “Sanatta Batıya Açılış Döneminde Mimarlar”, **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi**, C. I, Ankara 1995, s. 479-487
- CEZAR, Mustafa, **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, C. I-II, İstanbul 1999
- CEZAR, Mustafa, “Türkiye’nin Çağdaşlık Yolunda Işık Tutan Yüksek Öğretim Kurumlarından, Akademi”, **Sanat Çevresi**, S. 260, haziran 2000, s. 18-25
- CEZAR, Mustafa, “Türkiye’nin Çağdaşlık Yolunda Işık Tutan Yüksek Öğretim Kurumlarından, Akademi (II)”, **Sanat Çevresi**, S. 261-262, temmuz-ağustos 2000, s. 18-26
- CEZAR, Mustafa, **XIX. Yüzyıl Beyoğlusu**, İstanbul 1991
- ÇALIŞKAN, Etem, “Feridun Akozan”, **Milliyet Sanat**, S. 34, mayıs 1973, s. 3-15
- ÇANDAR, Tübâ, **Hitit Güneşi; Mualla Eyuboğlu Anhegger**, İstanbul 2003
- ÇETİNTAŞ, Sedat, “İstanbul’un Yapı İşleri ve Şehr-i Emaneti”, **İkdam**, 5 mart 1922, s. 3
- ÇETİNTAŞ, Sedat, “İstanbul’un İmarı-I”, **İkdam**, 6 nisan 1922, s. 4
- ÇETİNTAŞ, Sedat, “İstanbul’un İmarı”, **İkdam**, 19 nisan 1922, s. 3
- ÇETİNTAŞ, Sedat, “Sivil Mimarlıkta Kıymetli Bir Eser: Davutpaşa Kışlasında Sultanahmed Kasrı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 eylül 1938, s. 8
- ÇETİNTAŞ, Sedat, **Saray ve Kervansaraylarımız Arasında İbrahimpaşa Sarayı**, İstanbul 1939
- ÇETİNTAŞ, Sedat, “Türk Tarih Kurumu Tarafından Yaptırılan Sivas Şifaiyesinde Yapılan Mimarî Hafriyat”, **Türk Tarih Kurumu Belleteni**, C. III/3, Ankara 1939, s. 61-67
- ÇETİNTAŞ, Sedat, **Türk Mimari Anıtları, Osmanlı Devri, Bursa’da İlk Eserler**, İstanbul 1946
- ÇETİNTAŞ, Sedat, “Müstakbel İstanbul”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 nisan 1951, s. 2

- ÇETİNTAŞ, Sedat, “O Mahiller ki...”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Mayıs 1951, s. 2
- ÇETİNTAŞ, Sedat, **Bursa Darüşşifası**, İstanbul 1952
- ÇETİNTAŞ, Sedat, **Türk Mimari Anıtları, Osmanlı Devri, Bursa’da Murad I ve Bayezid I Binaları**, İstanbul 1952
- ÇETİNTAŞ, Sedat, **Sivas Darüşşifası 614 H.-1217**, İstanbul 1953
- ÇETİNTAŞ, Sedat, **Yeşil Cami ve Benzerleri Cami Değildir**, İstanbul 1958
- DEMİRİZ, Yıldız, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme**, C. I, İstanbul 1979
- DEMİRSAR, Belgin, “Şişli Camii”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 185-186
- DEMİRTEPE, Ülkü, “Prof. Sedat Hakkı Eldem’le Mimari Üzerine Bir Konuşma”, **Sanat Olayı**, S. 22, İstanbul 1984, s. 25
- DENGİZ, Nesrin-KONUK, Güzin-ANTEL, Aylâ, **Mimarlık Eğitime Yön Verenler-I, 1883-1928 Sanâyi-i Nefise Mektebi**, İstanbul 2005
- DOĞAN, Sema, “Mimar Sinan Mescidi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XXX, İstanbul 2005, s. 89-90
- DOĞANTEPE, Hülya K., “Türkiye’nin İlk Kadın Restoratör Mimarı Cahide Tamer”, **Antik Dekor**, S. 30, İstanbul 1995, s. 80-8
- DOĞU, Nizamettin, “Zavallı Akademi”, **Mimarlık**, S. 2, 1948, s. 34
- DORA, R. Ruşen, “Güzel Sanatlar Akademisi Nasıl Yok Oldu?”, **Yapı**, ağustos 1996, s. 35
- DORA, R. Ruşen, “Selâmlık Köşkü Yeniden Canlanıyor”, **Sanat Çevresi**, S. 259, Mayıs 2000, s. 24-25
- DOSTOĞLU, Neslihan, “Türkiye’de Cumhuriyet’in İlk Döneminde Kadın Mimarlar”, **75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, İstanbul 1998, s. 28-29
- DOSTOĞLU, Neslihan Türkün (edi.), **Cumhuriyet Döneminde Kadın ve Mimarlık**, İstanbul 2005

- EDHEM, Halil, **Camilerimiz**, İstanbul 1932
- EDHEM, Halil, **Elvâh-ı Nakşiye Koleksiyonu** (günümüz Türkçesine aktaran Gültekin Elibal), İstanbul 1970
- EGELİ, Vasfi, “Mimar Nihad Nigizberk”, **Arkitekt**, S. 169-170, İstanbul 1946, s. 44-45
- EGELİ, Vasfi, “Şişli Camii”, **Arkitekt**, S. 263-266, İstanbul 1946, s. 169-180.
- EGELİ, Vasfi, “Fener Yolunda Bir Mescit”, **Arkitekt**, S. 187-188, İstanbul 1947, s. 157-161
- EGELİ, Vasfi, “Şişli Camii Şerifi”, **İstanbul Enstitüsü Dergisi**, C. II, İstanbul 1956, s. 19-25
- ELDEM, Sedad Hakkı, “Millî Mimari Meselesi”, **Arkitekt**, S. 9-10, 1939, s. 220-223
- ELDEM, Sedad Hakkı, “Yerli Mimariye Doğru”, **Arkitekt**, S. 3-4, 1940, s. 69-74
- ELDEM, Sedad Hakkı, “Türk Evi”, **Ülkü**, S. II/22, 1942, s. 10-15
- ELDEM, Sedad Hakkı, “Millî ve Yerli Mimarî Davamız”, **Mimarlık**, S. 4, 1944, s. 28-29
- ELDEM, Sedad Hakkı, **Bursa Evleri**, İstanbul 1948
- ELDEM, Sedad Hakkı-
HANDAN, Mehmet Ali, “Güzel Sanatlar Akademisi”, **Arkitekt**, S. 1-2, 1954, s. 7
- ELDEM, Sedad Hakkı, “Şehadet Camii Hakkında Bir Araştırma”, **Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C. I, İstanbul 1963, s. 313-326
- ELDEM, Sedad Hakkı, “Bursa’da Bazı Sofalar”, **Akademi**, S. 2, 1964, s. 3-11
- ELDEM, Sedad Hakkı, “Geleneksel Mimari Araştırmaları”, **Akademi**, S. 6, İstanbul 1967, s. 3-34

- ELDEM, Sedad Hakkı-
AKOZAN, Feridun-
ANADOL, Köksal, **Rölöve I (İstanbul Boğaziçi Köyleri yerleşmesi, resmi ve kültürel taş binalar, İstanbul ve Anadolu evleri, çeşmeler ve selsebiller, İstanbul 1968**
- ELDEM, Sedad Hakkı, **Türk Evi Plan Tipleri, İstanbul 1968**
- ELDEM, Sedad Hakkı-
ÜNVER, Süheyl, **Anadoluhisarı'nda Amucazade Hüseyin Paşa Yalısı, İstanbul 1970**
- ELDEM, Sedad Hakkı, **"Birgi'de Çakırağa Konağı", *Türkiyemiz*, S. 1, İstanbul 1970, s. 11-15**
- ELDEM, Sedad Hakkı, **"Boğaziçi Yalıları", *Sanat Dünyamız*, S. 1, İstanbul 1974, s. 2-11**
- ELDEM, Sedad Hakkı, **"50 Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı", *Akademi, Mimarlık ve Sanat*, S. 8, 1974, s. 8-70**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***Köşkler ve Kasırlar*, C. I-II, İstanbul 1968-1974**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***Türk Bahçeleri*, İstanbul 1976**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***Köçeoğlu Yalısı*, İstanbul 1977**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***Sa'dabat*, İstanbul 1977**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***Rölöve II (Birgi Çakırağa Konağı)*, İstanbul 1977**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***Boğaziçi Anıları*, İstanbul 1979**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***İstanbul Anıları*, İstanbul 1979**
- ELDEM, Sedad Hakkı, **"Toward a Local Idiom: A Summary History of Contemporary Architecture in Turkey", *Conservation as Cultural Survival*, Cenevre 1980, s. 91-99**
- ELDEM, Sedad Hakkı-
AKOZAN, Feridun, ***Topkapı Sarayı; Bir Mimari Araştırma*, İstanbul 1981**
- ELDEM, Sedad Hakkı, ***50 Yıllık Meslek Jübilesi*, Mimar Sinan Üniversitesi 100. Yıldönümü Armağanı, İstanbul 1983**

- ELDEM, Sedad Hakkı, “Son 120 Sene İçinde Türk Mimarisinde Millilik ve Rejionalizm Araştırmaları”, **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri**, İstanbul 1984, s. 53-59
- ELDEM, Sedad Hakkı, **Türk Evi**, C. I-II-III, İstanbul 1984-1986-1987
- ELDEM, Sedad Hakkı, **Boğaziçi Yalıları**, C. I-II, İstanbul 1994
- ELDEM, Edhem, “Sedad Hakkı Eldem: Düşünceler, Hayaller, Tespitler”, **İstanbul**, S. 28, İstanbul 1999, s. 28-47
- EMLER, Selma, “Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları”, **Türk San’atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C. I, İstanbul 1963, s. 211-313
- EMLER, Selma, “Les derniers travaux de restauration dans le palais royal de Topkapı”, **The Monument for the Men, Records of the II International Congress of Restoration**, Venezia 1964, s. 16-32
- EMLER, Selma, **Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları**, İstanbul 1963
- ERDENEN, Orhan, **Boğaziçi Sahilhaneleri**, C. IV, İstanbul 1994
- ERGEZEN, Hasan Rıza, “Kaybettiğimiz Değerler: Y. Mimar Ali Saim Ülgen”, **Arkitekt**, S. 311, 1963, s. 87-88
- ERGUT, Elvan Altan, “Zeki Sayar, Türkiye’de Mimarlığın Profesyonelleşme Sürecinde Bir Mimar”, **Mimarlık**, S. 300, ağustos 2001, s. 14-22
- ERKMAN, Refik, **Osman Hamdi**, İstanbul 1967
- ERTUĞRUL, Sara, **Geçmiş Zaman Olur ki**, İstanbul 1953
- ERZEN Jale-
BALAMİR, Aydın “The Kocatepe Mosque, Ankara-Hüsrev Tayla and Fatin Uluengin”, **Architecture of the Contemporary Mosque** (editör İsmail Serageldin-J. Steele), London 1996, s. 108-111
- EVREN, Burçak, “Yaşayan En Eski Türk Fotoğrafçısı Koyunoğlu - Vitrine Kadın Fotoğrafını İlk Ben Koydum- diyor”, **Milliyet Sanat**, S. 193, İstanbul 1976, s. 22-23

- EYİCE, Semavi, “Türk Sanatının Bir Eseri Tahrip Ediliyor”, **Yeni Sabah**, İstanbul, 2 şubat 1954, s. 1, 7
- EYİCE, Semavi, “İstanbul’un Kaybolan Bir Eski Eseri: Kazasker Ebü’l-Fazl Mahmud Efendi Medresesi”, **Tarih Dergisi**, C. X/14, 1959, s. 147-162
- EYİCE Semavi, “İlk Osmanlı Devrinin Dinî- İctimaî Bir Müessesesi Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. XXI, İstanbul 1963, s. 3-80
- EYİCE, Semavi, “Ali Saim Ülgen (1913-1963)”, **Türk Kültürü**, C. I, S. 6, Ankara 1983, 24-28
- EYİCE, Semavi, “Ayasofya Horologion’u ve Muvakkithanesi”, **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S. 9, İstanbul 1983, s. 15-24
- EYİCE, Semavi, “Alâeddin Camii”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1989, s. 325
- EYİCE, Semavi, “Sinan ve Gurbetteki Eserleri”, **Sızıntı**, C. X/120, İzmir 1989, s. 484-485
- EYİCE, Semavi, “Bedesten”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. V, İstanbul 1992, s. 304
- EYİCE, Semavi, “Bosnalı Mehmed Paşa Camii”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul 1992, s. 305-306
- EYİCE, Semavi, “Sedat Çetintaş”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul 1993, s. 291-293
- EYİCE, Semavi, “Ebü’l-Fazl Mahmud Efendi Medresesi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1994, s. 121-122
- EYİCE, Semavi, “Ebülfazl Mahmud Efendi Medresesi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1994, s. 355-356
- EYİCE, Semavi, “Egeli, Vasfi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1994, s. 481-482
- EYİCE, Semavi, “Ülgen, Âli Saim”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, İstanbul 1994, s. 335-336
- EYİCE, Semavi, Eldem, Sedad Hakkı”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XI, İstanbul 1995, s. 22-23

- EYÜBOĞLU,
Mualla ANHEGGER, “Fatih Devrinde Yeni Sarayda da Harem Dairesi (Padişahın Evi) Var Mıydı?”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 8, İstanbul 1979, s. 23-36
- EYÜBOĞLU,
Mualla ANHEGGER, “Topkapı Sarayı Veliht Dairesi Onarımı”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 9-10, İstanbul 1981, s. 53-81
- EYÜBOĞLU,
Mualla ANHEGGER, “Padişah Evi Gecekonduya Dönmüştü”, **İstanbul’dan Göreme’ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 43
- EYÜBOĞLU,
Mualla ANHEGGER, **Topkapı Sarayı’nda Padişah Evi (Harem)**, İstanbul 1986
- FIRAT, Nurcan İnci, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Geleneksel Türk Mimarisine İmzasını Atan Devlet Sanatçısı Arif Hikmet Koyunoğlu”, **Kültür ve Sanat**, S. 8, Ankara 1990, s. 44-48
- FIRAT, Nurcan İnci, **Ankara’da Cumhuriyet Dönemi Mimarisinden İki Örnek Etnografya Müzesi ve Eski Türk Ocağı Merkez Binası (Devlet Resim ve Heykel Müzesi)**, Ankara 1998
- GABRİEL, Albert, “Tarihi Türk Abidelerinin Tamiri ve İhyası”, **Vakıflar Dergisi**, S. 1, Ankara 1938, s. 7-15
- GABRİEL, Albert, “La Nouvelle mosquée de Cheihli”, **TTOK Belleteni**, S. 90, İstanbul 1949, s. 30-31
- GABRİEL, Albert, “An’anevî Türk Mimarisi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Temmuz 1949
- GABRİEL, Albert, **Une capitale Turque brousse Bursa**, C. I-II, Paris 1958
- GENİM, M. Sinan, “Saraylar, Kasırlar, Konaklar ve Evler”, **Geçmişten Günümüze Beyoğlu**, C. I, İstanbul 2004, s. 141-143
- GERÇEK, Cemil, **Sedad Hakkı Eldem; Büyük Konutlar**, Ankara 1982
- GEZGİN, Ahmet Öner, **Akademi’ye Tanıklık 2, Güzel Sanatlar Akademisine Bakışlar**, Mimarlık, İstanbul 2003

- GİRAY, Muhteşem, “Geleneksel Türk Mimarisinin Bugüne Etkileri ve Prof. Sedad Hakkı Eldem”, **Akademi, Mimarlık ve Sanat**, S. 10, İstanbul 1981, s. 64-65
- GİRAY, Muhteşem, “Türk Mimarisi ve Profesör Sedad Hakkı Eldem”, **Sandoz Bülteni**, S. 39, İstanbul 1990, s. 9-18
- GÜLTEKİN, Gülbin, “Feneryolu Camii”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1994, s. 290-291
- GÜNDÜZ, Özcan, “Arif Hikmet Koyunoğlu ve Yaşamı”, **Mimarlık**, S. 181, İstanbul 1982, s. 5-7
- GÜRELİ, Nail, “Bozkırda Bir Başkent Yükseliyor”, **Yıllar Boyu Tarih**, S. 10, Ankara 1981, s. 50-55
- HARTMANN, Kristiana, “Türkiye Sürgününde Bruno Taut”, **Mimarist**, (Çev. T. Gül Köksal), S. 4, ocak 2002, s. 37-40
- HASKAN, Mehmet Nermi, **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar**, C. I, İstanbul 2001
- İLTER, İsmet, “Restorasyon Uygulamaları Üzerine Düşünceler ve Bir Öneri”, **Mimarlık**, S. 152, 1977/3, s. 19-20
- İLTUŞ, Selim-
TOPÇUOĞLU, Nazif “Kocatepe Camii Muamması”, **Mimarlık**, S. 146, 1976/1, s. 65-67
- İNAN, Afet, “Rumelihisarını Üç Türk Kızı Restore Etti”, **Hayat Mecmuası**, S. 41, 9 Ekim 1959, s. 12-13
- İZER, Ayşegül, “Yeni Adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi”, **Sanat Çevresi**, S. 305, mart 2004, s. 6
- KARAMAĞARALI, Halûk, “Kayseri’de Hunad Câmii’nin Restitüsyonu ve Hunad Manzûmesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XXI, 1976, s. 199-245
- KAZMAOĞLU, M., “Ülgen, Ali Saim”, **Ezcacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. III, s. 1855
- KESKİN, Ahmet (edi.) **Prof. H. Kemali Söylemezoğlu’na**, İstanbul 1982
- KINAYTÜRK, Hamit, “Güzel Sanatlar Akademisi’nde Eğitim ve Öğretim”, **Sanat Çevresi**, S. 29, 1981, s. 3

- KIRDAR, Sevim, “Hikmet Koyunoğlu ile Görüşme”, **Milliyet Sanat**, S. 4, mayıs 1980, s. 53-55
- KIZIL, Fehmi, “Tasarım, Sanat ve Bilim Ortamında Birlikteliğin Artması”, **Sanat Çevresi**, Özel Sayı: 4, mart 2003, s. 6-8
- KOÇU, R. Ekrem, “Arkitekt”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1959, s. 1033-1034
- KOÇU, R. Ekrem, “Ayasofya Şadırvanı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1960, s. 1484-1486
- KOÇU, R. Ekrem, “Eldem (Ömer Sedad)”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul 1968, s. 4995-4997
- KOÇU, R. Ekrem, “Fener Yolu İstasyon Camii”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1971, s. 5645-5646
- KONUK, Neval, **Arkitekt 1931-2003 Kaynakçası**, İstanbul 2004
- KONYALI, İ., Hakkı, “Koca Sinan’ın Ahır Yapılan Son Eseri”, **Tan Gazetesi**, 07.04.1938
- KONYALI, İ. Hakkı, “Osmanlı Padişahlarının İçtiği Şifalı Su: Karakulak”, **Tarih Konuşuyor**, S. 39, İstanbul 1967, s. 3145-3146
- KONYALI, İ. Hakkı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, C. I,II İstanbul 1976
- KOYUNOĞLU, Hikmet, “Bir Mektup”, **Mimarlık**, S. 153, 1977/4, s. 4
- KOYUNOĞLU, Hikmet, “En Dinç Mimardan Genç Mimarlara”, **Mimarlık**, S. 163, 1981/1, s. 2
- KÖKSAL, T. Gül, “Ayla Ödekan ile Söyleşi: Sedat Çetintaş ve 1930’lardan Bugüne Türkiye’de Koruma”, **Mimarist**, S. 19, 2006, s. 15-18
- KÖMÜRCÜOĞLU, Eyüp Asım, “Büyükada Mezarlık Projesi”, **Arkitekt**, S. 10-11, 1938, s. 293
- KÖMÜRCÜOĞLU,

- Eyüp Asım, “Manisa Halkevi Projesi”, **Arkitekt**, S. 10-11, 1938, s. 295
- KÖMÜRCÜOĞLU,
Eyüp Asım, “Maraş Belediye Hal Binası Projesi”, **Arkitekt**, S. 10-11, 1938, s. 294
- KÖMÜRCÜOĞLU,
Eyüp Asım, “Van Şehir Planı Raporu”, **Arkitekt**, S. 1-2, 1945, s. 27-29
- KÖMÜRCÜOĞLU,
Eyüp Asım, “Adıyaman Kasabası İmar Planı”, **Arkitekt**, S. 5-6, 1947, s. 126-128
- KÖMÜRCÜOĞLU, Asım, “Mimar Alâettin Özaktaş İçin”, **Arkitekt**, S. 9-10, 1947, s. 221-222
- KÖMÜRCÜOĞLU,
Eyüp Asım, “İskilip Kasabası Kesin İmar Planı Raporu”, **Arkitekt**, S. 5-6, 1949, s. 107-112
- KÖMÜRCÜOĞLU,
Eyüp Asım, “Kırşehir Kesin İmar Planı Raporu”, **Arkitekt**, S. 7-10, 1949, s. 174-177
- KUBAN, Doğan, 20 yüzyılın İkinci Yarısında 16. yüzyıl Stilinde Cami Yapmayı Düşünenlere”, **Mimarlık**, S. 48, ekim 1967, s. 12
- KUBAN, Doğan, “Eldem, Sedad Hakkı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1994, s. 151-153
- KUMBARACILAR, İzzet-
TAMER, Cahide, **İstanbul Surları ve Yedikule**, İstanbul t.y.
- KUMRAL, Bülent, “Zeki Sayar’la Söyleşi”, **Yapı**, S. 152, temmuz 1994, s. 44-52
- KURAL, Macit R., “Çelebi Mehmed’in Yeşil Türbesi ve 1941-1943 Restorasyonu”, **Güzel Sanatlar**, S. 5, İstanbul 1944, s. 71
- KURAN, Aptullah, **Mimar Sinan**, İstanbul 1986

- KURTARICI, Tülin, “Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi”, **Beyoğlu**, İstanbul 2006, s. 24-30
- KURUYAZICI, Hasan, “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları”, **İstanbul**, S. 28, ocak 1999, s. 68-73
- KURUYAZICI, Hasan, “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları-2”, **İstanbul**, S. 29, nisan 1999, s. 41-45
- KURUYAZICI, Hasan, “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları-3”, **İstanbul**, S. 30, temmuz 1999, s. 52-54
- KURUYAZICI, Hasan, “İstanbul’un Unutulmuş Mimarları-4”, **İstanbul**, S. 34, 2000, s. 25-28
- KURUYAZICI, Hasan, “Türkiye’de Alman Mimarlar”, **Arkitekt**, S. 492, eylül-ekim 2002, s. 36-67
- MADRAN, Emre, “Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması”, **Türk Kültürü Kongresi**, S. 5, Ankara 2005, s. 49
- Mehmed Ziya, **İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyeti’nin Âsâr-ı Bâkiyesi**, C. I-II, İstanbul 1336-1928
- Mehmed Ziya, **İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Ölümsüz Mirası** (yay. haz. Murat A. Karavelioğlu ve diğerleri), C. I-II, İstanbul 2003
- MERİÇ, Rıfıkı Melûl, “Kaybettiklerimiz: Ali Saim Ülgen”, **Türk San’atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, C. I, İstanbul 1963, s. 787-788
- MÜLAYİM, Selçuk, **Cumhuriyet’in Kültür ve Sanat Kronolojisi**, İstanbul 1998
- MÜLAYİM, Selçuk, **Sanat Tarihi Metodu**, İstanbul 1983
- Mimar Süreyya, “İlk Mektep Binası/Afyon”, **Mimar**, S. 4, İstanbul 1932, s. 4
- NAYIR, Zeynep, “Süleymaniye Külliyesi ve Sorunları”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 4, Ankara 1982, s. 107-120

- NİCOLAİ, Bernd, “Bruno Taut’un Akademi Reformu ve Türkiye İçin Yeni Bir Mimariye Uzanan Yolu”, **Atatürk İçin Düşünmek; İki Eser: Katalank ve Anıtkabir, İki Mimar: Bruno Taut ve Emin Onat**, İstanbul 1997, s. 32-36
- NİHAT, Mehmet, “Palas Otel, Kudüs”, **Mimar**, S. 3, İstanbul 1931, s. 75-81
- ORHONLU, Cengiz, “Fındıklı Sementinin Tarihi Hakkında Bir Araştırma”, **Tarih Dergisi**, S. 11-12, İstanbul 1956, s. 59
- ORGUN, Zarf, “Alay Köşkü”, **Arkitekt**, S. 309, 1962, s. 153-162
- ÖDEKAN, Ayla, **Yazıları ve Rölöveleriyle Sedat Çetintaş**, İstanbul 2004
- ÖDEKAN, Ayla, **Türkiye’de 50 Yılda Yayımlanmış Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi ile İlgili Yayınlar Bibliyografyası (1923-1973)**, İstanbul 1974
- ÖNAL, Maruf, “Şevki Balmumcu ve Yaşamı”, **Mimarlık**, S. 179-180, 1982, s. 12-13
- (der. ÖNGE, Yılmaz-
ATEŞ, İbrahim -
BAYRAM, Sadi),
ÖTÜKEN, S. Yıldız vd.
Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Ankara 1978
Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, C. IV,
Ankara 1986,
- ÖNGE, Yılmaz, “Anadolu Selçukluları Devrinde Bazı Bina Tamirleri Hakkında”, **Önasya**, S. 70-71, s. 6-7
- ÖZ, İlban, “Topkapı Sarayı ve Müzesi Reorganizasyonu”, **Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni**, S. 70/349, İstanbul 1983, s. 25-26
- ÖZ, İlban, “Anadolu Medeniyetleri Sergileri”, **Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. V, Ankara 1984, s. 25-27
- ÖZ, İlban, “Topkapı Sarayı Onarım Projesi ve Tarihî Eserlerin Onarımı Konusundaki Başlıca Sorunlarımız”, **İstanbul’dan Göreme’ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 34-35

- ÖZ, İlban, “Topkapı Sarayı Zülüflü Baltacılar Ocağı”, **Sanat Dünyamız**, S. 29, İstanbul 1984, s. 2-4
- ÖZ, İlban, “Beyazıt, Simkeşhane Yapısı Restorasyonu, Theodossius Takı ve Hasan Paşa Hanı’nın Sorunları”, **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S.10, İstanbul 1985, s. 50-53
- ÖZ, Tahsin, “Topkapı Sarayı Onarımları”, **Güzel Sanatlar**, S. 6, İstanbul 1949, s. 6-74
- ÖZ, Tahsin, “Yüksek Mimar Zühtü Başar”, **Güzel Sanatlar**, S. 6, 1949, s. 159-160
- ÖZ, Tahsin, **İstanbul Camileri**, C. II, Ankara 1987
- ÖZBAY, Hasan, “Günümüz Gözüyle Erken Cumhuriyet Dönemi Yapıları”, **Bir Başkentin Oluşumu Ankara (1923-1950)**, Ankara 1994, s. 76
- ÖZGÜVEN, Yekta, **Türkiye’de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı (1934-1960)**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002
- ÖZİŞİK, Talat, “Yüksek Mimar Alâettin Özaktaş’ı Kaybettik”, **Mimarlık**, S. 5-6, 1947, s. 49
- ÖZİŞİK, Talât, “İsmet Barutçu’yu Anarken”, **Mimarlık**, S. 53, mart 1968, s. 13
- ÖZKIRIMLI, Atilla, “Kozanoğlu, Abdullah Ziya”, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1984, s. 768
- PAŞALIOĞLU, Hacer Banu, **İnas Sanâyi-i Nefise Mektebi ve Mezunları**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996
- RAMAZANOĞLU, Muzaffer, **Sentiren ve Ayasofyalar Manzumesi**, İstanbul 1946
- SAYAR, Zeki, “Yirmibeşinci Yıl”, **Arkitekt**, S. 282, 1955, s. 147
- SAYAR, Zeki, “Kaybettiklerimiz: Samih Saim Akkaynak”, **Arkitekt**, S. 344, 1971, s. 184

- SAYAR, Zeki, “Arkitekt ile 50 Yıl”, **Arkitekt**, S. 380, 1980, s. 122
- Sedat Hakkı, “İstanbul ve Şehircilik”, **Mimar**, S. 1, 1931 s.1-4
- Sedat Hakkı “Amca Hüseyin Paşa Yalısı”, **Mimar**, S. 12, 1933, s. 377-381
- Sedat Hakkı “Eski Bir Türk Evi”, **Mimar**, S. 3, 1934, s. 80-81
- SERDENGECİTİ, Ali Suat, “Yanan Milli Mimari Rölöveleri Arşivi’nde Neler Vardı?”, **Mimarlık**, S. 3, 1948, 2. 14-16
- SİLİVRİLİ, Kerim, “1 Nisan 1948 Akademi Yangınına Dair”, **Sanat Çevresi**, S. 53, mart 1983, s. 22-24
- SÖNMEZ, Neslihan, “Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ile Bir Söyleşi, **TAÇ**, S. 2, mayıs 1986, s. 74-78
- SÖNMEZ, Zeki, “Ülkemizde Mimarlık”, **4. İstanbul Sanat Bayramı Sempozyum’83, Son 100 Yılda Ülkemizde ve Dünyada Sanat ve Mimarlık**, İstanbul 1983, s. 2-3
- SÖNMEZ, Zeki, “Gülhane’de Mekteb-i Sanâyi-i Nefise-i Şahane Binası”, **Dünya İnşaat Dergisi**, S. 1/3, 1984, s. 33
- SÖNMEZ, Zeki, “Sanâyi-i Nefise Kurulurken Türkiye’de Mimarlık Ortamı”, **I. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildiriler** (yay. haz. Zeynep Rona), İstanbul 1992, s. 154
- SÖNMEZ, Zeki, “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı’nın Fikir Temelleri”, **Cumhuriyetin Yetmişbeş Yılında Kültür ve Sanat**, İstanbul 2000, s. 63-74
- SÖNMEZ, Zeki, “Osmanlı Mimarlığında Sanatçı Profilleri: Mütefekkir, Siyasetçi ve Mimar-Mühendis Hacı İvaz Paşa”, **60. Yaşına Sinan Genim’e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 577-590
- SÖZEN, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara 1984
- SÖZEN, Gürol, “Arif Hikmet: Atatürk Göremediği Etnografya’da 15 Yıl Kaldı”, **Güneş Gazetesi-2**, 3 ağustos 1982, s. 6
- SÖZEN, Metin-
TAPAN, Mete, **50 Yıllık Türk Mimarisi**, İstanbul 1973

- SÖZEN, Metin-
YILMAZYİĞİT,
K. Bora,
“Mimar Zühtü Başar ve Üsküdar Kaymakamlığı”,
**İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih
Enstitüsü Dergisi-Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra
Sayısı**, S. 12, İstanbul 1982, s. 719-734
- SUHER, Esat,
“Mimarlık Fakültesi”, **Sanat Çevresi**, S. 53, mart
1983, s. 82-84
- ŞEHSUVAROĞLU,
Halûk Y.,
“Salıpazarı Sarayları”, **Akşam Gazetesi**, 6 eylül
1947
- ŞEHSUVAROĞLU,
Haluk Y.,
Tarihî Odalar, İstanbul 1954
- TAMER, Cahide,
“Kanlıca’daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı ve
Yapılan Onarım”, **Arkitekt**, S. 191-192, 1947, s. 248-
251, 292
- TAMER, Cahide,
“Kanlıca’daki Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, **Tarih
Hazinesi**, S. 4, ocak 1951, s. 201-202, 206
- TAMER, Cahide,
“Kanlıca’da Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”,
Abidelerimiz, S. 2, İstanbul 1954, s. 227-229
- TAMER Cahide-
KOÇU, R. Ekrem,
“Anadoluhisarı’nda Meşrûta Yalı”, **İstanbul
Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1959 s. 823-827
- TAMER, Cahide,
“Türk Bezemelerine Ait Bazı Araştırmalar”,
**Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi Tebliğleri
(Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi 19-24 Ekim 1959)**, Ankara 1959, s. 90-92
- TAMER, Cahide,
“Bir Türk-Bizans Kompozisyonunda Restorasyon”,
**Milletlerarası II. Türk Sanatları Kongresi
Tebliğleri**, Cambridge 1967
- TAMER, Cahide,
“Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı ve Onarım
Faaliyetleri”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 1,
İstanbul 1974, s. 9-15
- TAMER, Cahide,
“Cahide Tamer’in Uzun Yolculuğu”, **İstanbul’dan
Göreme’ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 69

- TAMER, Cahide, “İstanbul Surları Nasıl Restore Edilmelidir”, **İstanbul’dan Göreme’ye Kültür Mirasımız**, 1984, s. 66
- TAMER, Cahide, **Topkapı Sarayı’nda 19. Yüzyılın Sonlarında Çekilmiş Birkaç Fotoğraf ve Bazı Eleştiriler**, İstanbul 1985
- TAMER, Cahide, **Gebze-Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Restorasyonu (1961-1970)**, İstanbul 1999
- TAMER, Cahide, **Amcazâde Yalısı ve Manzumesi Onarımları**, İstanbul 2001, s. 13-41
- TAMER, Cahide, **Rumelihisarı Restorasyonu, Belgelerle ve Anılarla**, İstanbul 2001
- TAMER, Cahide, **Sultan Selim Medresesi Restorasyonu**, İstanbul 2002
- TAMER, Cahide, **Taraklı Yunus Paşa Camii Restorasyonu**, İstanbul 2002
- TAMER, Cahide, **İstanbul Bizans Anıtları ve Onarımları**, İstanbul 2003
- TANER, Pertev, “Yüksek Mimar Şehirci Asım Kömürcüoğlu”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, S. 146, Aralık 1957, s. 550-551
- TANMAN, M. Baha, “Hacı Bektâş-ı Velî Külliyesi”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XIV, İstanbul 1996, s. 462
- TANSUĞ, Sezer, “Ayasofya Şadırvanı”, **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S. 3, İstanbul 1961, s. 35-36
- TANSUĞ, Sezer, “18. Yüzyılda İstanbul Çeşmeleri ve Ayasofya Şadırvanı”, **Vakıflar Dergisi**, S. 6, İstanbul 1965, s. 93-110
- TANSUĞ, Sezer, “İstanbul’da Bir Sanat Akademisi Kurma Girişimleri ve Sanâyi-i Nefise Mektebi Âlisi”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C. 6, 1982, s. 1085-1087
- TAYLA, Hüsrev, **La restauration du palais de Ibrahim Pacha-İstanbul**, t.y.

- TAYLA, Hüsrev, “1950’den Bu Yana Restorasyon Uygulamaları Kurumlaşma Çabaları ve Geleceği İçin Bir Öneri”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, S. 4, Ankara 1982, s. 41-42
- TAYLA, Hüsrev, “Ayasofya Kütüphanesi Restorasyonu”, **TAÇ**, İstanbul 1986, s. 13-18
- TAYLA, Hüsrev, “Kocatepe Camii”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XXVI, Ankara 2002, s.141-142
- TAYLA, Hüsrev, “Restoratör Mimar Cahide Tamer”, **Mimarist**, S. 83, Ocak 2006, s. 12-13
- TİRYAKİ, Yavuz, **Türkiye’de Yayınlanmış Türk ve İslâm Sanatı Makaleler Bibliyografyası I**, İstanbul 2002
- TUĞLACI, Pars, **Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi**, İstanbul 1981
- TUNCEL, Mehmet, **Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri**, Ankara 1974
- TÜRKMEN, Muhlis, “Anılarda Akademi ve Mimari Üzerine Not ve Çizgiler”, **Sanat Çevresi**, S. 175, mayıs 1993, s. 16-20
- TÜRKMEN, Muhlis, “Tasarım ve Kenarda Kalan Düşünceler”, **Tasarım+Kuram**, S. 1, mayıs 1999, s. 1-8
- ULUÇAY, M. Çağatay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ankara 1992
- UYAROĞLU, Turhan, “Kaybettiğimiz Kıymetler: Sedat Çetintaş, İdealist Bir Eski Eserci”, **Mimarlık**, S. 7, İstanbul 1965, s. 23-24
- ÜLGEN, Ali Saim, **İstanbul ve Eski Eserleri**, İstanbul 1933
- ÜLGEN, Ali Saim-
KUNTER, Halim Baki, “Fatih Camii”, **Vakıflar Dergisi**, S. 1, Ankara 1938, s. 91-102
- ÜLGEN, Ali Saim-
KUNTER, Halim Baki, **Fatih Camii ve Bizans Sarmıcı**, İstanbul 1939
- ÜLGEN, Ali Saim, **Fatih Devrinde İstanbul, 1453-1481, Haritası-İzahatı-İndeksler**, Ankara 1939; İngilizcesi, **Constantinople during the Era of Mohammed the**

- Conqueror, 1453-1481, Maps-Explanations-Indices,** Ankara 1939
- ÜLGEN, Ali Saim, **Anıtların Korunması ve Onarılması,** Ankara 1943
- ÜLGEN, Ali Saim, “Ankara’da Mahmud Paşa Bedesteni ve Bitişindeki Han”, **Fâtih ve İstanbul,** S. 1, İstanbul 1953, s. 73
- ÜLGEN, Ali Saim, “Aksaray Sultan Hanı”, **Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni,** S. 145, Şubat 1954, s. 10-13
- ÜLGEN, Ali Saim, “İnegöl’de İshak Paşa Manzumesi”, **Vakıflar Dergisi,** S. 4, Ankara 1958, s. 192
- ÜLGEN, Ali Saim, “Divriği Ulu Camii ve Dar üş-Şifası”, **Vakıflar Dergisi,** S. 5, Ankara 1962, s. 93-98
- ÜLGEN, Ali Saim, “Siirt Ulu Camii”, **Vakıflar Dergisi,** S. 5, Ankara 1962, s. 153-157
- ÜLGEN, Ali Saim, “Anıtların Korunması ve Onarılmasına Ait Prensipler”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi,** S. 1, Ankara 1974, s. 16-20
- ÜLGEN, Ali Saim, (haz. Filiz Yenişehirlioğlu-Emre Madran), **Mimar Sinan Yapıları,** Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1989
- ÜNSAL, Behçet, **Mimarlık Tarihi,** İstanbul 1949
- ÜNSAL, Behçet, “İstanbul’un İmarı ve Eski Eser Kaybı”, **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri,** İstanbul 1969, s. 50-51
- ÜNSAL, Behçet, “Mimar Sırrı Bey (Bilen)”, **Arkitekt,** S. 351, 1973, s.135-138
- ÜNSAL, Behçet, “Arkitekt 50. Yılı Sürdürüyor”, **Arkitekt,** S. 380, 1980, s. 377
- ÜNSAL, Behçet, “Rumelihisarı’nın 65 Yıllık Restorasyon Öyküsü”, **İstanbul’dan Göreme’ye Kültür Mirasımız,** 1984, s. 132
- ÜNVER, Süheyl, **Yeşil Türbesi Mihrâbı (824-1421), The Altar of the Green Mousoleum,** İstanbul 1955

- ÜREKLİ, Fatma, “Güzel Sanatlar Eğitiminde Osmanlı Hanımlarına Açılan Bir Pencere; İnas Sanâyi-i Nefise Mektebi”, **Tarih ve Toplum**, S. 231, mart 2003, s. 51
- ÜSTÜN, Berna, **Sedad Hakkı Eldem’in Mimarlık Anlayışı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme**, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1993
- YALMAN, Bedri, **Bursa**, İstanbul 1984
- YAPICI, Mücella, “Aramızdan Ayrılanlar: Dünya, İlk Kadın Şövalyesi Cahide Tamer’i Yitirdi”, **Mimarlar Mektup**, S. 83, Ocak 2006, s. 12
- YAVUZ, Yıldırım, “Cumhuriyet Dönemi Ankara’ında Mimari Biçim Endişesi”, **Mimarlık**, S. 11-12, 1973, s. 32-33
- YAVUZ, Yıldırım, **Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi**, Ankara 1981
- YAVUZ, Yıldırım, “Mescid-i Aksa ve Mimar Kemalettin”, **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi**, C. III, Ankara 1995, s. 471- 485
- YEŞİM, M., “Sedat Çetintaş”, **Yapı**, S. 38, İstanbul 1943, s. 13
- YÜCEL, Erdem, “Bursa Ulucamii Restorasyonu”, **Arkitekt**, S. 312, İstanbul 1963, s. 121-122
- YÜCEL, Erdem, “Manisa Muradiye Restorasyonu”, **Arkitekt**, S. 315, İstanbul 1964, s. 88-90
- YÜCEL, Erdem, “Egeli (Vasfi)”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul 1968, s. 4955-4956
- YÜCEL, Erdem, “Emler (Selmâ)”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IX, İstanbul 1968, s. 5103-5104
- YÜCEL, Erdem, “Manisa Muradiye Camii ve Külliyesi”, **Vakıflar Dergisi**, S. 7, Ankara 1968, s. 207-214
- YÜCEL, Erdem, “Şemsi Paşa Külliyesi”, **Arkitekt**, S. 336, İstanbul 1969, s. 157-160
- YÜCEL, Erdem, “Mimar Sinan Mescidi”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, S. 3, İstanbul 1970, s. 53-54, Resim 5-7

- YÜCEL, Erdem, “S. Yücel”, **Arkitekt**, S. 338, İstanbul 1970, s. 94
- YÜCEL, Erdem, “XX. Yüzyılda Klasik Türk Mimarisi Üstüne Eğilmiş Türk Mimarlar: Mimar Vasfi Egeli”, **Bizim Anadolu Gazetesi**, 29.06.1971
- YÜCEL, Erdem, “XX. Yüzyılda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarları: Ali Saim Ülgen (1914-1963)”, **Bizim Anadolu Gazetesi**, İstanbul, 05.07.1971
- YÜCEL, Erdem, “XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarlar: Süreyya Yücel”, **Bizim Anadolu Gazetesi**, 31.08.1971
- YÜCEL, Erdem, “XX. Asırda Klasik Türk Mimarisi Üzerine Eğilmiş Türk Mimarlar: Macit Rüştü Kural”, **Bizim Anadolu Gazetesi**, 21.09.1971
- YÜCEL, Erdem, “Mimar Sinan’ın Türbesi”, **Arkitekt**, S. 352, 1973, s. 189-190
- YÜCEL, Erdem, “Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Beylerin Üslûbunu Sürdüren Restoratör Mimarlar”, **I. Milli Türkoloji Kongresi (6-9 Şubat 1978) Tebliğler**, İstanbul 1980, s. 474-476
- YÜCEL, Erdem, “1982-1983 Yıllarında Ayasofya’da Türk Sanatı Çalışmaları”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 26, İstanbul 1983, s. 204-207
- YÜCEL, Erdem, “Sedat Çetintaş”, **Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul 1984, s. 2323
- YÜCEL, Erdem, “Sedat Çetintaş”, **Büyük Larousse**, C. V, İstanbul 1986, s. 2659
- YÜCEL, Erdem, “Ayasofya Çalışmaları ve Yapılan Onarımlar”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S. 6, aralık 1989, s. 29-30
- YÜCEL, Erdem, “Ayasofya Çalışmaları ve Yapılan Onarımlar”, **Ayasofya Müzesi Yıllığı**, S. 11, İstanbul 1990, s. 165-166
- YÜCEL, Erdem, “Yitirdiğimiz İlban Öz”, **Arkeoloji ve Sanat**, S. 60-61, İstanbul 1993, s. 31-32

- YÜCEL, Erdem, “Sedat Çetintaş”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1994, s. 491-492
- YÜCEL, Erdem, “Egeli, Vasfi”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1994, s. 135-136
- YÜCEL, Erdem, “Vakıflarda Onarım Çalışmaları Yürüten Mimarlar”, **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara 1998, s. 233
- YÜCEL, Erdem, “Yaşamının Son Yıllarında Eyüp Anıtlarını Onaran Yüksek Mimar Vasfi Egeli”, **II. Eyüp Sultan Sempozyumu-Tebliğler**, İstanbul 1998, s.176-179
- YÜCEL, Erdem, “Restoratör Mimarlardan Y. Mimar Ali Saim Ülgen”, **Yapı**, S. 270, Mayıs 2004, s. 55-58
- YÜCEL, Erdem, “Restoratör Mimarlardan Vasfi Egeli”, **Yapı**, S. 271, Haziran 2004, s. 83-86
- YÜCEL, Erdem, “Süreyya Yücel”, “Restoratör Mimarlardan Süreyya Yücel”, **Yapı**, S. 272, Temmuz 2004, s. 83-86
- YÜCEL, Erdem, “Restoratör Mimarlardan Abidin Mortaş”, **Yapı**, S. 275, İstanbul 2004, s. 95-98
- YÜCEL, Erdem, “Restoratör Mimarlardan Macit Rüştü Kural”, **Yapı**, S. 273, Haziran 2004, s. 81-84
- YÜCEL, Erdem, “Restoratör Mimarlardan M. Sedat Çetintaş”, **Yapı**, S. 274, İstanbul 2004, s. 105-108
- YÜCEL, Erdem, “Restoratör Mimarlardan Mualla Eyuboğlu (Anhegger)”, **Yapı**, S. 276, Kasım 2004, s. 89-92.
- YÜCEL, Erdem, “Restoratör Mimarlardan Cahide Tamer”, **Yapı**, S. 277, Aralık 2004, s. 91-94
- YÜCEL, Erdem, “Cumhuriyetten Günümüze Restoratör Mimarlar”, **60. Yaşına Sinan Genim’e Armağan-Makaleler**, İstanbul 2005, s. 731-749
- YÜCEL, Süreyya, **İlk Mektep Planları Albümü**, Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, Ankara 1933
- YÜKSEL, İ. Aydın, “Ağa Camii”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. I, İstanbul 1988, s. 453.

10- RESİMLER LİSTESİ

Resim 1-2: Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin ilk binası ön ve arka cepheler (Günümüzde Eski Şark Eserleri Müzesi)

Resim 3: Mimarlık bölümü atelye çalışması

Resim 4: Eski Şark Eserleri Müzesi

Resim 5: Cağaloğlu Lisan Mektebi binası

Resim 6: Divanyolu Gedikler Kâtibi Salih Efendi Konağı (Günümüzde bir bölümü Sağlık Müzesi)

Resim 7: İstanbul'un işgal yıllarında Meclis-i Mebusan Binası (1926'dan sonra akademi binası)

Resim 8: Fındıklı Cemile Sultan Sarayı (Akademi olarak kullanılırken) iç görünüm

Resim 9: Mimarlık bölümü atelye çalışması

Resim 10: Fındıklı Cemile Sultan Sarayı (Akademi olarak kullanılırken) 1948 yangınından sonra

Resim 11: Mimarlık bölümü sınıfı

Resim 12: Mimarlık bölümü atelye çalışması

Resim 13: Yıldız'daki Sağır ve Dilsizler Okulu (Günümüzde Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)

Resim 14: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Resim 15: Sanâyi-i Nefise Mektebi hocaları ve 20 öğrencisi

Resim 16: Alexandre Vallauri, Osman Hamdi Bey ve Sanâyi-i Nefise Mektebi görevlileri

Resim 17: Hocalar ve öğrenciler (1933)

Resim 18: Hocalar ve öğrenciler 1933-1934 öğretim yılı

Resim 19: Emin Necip Uzman, Seyfi Arkan, Ahsen Yapanar, Asım Mutlu ve Kemal Ahmet Arû , Prof. Ernst Egli ile şehircilik projesi tashihinde (1935)

Resim 20: Güzel Sanatlar Akademisi 1943 yılı mezunları

Resim 21: Güzel Sanatlar Akademisi 1949 yılı mezunları

Resim 22: Y. Mimar Alâettin Özaktaş

Resim 23: Y. Mimar Asım Kömürcüoğlu

Resim 24: Y. Mimar Nihad Nigizberk

Resim 25: Nihad Nigizberk'in Kudüs'te inşa ettiği Palas Otel

Resim 26: Nihad Nigizberk Kudüs'te Mimar Kemâleddin ve mimar grubu ile

Resim 27: Y. Mimar Vasfi Egeli

Resim 28: Vasfi Egeli'nin restorasyonunu yaptığı Mimar Sinan Türbe ve Sebili

Resim 29: Feneryolu'nda Recâi Yahya Bey Camii

Resim 30: Recâi Yahya Bey Camii'nin kubbe içi

Resim 31: Şişli Camii

Resim 32: Şişli Camii'nin harimindeki fiskiyeli havuz

Resim 33: Şişli Camii'nin şadırvanı

Resim 34: Şişli Camii'nde Tevfik Özkurşun'a ait revzenli alçı pencere

Resim 35: Şişli Camii'nde Hâmit Aytaç'ın üçgen şeklinde istifli müsennâ yazısı

Resim 36: Arif Hikmet Koyunoğlu yedek subay giysisi ile

Resim 37: Y. Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu

Resim 38: Arif Hikmet Koyunoğlu yaşlılık yıllarında

- Resim 39:** Arif Hikmet Koyunoğlu'nun fotoğrafçı dükkânının vitrinine koyduğu genç kadınlar fotoğrafı
- Resim 40:** Arif Hikmet Koyunoğlu'nun vitrinine koyduğu genç kız fotoğrafı
- Resim 41:** Etnografya Müzesi ve Türk Ocağı Binası'nın eski bir fotoğrafı
- Resim 42:** Türk Ocağı Binası'nın eski bir fotoğrafı
- Resim 43:** Etnografya Müzesi
- Resim 44:** Türk Ocağı Merkez Binası (Günümüzde Devlet Resim Heykel Müzesi)
- Resim 45:** Türk Ocağı Merkez Binası
- Resim 46:** Ziya Gökalp'in mezarı
- Resim 47:** Gümrük ve Tekel Binası
- Resim 48:** Y. Mimar Zühtü Başar
- Resim 49:** Polis Enstitüsü ve Jandarma Okulu
- Resim 50:** Y. Mimar Sedat Çetintaş
- Resim 51:** Sedat Çetintaş, Cahide Tamer ve eşi Türkan Hanım ile
- Resim 52:** Sedat Çetintaş, Edirne'de, Meriç nehri kıyısında suluboya resim çalışması yaparken
- Resim 53:** Sedat Çetintaş masabaşında desen çalışırken
- Resim 54:** Sedat Çetintaş, Süreyya Yücel ve arkadaşlarıyla
- Resim 55:** Sedat Çetintaş, Topkapı Sarayı hayat balkonunda Tarık Sarp, Tahsin Öz, Fatim Uluengin, Mustafa Ayaşlıoğlu ve Hristo Bey ile
- Resim 56:** Y. Mimar Süreyya Yücel
- Resim 57:** Süreyya Yücel, Vakıflar'ın mimarları Vahan Kantarcı, Mustafa Rona, Vasfi Egeli ve teknik elemanlarla
- Resim 58:** Süreyya Yücel'in Kahramanmaraş'taki Uzunoluk caddesindeki çalışmasından bir görünüş
- Resim 59:** Üsküdar Şemsi Paşa Camii'nin restorasyondan önceki harap hali
- Resim 60:** Üsküdar Şemsi Paşa Külliyesi'nin bugünkü durumu
- Resim 61:** Manisa Muradiye Camii restore edilirken
- Resim 62:** Manisa Muradiye Camii
- Resim 63:** Manisa Muradiye Camii içinden bir görünüş
- Resim 64:** Y. Mimar Macit Rüştü Kural
- Resim 65:** Macit Rüştü Kural, Yeşil Türbe'nin ceviz oyma kapı kanadı önünde çalışırken
- Resim 66:** Yeşil Türbe'nin cephelerinden birinin çıplak durumdaki hali
- Resim 67:** Topkapı Sarayı'nda Mecidiye Kasrı
- Resim 68:** Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem
- Resim 69:** Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Binası
- Resim 70:** Maçka Taşlık Kahvesi (yok edilmeden önce)
- Resim 71:** İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Binası
- Resim 72:** Taksim Atatürk Kitaplığı
- Resim 73:** Zeyrek'te Sosyal Sigortalar Kurumu Kompleksi
- Resim 74:** Üsküdar/Bağlarbaşı'nda Koç Allians Genel Müdürlük Binası
- Resim 75:** Y. Mimar Ali Saim Ülgen
- Resim 76:** Aksaray Sultan Hanı (restorasyon öncesi)
- Resim 77:** Aksaray Sultan Hanı (restorasyon sonrası)
- Resim 78:** Mahmud Paşa Bedesteni (restorasyon öncesi)
- Resim 79:** Mahmud Paşa Bedesteni (restorasyon sonrası)

- Resim 80:** Mahmud Paşa Bedesteni içi (restorasyon öncesi)
Resim 81: Mahmud Paşa Bedesteni içi (restorasyon sırasında)
Resim 82: Y. Mimar Mualla Eyuboğlu (Anhegger)
Resim 83: Mualla Eyuboğlu (Anhegger) sınıf arkadaşlarıyla
Resim 84: Mualla Eyuboğlu (Anhegger) 1951’de Türk Sanat Tarihi Enstitüsü toplantısında
Resim 85: Mualla Eyuboğlu (Anhegger) yaşlılık yıllarında
Resim 86: Mualla Eyuboğlu (Anhegger) eşi Robert Anhegger ile
Resim 87: Sivas Buruciye Medresesi (restorasyon öncesi)
Resim 88: Sivas Buruciye Medresesi (restorasyon sonrası)
Resim 89: Mualla Eyuboğlu (Anhegger) Topkapı Sarayı onarımları sırasında Araba Kapısı önünde
Resim 90: Topkapı Sarayı Havuzlu Köşk’ün restorasyondan sonraki durumu
Resim 91: Y. Mimar Cahide Tamer
Resim 92: Cahide Tamer Atatürk’ün vefatından sonraki resmi geçitte çelenk taşıırken
Resim 93: Cahide Tamer’in İbrahim Çallı tarafından yapılan yağlıboya portresi
Resim 94: Cahide Tamer, resim atölyesinde çalışma anında
Resim 95: Cahide Tamer, Türk Tezyinî Sanatlar Okulu’nda sınıf arkadaşları ve öğretmenleri ile
Resim 96: Cahide Tamer, mimar arkadaşlarıyla masabaşı çalışmasında
Resim 97: Cahide Tamer Ayasofya’nın kubbesinde
Resim 98: Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı restorasyondan önce
Resim 99: Cahide Tamer Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı’nın 1947 onarımı sırasında kabul heyeti ile
Resim 100: Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı’nın bugünkü durumu
Resim 101: Cahide Tamer Topkapı Sarayı Bâb-ı Hümayun onarımında
Resim 102: Cahide Tamer Topkapı Sarayı harem dairesi onarımında
Resim 103: Cahide Tamer Yedikule Altınkapı’da kuzey mermer pilonunun üzerinde (1959)
Resim 104: Yedikule Hisarı (onarımdan sonra)
Resim 105: Rumelihisarı Fatih Kulesi (restorasyon sırasında)
Resim 106: Rumelihisarı restorasyonunda hisarın kuzey kapısı ve şantiye binası
Resim 107: Cahide Tamer, Rumelihisarı’nın Fatih Kulesi’nde Nejdet Bilge, Abdülkadir Karaörs ve Demirhan Akyüz ile
Resim 108: Rumelihisarı’nda bir çalışma anı
Resim 109: Cahide Tamer, Topkapı Sarayı III. Selim Dua Odası kapısının önünde
Resim 110: UNESCO’nun kartpostal yaptığı Topkapı Sarayı Cariyeler Hastanesi dolap kapağı
Resim 111: Bodrum Camii (restorasyondan önce)
Resim 112: Bodrum Camii (restorasyondan sonra)
Resim 113: Amcazâde Hüseyin Paşa Medresesi (restorasyondan önce)
Resim 114: Amcazâde Hüseyin Paşa Medresesi (restorasyondan sonra)
Resim 115: Sultan Selim Medresesi avlusu (restorasyondan önce)
Resim 116: Cahide Tamer Sultan Selim Medresesi şantiyesinde
Resim 117: Fenarî İsa Camii (restorasyondan önce)
Resim 118: Cahide Tamer Çayırova’da Fatih Sultan Mehmed Çeşmesi önünde
Resim 119: Sakarya Taraklı’da Yûnûs Paşa Camii (restorasyondan önce)

- Resim 120:** Sakarya Taraklı'da Yûnûs Paşa Camii (restorasyondan sonra)
- Resim 121:** Y. Mimar Selma Emler
- Resim 122:** Selma Emler, Rumelihisarı'nda Cahide Tamer ile birlikte diğer yetkililerle
- Resim 123:** Selma Emler, Rumelihisarı'nda Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın ziyareti sırasında
- Resim 124:** Y. Mimar Hüsrev Tayla
- Resim 125:** Hüsrev Tayla çalışma masasında
- Resim 126:** Bursa Ulu Camii taç kapısı (restorasyon öncesi)
- Resim 127:** Birgi Çakırağa Konağı restorasyon sırasında
- Resim 128:** Burdur'da Bâki Bey Konağı'nın harap hali
- Resim 129:** Burdur'da Bâki Bey Konağı'nın restorasyondan sonraki hali
- Resim 130:** Selçuk'ta su kemerlerinin restorasyondan sonraki hali (1975)
- Resim 131:** Ayasofya Kütüphanesi iç görünüm
- Resim 132:** Çanakkale Hadımoğlu Bayramiç Konağı'nın içinden bir görünüş
- Resim 133:** Çanakkale Hadımoğlu Bayramiç Konağı'nın şömineli köşesi
- Resim 134:** Çanakkale Hadımoğlu Bayramiç Konağı'nın tavan göbeği
- Resim 135:** Ankara Kocatepe Camii
- Resim 136:** Ankara Kocatepe Camii'nin avlu ve şadırvanı
- Resim 137:** Ankara Kocatepe Camii içinden bir görünüş
- Resim 138:** Ankara Kocatepe Camii'nin avizesi
- Resim 139:** Türkmenistan'da Aşkâbât Camii
- Resim 140:** Aşkâbât Camii'nin harimi
- Resim 141:** Adana Paktaş Fabrikası Camii
- Resim 142:** Balat Ahrida Sinagogu'nun restorasyon sonrası durumu (1992)
- Resim 143:** Ahrida Sinagogu'nun içinden bir görünüş
- Resim 144:** Hüsrev Tayla Ahrida Sinagogu'nda çalışma anında
- Resim 145:** Siirt'te Şeyh Muhammed Kâzım Türbesi
- Resim 146:** Y. Mimar İlban Öz
- Resim 147:** İlban Öz, Cahide Tamer, Rüstem Duyuran ve Ressam Fevzi ile bir keşif gezisinde
- Resim 148:** Simkeşhane binasının bir kısmının yıkılmadan önceki hali
- Resim 149:** Y. Mimar Sırrı Bilen
- Resim 150:** Sırrı Bilen'in Çanakkale Anıtı çalışması
- Resim 151:** Pertevniyal Lisesi

11- ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çizim 1:** Manisa Halkevi Projesi
Çizim 2: Ankara vaziyet planı
Çizim 3: Büyükkada Mezarlık projesi
Çizim 4: Kamutay (TBMM) Binası projesi
Çizim 5: Şişli Camii'nin planları
Çizim 6: Etnografya Müzesi'nin planı
Çizim 7: Türk Ocağı Merkez Binası'nın planı
Çizim 8: Gümrük ve Tekel Binası'nın planı
Çizim 9: Üsküdar Kaymakamlık Binası'nın cephe çizimi
Çizim 10: Kadırga Sokullu Camii ön cephe görünüşü (Çetintaş)
Çizim 11: Şehzade Camii batı cephesi çizimi (Çetintaş)
Çizim 12: Edirne Selimiye Camii batı cephesi çizimi (Çetintaş)
Çizim 13: Bursa Orhan Camii'nin ön cephe ve yan görünüşü (Çetintaş)
Çizim 14: Bursa Yıldırım Bayezid Dârüşşifâsı taş - tuğla bezeme örnekleri (Çetintaş)
Çizim 15: Sedad Çetintaş'ın Bursa Yıldırım Bayezid Dârüşşifâsı kazısında bulunan seramik restitüsyonu (Çetintaş)
Çizim 16: Şehzade Türbesi çini pano deseni (Çetintaş)
Çizim 17: Bursa Yeşil Türbe'den mihrap deseni (Çetintaş)
Çizim 18: Yeşil Türbe'nin Leon Parvilee'ye göre çini kaplamalarının olması gereken durumunu gösteren çizim
Çizim 19: Yeşil Türbe'nin kesit ve planı (Kural)
Çizim 20: Yeşil Türbe kırık çini çizimleri (Kural)
Çizim 21: Yeni Valide Camii rölöve cephe çizimi (Eldem)
Çizim 22: Taşlık Kahvesi'nin planı
Çizim 23: İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Binası'nın planı
Çizim 24: Taksim Atatürk Kitaplığı'nın planı ve kesiti
Çizim 25: Bursa Ulu Camii taç kapısına ait rölöve
Çizim 26: Adana Paktaş Fabrikası Camii'nin kesiti
Çizim 27: Simkeşhane'nin kuzey - güney kesiti
Çizim 28: Sırrı Bilen'in diploma projesi
Çizim 29: Sırrı Bilen'in okul bitirme projesi- Sultan Reşad Türbesi

İÇİNDEKİLER

Sayfa no.

ÖNSÖZ	III
ÖZET	V
SUMMARY	VI
1- GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	1
1.2 Çalışmanın Yöntemi.....	3
2- SANÂYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ / GÜZEL SANATLAR	
AKADEMİSİ	5
2.1 Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nin Kuruluşu ve Tarihçesi.....	5
2.2 Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Müdür ve Başkanları.....	10
2.3 Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi'nin Eğitim Verdiği Binalar	11
3- SANÂYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ / GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ	
MİMARLIK BÖLÜMÜ	21
3.1 Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'ndeki Eğitim Reformları	21
3.2 Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü Yönetmeliği ve Dersler	25
3.3 Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nün Öğretim Kadrosu.....	36
3.4 Sanâyi-i Nefise Mektebi / Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü Mezunlarının Listeleri (1889-1960).....	45

4- CUMHURİYET DÖNEMİ ve SONRASINDA TÜRKİYE'DE ESKİ ESER ANLAYIŞI ve RESTORASYON FAALİYETLERİ.....	79
5- TÜRK MİMARLIĞINDA SANÂYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ / GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİ'NİN RESTORASYON ALANINA KATKILARI	84
4.1 Alâettin Özaktaş.....	84
4.2 Asım Kömürcüoğlu.....	87
4.3 Nihad Nigizberk.....	92
4.4 Vasfî Egeli	95
4.5 Arif Hikmet Koyunoğlu.....	101
4.6 Kemal Altan	112
4.7 Zühtü Başar	115
4.8 Sedat Çetintaş.....	118
4.9 Süreyya Yücel.....	126
4.10 Macit Rüştü Kural.....	133
4.11 Sedad Hakkı Eldem.....	138
4.12 Ali Saim Ülgen.....	144
4.13 Mualla Eyuboğlu Anhegger.....	153
4.14 Cahide Tamer.....	161
4.15 Selma Emler.....	170
4.16 Hüsrev Tayla.....	174
4.17 İlban Öz.....	179
6- RESTORASYON FAALİYETLERİNDE BULUNAN DİĞER MİMARLAR	183
7- YAYIN ALANINDA KATKIDA BULUNAN MİMARLAR	185
8- DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	190
9- KAYNAKLAR	195
10- RESİMLER LİSTESİ	223
11- ÇİZİMLER LİSTESİ	227
12- EKLER	
RESİMLER ve ÇİZİMLER.....	321
13- ÖZGEÇMİŞ	322

Ebru KARAKAYA tarafından hazırlanan Türk Mimarlığında Sanayi-i Nefise Mektebi/Güzel Sanatlar Akademisinin Yeri ve Restorasyon Alanına Katkıları 1883-1960 adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 05 / 07 / 2006

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Zeki SÖNMEZ (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Ara ALTUN (İ.Ü Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Banu MAHİR